

16—30 december

Debatter m. m.

Onsdagen den 16 december fm.

	Sid.
Svar på interpellation av herr Börjesson i Falköping ang. förbättrade möjligheter för kommunerna att upptaga lån för anordnande av ålderdomshem	3
Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.	5

Onsdagen den 16 december em.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m. (forts.)	100
--	-----

Torsdagen den 17 december

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m. (forts.)	147
Höstsessionens avslutning	174

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 17 december

<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 48, ang. riktlinjer för en aktiv lokalise- ringpolitik m. m.	147
— memorial nr 49, ang. instruktion för nästkommande riksdags ban- koutskott	174
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 210, ang. tilläggsstat 1 till riksstaten för budgetåret 1964/65	174

Onsdagen den 16 december

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 10 in-
nevarande december.

§ 2

**Svar på interpellation ang. förbättrade
möjligheter för kommunerna att upp-
taga lån för anordnande av ålderdoms-
hem**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr
statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falkö-
ping har frågat mig om regeringen har
för avsikt att skyndsamt taga initiativ
till förbättrade möjligheter för kommu-
nerna att upptaga lån för anordnande av
ålderdomshem. Bakgrunden till inter-
pellationen är att statens bidrag till ål-
derdomshemsbyggandet minskat i bety-
delse sedan de nu gällande grunderna
för dessa bidrag fastställdes.

Fördelningen mellan stat och kom-
mun av kostnaderna för olika speciella
ändamål måste bedömas mot bakgrun-
den av den totala kostnadsfördelning-
en mellan staten och kommunerna. Att
de statliga bidragen till kommunernas
byggande av ålderdomshem minskat i
betydelse kan således inte ses isolerat
från det förhållandet att statens tillskott
till den kommunala hushållningen som
helhet har ökat kraftigt. Under den se-
naste tioårsperioden har statens andel
av de totala kommunala utgifterna ökat
från 17 procent till 22 procent. I abso-
luta tal en ökning med 2 600 miljoner.
Då utrymmet på lånemarknaden är syn-
nerligen pressat och en ransonering av
kapitalet framstår som nödvändig, an-
ser jag det lämpligast att kommunerna

själva får avgöra prioriteringen inom
den upplåning som kan ställas till de-
ras förfogande.

Härmed, herr talman, anser jag mig
ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till stats-
rådet och chefen för finansdepartemen-
tet få framföra ett tack för svaret på
min interpellation. Jag vill samtidigt ut-
tala att jag ingalunda är belåten med
svaret — och jag är övertygad om att
kommunalfolket ute i landet är synner-
ligen missbelåtet över att statens bidrag
till byggandet av ålderdomshem har
minskat i betydelse sedan de nu gällan-
de grunderna för dessa bidrag fastställ-
des.

Jag tillät mig i min interpellation
framhålla att när de nu gällande be-
stämmelserna för statsbidrag fastställ-
des 1953, var avsikten att staten skulle
svara för ungefär en tredjedel av bygg-
nadskostnaderna. Under tiden 1947—
1951 var statens kostnadsandel omkring
34 procent. Men statens andel har mins-
kat i betydande utsträckning och ut-
gjorde enligt uppgift i det av 1958 års
skatteutjämningskommitté i år avgivna
betänkandet i genomsnitt endast 15 pro-
cent för de nybyggda ålderdomshem,
för vilka bidrag fastställdes under tiden
1 juni 1960—31 maj 1961.

Bidragsunderlaget vid nybyggnad be-
räknas efter 18 000 kronor för varje
vårdplats. Vid om- och tillbyggnad be-
stämmas bidragsunderlaget på grundval
av de verkliga kostnaderna, dock högst
18 000 kronor per vårdplats. Procentsat-
sen för statsbidraget bestämmas med
hänsyn till antalet skattekrönor per in-

Svar på interpellation ang. förbättrade möjligheter för kommunerna att upptaga lån för anordnande av ålderdomshem

vånare i kommunen. Högsta statsbidragsprocenten är fastställd till 50, som skall gälla då antalet skattekronor per invånare understiger 16. Lägsta bidragsprocenten är 10, gällande då antalet skattekronor per invånare är 30 och däröver.

Det kan inte förnekas att byggnadskostnaderna vid nybyggnad av ålderdomshem har ökat väsentligt under tiden efter bidragsreglernas utformande. Byggnadskostnaderna har enligt uppgift ökat med ungefär en enhet per månad och är nu uppe i ett index av 353 år 1964. Statsbidragsprocenten för kommun med normalskatteunderlag har alltså nedgått till minimum eller 10 procent mot avsedda 33 å 34 procent.

I min interpellation har jag anfört ett exempel, hämtat från Falköping. Där är man i färd med att bygga ett ålderdomshem med 60 vårdplatser. Man har beräknat att kostnaderna skulle uppgå till 3,6 miljoner kronor, motsvarande 60 000 kronor per vårdplats. Statsbidraget skulle uppgå till sammanlagt 108 000 kronor. Det finns anledning att slå fast att vid fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för självförvaltningen — exempelvis när det gäller för kommunen att sörja för åldringsvården, som är ett åläggande och en skyldighet för kommunen, genom att bygga ett ålderdomshem — har statens andel av kostnaderna minskat.

Här säger finansministern i sitt svar att statens tillskott till den kommunala hushållningen som helhet har ökat kraftigt. Under den senaste tioårsperioden har statens andel av de totala kommunala utgifterna ökat från 17 till 22 procent. Omräknat i absolut tal är det en ökning med 2 600 miljoner. Det kan noteras att de borgerliga primärkommunala utgifterna från 1953 till 1962 ökat med icke mindre än 6 235 miljoner kronor. Tar man med de övriga kommunala enheterna har ökningen under samma period uppgått till nära 8 mil-

jarder kronor. Så nog kan man säga att de kommunala utgifterna ökar.

När det gäller kommunernas möjligheter att få upptaga lån för byggande av ålderdomshem, stöter man här som kommunalman på stora svårigheter. Jag tänker inte bara på svårigheterna på kreditmarknaden — med brist på pengar — utan jag tänker framför allt på de lånebestämmelser som gäller. Kommun, som skall bygga ett ålderdomshem, får enligt nuvarande praxis möjligheter att låna högst 35 000 kronor per vårdplats som underställningslån med en amorteringstid av 25 år. I det exempel jag här tidigare omnämnt utgör kostnaderna cirka 60 000 kronor per vårdplats. Falköpings stad får låna 35 000 kronor. Resten, d. v. s. skillnaden mellan 60 000 och 35 000 kronor, utgörande 25 000 kronor per vårdplats, får anskaffas på annat sätt, exempelvis genom skatteuttaxering, lyftning av fonderade medel eller upptagande av underställningsfria lån.

Ja, frågan är vilken väg man skall beträda, vilka möjligheter man har. Det får avgöras från fall till fall. Att jag har tagit Falköping som ett exempel innebär inte på något sätt att Falköping skulle utgöra ett undantag. Nej, tvärtom, det finns otaliga liknande exempel. De kommuner som är tvingade att beträda lånemarknaden när det gäller att bygga ett ålderdomshem — och är hänvisade till att låna avsevärda belopp som underställningsfria lån — är bekymrade över den amortering som det här blir frågan om.

Det kan finnas anledning att starkt ifrågasätta varför nu gällande bestämmelser för upptagande av lån exempelvis till byggande av vattenanläggningar mången gång ställer sig förmånligare än exempelvis de lånebestämmelser, som gäller för byggandet av ålderdomshem. Nog tycker man att det både vore rimligt och skäligt att lånemöjligheterna förbättrades när det gäller lån för byg-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

gande och iordningställande av ålderdomshem. Olika vägar bör härvid vara framkomliga. Närmast till hands bör ligga genomförandet av en ändring i nu gällande praxis, så att underställningslänen får uppgå till högre belopp än 35 000 kronor per vårdplats och som då mera svarar mot nuvarande byggnadskostnader. Amorteringstiden bör samtidigt förlängas, exempelvis till 35 år.

Finansministern talar här om prioritering. Jag är medveten om att kommunerna själva bör svara för denna prioritering, men då vill jag göra det tillägget att lånebestämmelserna i vad det gäller ålderdomshem skall vara sådana att de inte ter sig sämre än när det gäller att bygga ett reningsverk. Sedan bör det ankomma på kommunen själv att avgöra angelägenhetsgraden.

Herr talman! Tillåt mig uttala en önskan, nämligen att kommunerna kommer att ges bättre möjligheter att få upptaga lån till byggandet av ålderdomshem liksom även att statsbidragen blir förbättrade. Man kan inte komma ifrån annat än att här har skett en kostnadsövervärling från staten till kommunerna. Denna kostnadsövervärling påverkar kommunalskatten, som drabbar ganska hårt de mindre inkomsttagarna.

Herr finansminister! Mätte min vädjan här inte förklinga ohörd! Jag tackar ännu en gång för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 16 oktober 1964 dagtecknad proposition, nr 185, vilken hänvisats till bankoutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bi-

lagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m. som föredragande departementschefen förordat.

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

På grundval av betänkanden av kommittén för näringslivets lokalisering framläggs i propositionen förslag till riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik. Denna bör enligt förslag syfta till att främja en sådan lokalisering av näringslivet, att landets tillgångar av kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade och fördelas så att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande främjas. Samhället bör också genom aktiv näringspolitik söka styra utvecklingen i sådana banor att det stigande välståndet fördelas på ett rättvist sätt och att människorna i olika delar av landet erbjuds en tillfredsställande social och kulturell service. De försvarspolitiska synpunkterna får heller inte förbises vid lokaliseringsspolitiska avgöranden. Det betonas att samhället har ett ansvar för att strukturomvandlingen och den ekonomiska expansionen sker i sådana former och i sådan takt att de enskilda individernas trygghet värnas. Det finns därför starka sociala och mänskliga skäl för samhället att vidta åtgärder som modifierar verkningarna av omvandlingsprocessen. Lokaliseringsspolitiken bör följaktligen även inriktas på att minska de anpassningssvårigheter som den enskilde ställs inför i ett utvecklingskedje kännetecknat av omfattande strukturrationalisering inom näringslivet med åtföljande befolkningsomflyttning.

Det framhålls att en aktiv och förutseende samhällsplanering är en av grundförutsättningarna för en lokalisering som på bästa sätt skall främja det ekonomiska framåtskridandet. Samhällsplaneringen måste både anpassas till strukturomvandlingen i samhället

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

och stödja en lokalisering till områden eller orter med goda allmänna förutsättningar för en företagslokalisering. I detta sammanhang understryks betydelsen av att samhällsbyggandet nära samordnas i tid och rum med förändringar inom näringslivet. För att möta de växande anspråken på en väl planerad utbyggnad av de samhälleliga basinfaciliteterna krävs bl. a. att kunska- perna om de lokaliseringsspolitiska förutsättningarna ökas genom intensifierad utredningsverksamhet.

Då arbetsmarknadspolitikens framtida utformning för närvarande övervägs av arbetsmarknadsutredningen upptas de arbetsmarknadsspolitiska åtgärdernas användningsområde inte till närmare behandling.

För att i särskilda fall kunna påverka den näringsgeografiska utvecklingen anses det erforderligt att statligt ekonomiskt stöd kan lämnas till näringslivet i de orter eller områden där man önskar påverka omvandlingstakten. De lokaliseringsspolitiska stödåtgärderna föreslås i första hand skola inriktas på det område där investeringsfonderna nu kan tas i anspråk i lokaliseringssyfte. Detta område omfattar de fyra nordligaste länen samt Hälsingland, norra delen av Kopparbergs län, nordvästra Värmland, Dalsland och norra Bohuslän. I särskilda fall förutsätts stöd också kunna lämnas i övriga delar av landet.

I förslaget understryks nödvändigheten av att stödåtgärderna försöksvis prövas under en begränsad tid för att lösa omställningsproblemen framför allt i de angivna länen och länsdelarna. Denna period föreslås till fem år.

Den upplysnings- och rådgivningsverksamhet som bedrivs av arbetsmarknadsmyndigheterna i samverkan med Sveriges industriförbund bör enligt propositionen intensifieras och förstärkas.

För att inom det angivna stödområdet stimulera till etablering och utbyggnad av företag i orter och områ-

den, som från samhällsekonomisk synpunkt framstår som lämpliga lokaliseringsorter, skall enligt förslaget ekonomiskt stöd i form av statliga bidrag och lån kunna lämnas. Stöd i dessa former skall kunna utgå vid ny-, om- och tillbyggnad av industrianläggning och turistanläggning. Vidare föreslås att lån skall kunna lämnas vid anskaffning av maskiner m. m. Medelsramen för det statliga lokaliseringsspolitiska stödet under den ifrågavarande femårsperioden föreslås till 800 milj. kr. Av detta belopp beräknas 300 milj. kr. till investeringsbidrag och 500 milj. kr. för direkt långivning från en för ändamålet inrättad statlig utlåningsfond. Medel anses böra ställas till förfogande fr. o. m. budgetåret 1965/66.

Propositionen innehåller vidare förslag om flyttningsbidrag för att i särskilda fall underlätta rekrytering av kvalificerad arbetskraft i samband med nyetablering eller utvidgning av företag. Fråga om förhöjda utbildningsbidrag vid industrilokalisering förutsätts skola upptas till behandling i samband med prövningen av arbetsmarknadsutredningens kommande förslag.

Vissa särskilda åtgärder för att främja en gynnsam produktionsutveckling i de nordliga länen behandlas i propositionen. Härvid avvisas förslag till åtgärder, som skulle medföra direkta driftsubventioner.

I glesbygderna i Norrlands inland och nordvästra Svealand förutsätts andra åtgärder än lokaliseringsspolitiska kunna bli erforderliga för att lösa serviceproblemen.

Kommunala subventioner, som syftar till att påverka enskilda företags lokalisering, avvisas.

Lagstiftning om tillståndstvång i syfte att hindra från samhällssynpunkt olämplig lokalisering av företag anses inte påkallad.

I propositionen behandlas även en utredning rörande befolkningsutveckling och näringsliv i Jämtlands län.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

På det regionala planet föreslås utrednings- och planeringsverksamhet bli de dominerande uppgifterna. Detta arbete bör ledas och samordnas av länsstyrelsen. För handläggning av hithörande frågor föreslås till länsstyrelsen skola knytas ett rådgivande organ, benämnt planeringsråd, med tre av Kungl. Maj:t och fyra av landstinget utsedda ledamöter.

Som centralt lokaliseringsorgan föreslås arbetsmarknadsstyrelsen. Styrelsens huvuduppgifter i denna egenskap blir rådgivnings- och upplysningsverksamhet samt handläggning av ärenden rörande stödåtgärder i lokaliseringsspolitiskt syfte. Ansökningar om bidrag och lån intill visst belopp till företagslokalisering inom det angivna stödområdet skall avgöras av styrelsen, medan frågor om ekonomiskt stöd i övrigt skall prövas av Kungl. Maj:t. För samordning i Kungl. Maj:ts kansli av lokaliseringsspolitiska frågor inrättas ett särskilt organ, benämnt lokaliseringsberedningen. I beredningen skall ingå företrädare för berörda departement och myndigheter samt näringslivets organisationer. För handläggningen av ärenden rörande särskilda lokaliseringåtgärder samt för planeringsverksamhet bör inrikesdepartementets organisation förstärkas.

Frågor om anslag och personalorganisation för lokaliseringsverksamheten avses skola upptagas till behandling i 1965 års statsverksproposition.

Till utskottet hade även hänvisats ett stort antal i anledning av propositionen väckta motioner, vilka här nedan redovisas grupperade med hänsyn till deras huvudsakliga innebörd.

I vissa motioner behandlades det i propositionen framlagda förslaget i sin helhet. Dessa motioner var följande, nämligen

dels de likalydande motionerna nr I: 870 av herr Bengtson *m. fl.* och nr II: 1079 av herr Hedlund *m. fl.*, vari hemställdes,

att riksdagen måtte

I. godkänna vad i motionerna hade anförts som riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik och därvid uttala, att målsättningen skulle vara att skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet;

II. beträffande det statliga företagsstödet i lokaliseringsspolitiskt syfte

a) medge att ifrågavarande stöd inrättades på de sysselsättningsvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som skulle gälla för norra stödområdet;

b) uttala

1) att samtliga kommunblockscentra och till karaktär och funktion motsvarande tätorter i de nämnda stödområdena borde kunna komma i fråga för det direkta företagsstödet,

2) att planeringsrådets vid länsstyrelsen bedömning av vilka orter eller områden som skulle komma i fråga för det statliga företagsstödet borde tillmätas avgörande vikt;

c) anhålla hos Kungl. Maj:t om att förslag till företagsstöd för det första verksamhetsåret under femårsperioden måtte framläggas enligt följande:

1) investeringsbidrag till ett belopp av 100 milj. kr.,

2) låneanslag till ett belopp av 100 milj. kr.,

3) statliga kreditgarantier intill ett belopp av 50 milj. kr.;

III. medge att investeringsfonderna finge användas i lokaliseringsspolitiskt syfte tills vidare enligt nu gällande grunder;

IV. beträffande lokaliseringsorganisationen besluta,

1) att i lokaliseringsberedningen borde ingå representanter även för de politiska partierna samt att beredningens arbete borde redovisas för riksdagen,

2) att samtliga sju ledamöter av planeringsrådet vid länsstyrelsen borde utses av landstinget;

V. hos Kungl. Maj:t anhålla

1) om undersökning beträffande vil-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

ken typ av näringslivslokalisering som från såväl sociala som ekonomiska synpunkter kunde bedömas vara den lämpligaste för vårt land,

2) om skyndsamt utredning av

a) frågan om den lämpligaste utformningen av ett skattepolitiskt lokaliseringsinstrument,

b) frågan om möjligheterna att skapa en tillfredsställande serviceutrustning i områden, som icke helt förmådde bära en sådan på grundvalen av det egna näringslivet;

dels de likalydande motionerna nr I: 876 av herrar *Lager* och *Adolfsson* och nr II: 1080 av herr *Hermansson m. fl.*, vari hemställdes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om snabb utredning för att komplettera de i propositionen föreslagna åtgärderna med förslag till utbyggnad, nyanläggning och samordning av statlig verksamhet på det sätt som angivits i motionerna,

att riksdagen måtte besluta att utöver i propositionen föreslagna belopp såsom förslagsanslag för utbyggnad av statlig industriell verksamhet fr. o. m. budgetåret 1965/66 för vart och ett av de fem närmaste budgetåren anvisa i genomsnitt 160 milj. kr.,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att ett särskilt departement — industridepartement — inrättades för handläggning av bl. a. den statliga lokaliseringspolitik, samt

att riksdagen vid behandling av propositionen i övrigt måtte ta hänsyn till de synpunkter som framförts i motionerna;

dels de likalydande motionerna nr I: 878 av herr *Lundström m. fl.* och nr II: 1089 av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställdes,

I. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte ge till känna

1) att lokaliseringspolitikens målsättning borde vara att främja ett snabbt framåtskridande i vårt lands olika delar men också att öka den enskildes val-

frihet beträffande arbets- och bostadsort,

2) att företagens egen bedömning beträffande lokaliseringsort skulle tillmätas stor betydelse, vilket ökade utsikterna till ett i längden gynnsamt resultat av lokaliseringspolitik,

3) att konkurrensförhållandena mellan olika företag inom stödområdet och mellan företag inom detta område och företag utanför områdets gränser måste beaktas,

4) att lagstiftningsåtgärder, som gäve samhället möjligheter att tvångslokalisera företag, icke skulle ifrågakomma,

5) att utöver de av departementschefen föreslagna stödåtgärderna en kreditgarantiram på 50 milj. kr. per år borde anvisas och att dessutom en snabbare avskrivning av industribyggnader under de första fem åren enligt i motionerna angivna riktlinjer borde medges,

6) att gemensamma zontaxor för buss och tåg om möjligt borde genomföras samt att staten borde medverka till att flyget bleve mer tillgängligt i Norrlands inland,

7) att ett särskilt servicestöd borde utgå till vissa skogsorter i Norrlands inland,

8) att länens lokaliseringsråd borde bestå av åtta personer varav fyra valdes av landstinget och fyra av länsstyrelsen,

9) att detta lokaliseringsråd borde ges stort inflytande när det gällde att fastställa de geografiska riktlinjerna för företagslokalisering med samhällets stöd,

10) att en central lokaliseringsdelegation borde inrättas i anslutning till arbetsmarknadsstyrelsen för att i stället för denna handlägga lokaliseringsärenden,

11) att ärenden rörande stödåtgärder i norra stödområdet borde avgöras i inrikedepartementet endast om investeringsarna överstege 5 milj. kr., samt

12) att investeringsbidraget borde

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

fastställas till 35 % av investeringskostnaden;

II. att riksdagen i övrigt skulle beakta vad i motionerna anförts angående lokaliseringspolitikens utformning, medel och organisation;

dels ock de likalydande motionerna nr I: 889 av herr *Virgin m. fl.* och nr II: 1078 av herr *Heckscher m. fl.*, vari hemställes,

att riksdagen måtte

A. besluta

att, med avvisande av Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en statlig fond för lokaliseringssändamål, statliga kreditgarantier intill ett belopp av 100 miljoner kronor per år under en femårsperiod från och med budgetåret 1965/66 skulle ställas till förfogande i lokaliseringsspolitiskt syfte;

B. besluta

1) att antalet ledamöter i de av Kungl. Maj:t föreslagna planeringsråden vid länsstyrelserna skulle fastställas till nio, varav fem utsåges av landstinget och fyra av Kungl. Maj:t, och

2) att en särskild lokaliseringsdelegation skulle utses vid arbetsmarknadsstyrelsen i enlighet med vad som föreslagits av kommittén för näringslivets lokalisering;

C. i skrivelse till Kungl. Maj:t

1) hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning och framlägga förslag om åtgärder syftande till en effektiv översiktlig samhällsplanering, varvid bland annat byggnadslagstiftningen gjordes till föremål för översyn;

2) hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta skyndsamt utreda och för riksdagen framlägga förslag om vilka åtgärder som borde vidtagas för att befolkningen i landets glesbygder skulle på ett rättvist sätt få del av det stigande välbefindandet och erbjudas en tillfredsställande social och kulturell service;

3) uttala, att *dels* frågan om en utjämning av drivmedelskostnaderna mellan olika delar av landet genom differentiering av den särskilda bensinskatt-

ten, *dels ock* frågan om fördelningen av kommunalskatten mellan produktions- och huvudkontorskommuner borde upptagas till övervägande i samband med en kommande reformering av företagsbeskattningen;

D. i övrigt beakta vad i motionerna anförts.

I vissa motioner behandlades huvudsakligen den geografiska avgränsningen av de i propositionen föreslagna lokaliseringsspolitiska stödåtgärderna. Dessa motioner var följande, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 869 av herr *Möller m. fl.* och II: 1075 av herr *Ekström i Iggesund m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta hänföra hela Gävleborgs län till det norra stödområdet;

dels de likalydande motionerna I: 871 av herr *Eric Carlsson m. fl.* och II: 1097 av herr *Östrand m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte uttala att en generös tillämpning av det lokaliseringsspolitiska stöd, som föresloges utgå i särskilda fall, måtte komma i fråga inom områden av Kopparbergs län, vilka icke inginge i norra stödområdet, i syfte att där förebygga en fortsatt nedgång i sysselsättningsmöjligheterna främst på grund av ensidighet i näringslivet;

dels de likalydande motionerna I: 875 av herrar *Jonasson och Källqvist* och II: 1091 av herrar *Ståhl och Tågmark*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att det för Värmland föreslagna stödområdet måtte omfatta jämväl skogs- och bergslagsområdet i länets östra del;

dels de likalydande motionerna I: 877 av herr *Nils Theodor Larsson* och II: 1076 av herr *Börjesson i Glömminge m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta,

att de lokaliseringssstödjande åtgärder som avsåges utgå till norra stödområdet även måtte utgå till och tillämpas för sydöstra Götaland, varvid särskilt beak-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

tades möjligheterna till lokalisering av företag till Öland och Gotland,

att lån och bidrag måtte utgå för anläggande av turistanläggningar i de ovan nämnda områdena, samt

att hos Kungl. Maj:t begära skyndsam prövning och förslag beträffande ett statligt ekonomiskt stöd till fraktkostnads lindring för gods som transporterades mellan Öland och fastlandet, att utgå intill dess att fast förbindelse etablerades;

dels de likalydande motionerna I: 882 av herrar *Manne Olsson* och *Erik Jansson* och II: 1088 av herrar *Nyström* och *Trana*, vari hemställdes, att riksdagen måtte beträffande det statliga lokaliseringstödet målsättning och utformning uttala att sådant stöd skulle kunna lämnas till orter som av samhälls-ekonomiska och allmänpolitiska skäl behövde hjälp till en positiv utveckling;

dels de likalydande motionerna I: 883 av fröken *Ranmark* och II: 1077 av herr *Eskel m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att gränserna för det norra stödområdet måtte fastställas av Kungl. Maj:t efter närmare prövning och gälla för den del av försöksperioden, som vid varje tidpunkt bedömdes lämplig för att kunna ernå bästa möjliga effekt av de samlade lokaliseringspolitiska åtgärderna;

dels ock motionen I: 886 av herr *Svanström*.

I vissa motioner föreslogs i andra hänseenden särskilda avvikelser från de i propositionen föreslagna riktlinjerna. De motioner som huvudsakligen hade denna innebörd var följande, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 872 av herr *Per Jacobsson* och II: 1095 av herr *Westberg*, vari hemställdes, att riksdagen måtte uttala att begreppet turistanläggning inte skulle begränsas på det sätt som i propositionen föreslagits utan ges den vidare innebörd som i motionerna angivits;

dels de likalydande motionerna I: 873

av herrar *Per Jacobsson* och *Nils-Eric Gustafsson* och II: 1087 av herr *Nilsson* i Tvärålund m. fl. vari hemställdes,

att riksdagen måtte besluta

1. att det inom länsstyrelserna i norra stödområdet inrättades en lokaliseringsektion vartill skulle knytas ett lokaliseringsråd enligt vad som föresloges i motionerna,

2. att uttala sig för, att särskilda befattningshavare med lokaliseringspolitiska uppgifter fr. o. m. 1 juli 1965 tillsattes i länsarbetsnämnderna inom i första hand norra stödområdet,

3. att 50 procent bidrag till industribyggnader företrädesvis gäves inom orter i jordbruks- och skogsbygderna, som av länsorganet ansåges nödvändiga för bygdens samhällsbildning och som behövde särskild stimulans,

4. att den påbörjade försöksverksamheten med utbildning av företagare fortsattes, och

5. att rörelsestimulerande medel utginge efter gängse grunder till kvalificerad arbetskraft, som flyttade till stödområdena;

dels ock de likalydande motionerna I: 881 av herr *Hjalmar Nilsson m. fl.* och II: 1092 av herr *Svanberg m. fl.*, vari hemställdes,

att riksdagen måtte besluta:

a) att det statliga lokaliseringstödet skulle omfatta högst $\frac{2}{3}$ av det sammanlagda kapitalbehovet för investeringar i byggnader och maskiner samt nödvändigt rörelsekapital, Kungl. Maj:t eller, efter medgivande av Kungl. Maj:t, det centrala lokaliseringsorganet dock obehaget att i särskilda fall medgiva högre belopp,

b) att beträffande prövningen av ifrågakommande lokaliseringsprojekt och beträffande statens risktagande uttala: »De projekt som avses ifrågakomma för statligt lokaliseringstöd skall underkastas en grundlig teknisk, företagsekonomisk och marknadsmässig prövning. Denna prövning bör ske i nära kontakt med andra finansierings-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

organ som t. ex. banker eller andra kreditinstitut. Vid denna prövning måste självklart den största vikt läggas vid bedömningen av projektets lönsamhet på sikt samt till de personliga förutsättningar och den lämplighet för företagsledning som den ifrågasatta företagsledaren kan bedömas besitta. En fördelning av risktagandet till flera instanser, därvidlag inte minst företagaren själv, bör eftersträvas och ej åvila staten ensam. En sådan spridning av risktagandet uppnås till en del genom begränsningen av statens engagemang i form av bidrag och lån. Vid prövningen av säkerheterna skall Kungl. Maj:t och det centrala lokaliseringsorganet äga frihet att från fall till fall pröva frågan och i särskilda fall bevilja lån, som bedömes värdefulla ur etableringssynpunkt, även om de säkerheter som står till buds måste betraktas som icke fullgoda.»

c) att anstånd med amortering av statliga lån i lokaliseringssyfte finge medges under högst fem år,

d) att det statliga kreditstöd, som genom kommerskollegium och företagsföreningarna lämnades till hantverk och småindustri, skulle kunna beviljas utöver det statliga lokaliseringssstödet.

I vissa motioner behandlades huvudsakligen speciella norrlandsfrågor. Dessa motioner var följande, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 885 av fröken Stenberg m. fl. och II: 1086 av herr Nilsson i Tvärålund, vari hemställdes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning och framlägga förslag om att:

A. till samhällsvetenskapliga och näringsgeografiska grenarna vid Umeå universitet anknyta forskare med inriktning på den framtida utvecklingen samt lokaliseringsproblematiken,

B. i övrigt beakta vad i motionerna anförts;

dels de likalydande motionerna I: 887 av herrar Widén och Nils-Eric Gustafsson och II: 1083 av herr Larsson i Norrderön m. fl., vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt prövning av förslag beträffande en rimlig differentiering av lokaliseringssstödet med hänsyn till de lokala förutsättningarna i de avsedda delarna av Norrlands inland i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels de likalydande motionerna I: 888 av herrar Wikner och Erik Olsson och II: 1085 av herr Nilsson i Östersund m. fl. vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att de synpunkter som i motionerna framförts med avseende på Jämtlands län måtte beaktas vid den fortsatta handläggningen av berörda frågor inom skilda departement;

dels ock motionen II: 1084 av herr Larsson i Hedenäset m. fl., vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

dels att, med hänsyn till angelägenheten av att främja näringslivets utveckling i Norrland, beredskapsarbeten för sysselsättning åt friställd norrländsk arbetskraft så långt möjligt måtte anordnas i respektive län,

dels att Kungl. Maj:t medverkade till en sänkning av vattenfallsstyrelsens eltariffer i det norrländska taxeorrådet enligt lokaliseringsutredningens förslag,

dels ock om snar utredning och därav föranledda förslag till utvecklingsstimulans vid beskattning av företagsamhet, lokaliserad till sysselsättningssvaga områden.

I återstående motioner väcktes andra förslag, vilka i huvudsak ginge utöver vad som föresloges i propositionen, eller underströks mera allmänt synpunkter som ansåges böra beaktas vid ärendets behandling. Dessa motioner var följande, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 874

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

av herr *Paul Jansson m. fl.* och II: 1082 av fru *Hörnlund m. fl.*, vari hemställdes,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om ytterligare utredning, syftande till en utvidgad lokaliseringspolitik;

dels de likalydande motionerna I: 879 av fröken *Mattson m. fl.* och II: 1081 av fru *Holmberg m. fl.*, vari hemställdes,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte beakta de i motionerna framförda synpunkterna och understryka vikten av att planeringen av lokaliseringpolitiken inriktades så, att även den kvinnliga arbetskraften kunde tillvaratas;

dels motionen I: 880 av herr *Ferdinand Nilsson*;

dels de likalydande motionerna I: 884 av herr *Risberg m. fl.* och II: 1096 av herrar *Östlund* och *Nordgren*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta uttala att — med uteslutande sikte på lokaliseringpolitiska ändamål i de i propositionen angivna stödområdena — i skattelagstiftningen borde intagas regler om *dels* fria avskrivningar å maskiner och inventarier och *dels* en initialavskrivning å industrifastigheter å 30 procent;

dels motionen II: 1090 av herr *Ståhl*, vari hemställdes,

att riksdagen måtte besluta

1. att understryka vikten av att ökad uppmärksamhet ägnades de allmänna förutsättningarna i fråga om kommunikationer och annan service för expansionen av redan befintliga eller nylokaliserade företag,

2. att hos Kungl. Maj:t anhålla om att förslagsvis vid tre länsstyrelser i olika delar av landet snarast möjligt inrättades planeringskontor för försöksverksamhet i fråga om aktiv regionplanering i enlighet med i motionen skisserade riktlinjer;

dels motionen II: 1093 av herr *West-*

berg, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag innebärande att pristillägget på bensin och olja för zonerna 3, 4 och 5 toges bort och att en motsvarande prisreduktion genomfördes för eldningsolja, varvid Kungl. Maj:t särskilt borde beakta möjligheten att åstadkomma prisutjämningen genom en differentiering av skatten på bensin och olja;

dels ock motionen II: 1094 av herr *Westberg*.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition och de i ämnet väckta motionerna måtte godkänna riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m. i enlighet med vad utskottet angivit;

B. att följande motioner, nämligen

- 1) I: 869 och II: 1075,
- 2) I: 871 och II: 1097,
- 3) I: 872 och II: 1095,
- 4) I: 875 och II: 1091,
- 5) I: 879 och II: 1081,
- 6) I: 882 och II: 1088,
- 7) I: 883 och II: 1077,
- 8) I: 888 och II: 1085,

måtte anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt;

C. att följande motioner, nämligen

- 1) I: 870 och II: 1079,
- 2) I: 873 och II: 1087,
- 3) I: 878 och II: 1089,
- 4) I: 881 och II: 1092,
- 5) I: 885 och II: 1086,
- 6) I: 889 och II: 1078,
- 7) II: 1090,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att följande motioner, nämligen

- 1) I: 874 och II: 1082,
- 2) I: 876 och II: 1080,
- 3) I: 877 och II: 1076,
- 4) I: 880,
- 5) I: 884 och II: 1096,
- 6) I: 886,

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

- 7) I: 887 och II: 1083,
- 8) II: 1084,
- 9) II: 1093,
- 10) II: 1094,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets yttrande var i nedan inlagda delar så lydande.

I) Vad beträffar själva målsättningen för lokaliseringpolitiken måste denna, såsom framhålles i propositionen, få en allmän och vid formulering. I anslutning till kommitténs ovan berörda synpunkter anför departementschefen härvidlag sammanfattningsvis följande. Lokaliseringpolitiken bör medverka till en sådan lokalisering av näringslivet, att landets tillgångar på kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade och fördelade på sådant sätt att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande främjas. Den bör vidare syfta till en rättvis fördelning av det stigande välståndet; sålunda bör en tillfredsställande social och kulturell service erbjudas människorna i olika delar av landet. Den bör beakta de försvarspolitiska synpunkterna. Ytterligare bör den ta sikte på att värna de enskilda individernas trygghet och minska deras anpassningssvårigheter i samband med den strukturomvandling och den ekonomiska expansion som pågår. Till den lokaliseringspolitiska målsättning som angivits i propositionen kan utskottet uttala sin fulla anslutning.

I vissa motioner förekommer särskilda uttalanden och yrkanden i denna fråga. Sålunda hemställs i motionerna I: 878 och II: 1089 att riksdagen skall ge till känna att lokaliseringspolitikens målsättning bör vara att främja ett snabbt framåtskridande i vårt lands olika delar men också att öka den enskildes valfrihet beträffande arbets- och bostadsort. I motionerna I: 889 och II: 1078 betonas särskilt att lokaliseringpolitiken måste utformas så att icke den fria marknadshushållningen hindras eller konkurrensförutsättningarna snedvrides; generella medel i nä-

ringsvänlig riktning anges såsom de mest effektiva i strävan efter ökat allmänt välstånd. Enligt utskottets mening har i dessa fall motionärerna, vilka i övrigt förklarat sig instämma med departementschefen beträffande den lokaliseringspolitiska målsättningen, från sina speciella utgångspunkter framhåvt principer vilka ingår i det program som framlagts genom propositionen.

En kritisk inställning till departementschefens målsättningsresonemang präglar däremot motionerna I: 870 och II: 1079. Propositionens huvudinriktning säges där vara att passivt eller aktivt godtaga ett i hög grad koncentrat och centraliserat näringsliv och samhälle; såväl den hittills tillämpade målsättningen för lokaliseringpolitiken som den av kommittén föreslagna har därmed, anser motionärerna, blivit ändrad. Motionärerna finner vidare att departementschefen tilldelat två lokaliseringspolitiska huvudsyften, nämligen att skapa en harmonisk samhällsmiljö och att underlätta rikets försvar, en alltför underordnad roll. Lokaliseringspolitikens målsättning bör enligt motionärerna vara att skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet med ett så långt de företags- och samhällsekonomiska möjligheterna medger decentraliserat näringsliv.

I den mån motionärernas argumentation avser urvalet av de orter i vilka det lokaliseringspolitiska stödet skall sättas in återkommer utskottet därtill i ett senare sammanhang. Utskottet kommer likaledes senare att beröra vad i propositionen och motionerna nämnts om storstadsområdenas speciella problem. Motionärernas uppfattning att de försvars- och miljöpolitiska synpunkterna undervärderats av departementschefen kan utskottet inte dela. Beträffande kravet på en harmonisk samhällsmiljö har departementschefen särskilt understrukit de anspråk på social och kulturell service i form av sjukhus, skolor, etc. som invånarna i det nutida sam-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

hället har rätt att framställa. Hithörande problem har i hög grad varit aktuella vid den indelning av riket i kommunblock som nyligen företagits. Avsikten har därvid varit att åstadkomma kommunala enheter med sådant ekonomiskt och befolkningsmässigt underlag att grundläggande krav på samhällelig service skulle kunna uppfyllas inom kommunens ram.

Vid en jämförelse mellan propositionens och de här ifrågakvarande motionernas lokaliseringspolitiska program blir huvudfrågan huru statsmakterna skall handla inför den pågående strukturomvandlingen av vårt samhälle. I likhet med såväl departementschefen som motionärerna vill utskottet slå fast, att denna strukturomvandling medför vissa påtagliga nackdelar, särskilt för invånarna i avfolkningsområdena. Det står emellertid enligt utskottets mening också klart, att den i allt väsentligt är ett uttryck för rationaliserings- och expansionstendenser inom näringslivet som har stor betydelse för vårt lands ekonomiska framåtskridande. De större tätorternas dragningskraft betingas till stor del av en arbetskraftsefterfrågan från expansiva företag. Såsom framhållits såväl av kommittén som i propositionen kan det därför inte vara realistiskt att räkna med att folkminskningen i glesbygder och mindre tätorter nu skall kunna stoppas. En sådan strävan kan icke alltid förenas med den strävan att främja ett snabbt framåtskridande som är grundläggande för vår ekonomiska politik. Däremot bör genom lokaliseringspolitiska åtgärder omflyttningstakten kunna dämpas och samhällets liksom individernas omställnings-svårigheter kunna väsentligt reduceras.

II) Med lokaliseringspolitiken står arbetsmarknadspolitiken i nära samband. Denna måste, framhåller departementschefen, allfort inriktas på att främja arbetskraftens rörlighet för att möjlig-

göra ett rationellt tillvaratagande av våra begränsade arbetskraftsresurser. Genom den motsvarande rörlighet hos kapitalet som lokaliseringspolitiken åsyftar åstadkommes enligt departementschefen en mera allsidig näringspolitik. I motionerna I: 870 och II: 1079 hävdas, att i propositionen skett en icke acceptabel avvägning mellan arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik, innebärande att önskemålet att stimulera arbetskraftens rörlighet övervärderats. Utskottet finner för sin del inte underlag i propositionen för en sådan tolkning av departementschefens inställning. I likhet med departementschefen uppfattar utskottet arbetsmarknadspolitik och lokaliseringspolitik såsom alternativ vilka båda bör begagnas redan i syfte att så fullständigt som möjligt utnyttja den arbetskraft som står till buds. Att starka skäl även av annan art talar för en aktiv lokaliseringspolitik i sysselsättnings-svaga områden får enligt utskottets mening inte tagas till intäkt för att, såsom i de sistnämnda motionerna begärs, låta rörlighetsstimulans ifrågakomma endast i den mån lokaliseringspolitiska åtgärder på en avfolkningsort inte bedömes vara ekonomiskt möjliga. Varken kommittén eller departementschefen har ansett det realistiskt att kunna höja yrkes-verksamhetsgraden i avfolkningsområdena till en sådan nivå att utflyttningen av arbetskraft till mera expansiva regioner skulle bringas att upphöra.

III) En särskild fråga av arbetsmarknadspolitisk art väckes i motionen II: 1084, vari uttalas önskemålet att beredskapsarbeten avsedda att skapa sysselsättning åt friställd norrländsk arbetskraft så långt möjligt skall anordnas i vederbörandes hemlän. Motionärerna kritiserar en varslad reduktion av norrländska beredskapsarbeten i form av vägbyggen och framhåller att det för näringslivets utveckling i Norrland är angeläget att förbättra vägförbindelserna där. Utskottet vill erinra om att den-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

na fråga tidigare behandlats av arets riksdag, som beslutat att ett i motionerna I: 513 och II: 628 framställt yrkande av samma lydelse som det nu förevarande icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottet finner det icke lämpligt att riksdagen i nu förevarande sammanhang ånyo tar ställning i denna fråga.

IV) Utskottet finner den i propositionen aviserade undersökningen av storstadsområdenas tillväxtproblem angelägen och förutsätter att den så snart som möjligt kommer till stånd. Vad beträffar den i motionerna I: 870 och II: 1079 begärda mera långtgående undersökningen vill utskottet hänvisa dels till vad utskottet tidigare anfört om de i propositionen föreslagna lokaliseringpolitiska åtgärdernas karaktär av försöksverksamhet vars resultat kommer att följas av de olika berörda instanserna, dels till vad i propositionen uttalas om en intensifierad forsknings- och utredningsverksamhet på detta område. I likhet med departementschefen förutsätter utskottet att bl. a. forskningsberedningen kommer att överväga, hur en sådan fördjupad utredningsinsats skall kunna åstadkommas, och avstyrker därför bifall till motionärernas yrkande att riksdagen nu skall anhålla om den ifrågavarande undersökningen. På liknande grunder avstyrker utskottet även det i motionerna I: 874 och II: 1082 väckta förslaget, att riksdagen nu skall hemställa om en ytterligare utredning, syftande till en utvidgad lokaliseringpolitik.

V) En regional avgränsning av det lokaliseringpolitiska stödet är enligt utskottets mening ofrånkomlig. De resurser som kan anslås för ändamålet måste sättas in i de områden där behovet är störst; en spridning av stödet över hela landet eller större delar där-

av skulle leda till att dessa områden bleve otillräckligt tillgodosedda. Varje gränsdragning av den art det här är fråga om är givetvis förenad med svårigheter; i ett flertal motioner har också krävts att den nu föreslagna gränsen skall justeras. Enligt utskottets mening måste den avgränsning av stödområdet som departementschefen förordar i dagens läge anses väl avvägd. Strukturomvandlingen med atföljande omställningsproblem gör sig särskilt gällande i Norrland. Framför allt är detta en följd av den omfattande rationalisering inom jord- och skogsbruksnäringarna, som hittills satt sin prägel på det norrländska näringslivet. Trots en snabb expansionstakt har industrien inom dessa områden därför haft svårt att sysselsätta den arbetskraft som på detta sätt blivit friställd. Allmänt sett gäller vidare att olika slags samhällelig service är svårare åtkomlig för invånarna inom norra stödområdet än för dem som är bosatta söder därom. Utskottet kan därför icke biträda det i ett flertal motioner framförda kravet på att ett särskilt stödområde skall inrättas i östra Götaland och bli föremål för lokalisering åtgärder enligt samma regler som norra stödområdet. Utanför detta bör de statliga insatserna begränsas till särskilda fall av den typ som anges i propositionen.

Beträffande norra stödområdets gränser tillstyrker utskottet att dessa nu fastställs i enlighet med departementschefens förslag. Utskottet, som tidigare betonat de nu föreslagna lokalisering åtgärdernas karaktär av försöksverksamhet, finner det emellertid naturligt att man särskilt söker följa utvecklingstendenserna i de områden som gränsar till norra stödområdet. Enligt utskottets mening bör Kungl. Maj:t under försöksperioden äga att företaga mindre förändringar av norra stödområdets gränser i den mån sådana visar sig påkallade.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

VI) Mot detta angivande av principerna för urvalet av orter där stöd skall kunna ges framföres kritik i motionerna I: 870 och II: 1079, i vilka hävdas att samtliga kommunblockscentra och till karaktär och funktion motsvarande tätorter inom stödområdet bör kunna komma i fråga för det direkta företagsstödet.

Utskottet ansluter sig i denna fråga till vad som uttalas i propositionen. Utskottet vill i detta sammanhang påpeka att bland kommunblockscentra inom norra stödområdet finnes flera med lågt invånarantal, i ett par fall föga mer än 400.

I motionerna I: 878 och II: 1089 begäres att riksdagen skall ge till känna dels att företagens egen bedömning beträffande lokaliseringssort skall tillmätas stor betydelse, dels att länets planeringsråd skall ges stort inflytande när det gäller att fastställa de geografiska riktlinjerna för företagslokalisering med samhällets stöd. Ett yrkande av sistnämnda innebörd förekommer också i motionerna I: 870 och II: 1079. Utskottet finner motionärernas synpunkter befojade.

VII) Utskottet är för sin del icke berett att nu stödja förslag om en särskild utredning rörande stödet till det norrländska inlandets glesbygder. Enligt utskottets uppfattning bör erfarenheter av det allmänna lokaliseringstödet verkningar avvaktas innan ställning tages till frågan om en sådan utredning. Även ställningstagandena till skatteutjämningskommitténs förslag torde böra avvaktas. Utskottet vill betona, att vad här förordats icke innebär att de ifrågavarande problemen lämnas obeaktade. Det måste vara en arbetsuppgift för planeringsråden i berörda län att närmare överväga glesbygdsbefolkningens speciella situation och framlägga härav föranledda förslag.

VIII) Vid en jämförelse mellan ekonomiskt stöd i form av direkta statliga lån och i form av kreditgarantier finner utskottet i likhet med departementschefen det förra systemet vara att föredraga. Utskottet fäster sig därvid främst vid att möjligheterna att utnyttja kreditgarantierna knappast skulle kunna undgå att bli beroende av läget på kreditmarknaden. Den i motionerna I: 889 och II: 1078 framförda tanken att riksdagen skulle fastställa en prioritering av dessa kreditgarantier väcker enligt utskottets mening principiella betänkligheter. Utskottet är inte berett att förorda en sådan lokaliseringsspolitiskt betingad reglering av kreditmarknaden. Med hänsyn till vad här sagts avstyrker utskottet det ifrågavarande yrkandet i motionerna I: 889 och II: 1078.

IX) Att, såsom i motionerna I: 870 och II: 1079 samt I: 878 och II: 1089 föreslagits, införa ett kreditgarantisystem såsom komplettering av det kreditstöd som utgår i form av direkta statliga lån kan utskottet icke heller tillstyrka. Alldeles bortsett från de invändningar som kan riktas mot utvidgningen av den ekonomiska ramen finner utskottet en uppdelning av det statliga stödet på tre olika stödformer olämplig. På anförda grunder avstyrker utskottet, såvitt nu är i fråga, motionerna I: 870 och II: 1079 samt I: 878 och II: 1089.

X) Den av departementschefen föreslagna medelsramen för den femåriga försöksperioden är av samma storlek som den av kommittén förordade. Utskottet anser att ett samhälleligt ekonomiskt stöd av denna omfattning kommer att kunna få betydande verkningar på den industriella utvecklingen inom det norra stödområdet och på orter i andra delar av landet där särskilda stödåtgärder blir aktuella. De motionsledes väckta kraven om en utvidgning

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

av medelsramen kan utskottet inte tillstyrka.

XI) Vad särskilt gäller förslagen i motionerna I: 876 och II: 1080 om en utökning av medelsramen för utbyggnad av statlig industriell verksamhet vill utskottet utöver vad nu anförts erinra om departementschefens uttalande att frågan om lokaliseringsspolitiska insatser i form av anläggande av statliga företag kommer att bli föremål för fortsatta överväganden. Under hänvisning till detta uttalande avstyrker utskottet även det i samma motioner gjorda utredningsyrkandet. För att täcka de medelsbehov som anläggande av statlig verksamhet kan komma att aktualisera torde förslag i vanlig ordning få föreläggas riksdagen. Av vad utskottet nu anför följder även, att utskottet icke anser en fortsatt utbyggnad av statlig företagsamhet inom stödområdet böra finansieras med de för lokaliseringsspolitiska ändamål avsedda resurserna.

XII) I likhet med departementschefen anser utskottet att skäl föreligger för att lokaliseringssöd skall kunna lämnas till uppförande samt om- och tillbyggnad av turistanläggningar. Även beträffande lokaliseringssöd till sådana anläggningar måste riktpunkten dock enligt utskottets mening vara att investeringarna kan väntas ge upphov till en fortvarig sysselsättningseffekt. Vad beträffar de anläggningar utöver hotellbyggnader etc. som av motionärerna föreslagits kunna komma i fråga för stödåtgärder, anser utskottet att de inte bör vara uteslutna från möjligheten att få stöd om de uppfyller det av utskottet i det föregående angivna kravet. Förslaget om att möjligheten att erhålla här ifrågakvarande stöd skall utvidgas till att även avse sydöstra Götaland är utskottet inte berett att tillstyrka. I den mån lokaliseringssöd kan

ges åt turistanläggningar bör det enligt utskottets mening komma glesbygdsområdena i norra stödområdet till godo.

XIII) Vissa taxefrågor inom kommunikationsområdet har berörts i några motioner. I motionerna I: 878 och II: 1089 hemställes att riksdagen skall ge till känna att gemensamma zontaxor för buss och tåg om möjligt bör genomföras. En snabb utredning, syftande till en omläggning av statens järnvägars godstransporttaxor, begäres i motionen II: 1094. Utskottet, som vill erinra om att riktlinjerna för statens järnvägars taxesättning fastlagts av föregående års riksdag, anser sig icke kunna biträda de i motionerna framförda förslagen.

XIV) Utskottet vill också avstyrka det i motionerna I: 877 och II: 1076 väckta förslaget om statligt fraktstöd för gods-transporter mellan Öland och fastlandet.

XV) I propositionen avvisas kommitténs förslag om en sänkning av vattenfallsstyrelsens eltaxor i Norrland under hänvisning bl. a. till att de nuvarande eltaxorna innebär avsevärt lägre elkraftskostnader i Norrland än i övriga delar av landet. Utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning och avstyrker det i motionen II: 1084 gjorda yrkandet att kommitténs förslag skall genomföras.

XVI) Utskottet instämmer i att det lokaliseringsspolitiska stödet i fortsättningen bör koncentreras till de av utskottet i det föregående behandlade stödformerna. Det statliga kreditstödet genom kommerskollegium och företagarföreningarna bör främst utgöra ett komplement till den ordinarie kreditgivningen på den allmänna kreditmark-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

naden. Utskottet, som således inte tillstyrker bifall till motionerna I: 870 och II: 1079, såvitt nu är i fråga, vill emellertid betona att en lokaliseringsspolitisk inriktning av ett låneärende givetvis inte skall utesluta detta från stöd genom företagareföreningarna. Utskottet avstyrker det i motionerna I: 881 och II: 1092 väckta förslaget att samma företag skall kunna erhålla såväl lokaliseringsspolitiskt stöd som stöd genom företagareföreningar. Som även departementschefen understrukit bör berörda organ i nära samverkan lösa uppkommande gränsdragningsfrågor.

Såsom utskottet erinrat om i det föregående har sedan 1963 försöksvis tillämpats ett system med investeringsbidrag till industrilokaler i form av statskommunala beredskapsarbeten. Utskottet tillstyrker att sådana beredskapsarbeten främst användes vid arbetslöshet av konjunktur- och säsongmässig natur och inte som ett lokaliseringsspolitiskt medel.

Utskottet ansluter sig vidare till att investeringsfondernas användning i lokaliseringsspolitiskt syfte upphör. Investeringsfonderna har tillkommit som ett konjunkturpolitiskt medel. När särskilda former nu tillskapas för det lokaliseringsspolitiska stödet bör investeringsfonderna reserveras för sin egentliga uppgift. Utskottet vill särskilt peka på att ett fortsatt lokaliseringsspolitiskt utnyttjande av fonderna skulle medföra, särskilt för norrlandslänens del, att fonderna inte längre skulle kunna räknas som ett verksamt medel vid en konjunktur nedgång. Med det nu anförda har utskottet också velat avstyrka den i motionerna I: 870 och II: 1079 gjorda hemställan att investeringsfonderna tills vidare skall få användas i lokaliseringsspolitiskt syfte.

XVII) Såsom utskottet understrukit i det föregående bör enligt dess mening det statliga ekonomiska stödet för lo-

kalisering ske i de särskilda former som tillstyrks av utskottet. Utskottet anser att det skulle vara olämpligt att jämsides med det föreslagna stödet också införa förmåner av skattemässig slag. Utskottet avstyrker således motionskraven rörande utnyttjande av beskattningen såsom ett lokaliseringsspolitiskt medel.

XVIII) Frågan om utjämning av bensinpriset genom differentiering av bensinskatten har varit föremål för riksdagens prövning senast år 1962. Riksdagen uttalade därvid att en skattedifferentiering skulle strida mot den hittills tillämpade principen att statlig skatt skall uttagas efter en för hela riket enhetlig skattesats. Utskottet, som avstyrker de motionsledes väckta kraven i denna fråga, vill erinra om departementschefens uttalande, att om det kan påvisas företagsekonomiska skäl för en utjämning av drivmedelspriserna, initiativ härtill torde komma att tagas av berörda intressenter.

XIX) I propositionen avvisas tanken på lagstiftning om särskilt tillståndstvång i syfte att hindra en från samhällssynpunkt olämplig lokalisering av näringslivet. Enär man i första hand bör söka påverka näringslivets lokalisering genom stimulerande åtgärder, anser departementschefen att en lagstiftning för närvarande inte är påkallad. I motionerna I: 878 och II: 1089 hemställas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall ge till känna, att lagstiftningsåtgärder som ger samhället möjligheter att tvångslokalisera företag icke skall förekomma. Utskottet anser att den kraftiga utvidgning av det lokaliseringsspolitiska stödet som sker under den femåriga försöksperioden möjliggör att näringslivets lokalisering kan påverkas i önskvärd omfattning genom positiva stödåtgärder. Mot bak-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

grunden av det nu anförda anser utskottet att något ytterligare uttalande från riksdagens sida icke är aktuellt.

XX) I motionerna I: 878 och II: 1089 samt I: 889 och II: 1078 har förslaget om en lokaliseringsdelegation inom arbetsmarknadsstyrelsen upptagits. I det senare fallet anföres som motivering att lokaliseringsverksamheten på detta sätt kan tillföras den sakkunskap som representanter för företagare, arbetstagare, kommuner och kreditväsen bör besitta. Utskottet vill påpeka att den önskade representationen till en del är förverkligad redan inom den nuvarande arbetsmarknadsstyrelsen. Departementschefen har vidare lämnat vägen öppen för en breddning av styrelsens sammansättning, därest en sådan skulle visa sig önskvärd. Utskottet avstyrker motionärernas förslag och instämmer i vad departementschefen anför.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det ovan under I) intagna avsnittet i utskottets yttrande som började på s. 16 med orden »Vad beträffar själva målsättningen» och slutade på s. 17 med orden »kunna väsentligt reduceras» bort ha följande lydelse:

»Vad beträffar själva målsättningen för lokaliseringpolitiken vill utskottet först erinra om att kommittén för näringslivets lokalisering angivit följande tre syften:

1. Att främja en sådan lokalisering av näringslivet, att landets tillgångar av produktionsfaktorer blir utnyttjade och fördelade på olika områden på ett sådant sätt att nationalinkomsten blir så stor som möjligt och att arbetskraften bereds full sysselsättning.

2. Att skapa en harmonisk samhällsmiljö, som så långt det är möjligt ger människorna — oberoende av var de

måste bo för att fullgöra sin uppgift — en likvärdig standard i fråga om social och kulturell service.

3. Att lokalisera näringslivet så, att rikets försvar underlättas.

Denna målsättning nödvändiggör enligt kommittén att man söker undvika å ena sidan en stark koncentration av befolkningen till storstäderna, å andra sidan en splittring av näringslivet på alltför många och små orter, där varken företagen eller konsumenterna kan er hålla den mångsidiga service som numera efterfrågas.

Såsom påvisats i motionerna I: 870 och II: 1079 har propositionen en härifrån avvikande målsättning. Av departementschefens uttalande framgår, att lokaliseringsåtgärderna i huvudsak skulle begränsas till orter av redan relativt hög storleksgrad. Det heter vidare i propositionen, att koncentrationen till storstadsområdena och landets övriga expansiva områden inte bör gå så snabbt, att uppenbara risker föreligger för en eftersläpning i utbyggnaden av bostäder, kommunikationer och andra serviceanordningar. Det lokaliseringspolitiska syftet skall enligt propositionen endast vara att underlätta de enskilda människornas anpassning till strukturomvandlingen. Propositionen avser sålunda endast att bromsa takten i koncentrationen till storstadsområdena och övriga expansiva områden. Såsom konstaterats i de ovannämnda motionerna skall lokaliseringpolitiken enligt propositionen uppenbarligen inriktas på ett i hög grad koncentrerat och centraliserat näringsliv och samhälle.

Den huvudinriktning, som sålunda kännetecknar propositionen, avviker — såsom motionärerna framhållit — inte endast från kommitténs för näringslivets lokalisering förslag utan även från den målsättning, som hittills angivits för lokaliseringpolitiken. I riksdagsbesluten beträffande lokaliseringpolitiken 1952 och 1956 har understrukits ange-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

lägenheten av att förutsättningar skapas för en bättre befolkningsbalans och särskilt framhållits att den ytterligare tillväxten av främst de största tätorterna hör hejdas. Denna inställning måste riksdagen också sägas ha givit uttryck åt, när den 1959 begärde utredning om näringslivets lokalisering. I bankoutskottets yttrande över de då förevarande motionerna framhölls, att syftet borde vara att få till stånd en lämplig differentiering av näringslivet och en spridning av företagsamheten. De direktiv, som regeringen gav åt kommittén för näringslivets lokalisering, var också i överensstämmelse härmed. De dominerande problemen är självfallet, hette det, utflyttningen från landsbygden och storstädernas tillväxt. I många regioner fanns enligt direktiven ett utpräglat behov av ett mera differentierat näringsliv för att området skulle bli mindre konjunkturkänsligt, för att såväl kvinnor som män skulle få arbete och för att ungdomarna skulle få vidgade möjligheter i sitt yrkesval.

Det torde kunna konstateras, att lokaliseringsverksamheten hittills varit i god överensstämmelse med riktlinjerna från 1952 och 1956.

Den ändring i den lokaliseringspolitiska inriktningen, som propositionen representerar i förhållande till de riktlinjer som hittills gällt för lokaliseringsverksamheten, däribland även direktiven för den utredning som ligger till grund för propositionen, har inte närmare motiverats av departementschefen. Såsom framhållits i de ovan nämnda motionerna kan man emellertid förmoda att anledningen är att söka i en uppfattning att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande skulle nödvändiggöra ett i hög grad koncentrerat och centraliserat näringsliv och att endast ett sådant näringsliv skulle motsvara det moderna samhällets krav. Såsom framhållits i de nämnda motionerna I: 870 och II: 1079 har en sådan uppfattning emellertid inte stöd i utförda

undersökningar eller utredningar. Motionärerna understryker i sammanhanget bl. a., att lokalisering i en större tätort i allmänhet torde medföra de högre etablerings- och arbetskraftskostnaderna och att stora tätortsbildningar sannolikt inte medger, att de produktiva resurserna utnyttjas på bästa möjliga sätt. Det sistnämnda påtalades för övrigt även i den år 1956 framlagda propositionen beträffande lokaliseringpolitiken. Departementschefen uttalade där, att allt tydde på att vissa tätortsområden i vårt land nått en sådan storleksordning, att risk förefanns för uppkomsten av sådana desorganisationsföreteelser, som kunde leda till ett mindre effektivt utnyttjande av våra totala produktiva resurser.

I de nämnda motionerna har vidare hävdats, att de miljö- och försvarspolitiska synpunkterna undervärderats i propositionen. Utskottet finner denna bedömning riktig. Såsom framhållits i motionerna torde ett starkt koncentrerat och centraliserat näringsliv inte ge de bästa förutsättningarna för en harmonisk samhällsmiljö. Utskottet vill också understryka, att en ytterligare centralisering av näringslivet till de stora tätortsområdena måste betecknas som allvarlig inte minst från försvarssynpunkt.

Av det anförda framgår, att utskottet inte kan godta den i propositionen angivna målsättningen för lokaliseringpolitiken.

I de nämnda motionerna I: 870 och II: 1079 framhålles, att lokaliseringpolitiken bör inriktas på en såväl socialt som ekonomiskt riktig spridning av näringsliv och bebyggelse över hela landet. Näringslivet bör vara decentraliserat så långt de företags- och samhällsekonomiska möjligheterna kan bedömas medge. Motionärernas motivering härför baserar sig på förhållandena i såväl glesbygderna som de större tätorterna. Den pågående folkutflyttningen från landsbygden och de mind-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

re tätorterna rycker undan det nödvändiga underlaget för en tillfredsställande allmän och enskild service för den kvarstannande befolkningen. En folktunnad bygd ger inte heller en miljö med goda förutsättningar för människornas trivsel. För de stora städerna medför ytterligare befolkningskoncentration svåra problem. Motionärerna riktar uppmärksamheten särskilt på de svårigheter som följer i fråga om bostadsförsörjningen och bomiljön, trafikapparaten och vissa sociala förhållanden. Det bör enligt motionärerna vara ett väsentligt intresse, att man genom en aktiv lokaliseringpolitik, som stimulerar företagsamheten och därmed även bosättningen i mindre tätorter, kan lätta trycket på bostadsmarknaden i de stora tätorterna.

Motionärerna framhåller i likhet med kommittén för näringslivets lokalisering, att en splittring av näringslivet på alltför många och små orter bör undvikas. Föreliggande utredningsmaterial säger emellertid, framhåller motionärerna, att goda lokaliseringsbetingelser finns även i orter av mindre storlek än som uppenbarligen avses i propositionen. En lokaliseringpolitisk inriktning på relativt små tätorter är enligt motionärernas mening motiverad inte endast av miljöpolitiska skäl utan även av ekonomiska. De undersökningar, som kommittén för näringslivets lokalisering redovisat, torde ge belägg för att även relativt små tätorter företagsekonomiskt kan ha goda lokaliseringsbetingelser. Motionärerna erinrar i sammanhanget om att den industriella ny- och omlokaliseringen under åren 1946—1961 såsom kommittén för näringslivets lokalisering redovisat i stor utsträckning skedde till relativt små tätorter. För de relativt små tätorternas möjligheter som lokaliseringsorter talar också det förhållandet, att den procentuellt starkaste ökningen av den sammanlagda folkmängden i tätorter av olika storlek mellan åren 1950 och

1960 förelåg i tätorterna med 2 000—20 000 invånare, särskilt i industriorterna. De viktigaste lokaliseringsfaktorerna har visat sig vara tillgång på enskild och allmän service, särskilt goda kommunikationer, tillgängliga industrilokaler till rimliga kostnader och framför allt tillgången på arbetskraft. Samhällsekonomiskt kan fördelar vinnas, om lokalisering sker till orter med utnyttjad samhällelig kapitalutrustning. Detta torde i stor utsträckning gälla för de relativt små tätorterna. Det måste på sikt anses samhällsekonomiskt riktigt, att den nödvändiga serviceutrustningen i så stora delar av landet som möjligt baseras främst på ett i orten och bygden livskraftigt näringsliv. Från ekonomiska synpunkter är det också enligt motionärerna anledning att uppmärksamma angelägenheten av att mindre tätorter med ensidigt näringsliv genom en aktiv lokaliseringpolitik beredes möjligheter till komplettering med ny industriell verksamhet.

Enligt motionärernas mening bör målsättningen för en aktiv lokaliseringspolitik vara att skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet. Det är självklart att de lokala betingelserna måste bedömas olika i olika delar av landet och att tätheten i förekomsten av orter, som kan bedömas som livsdugliga, kan variera väsentligt. Några mera generella regler för en sådan tätortsbedömning torde enligt motionärerna inte böra preciseras. Målsättningen i motionerna är sålunda mera frågan om en inriktning att så långt det är ekonomiskt möjligt skapa ett decentraliserat näringsliv och samhälle. Motionärerna understryker emellertid, att kommunblockscentra bör kunna godtas som lokaliseringsorter. Detsamma bör enligt motionärerna gälla beträffande andra tätorter, som kan sägas ha motsvarande karaktär och funktion.

Den lokaliseringpolitiska målsättning, som sålunda angivits i motio-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

nerna I: 870 och II: 1079, anser sig utskottet helt kunna godta.

Även i vissa andra motioner förekommer särskilda uttalanden och yrkanden beträffande den lokaliseringpolitiska målsättningen. Sålunda hemställas i motionerna I: 878 och II: 1089 att riksdagen skall ge till känna att lokaliseringspolitikens målsättning bör vara att öka även individernas valmöjligheter i fråga om bosättningsort. Detta syfte främjas givetvis på effektivaste sätt genom den målsättning, som utskottet ovan anslutit sig till. I motionerna I: 889 och II: 1078 betonas särskilt att lokaliseringpolitiken måste utformas så att icke den fria marknadshushållningen hindras eller konkurrensförutsättningarna snedvrides. Detta bör enligt utskottets mening vara en självklar målsättning. Även övriga motionsledes framförda synpunkter beträffande den lokaliseringpolitiska målsättningen torde kunna anses besvarade med vad utskottet i det föregående anført. »;

2) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det ovan under II) intagna stycket i utskottets yttrande som började på s. 17 med orden »Med lokaliseringpolitiken» och slutade på s. 18 med orden »bringas att upphöra» bort ersättas med ett avsnitt av följande lydelse:

»Med lokaliseringpolitiken står arbetsmarknadspolitik i nära samband.

Den avvägning, som departementschefen gjort mellan de båda åtgärdsområdena, kritiseras i motionerna I: 870 och II: 1079. Uttrycket i propositionen, att lokaliseringpolitiska åtgärder kan vara också samhällsekonomiskt motiverade endast i orter där en rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitik av olika skäl inte kan lösa sysselsättningsfrågorna, utvisar enligt motionärerna att departementschefen fäster väsentligt större vikt vid den rörlighetsstimulerande politiken än vid lokaliseringpolitiken.

Med inriktningen på ett så långt möjligt decentraliserat näringsliv och målsättningen på en lokaliseringspolitik, som kan skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet, är det motionärernas uppfattning att en aktiv lokaliseringpolitik i första hand bör utnyttjas i de sysselsättningssvaga områdena. Först om och i den mån lokaliseringpolitiska åtgärder inte bedömes ekonomiskt möjliga för orten, bör rörlighetsstimulerande åtgärder tillgripas och då i första hand inriktas på rörlighet inom regionen.

Utskottet ansluter sig till den avvägning som motionärerna sålunda förorddat. I sammanhanget finner utskottet även anledning erinra om den nyligen offentliggjorda undersökning, som visar, att endast omkring en tredjedel av de arbetstagare, som får arbetsmarknadsverkets starthjälp för platsbyte, är kvar på den anvisade arbetsplatsen efter ett år.»;

3) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det ovan under III) intagna stycke på s. 18 i utskottets yttrande som började med orden »En särskild fråga» och slutade med orden »i denna fråga» bort ha följande lydelse:

»En särskild fråga — — — (= utskottet) — — — förbättra vägförbindelserna där. Med tanke på de aktuella lokaliseringpolitiska åtgärderna bör de i motionerna framförda synpunkterna vara värda visst beaktande.»;

4) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det ovan under IV) intagna stycke på s. 20 i utskottets yttrande som började med orden »Utskottet finner» och slutade med orden »en utvidgad lokaliseringspolitik» bort ha följande lydelse:

»Utskottet finner den i propositionen aviserade undersökningen av storstadsområdenas tillväxtproblem angelägen. Såsom förordats i motionerna I: 870 och II: 1079 bör emellertid undersökningen få ett vidare syfte. Det

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

bör vara möjligt att genom en sådan undersökning skapa en säkrare bild av vilken typ av näringslivslokalisering, som från såväl ekonomiska som miljöpolitiska synpunkter kan bedömas vara den lämpligaste för vårt land. I sammanhanget bör även mera exakt kunna bedömas hur rörlighetsstimulerande åtgärder och en aktiv lokaliseringspolitik samhällsekonomiskt förhåller sig till varandra. Den av motionärerna förordade undersökningen, som bör kunna tjäna till viss ledning för såväl lokaliseringspolitiken som arbetsmarknadspolitiken, bör enligt utskottets mening komma till stånd så snart som möjligt. I övrigt vill utskottet hänvisa dels till vad utskottet tidigare anfört om de i propositionen föreslagna lokaliseringspolitiska åtgärdernas karaktär av försöksverksamhet, vars resultat kommer att följas av de olika berörda instanserna, dels till vad i propositionen uttalas om en intensifierad forsknings- och utredningsverksamhet. På dessa grunder avstyrker utskottet det i motionerna I: 874 och II: 1082 väckta förslaget, att riksdagen nu skall hemställa om ytterligare utredning, syftande till en utvidgad lokaliseringspolitik.»;

5) av herrar *Nils Theodor Larsson, Stefanson, Berglund, Hansson* i Önnarp och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att det ovan under V) intagna avsnitt på s. 22 i utskottets yttrande som började med orden »En regional avgränsning» och slutade med orden »visar sig påkallade» bort ha följande lydelse:

»En regional avgränsning — — — (= utskottet) — — — gränsen skall justeras. Enligt utskottets mening är det angeläget, att de delar av landet som betecknas som norra stodområdet, blir föremål för en aktiv lokaliseringspolitik. Avgränsningen i propositionen medför emellertid att andra delar av landet, som enligt kommitténs för näringslivets lokalisering förslag skulle ha kommit i fråga för mera långtgående

de ekonomiska insatser, ställes utanför och endast i särskilda fall kan få del av ett företagsstöd. Det gäller främst de områden i östra Götaland, som under en följd av år haft betydande sysselsättningsvarigheter. Föreliggande prognoser pekar på minskande folkmängd för dessa områden. I överensstämmelse med vad som uttalats i flera motioner finner utskottet det därför nödvändigt, att det statliga ekonomiska stödet i lokaliseringssyfte inriktas på de sysselsättningssvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som skall gälla för norra stodområdet. Förslag till geografisk avgränsning av ett sådant östligt stodområde bör skyndsamt upprättas, förslagsvis av det centrala lokaliseringsorganet efter samråd med de regionala instanserna.

Beträffande norra stodområdets gränser tillstyrker utskottet, att dessa nu fastställas i enlighet med departementschefens förslag. Utskottet, som tidigare betonat de nu föreslagna lokaliseringsåtgärdernas karaktär av försöksverksamhet, finner det emellertid naturligt, att man särskilt söker följa utvecklingstendenserna i de områden, som kommer att gränsa till stodområdena. Enligt utskottets mening bör Kungl. Maj:t under försöksperioden äga att företaga mindre förändringar av stodområdenas gränser i den mån sådana visar sig påkallade.»;

6) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det ovan under VI) intagna avsnitt på s. 23 i utskottets yttrande som började med orden »Mot detta angivande» och slutade med orden »motionärernas synpunkter befogade» bort ha följande lydelse:

»Propositionen innebär i nämnda avseende en betydande maktkoncentration till regeringen och dess organ, som skulle få avgöra den lokaliseringspolitiska inriktningen utan att riksdagen fått uttala sig om de närmare riktlinjerna för densamma. Den av utskottet för-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

ordade målsättningen, att lokaliseringspolitikerna skall vara inriktad på att skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet, ger dock en riktlinje för den lokaliseringspolitiska tillämpningen. Därutöver vill utskottet i överensstämmelse med vad som föreslagits i motionerna I: 870 och II: 1079 uttala, att samtliga kommunblockscentra och till karaktär och funktion motsvarande tätorter bör kunna komma i fråga som orter för det direkta ekonomiska stödet. Över huvud taget bör inte en företagare inom stödområdena förvägras det direkta ekonomiska stödet, såvida inte lokaliseringen till den valda orten uppenbarligen måste bedömas sakna de nödvändiga ekonomiska förutsättningarna. Av största vikt är det vidare enligt utskottets mening att fördelningen av företagsstödet sker i överensstämmelse med den bedömning som företrädes av den regionala representationen. I överensstämmelse med vad som förordats i motionerna I: 870 och II: 1079 och i stort sett även i motionerna I: 878 och II: 1089 bör planeringsrådets bedömning av vilka orter eller områden, som skall komma i fråga för det statliga företagsstödet, tillmätas avgörande vikt.»;

7) av herrar *Nils Theodor Larsson, Stefanson, Åkerlund, Risberg, Berglund, Regnéll, Hansson* i Önnarp och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att det ovan under VII) intagna stycke på s. 24 i utskottets yttrande som började med orden »Utskottet är för sin del» och slutade med orden »härav föranledda förslag» bort ha följande lydelse:

»Både sociala och ekonomiska skäl talar med styrka för att ett särskilt stöd utgår till vissa regioner i Norrlands inland i syfte att i framtiden åstadkomma lämpliga stödorter för bebyggelsens serviceutrustning. Som framhålles i ett flertal motioner är det nödvändigt att Norrlands inland har erforderligt befolkningsunderlag för att omvårdnaden och utnyttjandet av våra na-

turtillgångar skall kunna upprätthållas. För den skull och av sociala skäl är det motiverat att glesbygdernas befolkning får tillgång till en väl utbyggd service. Utskottet vill för sin del tillstyrka att en särskild utredning kommer till stånd rörande stödet till det norrländska inlandets glesbygder.»;

8) av herrar *Åkerlund, Risberg* och *Regnéll*, vilka ansett, att det ovan under VIII) intagna stycke på s. 26 i utskottets yttrande som började med orden »Vid en jämförelse» och slutade med orden »yrkandet i motionerna I: 889 och II: 1078» bort ersättas med ett avsnitt av följande lydelse:

»Utskottet kan inte biträda förslaget om inrättande av en statlig lånefond för direkt långivning. På denna punkt delar utskottet helt den mening, som framfördes i kommittén för näringslivets lokalisering av ledamoten Sten Källenius. I likhet med denne anser utskottet att lokaliseringstödet ej får bli fråga om långsiktig subventionspolitik. Endast företag som bedöms vara i längden ekonomiskt försvarbara skall sålunda erhålla stöd. En sund ekonomisk princip bör alltså vara att man bedömer att låntagaren skall kunna förränta och amortera sitt lån med överskott i rörelsen.

Den företagsekonomiska bedömningen av projekt, som skall komma i åtnjutande av lokaliseringspolitiska stödåtgärder, får central betydelse. Den sakkunskap som behövs för en sådan bedömning finns redan samlad hos våra kreditinstitut, inte minst genom deras vitt förgrenade kontorsnät och genom en ingående lokalkännedom. Det är — inte minst för de företag som kommer i åtnjutande av stödåtgärder — angeläget att utnyttja denna erfarenhet och expertis.

Kreditinstitutens företagsekonomiska bedömningar måste vara av grundläggande betydelse för de lokaliseringsbestämmande organens beslut om stödlån, eftersom dessa bedömningar klar-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

lägger de risker samhället ikläder sig ur lokaliseringssynpunkt. Om åter långgivning sker direkt från de lokaliseringsbestämmande organen, kan de lokaliseringsspolitiska och de företagsekonomiska övervägandena komma att blandas på ett sätt, som gör det svårt att väga dessa bedömanden mot varandra. Riskerna förefaller då större att urvalet av låneprojekt icke sker enligt företagsmässigt riktiga förutsättningar.

Utskottet anser sålunda att stödlånen bör förmedlas av de ordinarie kreditinstituten. Genom deras kreditprövning preciseras villkoren för ett risktagande utöver vad kreditgivaren kan eller — enligt villkoren för sin verksamhet — får lämna; man får ett besked om vad ett lokaliseringsbeslut kostar samhället. Själva beslutet om åtgärden fattas emellertid av lokaliseringsmyndigheterna. Kreditinstituten styr sålunda inte förloppet. Den selektiva styrningen sker i stället genom lokaliseringsmyndigheterna.

Det framhålls i propositionen att man skulle få garanti för den berörda verksamheten endast genom att disponera en fond, som beträffande utnyttjandet är prioriterad vid inträffande kreditåstramningar i samhället och med en kapitaltillgång relativt oberoende av årliga beslut. Därvidlag kan först framhållas, att en fond som är beroende av årliga anslag ej långsiktigt säkerställer tillgång på medel, eftersom varje års riksdag är obunden att fatta sina beslut.

Om svårigheter skulle uppstå att i kreditinstituten placera statsgaranterade lokaliseringsslån bör riksdagen kunna uttala sig till förmån för en prioritering av sådan långgivning. En tänkbar väg vore att ge de statsgaranterade lånen en särställning vid beräkning av bankernas likviditetskvoter. En annan vore att öppna möjlighet till refinansiering i AP-fonderna. Vill riksdagen fastställa en prioritering i förevarande fall, kan densamma således enligt utskottets me-

ning genomföras i form av kreditgaranti lika väl som genom en lånefond.

Utskottet anser att man genom att utforma garantisystemet på här angivet sätt kan nå samma effekt i lokaliseringsarbetet som genom en lånefond. Samtidigt får man ett administrativt enklare och därmed billigare förfarande.

På här angivna grunder avstyrker utskottet det i propositionen framlagda förslaget om inrättande av en statlig fond för lokaliseringssändamål och tillstyrker i stället att, såsom yrkas i motionerna I: 889 och II: 1078, under en femårsperiod från och med budgetåret 1965/66 statliga kreditgarantier intill ett belopp av 100 miljoner kronor per år ställes till förfogande i lokaliseringsspolitiskt syfte.»;

9) av herrar *Nils Theodor Larsson, Stefanson, Berglund, Hansson* i Önnarp och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att det ovan under IX) intagna stycke på s. 26 i utskottets yttrande som började med orden »Att, såsom i motionerna» och slutade med orden »såvitt nu är i fråga, motionerna I: 870 och II: 1079 samt I: 878 och II: 1089» bort ha följande lydelse:

»Även om utskottet anser att lokaliseringssstödet i första hand bör utgå i form av statliga lån och bidrag, finner utskottet det motiverat att dessa stödformer kompletteras med ett kreditgarantisystem, så att utlåningen kan ges en större omfattning. Utskottet föreslår därför att under det första året av den femåriga försöksperioden statliga kreditgarantier medges inom en ram av 50 miljoner kronor.»;

10)

a) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det ovan under X) intagna stycke på s. 26 i utskottets yttrande som började med orden »Den av departementschefen» och slutade med orden »kan utskottet inte tillstyrka» bort ha följande lydelse:

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

»Den av departementschefen förordade medelsramen för den femåriga försöksperioden är enligt utskottets mening icke till fyllest. Det föreslagna anslaget till investeringsbidrag, 60 miljoner kronor per år, medger inte tillräckliga resurser för ett ekonomiskt verkamt stöd till den industriella utvecklingen både innanför stödområdesgränserna och på de orter i andra delar av landet, där särskilda stödåtgärder blir aktuella. Utskottet ansluter sig därför till det i motionerna I: 870 och II: 1079 väckta förslaget att till investeringsbidrag för det första verksamhetsåret skall anslås 100 miljoner kronor. Medelsbehovet för de därefter följande åren bör, såsom motionärerna förordat, avgöras senare på grundval av de erfarenheter som verksamheten ger.»;

b) av herrar *Stefanson, Berglund* och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att det ovan under X) intagna stycke på s. 26 i utskottets yttrande som började med orden »Den av departementschefen» och slutade med orden »kan utskottet inte tillstyrka» bort ersättas med ett avsnitt av följande lydelse:

»Behov av lokaliseringstöd föreligger enligt utskottets mening i icke ringa utsträckning även utanför norra stödområdet. Medelsanvisningen för lokaliseringstödet bör anpassas med hänsyn härtill. Men även andra omständigheter, främst behovet av att de lokaliseringspolitiska åtgärderna blir tillräckligt omfattande, motiverar att medelsramen för investeringsbidraget det första budgetåret under försöksperioden beräknas till större belopp än det av Kungl. Maj:t angivna, 60 miljoner kronor. Utskottet förordar att medelsbehovet för investeringsbidraget för detta år beräknas till 75 miljoner kronor.

Det underlag som nu finnes tillgängligt för bedömning av den statliga lokaliseringsfondens totala medelsbehov nästkommande budgetår, är synnerligen knapphändigt. Skulle det senare visa sig att behovet av de medel som

nästa budgetår kan få en välplanerad och effektiv användning uppgår till större belopp, får medelsanvisningen givetvis anpassas därefter inom ramen för den avvägning som statsfinansiella och konjunkturpolitiska hänsyn kräver.»;

11) av herr *Nils Theodor Larsson*, som ansett att det ovan under XII) intagna stycke på s. 27 i utskottets yttrande som började med orden »I likhet med departementschefen» och slutade med orden »norra stödområdet till godo» bort ha följande lydelse:

»I likhet med departementschefen — — — (= utskottet) — — — i det föregående angivna kravet. Utskottet tillstyrker förslaget att här ifrågavarande stöd skall kunna utgå även i sydöstra Götaland.»;

12) av herrar *Stefanson, Berglund* och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att det ovan under XIII) intagna stycke på s. 34 i utskottets yttrande som började med orden »Vissa taxefrågor» och slutade med orden »i motionerna framförda förslagen» bort ha följande lydelse:

»Vissa taxefrågor inom kommunikationsområdet har berörts i några motioner. Utskottet vill tillstyrka det i motionerna I: 878 och II: 1089 framställda yrkandet angående gemensamma zontaxor för buss och tåg, men anser sig inte kunna biträda det i motionen II: 1094 framlagda förslaget om en utredning angående omläggning av statens järnvägars godstransporttaxor.»;

13) av herr *Nils Theodor Larsson*, som ansett att det ovan under XIV) intagna stycke på s. 31 i utskottets yttrande som började med orden »Utskottet vill också» och slutade med orden »Öland och fastlandet» bort ha följande lydelse:

»I motionerna I: 877 och II: 1076 riktas uppmärksamheten på fraktkostnadernas negativa verkningar på förut-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

sättningarna för lokalisering på Öland. I avvaktan på att den planerade bron mellan Öland och fastlandet blir färdigställd borde det enligt motionärernas uppfattning vara skäligt att staten lämnade ekonomiskt stöd för att ned-sätta kostnaderna för godstransporter mellan Öland och fastlandet. Utskottet instämmer häri och tillstyrker således motionärernas förslag att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära skyndsam prövning och förslag beträffande ett sådant statligt stöd.»;

14) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det ovan under XVI) intagna avsnitt på s. 32 i utskottets yttrande som började med orden »Utskottet instämmer i» och slutade med orden »i lokaliseringspolitiskt syfte» bort ha följande lydelse:

»Det statliga kreditstödet genom kommerskollegium och företagareföreningarna bör enligt utskottets mening främst utgöra ett komplement — — — (= utskottet) — — — ett lokaliseringspolitiskt medel.

Utskottet kan icke ansluta sig till propositionens förslag att investeringsfondernas användning i lokaliseringspolitiskt syfte nu skall upphöra. Det utnyttjande av investeringsfonderna i sådant syfte som för närvarande är möjligt har inte minst för Norrlands del haft stor betydelse. I avvaktan på resultatet av en utredning rörande möjligheterna att i lokaliseringsbefrämjande syfte medgiva företag vissa skattelättnader bör investeringsfonderna enligt utskottets mening liksom hittills få användas i det angivna syftet. Utskottet tillstyrker därför det i motionerna I: 870 och II: 1079 gjorda yrkandet där-om.»;

15) av herrar *Nils Theodor Larsson*, *Stefanson*, *Åkerlund*, *Risberg*, *Berglund*, *Regnéll*, *Hansson* i Önnarp och *Larsson* i Umeå, vilka ansett

dels att det ovan under XVII) intagna stycke på s. 33 i utskottets yttrande

som började med orden »Såsom utskottet understrukt» och slutade med orden »ett lokaliseringspolitiskt medel» bort ha följande lydelse:

»Utskottet anser att rätt till en snabbare initialavskrivning av industribyggnader för företag inom stödområdet skulle kunna utgöra ett verksamt komplement till andra stödåtgärder. En skattelättnad i denna form torde kunna stimulera redan etablerade och välkonsoliderade företag i Syd- och Mellansverige att förlägga filialer och dotterföretag inom stödområde. Utskottet, som finner en beskattningsreform i lokaliseringspolitiskt syfte angelägen, anser det önskvärt att genom Kungl. Maj:ts försorg en utredning därom kommer till stånd och att förslag i ämnet därefter förelägges riksdagen.»;

dels att — under förutsättning härav — i utskottets hemställda motionerna I: 884 och II: 1096 bort upptagas bland de under B. förtecknade motionerna samt motionen II: 1084 bland de under C. förtecknade motionerna;

16) av herrar *Åkerlund*, *Risberg* och *Regnéll*, vilka ansett

dels att det ovan under XVIII) intagna stycke på s. 33 i utskottets yttrande som började med orden »Frågan om en utjämning» och slutade med orden »av berörda intressenter» bort ha följande lydelse:

»Frågan om en utjämning — — — (= utskottet) — — — för hela riket enhetlig skattesats. Utskottet vill erinra om departementschefens uttalande, att om det kan påvisas företagsekonomiska skäl för en utjämning av drivmedelspriserna, initiativ härtill torde komma att tagas av berörda intressenter. Utskottet finner det likväl rimligt att, såsom föreslagits i motionerna I: 889 och II: 1078, möjligheten att åstadkomma en differentiering av den särskilda bensinskatten upptages till övervägande i samband med en kommande reformering av företagsbeskattningen.»;

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

dels att — under förutsättning härav — motionen II:1093 bort i utskottets hemställan upptagas bland de under B. förtecknade motionerna;

17) av herrar *Stefanson, Akerlund, Risberg, Berglund, Regnell* och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att det ovan under XX) intagna stycke på s. 36 i utskottets yttrande som började med orden »I motionerna I: 878» och slutade med orden »vad departementschefen anför» bort ha följande lydelse:

»I motionerna I: 878 och II: 1089 samt I: 889 och II: 1078 har förslaget om en lokaliseringsdelegation inom arbetsmarknadsstyrelsen upptagits. I de förstnämnda motionerna anföres som motivering att det för uppnående av avsedd effekt med stödverksamheten krävs att arbetsmarknadsstyrelsen vid beredning av stödärendena har möjlighet att utnyttja den sakkunskap och erfarenhet i tekniska, ekonomiska och finansiella frågor, som finns representerad inom näringslivet, i kommunerna och inom kommerskollegium, vilket organ tidigare handlagt frågor rörande lån till industri och hantverk. Motionärerna framhåller också att den sakkunskap som representanter för arbetstagare och kreditväsen besitter bör utnyttjas. Utskottet finner det angeläget att man tillser att det centrala organ, som har att handlägga ärenden rörande bidrag, lån och lånegarantier, redan i inledningsskedet ges en sammansättning med representation från de olika områden som ovan nämnts. Utskottet tillstyrker därför motionerna I: 878 och II: 1089 samt I: 889 och II: 1078 i vad de avser inrättande av en central lokaliseringsdelegation som i arbetsmarknadsstyrelsens ställe skall handha ärenden rörande bidrag, lån och lånegarantier.»;

18) av fru *Hörnlund*

beträffande vad utskottet anfört och hemställt i fråga om det i motionerna I: 874 och II: 1082 gjorda yrkandet;

19) av herrar *Stefanson, Berglund* och *Larsson* i Umeå

med avseende på vad som anförts i det ovan under XIX) intagna stycke på s. 34 i utskottets yttrande, som började med orden »I propositionen avvisas» och slutade med orden »icke är aktuellt».

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Stefanson, Berglund* och *Larsson* i Umeå.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr REGNELL (h):

Herr talman! I vårt land har det redan länge förts debatt kring lokaliseringsfrågor. Att det finns skäl att hålla den debatten levande, vet var och en genom egen erfarenhet. Vi har sett storstadsregionernas svårigheter att sörja för bostäder och interna kommunikationer för de människor som söker sig dit för att arbeta i de expanderande yrkena. Vi känner glesbygdernas problem med att hålla uppe samhällsservicen, när befolkningsunderlaget samtidigt går nedåt. Bor vi i en större tätort, ser vi ofta trivselvärden försvinna genom en överdriven expansion, som förresten ofta också innebär ekonomiska nackdelar. De som bor i glesbygden ser med bekymmer att i den trakt där de trivs och känner sig hemma många arbetstillfällen försvinner utan att nya arbetsmöjligheter erbjuder sig. Tomma skolor och öde bostäder är ett besked om kapitalvärden som går till spillo.

Våra personliga erfarenheter kan vi lätt komplettera med statistiska besked, t. ex. upplysningen att den stadsmässiga bebyggelsen upptar mellan en och två procent av Sveriges totala yta men rymmer inte mindre än tre fjärdedelar av landets befolkning, som där skapar fyra femtedelar av den totala nationalprodukten.

Att finna synpunkter och material för

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

en lokaliseringsdebatt är sannerligen inte svårt. Nej, svårigheten ligger tvärtom i avvägningen och i begränsningen av ämnet. Det starka känslomässiga engagemang, som ligger nära till hands när vi ser vår vanda miljö utsatt för radikala förändringar, ger ofta som resultat ett ensidigt ställningstagande, där vi med en kyligare bedömning måste erkänna, att det får bli fråga om att avväga och jämka samman skilda intressen. Vad beträffar svårigheten att avgränsa ämnet förmodar jag, att herr talmannen kommer att få höra talarna komma in också på frågor, vilka i och för sig inte behandlas i lokaliseringspropositionen men som är så närliggande, att jag föreställer mig att talmannen inte håller dem borta från debatten.

Ett par av dem är högst aktuella. Jordbruksministerns promemoria om jordförvärvs- och skogsförvärvslagarna kommer säkert in i bilden. Detsamma gäller väl lokaliseringen av statsverksamheten, där vi småningom har att emotse ett förslag.

Omöjligt är det väl inte att någon talare kommer att göra gällande att det varit önskvärt att få förslag i sådana närliggande ämnen samtidigt med förslaget till riktlinjer för lokaliseringspolitiken. Men då ligger den repliken nära till hands: I så fall hade vi fått vänta ännu längre på propositionen, och otåligheten har redan länge varit stor.

Sedan den Näslundska utredningen tillsattes för fem år sedan tillfrågades regeringen gång på gång när utredningen kunde tänkas bli färdig. När betänkandet kom efter fyra års arbete, d. v. s. förra hösten, började otåliga interpellanter efterlysa propositionen. I otålighetens tecken utarbetade också några av de politiska partierna lokaliseringspolitiska program.

I augusti i år kom så en departementspromemoria, som för resten spelade en stor roll i valdebatten — enligt vissa bedömare också för valresultatet.

Efter vad som kallats en »uppbörstning» presenterades förslaget som proposition i november, lagom för att bli formell utgångspunkt för remissdebatten, där lokaliseringsfrågan också kommenterades av många talare. Också därefter har debatterna i kamrarna flera gånger snuddat vid ämnet. Så sent som vid kvällsplenium i går var vi här i kammaren inne på lokaliseringspolitiska spörsmål: arbetstillfallena i norrlandslänen och statlig företagsamhet.

Riksdagen har med andra ord gång på gång i fråga om lokaliseringspolitiken använt den teknik med tjuvstart i debatten, som finansministern betackat sig för i fråga om allmänna skatteberedningen. Metoden torde ha haft det goda med sig att positionerna redovisats tidigt och därför varit kända när propositionen skrevs.

Med den något splittrade arbetsmetod, som väl många av oss tillämpar här i riksdagen, satt jag häromdagen i kammaren och lyssnade till skolexperternas resonemang om relativa betyg contra absoluta betyg samtidigt som jag bläddrade igenom vad som sagts i lokaliseringsfrågan under remissdebatten i november.

Jag gjorde då två iakttagelser. Den ena var att också de som fördömer systemet med absoluta betyg tycks vara fullt beredda att använda det systemet när det gäller att betygsätta regeringsförslag. Den andra iakttagelsen var att kritikerna av absolut betygsättning tycks ha rätt i sin uppfattning att sådana betyg kan variera avsevärt alltefter betygsättarens subjektiva uppfattning.

De vitsord som utfärdades i remissdebatten sträckte sig nämligen alltifrån professor Heckschers »icke fullgod lösning» — vilket väl ungefär svarar mot min skoltids a eller i varje fall AB — över betyget »relativt hygglig», utställt av herr Andersson i Brämhult, själv ledamot av den Näslundska utredningen, ända ned till herr Torsten Bengtsons

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

Bc, formulerat i omdömet »långtifrån tillfredsställande».

Utskottet har vid sin granskning hamnat betydligt närmare professor Heckschers omdöme än herr Bengtsons. De allmänna riktlinjerna har utskottet i allt väsentligt kunnat ställa sig bakom, och i konkreta sakfrågor föreslår vi riksdagen bara två ändringar gentemot propositionen, nämligen en annorlunda utformning av de planeringsråd, som man siktar till vid länsstyrelserna, och en från två till tre miljoner höjd gräns för sådana lokaliseringsärenden, som skall hänskjutas till prövning hos Kungl. Maj:t. I båda dessa fall är det önskemål framförda i motioner som blivit vägledande för utskottet.

I en rad fall har utskottet något mindre restriktiva formuleringar än vad propositionen har. Ett exempel på detta finner man, när utskottet tar ställning till den geografiska avgränsningen av norra stödområdet. En del motionärer hade riktat uppmärksamheten på de svårigheter som alltid följer med gränser av olika slag, och utskottet försöker ta de synpunkterna till vara genom att uttala sig för att Kungl. Maj:t under försöksperiodens gång skall ha rätt att justera den nu fixerade gränsen, om erfarenheter ger anledning till det.

Ett annat exempel på uppmjukning från utskottets sida är den amorteringsfria tiden för lokaliseringsslån, där vi — också med utgångspunkt från motioner — föreslår att Kungl. Maj:t skall kunna medge intill fem års amorteringsfrihet i stället för propositionens förslag om en längsta amorteringsfrihet på tre år.

Den uppmärksamme läsaren finner ytterligare några exempel på att utskottet föreslår mindre fasta bestämmelser än vad departementschefen tänkt sig. Det innebär att utskottet vill understryka karaktären av försöksverksamhet i den lokaliseringspolitik, som nu skisserats och att vi anser det riktigt

med en rätt hög grad av rörelsefrihet för en verksamhet, där man undan för undan skall dra slutsatser av nya erfarenheter. Det är inte fråga om att en gång för alla mejsla ut några lagens stentavlor som skall gälla för all framtid. Men samtidigt är vi angelägna om att understryka att utskottet är medvetet om att det är önskvärt med fasthet och precisering i bestämmelserna. Detta både med tanke på medborgarnas intresse av klara bestämmelser och med tanke på möjligheterna att tolka erfarenheterna av lokaliseringpolitiken.

Det är, herr talman, ett mycket stort antal frågor som har aktualiserats via motioner och i viss utsträckning förts vidare fram till reservationer. Jag föreställer mig att det debattekniskt vore olämpligt, om jag här från talarstolen skulle göra några försök att kollektivt eller individuellt behandla dessa avvikande uppfattningar, innan de presenterats av talesmän för motioner eller reservationer.

Jag inskränker mig därför till ett par konstateranden. Det första gäller den partimässiga fördelningen av reservationerna.

Två reservationer är gemensamma för de tre borgerliga partierna, en är gemensam för högern och folkpartiet och två för folkpartiet och centerpartiet. Högern är ensam om två reservationer och folkpartiet om tre. Centern har inte mindre än sex reservationer, där partiet för fram särmeningar, och dessutom föreligger ytterligare tre från en av centerpartiets båda ledamöter i utskottet.

Det andra konstaterandet får bli att reservationerna är av ganska olika vikt. Där finns reservationer med stillsam önskan om utredning, där utskottet funnit särskild utredning onödig, men där finns också centerpartiets reservation nr 1, som vill hävda att departementschefens hela målsättning för lokaliseringspolitik är felaktig. Där finns högerförslaget om statliga kreditgarantier

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

i stället för den statliga 500-miljonersfonden och där finns centerparti- och folkpartiförslagen om ännu större statliga engagemang än propositionens förslag om 800 miljoner kronor under en femårsperiod.

Den massiva talarlistan, som anslagits här i kammaren, är, herr talman, en garanti för att dessa ting — väsentliga och mindre väsentliga — kommer upp till debatt, och jag inskränker mig därför till att på detta stadium komma med ett yrkande, som med hänsyn till mitt eget engagemang i en del av reservationerna blir följande:

Bifall till bankoutskottets utlåtande i den mån det icke motsvaras av yrkanden i reservationerna nr 7 och 15, framförda av ledamöter från samtliga borgerliga partier, i reservationen nr 17, som är gemensam för högern och folkpartiet, och i reservationerna nr 8 och 16, framförda av högerrepresentanter.

Till de uppräknade reservationerna — alltså nr 7, 8, 15, 16 och 17 — ber jag samtidigt att få yrka bifall.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Bankoutskottets utlåtande nr 48, som behandlar Kungl. Maj:ts proposition angående lokaliseringpolitiken, vilken vi nu skall avgöra, har föregåtts av en intensiv debatt inom stora områden av vårt land.

Utflyttningen i vissa delar av landet har skapat allvarliga problem. Det har främst varit den verksamma befolkningen som flyttat, på grund av att arbetstillfällen ej funnits. Den strukturalisering som skett inom näringslivet har gett oss ekonomiska fördelar, vilket inte är att förakta, men den har samtidigt medfört problem som för många är av allvarlig art. Det har inte enbart varit ett ekonomiskt problem för den enskilde utan även i hög grad för de kommuner och samhällen som drabbats av avfolkningen. Resultatet har blivit kännbart på många olika sätt, och även om det i många fall varit ofrån-

komligt att denna omflyttning måste ske, har den dock fått följder som naturligt nog oroat många. Den försöksverksamhet som nu skall genomföras för en lokalisering av företag till orter med arbetskraftsoverskott hälsas därför med tillfredsställelse.

Förhoppningarna att lokaliseringpolitiken skall lösa alla problem kan givetvis inte infrias, utan det är väl närmast så att man här försöker sig på ett »grepp» för att få bättre balans mellan tillgång på arbetskraft och arbetstillfällen. Den omflyttning av arbetskraft som måste äga rum även i framtiden kan lindras betydligt om det kan skapas bärkraftiga företag i olika delar av vårt land, så att människorna som måste omlokaliseras får möjlighet att finna sin utkomst i hemlänen, om de så önskar, och inte tvingas att avflytta alltför långt från sina hemorter, något som för många ter sig mothjädnande. Det stöd som föreslagits till företagen som skall lokaliseras till de orter där överskott på arbetskraft finns, får man hoppas skall vara så lockande att ett gott resultat nås, och därigenom skulle även större trygghet kunna vinnas för de människor som i dag oroar sig för sin egen och sina barns framtid.

I det avsnitt av bankoutskottets utlåtande som berör målsättningen för en aktiv lokaliseringspolitik har vi från folkpartiet ett särskilt yttrande. Vad det gäller målsättningen att tillvarataga de resurser av tillgänglig arbetskraft som man för närvarande inte kan sysselsätta är vi ense med utskottet, liksom vi anser att lokaliseringpolitiken står i nära samband med arbetsmarknadspolitiken. Det måste finnas möjligheter att genom ett väl avpassat utnyttjande av dessa båda medel, som kommer att ställas till förfogande, ge den enskilde arbetstagaren valmöjligheter vad det gäller bostadsort.

Det är främst de norra områdena i vårt land som för närvarande har besvärliga förhållanden för att sysselsät-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

ta den arbetskraft som finns tillgänglig. De beredskapsarbeten som varit och är i gång har varit värdefulla genom att människorna först och främst kunnat ges ett arbete och dessutom på grund av att dessa arbeten i stor utsträckning kunnat läggas ut på sådana projekt som i och för sig har varit sysselsättningsskapande för framtiden. Enbart beredskapsarbeten kan dock i längden inte användas, dels därför att den arbetskraft som sysselsättes vid dylika arbeten knappast kan känna någon trygghet och dels därför att arbetstillfällena av denna karaktär är begränsade. Tillvaratagandet av de arbetskraftsreserver som finns är enligt vår uppfattning en för samhället ytterst viktig fråga och dess ekonomiska betydelse är av sådan räckvidd, att vi anser att den lokaliseringspolitik som förordats i propositionen bör bedrivas med kraft och beslutsamhet från samhällets sida.

De åtgärder som hittills vidtagits har visserligen varit värdefulla men ej tillräckliga för att uppnå den balans som eftersträvas. Såvida man kan stimulera utbyggande och nyetablering av företag inom utflyttnings- och arbetslöshetsområden skulle man där kunna tillvarata de fasta värden som redan finns i bygden. Frågan kan ställas vad som är effektivare ur samhällsekonomisk synpunkt att flytta arbetskraften eller företagen. Inom det område som i propositionen benämns »norra stödområdet» och som i yta omfattar mer än halva landet finns givetvis många områden, där man får räkna med att industriell verksamhet blir svår att upprätthålla. Å andra sidan finns det i många av dessa områden andra möjligheter att dels sysselsätta ett stort antal människor och dessutom, vilket kanske är nog så viktigt, ge landet välbehövliga inkomster.

Vad jag i detta sammanhang syftar på är den turism som skulle kunna ge oss värdefull valuta, om vi satsade tillräckligt på denna industrigren, om man

nu får kalla turismen för industri. I årets statsverksproposition framhöll finansministern att ett utflöde av valuta skedde genom att vi svenskar förbrukade mer valuta för vår utlandsturism än den valuta som kom in genom utlänningarnas besök i vårt eget land. Det torde vara få länder som har så naturliga förutsättningar att ge turisten något »annorlunda» än vad Sverige har, men vårt turistväsen är fortfarande i sin linda, även om vällovliga och lyckade försök gjorts med gott resultat på många håll. Den svenska turismen vad det gäller vår fjällvärld är ju starkast koncentrerad till vintern och då särskilt vårvintern, vilken säsong är begränsad till cirka tre månader. Vad som finns att göra av den kanske vackraste delen av året i vår fjällvärld, sommar och höst, bör på ett bättre sätt kunna tillvaratas och utnyttjas.

Den lokalisering som är ämnad att komma i gång har försökskaraktär, och det torde ej vara möjligt att närma sig problemet på annat sätt än att genom stimulans söka komma till rätta med missförhållandena. Det är därför enligt vår uppfattning viktigt att de regler som skall gälla ej ges en alltför snäv ram. Vi accepterar att kommunblockscentra får lokaliseringpolitiskt stöd, men vi vill samtidigt framhålla att även andra orter med goda betingelser för en lokalisering bör kunna få sådant stöd. Det lär ej vara möjligt att draga någon bestämd gräns, utan i stället bör den enskilde företagarens bedömning av lokaliseringsort vara avgörande, så långt det kan bedömas vara företagsekonomiskt riktigt.

I Norrland, där kommunblocken ofta är mycket stora, finns inom många block tätorter som bör utbyggas vidare för att de därigenom skall få ett tillräckligt underlag för att ge de omkringliggande småorterna den erforderliga tätortsservicen. I många av dessa norrlandskommuner skulle det vara felaktigt att enbart satsa på kommun-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

blöckscentra, då man därigenom ej skulle nå den avsedda effekten att kunna tillvarata den tillgängliga arbetskraften i full omfattning.

I de orter som ligger utom stödområdet kan ofta förekomma förhållanden som förutsätter att samhällsåtgärder sätts in i lokaliseringsspolitiskt syfte. Detta skall också enligt propositionen kunna ske i särskilda fall, och vi vill understryka att detta bör ske, men vi finner att det skulle ha varit bättre, om man i sådana fall hade haft bestämda kriterier att gå efter. Ett kriterium som vi särskilt vill understryka är sysselsättningen av den kvinnliga arbetskraften, vilken vi anser det särskilt angeläget att kunna tillvarata. Detta gäller områden både inom och utom stödområdet. Det är ofta den samlade familjeinkomsten som har en avgörande betydelse för en Orts invånare, och om näringslivet är alltför ensidigt kan man befara att rubbningar kan uppstå som kan vara till skada för det utnyttjande av den totala arbetskraften som bör vara målet för lokaliseringsspolitiken.

Vi har velat ge en något mera vidgad syn på målsättningen än utskottet uttalar sig för, men vi vill samtidigt framhålla att detta i och för sig ej står i något direkt motsatsförhållande till utskottets uttalande. Vi anser att bedömningen av de företag som skall lokaliseras och som söker stöd för detta bör vara liberal och att alltför snäva gränser ej bör dragas utan att förutsättningarna som helhet och den enskilde företagarens bedömning skall tillmätas avgörande betydelse för valet av lokaliseringsspolitik.

Jag övergår nu till den regionala avgränsningen av stödområdet. I fråga om detta har centerpartiet och folkpartiet i en gemensam reservation föreslagit, att områden i östra Götaland även skall inräknas i det område som skall kunna få lokaliseringssstöd. De förhållanden som råder inom vissa områden i östra Götaland är likartade med

förhållandena inom det norra stödområdet. I kommittéförslaget som propositionen stöder sig på hade förutsatts att detta område skulle kunna få lokaliseringssstöd beroende på de förhållanden som där råder. Den bedömning vi här har gjort kommer senare att närmare belägas av herr Berglund, varför jag begränsar mig till enbart den ekonomiska sidan av saken. För tillvaratagandet av arbetskraft gäller givetvis samma förutsättningar och önskemål som i det andra området och det samma gäller det samhällsekonomiska intresset. Då vi ursprungligen i vår partimotion ej inräknat förstnämnda område vid beräkning av erforderliga medel blir en följdverkan av denna utvidgning, att vi vid den punkt som avser medlen föreslår en ökning av dessa.

Glesbygdsbefolkningens speciella problem tas upp bl. a. i folkpartiets partimotion. På denna punkt har folkpartiet, centerpartiet och högern avgivit en gemensam reservation, som utmynnar i ett förslag om en särskild utredning rörande stödet till det norrländska inlandets glesbygder. Vad vi här särskilt vill understryka är det behov av en nöjaktig tätortsservice som faktiskt föreligger. Dessa delar av Norrlands inland kan ej väntas få tillräckligt snabbt en lokalisering som möjliggör att de mindre samhällena där kan ge tillräcklig service åt den befolkning som måste finnas boende inom området för att de råvaror som där utvinnes skall kunna tillvaratas. Det är främst skogstillgångarna som kräver att ett visst befolkningsunderlag finns kvar där. Kan dessa människor ej få den service som de har rätt att fordra och som erhålles på andra orter föreligger fara för att den arbetskraft som det här är fråga om ej kommer att stanna kvar. Detta skulle få allvarliga ekonomiska verkningar för landet i sin helhet och inte minst för den industri som redan är utbyggd för en viss råvarutillgång. Även om skogsbruket rationaliseras måste det dock

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

finnas människor kvar som sköter maskiner och redskap.

Skall dessa orter kunna ge en tillräcklig service torde avvaktan på skatteutjämningskommitténs förslag, som utskottsmajoriteten föreslår, ej vara tillfyllest. Vad som nu sker i dessa orter är i många avseenden oroande och det lär knappast vara möjligt att planeringsråden i berörda län ålägges uppgiften att bevaka denna fråga. Utskottet ställer sig i sin skrivning förstående till problemet och anser att dess ställningstagande icke får tolkas så att problemet skall lämnas obeaktat.

Frågan bör enligt vår uppfattning särskilt utredas då den har stor samhörighet med lokaliseringpolitiken. Man får förutsätta att i den mån lokalisering av företag kan ske till dessa orter något särskilt stöd ej behöver ges, då orten på detta sätt blir självförsörjande. Men i de orter där lokaliseringåtgärderna ej får betydelse riskerar man att i framtiden få underskott på arbetskraft till en för landet så värdefull råvarutillgång, och det lär vara förenat med ekonomiska svårigheter att över huvud taget kunna lösa detta arbetsproblem, om utflyttningen från skogsarbetarsamhällena blir för stor. Den sociala sidan av saken är ej minst tungt vägande, då arbetstagare oavsett var bostadsorten är belägen har rätt till en nöjaktig samhällelig service. Problemet med många av dessa orter är att antalet sysselsatta ej är så stort att det kan läggas till grund för samhällsbyggningar av erforderlig storlek. Däremot kan dessa människors arbete ej undvaras för vår samhällsekonomi. Det bör därför vara klokt att snarast få denna fråga belyst och åtgärder vidtagna i tid.

Vad gäller medelsramen för lån i lokaliseringssyfte har folkpartiet och centerpartiet i en gemensam reservation begärt en höjning i form av en kreditgarantiram om 50 miljoner kronor under det första året. Det område

som kommittén har föreslagit har enligt propositionen ökats men lånemedlens omfattning har minskats. Enligt vår uppfattning föreligger starka skäl för att lånemedlen skall kunna ges i större omfattning än vad som föreslås i propositionen. Utskottsmajoriteten finner att en uppdelning på tre olika stödformer är olämplig — vari olämpligheten består framgår dock ej av utskottets skrivning. En uppdelning enligt vårt förslag bör kunna bli synnerligen smidig. Man får förutsätta att i den mån garantier kan placeras på marknaden dessa i första hand bör utnyttjas och fondmedlen i andra hand. Den förmåga kapitalmarknaden har vid det aktuella tillfället blir dock givetvis avgörande.

Vad gäller investeringsbidraget har vi med hänsyn till utökningen av området beträffande östra Götaland funnit att en utvidgning från det i propositionen föreslagna beloppet 60 miljoner kronor till 75 miljoner vore välbetänkt. Det är svårt att kunna göra en bedömning på det underlag som står till förfogande. Medelsramens storlek måste därför uppskattas. Som vi framhållit i vår reservation är vi beredda att, för den händelse vår bedömning visar sig vara alltför försiktig och medlen ej skulle vara tillräckliga, frågan om en anpassning till en höjning av medelsramen får göras inom ramen för den avvägning som statsfinansiella och konjunkturpolitiska hänsyn kräver. Det i motionerna I: 870 och II: 1079 äskade beloppet på 100 miljoner kronor tror vi för vår del är för stort med hänsyn till åtgången av medlen. Principiellt föreligger ingen skillnad mellan folkpartiet och centerpartiet i denna fråga, utan det är en bedömningsfråga i vilken omfattning medlen kan bli erforderliga. Vi har här velat göra en mera försiktig bedömning.

Vad gäller skattelättnader som lokaliseringstimulerande åtgärd har vi i en gemensam reservation begärt att

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

denna fråga genom Kungl. Maj:ts försorg utredes och att förslag i ämnet förelägges riksdagen. Som vi i vår partimotion framhåller är en lättnad av skattetrycket i fråga om investeringar en faktor att räkna med i lokaliseringssyfte. Genom en sådan förmån skulle det vara tänkbart att få företag som redan blivit välkonsoliderade att intressera sig för en lokalisering till sådana platser som är önskvärda ur lokaliseringssynpunkt. Det är bl. a. filialbildningar som man med skattelättnader skulle kunna stimulera, och frågan bör efter utredning kunna få en ur lokaliseringssynpunkt godtagbar lösning. Jag vill i detta sammanhang påpeka att i våra grannländer uppmuntras lokaliseringen genom skattelättnader.

Beträffande frågan om tillgripandet av lagstiftningsåtgärder är utskottets skrivning oklar. Den tolkning som vi vill göra av utskottsskrivningen är att utskottet menar att för den försöksperiod som nu inleds och som omfattar fem år skall det inte vara erforderligt med lagstiftning som reglerar lokaliseringen utan att de positiva åtgärder som förslagits skall vara tillräckliga. Då vi från folkpartiets sida har lämnat en blank reservation på denna punkt har vi endast velat betona att frågan genom utskottets skrivning ej aktualiserats och att utskottets skrivning ej skall ges någon innebörd i den ena eller andra riktningen.

I en reservation från folkpartiet och högern har vi framhållit önskvärdheten av att en central lokaliseringsdelegation inrättas. Fördelen med en sådan vore att man från näringslivet kunde få den sakkunskap representerad som kan vara värdefull för organet. Det framhålles som särskilt viktigt att lokaliseringsdelegationen redan i inledningskedet ges en sammansättning som representerar de olika områden som kan beröras.

Den proposition som vi nu behandlar avser att åstadkomma ett grepp för att

komma till rätta med de olägenheter som vissa delar av vårt land dras med genom att full sysselsättning ej kan ges till den arbetskraft som finnes. Även om brist på arbetskraft föreligger inom stora delar av vår redan befintliga industri, kan denna brist ej lösas genom det överskott som föreligger inom vissa landsändar. Kostnaderna för omflyttningen av befolkningen är endast en sida av saken. Människornas valfrihet beträffande bostadsort och önskan att få bo kvar i den landsända där de har sina rötter måste tillmätas den allra största betydelse. Strukturomvandlingen i samhället pågår och kommer helt säkert att pågå lång tid framöver. Den kommer att få följd för den enskilda människans valfrihet och man måste nog konstatera att den ej kan genomföras så, att svårigheter inte kommer att uppstå för den enskilde individen. Det gäller dock att se till att samhällets stödåtgärder insättes på sådant sätt att minsta möjliga skada åstadkommes för den enskilde individen. Propositionens syfte är att söka komma till rätta med den mer eller mindre tvingande omflyttningen av människor. Kan företagen intresseras för en lokalisering i våra avfolkningsområden vore mycket vunnet. Önskvärt är att sådana typer av företag kommer i gång på dessa orter så att det kan skapas trygghet för människorna. Det är också glädjande att det redan börjat förekomma viss sporadisk lokalisering till orter där man tidigare haft mycket svårt för att få industrier intresserade av att flytta till platsen.

Personligen tror jag på att rådgivning och saklig upplysning i dessa frågor för näringslivets del skall visa sig värdefull. Ofta har nackdelarna av en viss lokalisering endast tagits med i vägskålen, medan fördelarna icke blivit invägda. Den fraktfördyring som exempelvis belastar en lokalisering till avlägsna orter uppvägs ofta av att andra kostnader, bl. a. för elkraft, är betydligt

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

lägre. Det värdefullaste för industriföretagen bör emellertid vara att de får en arbetarstam som är starkt bunden till den lokala orten och följaktligen stannar kvar på sin arbetsplats, vilket besparar företagen stora utgifter för att lära upp ny arbetskraft.

Varje företag har, liksom varje ort, sina särskilda förutsättningar. Nackdelar och fördelar måste alltid vägas mot varandra. Med en rättvis avvägning härvidlag bör lokaliseringsspolitiken kunna ge gynnsamma resultat. Och därigenom kan uppnås det mål som propositionen uppställer, nämligen att man får möjlighet att ta i anspråk kapital och arbetskraft som icke tidigare kunnat utnyttjas.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna nr 5, 7, 9, 10 b), 12, 15 och 17 vid bankoutskottets utlåtande.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Allteftersom maskiner och andra tekniska hjälpmedel har tagits i anspråk inom produktionslivet har i motsvarande grad mänsklig arbetskraft kunnat friställas. Denna utveckling, som fortgår i alltmer ökad takt, har framför allt karakteriserat förhållandena inom näringslivet under det senaste decenniet, och detta gäller inte bara industrien utan också arbetet inom skogen och ute på fälten.

Konsekvenserna av denna utveckling har emellertid varit olika inom skilda områden. På en del områden har det varit möjligt att suga upp den friställda arbetskraften inom serviceyrken, administration och annan liknande verksamhet. Inom andra områden har det däremot inte funnits samma möjligheter och därigenom har det uppkommit brist på arbetstillfällen. Den förra typen av områden brukar kallas expansiva områden och den senare typen utvecklingsområden eller underförsörjda områden — andra benämningar uteslutna.

Huvudsaken är emellertid att man har

klart för sig att problemställningen inte är densamma i olika delar av landet och att detta är anledningen till en del andra bristfenomen. I de expansiva områdena har rått och råder alltfört brist på bostäder. Det har också visat sig mycket besvärligt och kostnadskrävande att där bemästra kommunikationsproblemen, om nu detta över huvud taget är möjligt. Det är egentligen i dessa fall fråga om en förvuxen form av samhälle.

I den senare typen av områden finns däremot ett permanent överskott på arbetskraft. Det har inte varit möjligt att skapa nya arbetstillfällen i sådan utsträckning att den friställda arbetskraften har kunnat beredas sysselsättning. Man får ett sviktande underlag för den kommunala servicen och social service över huvud taget, högre skatter o. s. v. Det uppkommer med andra ord en allmän stagnation.

Det är denna problematik som möter den myndighet, arbetsmarknadsverket, som har att sköta statens arbetsmarknadspolitik. Verket har därvid möjlighet att vidta två olika slags åtgärder. Dels kan man starta beredskapsarbeten inom de områden som besväras av arbetslöshet, dels kan man ordna med omskolning av friställd arbetskraft och försöka stimulera arbetskraften till s. k. rörlighet i både geografiskt och yrkesmässigt avseende. När det gäller de medel som stått till förfogande för att öka den geografiska rörligheten kan nämnas resebidrag, flyttningshjälp och statsbidrag.

Lokaliseringsspolitiken har däremot i stor utsträckning varit ett outvecklat instrument, som endast delvis har kunnat praktiskt användas. På senare tid har detta skett om än i rätt sporadisk omfattning. Ingen betraktar detta tillstånd som tillfredsställande, utan alla menar att det måste komma till stånd en ny tingens ordning på lokaliseringsspolitikens område. De utredningar, som i sådant syfte företagits, har blivit föremål

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

för en viss kritik. Detta gäller även den utredning som ligger till grund för den proposition vi här behandlar. I propositionen har sålunda gjorts vissa avsteg från vad som föreslagits av kommittén för näringslivets lokalisering.

Låt oss säga att detta är ett försök att rätta till de uppenbara olägenheter som nu råder, olägenheter som i mycket stor omfattning träffar enskilda människor. Det har alltid betonats att detta nya initiativ, innefattande stödåtgärder, som föreslås i propositionen har karaktären av försöksverksamhet. Det har klart uttalats att dessa åtgärder har till huvudsyfte att dämpa den befolkningsförflyttning som har ägt rum och att underlätta den enskilda människans anpassning till de nya förhållanden som växer fram.

Det är just i fråga om denna målsättning för de lokaliseringpolitiska åtgärderna som vi inom centerpartiet har en avvikande mening. Vi har betraktat denna ändrade uppläggning av en lokaliseringpolitik som en ny giv, som inte riktigt stämmer med den uppfattning som tidigare aviserats. Man har godkänt och godtagit en fortsatt koncentration av bebyggelsen som rent ut sagt ett axiom. Man accepterar den som den enda säkra grundvalen för fortsatt ekonomiskt framåtskridande. Det finns emellertid inte något som helst underlag för sådana påståenden. Här rör man sig mer med tro än med vetande. Vi vill för vår del hävda att innan man avger sådana säkra omdömen — vilket skett vid utskottsbehandlingen och även framkommer i utskottets utlåtande — om fördelen av ett centraliserat näringsliv jämfört med ett mera decentraliserat, bör undersökningar företas som ger besked om hur situationen i verkligheten ligger till.

Det verkar i många avseenden — inte minst med hänsyn till de oklara och svårtydbara formuleringar som departementschefen använt — som om han har haft något av en inbördes kamp

med sig själv mellan å ena sidan »jag vill» och å andra sidan »jag vill inte». Stridiga viljor har kompromissat. Helhetsresultatet betecknar jag därför såsom en produkt mitt emellan tveksamhet och passivitet.

Den femåriga försöksverksamhet som vi nu har att emotse måste enligt vår mening ha ordentliga resurser. Den får inte vara någon halvhjärtad insats. Utfallet av denna försöksperiod kommer nämligen att bli en värdemätare när det gäller vilka resultat en lokaliseringpolitik har möjlighet att ge, om den är uppbyggd på stimulerande grund och fri från tvångsmoment. Ju fler medel man nyttjar samtidigt, desto smidigare blir tillämpningen och desto större utsikter har man att emotse ett gott resultat. Inte minst med tanke på de ytterst känsliga konkurrensavgränsningar som man har att ta ställning till kan det vara nödvändigt att spela på ett brett register av olika åtgärder.

Också när det gäller själva ortvalet har vi en från utskottet avvikande mening. Vi vill inte vara med om att på förhand avgöra vilka orter som bör utestängas från ett statligt lokaliseringpolitiskt stöd. I vår terminologi har vi talat om ett nät av tätorter över hela landet. Jag förmodar att den talare som har ordet efter mig kommer att i någon mån intressera sig för en kritisk granskning av denna formulering. För att underlätta hans anförande vill jag emellertid redan nu säga att uttrycket skall fattas som en beskrivning av en målsättning för den lokaliseringpolitiska verksamheten över huvud taget.

Vi står inte på så oerhört långt avstånd från utskottets skrivning, om bara denna hade varit något tydligare. Den är diffus och i och för sig ganska svårtydbar, ungefär i stil med propositionen, som jag nämnt tidigare.

Vi menar att företagsmässiga bedömningar bör vara vägledande. Finns det företagsmässiga undersökningar i ett lokaliseringsfall som inte direkt säger

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

ifrån att det är olämpligt att lokalisera ett företag till en viss ort, anser vi att man inte heller på förhand skall döma ut ett sådant lokaliseringföretag. Varje ort bör ha sin chans när man skriver ned riktlinjerna.

Det har sagts att det inte går att göra på det sättet och att inte ens alla kommuners centralorter kan komma i fråga, eftersom många kommunblock redan nu är så svaga. Det må vara riktigt i och för sig att det finns svaga kommunblock, men för det förhållandet tar vi inte ansvaret. Utskottet påpekar emellertid att den kringliggande bygdens befolkningsunderlag också skall tas med i bilden, och då kanske bedömningen kommer att te sig något annorlunda än vad som sagts under utskottsbehandlingen och vad som skrivs i utskottsutlåtandet.

Det är självfallet att man inte kan betrakta lokalisering som ett entydigt begrepp — jag föreställer mig att det måste bli mycket rikt på variationer. Av alla de objekt som kommer i fråga kommer kanske inga att bli lika varandra, utan det blir en mängd olika kombinationer som man behöver ta till. Därför är det väl ytterst vanskligt att dra entydiga slutsatser om även ortvalet. Vi kan få lokaliseringsobjekt som närmast har till uppgift att tillfälligt klara sysselsättningen på en ort med en sådan sammansättning att detta är den enda möjliga åtgärden. Vi kan få lokaliseringsärenden som innebär att man behöver komplettera redan befintlig företagsamhet eller utvidga den. Vi kan få företag som sysselsätter några tiotal man men också sådana som sysselsätter flera hundra. Var och en som vill närmare praktiskt bedöma förutsättningarna för lokalisering av företag av dessa skilda typer måste lätt inse att ortvalet inte kan klart förutses.

En annan viktig sak som har föranlett reservation från vår sida är förhållandet mellan de rörlighetsstimulerande åtgärderna och den lokaliseringspolitik man ämnar föra. Vi har fattat proposi-

tionen på det sättet, att man ser den rörlighetsstimulerande politiken såsom det primära, inte bara såsom ett likvärdigt alternativ till lokaliseringpolitiken utan som ett överlägset sådant. Vi vill ha klart uttalat, i full överensstämmelse vad departementschefen har sagt, att en av de viktigaste lokaliseringsfaktorerna är tillgången på arbetskraft. Därmed menar man att lokaliseringpolitiken också bör vara det första alternativet och gå före den rörlighetsstimulerande insatsen.

Eftersom talarlistan är så lång skall jag försöka begränsa mig, och jag nämner därför bara kortfattat den lilla passus som innehåller en begäran om utvidgning av stödområdet till östra Götaland. Vår motivering till denna utvidgning är följande. Kommitténs förslag är i princip underlaget för bedömningen av vilka områden som skall komma i fråga för denna lokaliseringpolitiska stödverksamhet. Genom att propositionen begränsat sig till det norra stödområdet har andra delar av landet, som enligt kommitténs förslag skulle ha kommit med, utestängts, och det anser vi inte vara riktigt.

Beträffande den särskilda stödverksamhet som kan anses motiverad för det norrländska inlandet har i motionerna redogjorts för behovet av ett socialt betingat stöd. För att man skall få den service på de olika orterna, som är nödvändig för att trivsel- och övriga förutsättningar skall bli likvärdiga med vad som bjuds medborgarna i andra delar av landet, krävs det allmänna insatser, särskilt från staten. Detta är ett speciellt problem i och för sig. Därför bör man kanske, när man bedömer inlandets möjligheter vid den lokaliseringpolitiska uppläggningsen, se till att man lokaliserar sådan industri att man så långt som möjligt kan få s. k. följdverkan på sysselsättningen inåt landet och därmed kan göra stödverksamhet av den i reservationen nämnda typen med sociala motiv så liten som möjligt.

Jag sade att vi skulle vilja se lokali-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

seringspolitiken spela med fler instrument än vad propositionen föreslår. Som ett av dessa instrument vill vi ha komplement till låneverksamheten från fonden med statlig lånegaranti på cirka 50 miljoner kronor det första året. Inte minst med hänsyn till en smidig avvägning till konkurrensförhållandena kan detta anses vara befogat.

Vad beträffar medelsanvisningen har vi ansett att denna bör omfatta upp till 100 miljoner kronor de första åren mot propositionens 60. Detta är motiverat med hänsyn till de erfarenheter man har vunnit av den lokaliseringspolitik, som tagit sig uttryck i investeringsbidrag för beredskapsmedel till industri-lokaler. Det har tidigare varit en rad av småföretag som fått del av denna stöd-verksamhet. Vad som finns kvar är större företag, och vi får sannolikt större investeringsobjekt, som kommer att bli mera kostnadskrävande. Fullt i linje med vår principiella uppfattning, att denna försöksverksamhet inte får förfuskas på grund av för små resurser, anser jag att medelsramen bör bli av den storleksordning jag nämnde.

Jag är fullt medveten om att vi har reserverat oss för en sak som kan vara kontroversiell, nämligen hur man skall förfara med investeringsfonderna. Investeringsfonderna har emellertid från 1 juli 1963 till den 30 juni 1964 inneburit tillstånd till en finansiering av företag — byggnader och maskiner — på 383 miljoner kronor enligt arbetsmarknadsstyrelsens uppgift. Detta är ett ansevärt lokaliseringpolitiskt stöd, som nu undanrycks och som kommer att delvis tona ned värdet av de sammanlagda insatserna genom propositionens förslag jämfört med vad som tidigare har gällt.

Vidare har under samma tid över fonderna kanaliserats 50 miljoner kronor till nya företag med ny produktion. Tio företag har skapat arbete för över 900 nyanställda. Mot denna bakgrund har vi i en reservation krävt att investe-

ringsfonderna tills vidare skall användas i lokaliseringpolitiskt syfte i avvaktan på att en skatteutredning kan lägga fram förslag om att ersätta stödet från fonderna med skattepolitiska åtgärder.

Det skulle vara mycket intressant att här anlägga ytterligare några synpunkter på de ställningstaganden vi i övrigt gjort, men jag skall bara ta upp den försvarspolitiska aspekten och frågan huruvida vi skall ha ett centraliserat eller decentraliserat näringsliv. När vi talar om den samhällsekonomiska faktorn och vilken form som är den mest fördelaktiga för utnyttjande av våra resurser, glömmer vi ofta en rad oundgängliga utgifter. Alla måste väl t. ex. medge att ett centraliserat näringsliv ur försvarssynpunkt är ett mycket sårbart samhälle vid en inträffad militär konflikt. Den evakuerade storstadsbefolkningen måste ha någonstans att ta vägen, om den skall kunna skyddas från skador vid ett fientligt anfall. Och då behövs det också en försörjningsbas på de orter dit befolkningen evakueras. Saknas den basen, är det sannolikt omöjligt att genomföra evakueringen.

Vi har också påtalat hur man skall kunna rekrytera militärförbanden i Norrland. Om den landsdelen avfolkas så starkt att rekryteringssvårigheter uppstår, måste luckorna fyllas ut med folk från de mellersta och södra delarna av landet, vilket betyder längre och obekvämare tjänstgöring samt större kostnader.

Herr talman! Jag har här velat motivera varför vi har intagit de ståndpunkter som redovisas i de reservationer som fogats till utskottets utlåtande, och mot bakgrund av det anförde ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1—4, 6, 10 och 14 av Nils Theodor Larsson och mig samt reservationerna 5, 7, 9 och 15 av Nils Theodor Larsson m. fl. och i övrigt bifall till utskottet.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledning-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

en av förhandlingarna, instämde herrar *Börjesson* i Falköping, *Vigelsbo*, *Persson* i Heden, *Gustavsson* i Alvesta, *Börjesson* i Glömminge, *Svensson* i Stenkyrka, *Larsson* i Borrby, *Fälldin*, *Boo* och *Grebäck* (samtliga ep).

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! De problem som har aktualiserats genom Kungl. Maj:ts proposition om aktiv lokaliseringspolitik är inte nya. Vi vet hur man i våra grannländer gripit sig an med liknande och kanske svårare problem: Norge med sin Nordnorgeplan och Finland med åtgärder i norra delarna av landet. Men också på andra håll finns samma slags problem.

I England har man under efterkrigstiden försökt industrialisera en del eftersläpande områden. Statliga och lokala åtgärder av olika slag har tillgripits för att stimulera tillkomsten av såväl mindre som större industriföretag. Samtidigt har man blivit på det klara med att det inte räcker att bara stimulera. Man har blivit tvungen att bromsa den utveckling som har gått alltför raskt på andra håll.

Längre än vad Storbritannien har kommit har Frankrike avancerat på det här området. Där är problemet inte i norr utan i väster och sydväst. Huvudstadsområdet växer snabbare än vad man av olika skäl önskar. Om inte särskilda åtgärder vidtages, antar man att 16 å 18 miljoner människor kommer att leva i Parisområdet om en generation. På samma sätt som vi här i landet har gjort kommunreformer för att få fram större och mera härkraftiga lokala enheter, och nu vill vi ge sekundärkommunerna ökat inflytande i lokaliserings- och industrialiseringsfrågorna, har man i Frankrike reducerat sina »län» från 90 till 21 ekonomiska regioner. Landshövdingarna — om jag får kalla dem så — i dessa regioner har från rege-

ringen erhållit ökade befogenheter att påverka den ekonomiska utvecklingen.

Frankrike har delats in i fem ekonomiska zoner. I den industriellt svagast utvecklade delen erhåller företagen stimulans med 10 å 20 procent av de totala kapitalkostnaderna för att sätta upp nya fabriker. I en mellanzon lämnas industrien vissa begränsade bidrag. I den högsta zonen, som utgörs av Parisregionen, kommer inga subsidier att lämnas utan det blir där fråga om restriktioner för företagens nyetableringslust.

Ett intressant drag i den franska lokaliseringspolitiken är att man har planer på att bygga upp sju å åtta miljonstäder för att därmed skapa motvikter till huvudstaden. Dessa miljonstäder menar man skall kunna erbjuda samma sociala och kulturella villkor och samma möjligheter som huvudstadsområdet nu kan ge. Därigenom vill man minska den dragningskraft som huvudstaden och dess omgivning nu utövar. Man väntar sig inga snabba resultat av den politik som inletts i Frankrike. Verkingarna kan endast komma efter en mycket lång period.

På liknande sätt som lokaliseringspolitiken stått på dagordningen under efterkrigstiden i Frankrike och England har den också gjort det i Italien. Det italienska problemet är inte de norra utan de södra delarna av landet. Sedan åtskilliga år har det funnits en särskild fond för nyinvesteringar i södra Italien. Denna fond har fått sina bidrag från italienska staten och internationella organisationer. Genom sina egna föräktningsbidrag och företagsgrupper har italienska staten gått in med nybyggnadsprojekt inom framför allt varvs-, stål-, cement- och telefonindustrierna i det underutvecklade Syditalien.

Enbart den italienska statens förvaltningsbolag med dess dotterbolag IRI räknar för fyraårsperioden 1964—1967 att i dessa underutvecklade delar av Italien investera nära 4 000 miljoner

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

svenska kronor. IRI är inte större till omsättningen än den företagsgrupp som svenska staten äger.

Redan dessa internationella exempel är tillräckliga för att visa, att problemet är likartat på många håll. Det är därför oegentligt att beteckna dem efter det ena eller det andra landets norra eller södra region. Det är ett utvecklingsproblem som uppstår när vissa regioner är mindre gynnade än andra. Problemet blir dessutom dubbelsidigt genom svårigheterna inom såväl avflyttnings- som inflyttningsområdena.

I alla länder har man oberoende av regering funnit anledning att gripa in från samhällets sida genom att stödja ekonomiskt och stimulera organisatoriskt men också på sina håll dämpa utvecklingen inom de alltför expansiva områdena. Därtill har man såsom det italienska exemplet visar genom staten och dess egna företag bidragit till en utveckling, som annars inte skulle ha ägt rum i tillräcklig omfattning.

Den omflyttning som vi nu har inom vårt eget land är heller inte något förut okänt. Den stora emigrationsvågen under de två generationer, som levde närmast före första världskriget, omfattade uppemot en miljon människor. Det var starka materiella intressen som drev fram att otaliga familje- och släktband för alltid bröts. Det var en miljon människor som sökte bättre levnadsförhållanden utanför våra egna gränser än vad vi då kunde bjuda dem inom landet. Inom den tidens avflyttningsorter och glesbygder tömdes ibland halva socknar på sina innebyggare. Det var människor i sina mest arbetsföra år som bröt upp och gav sig i väg.

Sedan emigrationens väg ebbat ut har vi haft en liknande omflyttning men inom landet. Enbart under de år som förflutit sedan det senaste världskriget har städernas befolkning ökat med 1,2 miljon samtidigt som landsbygdens befolkning minskat med $\frac{1}{4}$ miljon. Men inte heller landsbygden är ett enhetligt

begrepp. Också där har stora omflyttningar ägt rum från de rena glesbygderna intill tätorter av olika storlek. I sådana tätorter utanför städerna bor nu 1,6 miljon invånare. Detta betyder att ungefär 73 procent av vårt lands invånare bor i städer och tätorter och obetydligt mer än en fjärdedel på rena landsbygden, d. v. s. ungefär 2 miljoner människor.

Det är således ingen ny utveckling vilken just har inträffat som gör att lokaliseringspolitikerna aktualiserats. Ofta under stora personliga svårigheter har miljoner människor flyttat inom gränserna eller bort från vårt land i överensstämmelse med de ekonomiska faktorer, som i stor utsträckning bestämmer det mänskliga handlandet. Också den nuvarande omflyttningen har sin rot i förändrade ekonomiska och tekniska betingelser. Kan vi vrida den ekonomiska och tekniska utvecklingen tillbaka? Säkerligen inte.

Inom bankoutskottet har vid behandlingen av lokaliseringsfrågan en principiell skiljelinje gått mellan dem, som ansett att den samhälleliga lokaliseringspolitikerna bör inriktas på att bromsa takten i omflyttningen och dem som förmenat sig kunna stoppa denna omvandling. I propositionen har framhållits att det inte kan vara realistiskt att räkna med att folkminskningen i glesbygderna och de minsta tätorterna nu skall kunna stoppas. En sådan strävan skulle stå i motsats till ansträngningarna att främja ett ekonomiskt framåtskridande, vilka är grundläggande för vår politik för bättre levnadsförhållanden åt människorna.

Den lokaliseringspolitik, som nu föreslås, kan i viss mån dämpa den starka omflyttningen och därmed ge människorna och samhällena längre tid för att lösa sina omställningssvårigheter och på en del håll kanske väsentligt reducera dessa svårigheter.

Mot denna syn på utvecklingen inom samhälle och näringsliv står en mera

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

politiskt utformad princip, varvid man förklarar att det inte är tillräckligt att bromsa takten, utan man vill stoppa utvecklingen. Centerpartiet anmärker i sin reservation vid detta avsnitt just på att propositionen endast inriktas på att bromsa takten i koncentrationen till de expansiva tätorterna. Centerpartiet är emellertid medvetet om att den starkaste ökningen i folkmängd åren 1950—1960 har förekommit i tätorter med så lågt invånarantal som mellan 2 000 och 20 000. De är de mest expansiva orterna.

Människorna flyttar därför att de ekonomiska betingelserna har förändrats. Det är därför intressant att ta del av hurudan utvecklingen har varit för en hel del industriföretag, framför allt livsmedelsindustrin, som tidigare betydde mycket för de minsta orternas näringsliv.

Redan under 1930-talet satte rationaliseringen in i fråga om slakterierna. I början på 1930-talet fanns över 2 100 slakthus och slaktare. Nu är slakteriernas antal nere i 49.

Inom mejerierna har utvecklingen sedan andra världskriget också gått snabbt. 1946 fanns över 700 företag — 1962 var inte ens hälften kvar, och utvecklingen är ännu inte avslutad. Enbart i Skåne torde inom de närmaste två åren fyra femtedelar av de mejerier som nu finns försvinna.

Även inom ett annat område, där lantbruksintressena fått bestämma koncentrationstakten, har utvecklingen under de senaste sju åren gått mycket snabbt. De 140 stärkelsefabriker som fanns 1958 har nu ersatts med sju fabriker. Allt detta har kunnat ske till en rationaliseringskostnad av 32 miljoner kronor. Vanligen har en ny central fabrik ersatt 15 gamla fabriker, och den nya fabriken har skötts i dygnetruntskift med ungefär 13 man. På det sättet har fyra femtedelar av antalet anställda måst söka sig arbete på andra håll.

Lantbruksintressena rationaliserar och

följer samma ekonomiska lagar som näringslivet i övrigt. Under de senaste tio åren har rationaliseringen gått ut över hälften av bryggerierna, och koncentrationen är ingalunda avslutad.

Också inom den rena jordbruksdriften är koncentrationen på väg med raska steg. Hälften av all åkerareal i landet ligger hos 17 procent av brukarna. Med den utveckling som nu pågår inom jordbruket är det de minsta enheterna som försvinner men därmed det största antalet brukare. Det är alltså samma utveckling inom jordbruket självt som inom jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse.

Samtidigt som man på jordbrukarhåll driver en politik som inte kan gå emot den ekonomiska utvecklingen, anklagar man nu i centerpartimotioner och centerpartireservationer den statliga lokaliseringspolitiken därför att den inriktas på »ett i hög grad koncentrerat och centraliserat näringsliv». På olika håll inom jordbruket och dess föreningsrörelse driver man alltså en koncentration av sitt näringsliv och en centralisering av sina företag. De många små sågverk som förr — för att citera centerpartiet — låg som »ett pärlband» eller »ett nät över hela landet» har koncentrerats till färre men större sågverk, massafabriker eller pappersbruk.

Inte ens mot den centralisering som drivs ute i bygderna av jordbrukarintressena själva kan den statliga lokaliseringspolitiken med dess 800 miljoner kronor åstadkomma någon avgörande vändning. Det är inte propositionen som talar för ett centraliserat näringsliv — det är de faktiska förhållandena, tekniskt och ekonomiskt, som håller på att driva fram en sådan utveckling med jordbruksintressenas medverkan. Den utvecklingen skulle kunna stoppas endast till priset av att man levde kvar på en standard som inte heller jordbrukarna vill acceptera.

Det är en realistisk inställning när det i propositionen framhålles att man

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

måste dämpa omflyttningstakten för att ge människor och samhälle tid och råd till anpassning. Inget annat av oppositionspartierna har velat göra sken av att man tror sig om att kunna stoppa den utveckling som industriellt och ekonomiskt pågår. De två övriga oppositionspartierna inom utskottet har därför anslutit sig till propositionens riktlinje.

Det är angeläget att slå fast att det här är en skiljelinje, där centerpartiet gått utanför de ekonomiska realiteternas ram — av politiska hänsyn, förmodar jag. I den mån centerpartiet har rätt, när centerpartiet förklarar att det nu är fråga om en ändrad inriktning av lokaliseringspolitiken genom det förslag som regeringen framlagt, torde detta gå tillbaka på att erfarenheterna visar, att man inte med rimliga lokaliseringspolitiska medel kan stoppa den pågående utvecklingen. Det är i hög grad en anpassning till realiteterna att tala om att det finns starka sociala och mänskliga skäl att, som det heter i propositionen, modifiera verkningarna av omvandlingsprocessen och minska de anpassningssvårigheter som den enskilde ställs inför i ett utvecklingsskede, kännetecknat av omfattande strukturalisering inom näringslivet med åtföljande befolkningsomflyttning.

Det nu föreliggande regeringsförslaget syftar till att hjälpa de delar av landet som har de största svårigheterna med industrialiseringen, d. v. s. större delen av Norrland och vissa västliga delar av Svealand och Götaland.

Det stod klart redan från början att centerpartiet ville driva sin egen linje i frågan och inte ville försöka sig på ett sakligt samarbete med övriga partier i utskottet, varken med regeringspartiet eller oppositionspartierna.

Det anmärkningsvärda i centerpartiets politik ligger emellertid inte däri utan i att centerpartiet för fram sina långt gående krav utan att komma med förslag till åtgärder som kan förverk-

liga dem. Centerpartiet anger som självklart att »icke den fria marknadshushållningen skall hindras eller konkurrensförutsättningarna snedvridas» genom samhällsinsgripanden i lokaliseringsssyfte.

I diskussionen inom utskottet framhölls visserligen vid ett tillfälle från centerpartihåll, hur man lyckats industrialisera en mindre ort genom att med hjälp av byggnadsregleringen hindra en större ort från att erhålla industrien i fråga. Detta exempel på lyckad industrilokalisering hängde samman med den byggnadslagstiftning som gällde före 1957, då man kunde direkt stoppa lokalisering till större orter och därigenom hjälpa fram mindre orter över hela landet. Centerpartiet ville emellertid inte ha en sådan lagstiftning igen.

Centerpartiet begär således mycket av lokaliseringspolitiken men ställer inte motsvarande medel till förfogande. Ekonomiskt innebär centerpartiets förslag endast en höjning av de direkta lokaliseringsbidragen med 40 miljoner kronor från 60 miljoner och därutöver vissa kreditgarantier. Även om kreditgarantier skall ges utan alltför snäva säkerhetskrav, är dock kreditgarantier icke detsamma som direkta gåvor till företagen och företagarna. På den avgörande punkten bjuder alltså centerpartiet 40 miljoner kronor mer än regeringsalternativet men menar sig därmed kunna inte bara bromsa utan stoppa den omflyttning som betingar oss den ekonomiska och tekniska utvecklingen.

Därutöver lovar centerpartiet, med hjälp av de 40 miljonerna, att avsevärt utvidga stödområdet. Inte bara norra utan också sydöstra Sverige skall erhålla hjälp genom dessa pengar. Den utvidgning som centerpartiet gör betyder att hjälpverksamheten skall splittas och omfatta också andra delar av landet, där man i och för sig välkomnar en industriell utveckling men där dock situationen inte är lika svårartad

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

som inom norra stödområdet. Inte nog med att centerpartiet inför ett helt nytt stödområde utan pengarna skall dessutom fördelas för att som det heter skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet.

Centerpartiets politik innebär att de svårast drabbade områdena i norr inte erhåller nämnvärt ökat bidrag i förhållande till regeringsförslaget.

Enligt propositionen har regeringen och arbetsmarknadsstyrelsen möjligheter att i vissa fall gå utanför norra stödområdet för att fördela de 800 miljonerna, men innebörden av sådana utvidgningar till att omfatta »hela landet» kan inte bli annat än att mindre pengar ställs till förfogande där svårigheterna är som störst.

Som jag nyss framhållit blev det från allra första början klart vid utskottsbehandlingen, att centerpartiet till varje pris ville gå sin egen väg. Övriga partier ansåg sig emellertid kunna ansluta sig i huvudsak till de riktlinjer som gällde i propositionen. Detta stämde också överens med partimotionerna, bl. a. från folkpartiet. Efter det att utskottsbehandlingen var över visade det sig emellertid att folkpartiets ledning hade ändrat uppfattning. Sedan utskottsbehandlingen var slutförd, höjdes lokaliseringsbidraget med 15 miljoner kronor. Folkpartiet tog därmed, i efterhand, ett halvt steg i riktning mot centerpartiet. Stödområdet skulle utökas med östra Götaland. Folkpartiet anslöt sig emellertid inte till centerns reservation om målsättningen för lokaliseringspolitiken men kom i stället med ett särskilt yttrande i vilket det bl. a. heter att man genom en kombination av arbetsmarknadspolitiska och lokaliseringspolitiska åtgärder borde kunna »förnya en expansiv utveckling» i områden, där utflyttning eljest pågår.

Hur man med 15 miljoner kronor skall kunna ändra utvecklingen från pågående avflyttning till »en expansiv utveckling», annat än i undantagsfall,

är för övriga ledamöter svart att förstå. Trots detta senkomna tillägg har emellertid folkpartiet i övrigt anslutit sig till propositionens riktlinjer, att man med lokaliseringspolitik endast skall söka dämpa den omflyttningstakt som eljest skulle råda.

Avsikten med att man från ledande folkpartihåll på detta sätt ändrade sin politik i förhållande till sin egen partimotion och den linje som under diskussionerna drivits av partiets representanter i bankoutskottet torde vara att man därigenom vill göra en förnyad ansträngning att följa centerpartiet och därigenom demonstrera att det verkligen finns ett småborgerligt mittenalternativ. Intrycket av diskussionerna i bankoutskottet är emellertid ett annat. De svårigheter som förelåg i fråga om samarbetet med centern bör emellertid inte läggas folkpartiet till last.

Samtliga partier har understrukit att den lokaliseringspolitiska verksamhet som nu inleds är ett försök. Från samtliga håll har man understrukit att de planeringsråd som skall finnas inom varje län bör få spela en stor roll när det gäller att välja ut projekt och bedöma dem med hänsyn till lokala förutsättningar. De känsliga frågor som hänger samman med gränsdragningen för stödområdet och möjligheterna för Kungl. Maj:t att under försökstiden gå utanför stödområdet kommer att behandlas av andra av mina utskottskolleger och likaså de problem som är förknippade med organisationsfrågorna. De kommer också att beröra stödets närmare utformning och frågan om möjligheterna att komplettera det ensidiga näringsliv som nu utmärker åtskilliga orter och regioner av vårt land.

Avslutningsvis vill jag därför bara ta upp en sak som samhället har ett speciellt ansvar för. Inom norra stödområdet spelar den statliga företagsgruppen en betydande roll. I de norra delarna av området sysselsättes mer än en femtedel av alla yrkesverksamma inom den stat-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

liga företagsgruppen. Bankoutskottet anser att beloppet, 800 miljoner kronor, inte är större än att det bör avse de speciella ändamål, som propositionen nu föreslagit. En utbyggnad inom den statsägda gruppen bör alltså ske med andra medel.

Problemen är stora för den närnaste framtiden inom det norra stödområdet. De näringsgrenar som där dominerar håller just på att genomgå en teknisk omvandling, som skapar betydande svårigheter för människor och samhällen. Skogsarbetet rationaliseras, övergången till helårsarbetare fortsätter, och det förstärker ytterligare tendensen bland de 50 000 årsarbetare som nu finns i Norrland. Nästan hälften kommer inte att kunna beredas sysselsättning i slutet av detta årtionde. De nya gruvor som öppnas kan brytas med en annan teknik än de gamla gruvorna, och de kräver därför avsevärt mindre arbetskraft. Inte heller moderniseringar och utvidgningar inom skogsindustrierna skapar i någon nämnvärd grad nya arbetstillfällen. Den moderna skogsindustrien arbetar mera med maskiner än med mänsklig arbetskraft.

Den allmänna tekniska utvecklingen sätter sina spår också inom de företag som tillhör den största arbetsgivaren i Norrland: den statliga företagsgruppen. Från 1963 till 1970 kan man räkna med att över 10 procent av den nuvarande arbetskraften kommer att bli överflödigt, trots vissa smärre utbyggnader på sina håll. Denna utveckling understryker det angelägna i att vi snart får förslag från regeringen hur man tänker sig skapa nya arbetstillfällen inom den statliga företagsgruppen i stället för de som kommer att försvinna allteftersom tekniken och rationaliseringen sätter sina spår i sysselsättningen. Det kommer säkerligen inte att vara lätt att tvärtemot den tekniska utvecklingen genom billiga arbetsplatser skapa säkra arbetstillfällen. I den mån de möjligheterna finns skall de naturligtvis tas

till vara, men vi bör vara på det klara med vart utvecklingen bär. För att bereda sysselsättning inom ett sådant företag som ett järnbruk fordras en investering av mellan 200 000 och 250 000 kronor. Utbyggnaden av nya arbetsplatser blir inte heller billigare inom moderna skogskemiska industrier. Det kommer därför att krävas betydande belopp när vi vill skapa nya arbetsplatser i stället för de omkring 5 000 som kommer att försvinna fram till år 1970 inom den statliga företagsgruppen i de fyra nordligaste länen jämte Hälsingland.

Liksom fallet är i fråga om den försöksverksamhet som nu skall inledas med 800 miljoner kronor ligger de största svårigheterna inte i att skaffa fram pengar utan i att få fram tekniskt och ekonomiskt så väl underbyggda projekt, att man vågar satsa på dem för framtiden. Det är inte möjligt vare sig för arbetsmarknadsstyrelsen eller för länens planeringsråd att skapa sådana företag. De måste växa fram inom den privata sektorn men också inom den statliga. Dessa utbyggnadsprojekt måste bygga på de möjligheter som den inhemska och den internationella marknaden kan erbjuda. Vid sidan av riskvilliga privata och statliga pengar behövs en affärsmässig organisation för att resultat skall uppnås.

På socialdemokratiskt håll tillstyrker vi den lokaliseringsverksamhet som propositionen föreslår, och jag vill yrka bifall till utskottets utlåtande i dess helhet. Över lag förväntar vi oss också att den största företagsgruppen, den vi äger gemensamt, ges sådana arbetsformer och resurser att den också kan lämna ett positivt bidrag till utvecklingen.

I detta anförande instämde herrar *Eskilsson* och *Fredriksson* (båda s).

Herr **HANSSON** i Önnarp (cp) kort genmäle:

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

Herr talman! Herr Hagnell gjorde flera intressanta samhällsekonomiska analyser, som jag i och för sig inte har någonting att invända mot; de belyser bara nödvändigheten av en aktiv lokaliseringpolitik. Jag har inte heller någonting att invända mot herr Hagnells skildring av hur företagen inom jordbrukets föreningsrörelse rationaliserats efter helt företagsmässiga principer. Om herr Hagnell hade för avsikt att med mig ta upp en diskussion om ting som ligger utanför de förslag till lokaliseringpolitik som vi i dag diskuterar, så har han misslyckats.

Jag vill emellertid betona att det är just den företagsekonomiskt betingade rationaliseringsprocess, som herr Hagnell gav så många belysande exempel på, som utgör underlag för propositionens uttalande om att det uppkommer anpassningssvårigheter för den enskilda människan. Men att det i främsta rummet är den enskilda människan man vill värna nämnde herr Hagnell mycket litet om i sitt anförande. Mot bakgrund av den utveckling herr Hagnell målade vill jag betona att det är mycket viktigt att man efter företagsekonomiskt sunda principer uppbygger en aktiv lokaliseringpolitik som tar sikte på att lösa den enskilda människans anpassningsproblem. Vi måste ta hänsyn till att det finns andra värden, t. ex. av social- och miljöpolitisk natur, som det kan finnas minst lika goda grunder att värda som ett effektivt näringsliv.

Jag vill också erinra herr Hagnell om att vi i reservationen anført att vi inte bara biträtt förslaget i propositionen om en utredning gällande en analys av storstadsområdenas tillväxt utan även velat utvidga utredningsuppdraget för att få fram riktlinjer för hur en mera långsiktig lokaliseringpolitik bör bedrivas.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hagnell drar en del slutsatser som jag finner anledning att något kommentera.

Herr Hagnell sade bl. a. att folkpartiets ledning hade ändrat uppfattning och höjt stödbeloppet i fråga om östra Götaland med 15 miljoner kronor. I verkligheten är det folkpartiets representanter i utskottet som ändrat uppfattning. Att sedan folkpartiets ledning accepterat ställningstagandet av partiets representanter i utskottet — ett ställningstagande som tillkommit efter diskussionerna i utskottet och det sakmaterial som framlagts där — är en annan sak. Jag är angelägen understryka att representanterna för folkpartiet i utskottet inte på något sätt fått någon order e. d. från partiledningen. Vi inom folkpartiet är för övrigt alltför självständiga för att det skulle vara möjligt att beträda sådana vägar.

Herr Hagnell sade vidare att han tyckte ökningen med 15 miljoner kronor i stödet till östra Götaland var liten. Jag vill påminna honom om att det ändock rör sig om en 25-procentig ökning och att det i och för sig inte är så dåligt. Och om det är dåligt, beror det på att det ursprungliga beloppet i propositionen var 60 miljoner kronor.

I fråga om kreditgarantierna får man hålla i minnet att också de har ökats, nämligen med 50 procent mot vad som föreslagits i propositionen.

Enligt min mening är det framför allt länemedlen för att kunna komma åt kapitalet som kommer att få en avgörande betydelse. Detta är kanske också ett lyckligt förhållande. Det innebär att samhällets insatser så att säga blir betydligt billigare.

Det resonemang som herr Hagnell förde om den stora skiljelinjen mellan centerpartiet och folkpartiet i denna fråga får betraktas mera som ett önsketänkande av herr Hagnell än som en realitet.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte störa debatten med något längre inlägg utan önskar endast göra några korta kommentarer.

Folkpartiet anslöt sig redan från början till huvudlinjerna i propositionen i avseende på målsättningen. Centerpartiet förklarade sig från början inte kunna följa huvudlinjerna för målsättningen. Däri har jag ett motiv för vad jag sagt om skiljelinjen mellan centerpartiet och folkpartiet.

Jag har inte påstått att det utgått en »order» från folkpartiledningen till representanterna i bankoutsittet om att ändra sitt ställningstagande. Men sedan vi hållit på att diskutera detta ärende under ett par veckor i bankoutsittet händer det en dag att folkpartiets grupp sammanträder klockan 12. Klockan 13 skulle vi lämna in eventuella reservationer. Då framläggs de ändrade folkpartiförslagen som ligger helt vid sidan av vad som diskuterats i utskottet.

Vi har i bankoutsittet aldrig hört talas om dessa 15 miljoner kronor från folkpartiets sida och därmed inte heller om det speciella stödet till östra Götaland. Därvidlag tog man från folkpartiets sida ett nytt steg efteråt — naturligtvis i samverkan mellan representanterna i bankoutsittet och partiledningen. Till skillnad från vad folkpartiet självt skrivit i sin partimotion kom man en timme efter sammanträdet slut med helt nya riktlinjer.

Till herr Hansson i Önnarp vill jag säga, att jag inte vänt mig mot rationalisering inom jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse. Jag vill bara visa hur man där följer samma lagar som inom näringslivet i övrigt. Därmed får man en utveckling av näringslivet som leder till koncentration. Detta har inte samband med lokaliseringspolitiken, utan lokaliseringspolitiken söker dämpa denna utveckling. Vi har inte anledning att vända oss mot det sätt, varpå man från centerpartihåll bedriver sin politik i

denna fråga här i riksdagen. Men det drivs en mera fördomsfri agitation i buskarna.

Herr HANSSON i Önnarp (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hagnell brukar vara ganska trevlig att diskutera med, och det är han även denna gång.

Jag skulle bara vilja upplysa honom om att de lokaler, som utryms vid en rationalisering av mejeriföretagsamheten på ett färre antal orter, ingalunda står tomma, utan där drivs i dag i de flesta lokaler en helt annan verksamhet, varigenom sysselsättningen i stor utsträckning har klarats.

När herr Hagnell säger att han inte är mot en rationalisering som sådan, gläder det mig. Då är vi i alla fall överens på den punkten.

Herr Hagnell tycks vilja ställa sig bakom påståendet att ett område som Storstockholm skulle vara en idealisk lokaliseringsort i dag. Jag tror inte att den beskrivning av restidens längd, som herr Hagnell lämnade vid ett utskottssammanträde häromdagen, utgör ett vittnesbörd härom. Därför vill jag upprepa vad jag sade i mitt första anförande, att jag inte ser en lokaliseringspolitik av det aktiva märket såsom ett entydigt begrepp, utan ett begrepp rikt på variationer, vilket jag tycker att herr Hagnell också kunde erkänna. Det gäller inte bara massfabriker och mejerier, utan även en hel del annan företagsamhet.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! För att ett litet ögonblick kyla ned den hettade debatt som här har förekommit vill jag erinra kammarens ärade ledamöter om en liten glimt som vi fick i ett TV-Aktuellt i lördags och som handlade om en stor skidfävlings uppe i Idre. Denna kunde inte bli av därför att det inte fanns några funktionärer. Man intervjuade några kommunala förtroendemän, vilka sade

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

att detta berodde på att det inte fanns någon ungdom i bygden längre på grund av bristande arbetstillfällen. Det fanns endast gamla människor kvar, för gamla för att omskolas och för att bryta upp.

Vad som här blottades är verklighet. Det är en viss realitet i stora delar av Norrland, naturligtvis inte alla, stora delar av norra och västra Värmland, delar av Dalsland och Bohuslän. Det gäller alltså hela det stora norra området.

Här pågår som herr Hagnell redan har påpekat en folkvandring som är fullt jämförlig med den emigration, som under förra seklets slut och början av detta århundrade lade stora delar av landet nästan öde. Skillnaden är — och den är ingalunda oviktig — att de människor som nu flyttar dock i allmänhet stannar kvar inom landets gränser. Om inga radikala åtgärder kan sättas in, kommer denna utveckling att accelerera. Jordbruket i dessa trakter är inte sådant att det kan föda sitt folk, och arbetet i skogen blir och måste av ekonomiska skäl ofrånkomligen bli rationaliserat i en takt som vi tidigare inte har drömt om. Det gäller både avverkning och ett så arbetskrävande moment som barkning och transporter.

Låt mig få ge ett enda exempel. En man utrustad med en modern skogs-traktor och tillhörande lastningsaggregat tar nu fram lika mycket virke ur skogen som fem hästkörare. Denna utveckling kan vi inte och vill inte mota eller bromsa. Den är förutsättningen för vårt virkes och våra andra skogsprodukters konkurrenskraft.

Men om man vill rädda dessa bygder, måste man handla snabbt. Att försöka blåsa liv i en redan död bygd tjänar ingenting till. Är ungdomen borta, är den förlorad och den kommer inte tillbaka.

Samtidigt som denna ödesdiga uttunning sker inom stora områden uppstår besvärande trängsel med hostads-

brist, köer av alla slag på vissa attraktiva och expanderande trakter, t. ex. Stockholms- och Göteborgs-områdena, Malmöhus län, Norrköping-Linköpings-områdena etc. Man kan räkna upp många andra exempel.

Vad kan man då göra för att råda bot på ett missförhållande, som för alla är uppenbart? Jag tror att en hel del kan uträttas, men det vore orätt att försöka inbilla människorna ute i glesbygderna att underverkens tid är nära.

Effektivitetskravet — det kan inte hjälpas — måste vara det primära. Att arbetskraften bör utnyttjas helt och på effektivast möjliga sätt, d. v. s. där varje arbetstimme ger största möjliga ekonomiska resultat är grunden för vårt ekonomiska framåtskridande. Ärade kammarledamöter! Vår konkurrensförmåga är med rådande löner, skatter och andra kostnader rätt bräcklig. Vi har inte råd att försvaga den ytterligare genom att lägga på ökade kostnader som en följd av en felaktig lokalisering. Företagen skall ligga där deras förutsättningar för lönsam verksamhet är bäst. Men därmed är ingalunda sagt att all koncentration till stora och medelstora städer är ekonomiskt riktig. Vi har lysande exempel på motsatsen. Sverige är av ålder ett bruksland och har därför mer än de flesta andra en decentraliserad industri som fördenskill varken behöver vara eller är mindre effektiv.

Lägg märke till hur olika livsbe-tingelserna är för dem som arbetar i denna decentraliserade industri, vilka möjligheter de får tack vare närheten till skogar och sjöar, till fritidssysselsättning och till ett vackrare, rörligare liv än t. ex. motsvarande arbetstagargrupper i Ruhrområdet eller i Englands tätbebyggda industridistrikt. Det där är en mycket fin kombination. Mellan bruken och kringliggande landsbygd har ett utmärkt samspel utvecklats, där människorna kan bo kvar på sina gamla gårdar och i sin ursprungliga hemmiljö, ha kvar sina skogsbitar och kanske litet

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

jordbruk och ändå arbetar högeffektivt i en modern industriell verksamhet.

Det är klart att man inte kan ordna det på detta sätt överallt. Men visst kan det bli så på många orter, även orter som ligger litet avlägset, så att det uppstår små och stora industrier med livskraft och med möjlighet att försörja ganska många människor, både i samhället i fråga och i dess kranskommuner.

Det alldeles avgörande är emellertid — här som på andra håll — att det finns vilja och initiativ. Det är mycket viktigare att få tag på de riskvilliga människorna än att skaffa riskvilligt kapital. Att här binda sig vid vissa schematiskt beskrivna kriterier på orterna är orealistiskt. Låt mig erinra om hur vissa typiska småindustribygder uppstått. Jag tar som exempel Anders-*torp*, *Gnosjö*, *Kulltorp* och *Reftele* i Småland. Där har gången varit, och är fortfarande sådan i många fall, att små företag, som sedan kan bli ganska stora och starka, har startats hemma i en utrymd ladugård och på fritid. Man har skaffat sig maskiner och satt i gång fabrikation vid sidan av sitt arbete i jord- och skogsbruket. De nu uppdragna gränserna för stödområdet får inte bli några magiska kritstreck som man inte från fall till fall kan överskrida, helt enkelt därför att problemet på bägge sidor om gränsen kommer att vara precis detsamma.

Ny företagsamhet måste till, men för att detta skall ske fordras det att det blir stimulerande och lockande att bryta sig loss från en trygg befattning och bli sin egen. Det får inte bara vara förenat med risk och ökat arbete. Här kommer skattefrågorna obönhörligen in i bilden, både progressiviteten, förmögenhetsbeskattningen och alldeles särskilt arvs-skatten.

På sådana platser där man redan nu har industrier och därmed en industriell tradition är det naturligt att arbetare, verkmästare och ingenjörer bryter sig ut från sina moderföretag och sätter

upp eget. Men i rena skogs- och lantbruksbygder, där man inte har sådana traditioner att bygga på, förefaller kanske många gånger industriprojekt som någonting främmande och äventyrligt som man får svårt att komma i gång med. Det förefaller mig som om man där många gånger satt och väntade på initiativ utifrån. Det måste vara en primär uppgift, om man vill nylokalisering, att leta reda på initiativkraftiga pojkar och flickor och ge dem den utbildning de behöver för att klara alla med ett självständigt företag förenade problem.

I stora drag, herr talman, kan jag vara överens med departementschefen om hans uppläggning, men det finns två ord — eller rättare sagt bara två bokstäver — längst ner på s. 207 i propositionen, som jag vill bestämt vända mig mot. Det är bokstäverna *f* och *n* i satsen: »Då jag delar kommitténs uppfattning att man i första hand bör söka påverka näringslivets lokalisering genom stimulerande åtgärder, anser inte heller jag en lagstiftning om tillståndstvång *f. n.* påkallad.» Det är, herr talman, detta *f. n.* som jag vänder mig emot. Det måste utomordentligt bestämt sägas ifrån, att det över huvud taget i dessa sammanhang aldrig, varken nu eller i framtiden, kan bli tal om tvång. Det är den enskilde företagaren själv som skall bära toppriskerna, och det är därför han själv och ingen annan som skall ha avgörandet när det gäller att besluta vart hans företag skall lokaliseras. Detta är en grundprincip som vi på högerhåll aldrig vill rucka på.

Myndigheterna måste fortsätta, gärna i ökad omfattning och med bättre resurser, att hjälpa till med upplysningar och råd, men det är inte myndigheterna som skall bestämma.

Den verksamhet, som nu beramas och som går ut på kraftigt ekonomiskt stöd, är ett experiment som vi alla är överens om att vi skall ge oss på men om vars utfall vi i dag ingenting vet.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

De organ som skall vara verksamma i lokaliseringsarbetet måste tillerkännas ett mått av frihet som är tämligen okänt i nutida svensk statsförvaltning: frihet att göra fel, frihet att behandla olika fall olika. Det måste bli fråga om ett betydande risktagande — eljest kan man inte uppnå någon effekt. En verksamhet av detta mycket fria slag, som inte kan och inte får klavbindas av en rad detaljerade föreskrifter, kan — om det vill sig illa — medföra en serie olyckliga dispositioner om den bedrivs dilettantmässigt och med snäva sockenpolitiska aspekter. Man kan förstöra för angränsande redan befintliga företag genom att snedvrیدا konkurrensen och därmed ställa till ohägn och man kan komma att uppmontra rätt äventyrliga företagare, som i själva verket inte borde ha någon kredit alls. Men friheten kan också utnyttjas på ett riktigt sätt, så att man hjälper i gång en rad företag som blir livskraftiga och som kan stå på egna ben och som — och det är viktigt — för framtiden måste kunna klara sig utan några subventioner.

Denna fria verksamhet kräver just på grund av sin obundenhet organ med mycket hög kompetens och sakkunskap. Kreditgivning av det här slaget är en uppgift för fackmän. Det är insikten om nödvändigheten att låta den ekonomiska sakkunskapen få ett avgörande inflytande som gör oss i högerpartiet så angelägna att koppla in näringslivet och särskilt de ordinarie kreditgivarnas sakkunskap i dessa ärenden. Vi har velat göra detta på olika nivå, både så, att vi vill ha en särskild lokaliseringsdelegation inom arbetsmarknadsstyrelsen med representanter för näringslivet och motsvarande anordningar på länsplanet och så, att vi vill lämna stödet i god samverkan med de ordinarie kreditinstituten. Det är bland annat därför som vi har föreslagit att stödet, liksom när det gäller jordbrukets rationalisering, skall utgå i form av kreditgarantier.

Det sistnämnda, herr talman, är den

enda punkt av större betydelse, på vilken vi har intagit en annan ståndpunkt än departementschefen.

Man har invänt mot kreditgarantier, att systemet skulle kunna medföra att en lånesökande trots att han har fått statens garanti i alla fall inte får något lån i ett trängt läge på kreditmarknaden. Jag tror inte att den risken är särskilt stor. Det rör sig dock här om ganska blygsamma belopp. Erfarenheten från kreditgivningen till jordbruket har också visat att några dröjsmål av betydelse inte har uppstått. Vill man för övrigt i en speciellt krisartad situation prioritera lån till glesbygd — och det medger jag någon gång kan vara befogat — står möjligheten öppen att göra det även om vi har ett garantisystem.

Herr talman! Vi inom högerpartiet är fyllda av intresse för att det experiment som nu skall i gång också skall bli ett lyckat experiment. Överallt där vi har möjlighet att göra vår röst hörd — i riksdagen och på andra håll, även ute i kommunerna — kommer vi att göra allt vad vi kan för att hjälpa till med denna sak.

Men, herr talman, lokaliseringen är en sak som måhända kan lösa problemen på många orter, men omhändertagandet av de resterande, de övergivna glesbygderna är något helt annat. Hur vi än anstränger oss kommer det alltid att finnas bygder, där avfolkningen är ett faktum, som ingen lokaliseringspolitik i världen kan göra något åt. Likväl kommer de bygderna att hysa människor som måste finnas där, bl. a. för skogsbrukets skull. Även de människorna har berättigade anspråk på att kunna leva vidare på en rimlig ekonomisk, kulturell och social standard. Deras situation måste lindras. Högerpartiet har framställt ett särskilt yrkande om utredning och förslag i sådan riktning.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationerna 7, 8, 15, 16 och 17.

I detta anförande, under vilket herr

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Stiernstedt, Björkman, Nilsson* i Svalöv, *Ringaby, Edlund, Nordgren* och *von Sydow* (samtliga h).

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Det är beklagligt att man vid avgörandet av så här stora frågor skall vara i sådan tidsnöd som den vi varit i, inte bara beträffande denna fråga utan också vid behandlingen av den fråga som föregick denna, nämligen gymnasiefrågan. Tidsnöden har givit sig till känna inte minst i utskottets arbete. Den raljerande ton som herr Hagnell förut anlade avsåg väl också tidsnöden. Han ville skjuta skulden härför på folkpartiet och centerpartiet, men det fritar vi oss från. Utskottets arbete skall väl gå ut på att försöka sammanjämka olika uppfattningar och söka komma fram till bästa möjliga förslag. Däremot tror jag inte att det tidigare har förekommit, att en ledamot av ett utskott försöker pressa fram reservationer innan man har slutbehandlat den fråga det gäller. Men det gjorde herr Hagnell mot våra kraftiga protester.

Men nu till frågan! I vårt land pågår sedan lång tid en strukturomvandling av stora mått. Såsom de föregående talarna har poängterat avfolkas en del av vårt land, och en del områden tar emot allt fler människor. Detta förhållande skapar stora problem inom berörda områden, problem som inte kan lösas utan vissa åtgärder från statsmakternas sida. Problemen rör vårt land i stort, men de har särskild aktualitet i Norrland, som vi i detta fall betecknar som det norra stödområdet. Andra områden företer liknande förhållanden i art men kanske inte i grad.

Från norrlandslänen utflyttar människor för att söka sin utkomst på annat håll, främst i de södra delarna av landet. Detta får besvärliga följder inte minst för individerna själva. Att nödgas avflytta från hembygden och slitas

från den förankring som man har i traditioner och släktförhållanden kan inte vara nyttigt. Men att, då man genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder skall skapa arbetsmöjligheter för friställd arbetskraft inom jordbruk och skogsbruk, till beredskapsarbeten i mellersta och södra Sverige under vissa tider ta familjeförsörjaren från hem och familj, blir i ännu högre grad tragiskt för den som drabbas av det. Det skapar i längden inte heller den stabilitet i familjelivet som väl ändå är väsentlig för trivsel och harmoni.

Det ter sig därför helt naturligt att på annat sätt söka lösa dessa problem. Fördenskull har nu framlagts ett förslag att med statliga medel försöka behålla den norrländska arbetskraften vid sin hemort eller trakterna däromkring.

Man kan här gå till väga på många sätt. Men vi anser att det genom en kombination av arbetsmarknadspolitiska och lokaliseringspolitiska åtgärder bör vara möjligt att åstadkomma en expansiv utveckling i områden, där eljest nu pågående utflyttning skulle fortsätta i accelererad takt. Detta uttalande har herr Hagnell protesterat mot, men jag vill ändå understryka det såsom väsentligt. Detta har vi också givit uttryck för i vårt särskilda yttrande angående målsättningen. Vi menar att en sådan aktiv lokaliseringspolitik ger människan större valmöjligheter i fråga om arbete och bostadsort. Departementschefen menar att en framgångslinje är att lokalisera stödet till orter bland kommunblockscentra, förnämligast A-centra. Norrlands kommunblock är ju mycket stora geografiskt sett. De inrymmer oftast ett flertal tätorter, vilkas service på grund av avståndet till centralorten är av stor betydelse för befolkningen. Om man kan förlägga mindre eller medelstora industrier till dessa orter, kan de också få möjlighet att tillhandahålla befolkningen en god service. Om ett företag vill välja en sådan ort för sin

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

lokalisering bör inte heller den gå misste om det föreslagna stödet.

Vidare vill jag nämna en annan sak som inte är oväsentlig i detta sammanhang. Vid lokaliseringen till en centralort följer oftast att bostadsbyggandet blir ett problem som i och för sig kräver stora kapitalinsatser, medan där emot en mindre satellittätort som får mottaga en mindre industri inte har samma problem. Där kan den anställda kanske bo kvar i sin bostad, eget hem t. ex., och på så sätt kan han pendla mellan bostaden och arbetsplatsen. Med de kommunikationsmedel som numera står till buds är detta ingen svårighet. Vi menar att man härigenom kan på ett effektivt och mindre kostsamt sätt motverka avfolkningen av landsbygden. Därjämte blir följdinvesteringarna mindre.

Ett likartat stödområde som det vi nu talat om anser vi även att områden i östra Götaland utgör. Det är rätt märkligt att de områdena har en stark utflyttningstendens och en starkt sjunkande befolkningstendens. Denna tendens har varit märkbar under en lång tidrymd, och prognoserna tyder på att detta förhållande kommer att bestå. Detta kommer också till uttryck i det nedläggande av olika järnvägslinjer som pågått under en längre tid. Vi yrkar därför att dessa områden får sin del av det statliga lokaliseringstödet.

En annan mycket viktig fråga, som inte får förbises, är att företagarnas egen bedömning bör tillmätas en avgörande betydelse. Det är ju alldeles klart att det egna initiativet, det egna risktagandet här träder i förgrunden.

Emellertid är det inte endast i dessa stödområden som lokaliseringspolitikerna har angelägna uppgifter. Även andra orter utanför de nu föreslagna områdena, vilka drabbas av industrinedläggelse eller har ett alltför ensidigt näringsliv för att kunna fungera, bör ifrågakomma. Vi har hävdat detta i motionerna I: 878 och II: 1089, och vi har fram-

hållit att bestämda kriterier bör kunna åstadkommas för ett urval av sådana orter som skulle kunna få del av stödet. Jag vill nämna att det finns sådana orter i Mellansverige, fastän vi kanske inte tror det. Det finns sådana orter i Örebro län, i det norra området som hotar att avfolkas på grund av nedläggande av gruvindustrier och andra industrier. Det finns sådana områden i södra länsdelen som på grund av fabriksbränder kommit i ett svårt läge. Vad beträffar kriterier vill jag liksom herr Larsson i Umeå framhålla, att här träder den kvinnliga arbetskraften in i bilden. Sysselsättningsmöjligheterna för denna arbetskraft bör uppmärksammas.

De orter i Norrland, som kanske har det mest besvärligt i avseende på befolkningsminskning, är ju skogsbruksorterna i inlandet. Det har talats om det tidigare, men jag vill ytterligare poängtera att det är en viktig sak. För att kunna väl tillvarata skogen och dess produkter måste här finnas människor som är i behov av service på samma sätt som alla andra. Sådan service är ju kommunikationer, skolor m. m. Här bör göras en översyn, varför vi föreslår att en utredning rörande stödet till det norrländska inlandets glesbygder kommer till stånd.

Jag nämnde kommunikationerna här som en viktig faktor och det är den verkligheten i ett sådant sammanhang. Kommunikationerna är ju viktiga vid lokaliseringen av ett företag. Hur viktiga kommunikationerna är det vet vi som arbetar i de olika kommunerna och försöker få till oss en del företag som vi anser nyttiga för vårt samhälle, vår kommun, och delarna däromkring. Man frågar nämligen oftast då från företagarkåll vilka kommunikationer vi har, och då menar man kanske främst de fraktkommunikationer som kan komma i fråga. Vi har i vår motion inte gått in på detta, men vi vill framhålla att man vad beträffar taxesättningen mellan buss och järnväg bör se till att

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

det blir en enhetlig taxa. Det är viktigt inte bara för den befolkning det gäller utan även för de besökare från industrier och näringslivet i övrigt som kan komma i fråga. Jag tänker på representanter för andra företag som har anledning att besöka ett företag förlagt till en ort dit kommunikationerna består dels av järnväg och dels av SJ:s busslinjer. Där är det nu på det sättet, att den som har rabattkort gällande för järnväg har ingen nytta av det, då han skall byta från tåg till buss, utan då måste han betala vad bussbiljetten kostar. En översyn av denna sak bör ske. Jag tror att det är ganska viktigt, att man inte på detta sätt fördyrar resorna vare sig för befolkningen eller för besökande.

I vår reservation nr 5 till utskottets utlåtande har vi särskilt påpekat, att man bör försöka följa utvecklingstendenserna i de områden som kommer att gränsa till stödområdena. Det kan ju tänkas att dessa gränser kan behöva revideras, och vi föreslår att Kungl. Maj:t under försöksperioden får möjlighet att företa sådana mindre förändringar.

Innan jag slutar skulle jag vilja säga några ord beträffande vår reservation nr 17. I propositionen liksom i utlåtandet föreslås, att det centrala organet skall utgöras av en vidgad arbetsmarknadsstyrelse. Vi har föreslagit att man inom denna skall inrätta en särskild lokaliseringsdelegation för att man skall få bättre representation inte minst från näringsliv, kommuner och kommerskollegium.

Med dessa korta erinringar ber även jag att få yrka bifall till reservationerna 5, 7, 9, 10 b, 12, 15 och 17.

I detta anförande instämde herr *Hammrin* i Kalmar (fp).

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Berglund sade att jag velat pressa fram reservationer i utskottet, innan utskottet hade slutfört sitt arbete. Så förhåller det sig inte. Från

folkpartihåll förelåg en partimotion, och i början av ärendets behandling i utskottet deklarerades från folkpartihåll att man anslöt sig till huvudlinjerna i propositionen. Jag förstår att man kan ändra mening under behandlingen i utskottet; det är inte heller det jag vänder mig mot. Men vad man kan reagera emot är att denna omvändelse kommer långt efter det att utskottsarbetet är avslutat. Klockan 14 den ena dagen skulle reservationerna i princip vara inlämnade, klockan 20 skulle de föreligga i skriftligt utförande enligt beslut av utskottet. Men först klockan 13 dagen därpå kunde folkpartiet lämna sin reservation.

Jag har som sagt ingenting emot att folkpartiet ändrar sig — det är man van vid. Men det vore tacknämligt för arbetet i utskott om folkpartigruppen tog kontakt med folkpartiledningen innan arbetet på allvar satte i gång, så att man visste var man hade folkpartigruppen. Det är ju litet otrevligt för arbetet i utskott, när man arbetat under ett par veckor och hört instämmanden att så och så kan vi göra, att sedan plötsligt få se ett nytt förslag beträffande nya 15 miljoner kronor på bordet. Varför inte föra fram förslaget i utskott medan frågan behandlades där?

Vi resonerade för en tid sedan om hur styrelsen för en fond skulle vara sammansatt. Då begärde folkpartiledningen inför öppen ridå i kammaren, att utskottsledamöterna skulle ändra sig. Nu har utvecklingen åtminstone gått så långt, att folkpartigruppen överlägger med ledningen innan ärendet kommer upp i kammaren. Skulle ni inte i fortsättningen kunna gå ett steg längre och ha de överläggningarna före utskottsbehandlingen, så att ni inte rycker sönder det arbetet i fortsättningen?

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den historieskrivning herr Hagnell gör är inte riktig. Från

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

folkpartiets sida sade vi redan på ett tidigt stadium, att vi skulle framlägga en reservation. Herr Hagnell sade att reservationen skulle varit inlämnad klockan 20. Utskottet var emellertid inte färdigt med sitt ställningstagande förrän påföljande dag. Herr Hagnell menar väl inte att vi skulle lämna reservationerna först och att utskottet sedan skulle göra sin skrivning på reservationerna? Det är väl meningen att det skall vara tvärtom.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begär inte att reservationerna skall föreligga innan utskottet sätter i gång med sitt arbete. Vad vi väntade på var folkpartireservationen. De andra partierna hade redan avlämnat sina reservationer. Det var endast folkpartireservationen som inte hade lämnats eftersom folkpartirepresentanterna inte hade haft sitt sammanträde med ledningen.

Jag har här folkpartiets partimotion, som vi hade som grund för vårt arbete i utskottet. Där står inte ett ord om östra Götaland eller om ytterligare 15 miljoner kronor.

Ni får gärna ändra mening, men gör det medan vi diskuterar de punkterna i utskottet och kom inte efter två veckors arbete i sista timmen, när allt är över, och ändra er! Lämna gärna reservationerna efteråt, men för fram era synpunkter vid utskottsbehandlingen! Om ni inte gör det och det föreligger en partimotion från er, uppfattar vi det så, att den överensstämmer med er mening. Vi kan inte veta att ni tänker ändra er. Det är inte lätt att föra en diskussion i ett utskott om några ledamöter ändrar sig efteråt. För ärligheten i utskottsarbetet är det bättre, om man känner till åsikterna medan man diskuterar en fråga och inte får veta dem efteråt.

Herr BERGLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! De förhållanden herr

Hagnell här berört sammanhänger ju helt med den oerhörda tidsnöd som förelåg inom utskottet. Jag måste emellertid fråga: Skall vi folkpartiledamöter verkligen vara skyldiga att för herr Hagnell redovisa innehållet i våra reservationer?

För övrigt vill jag erinra om att utskottets ledamöter var överens om att alla ställningstaganden i denna fråga skulle vara preliminära ända fram till det slutliga sammanträdet i saken. Och jag återkommer även till vad jag förut sagt: det gäller ju för oss inom utskotten att försöka åstadkomma sammanjämnningar då det finns möjligheter därtill, och i denna fråga anser jag att vi från folkpartiets sida har försökt göra vad vi kunnat i sådant avseende.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påminna herr Hagnell om att jag redan i mitt tidigare anförande vände mig mot det uttryck som han använde, då han sade att folkpartiets ledning hade ändrat uppfattning. Såsom jag förut framhållit är förhållandet i stället det, att vi från folkpartiet som sitter i bankoutskottet och som ingalunda tillhör partiets ledning, hade i viss mån fått en annan uppfattning på grund av de sakuppgifter som framlagts inom utskottet och den behandling av frågan som där skett.

Vi meddelade också att vi skulle komma med en reservation, men det var väl uppenbart att vi då ville konferera — såsom man brukar göra i sådana fall — med andra medlemmar inom vårt parti, så att vår ståndpunkt skulle komma att stödjas av en större del av riksdagsgruppen. Detta tog en viss tid, men vi hade som sagt redan anmält att vi skulle avge en reservation.

Det är ju en tämligen meningslös diskussion som herr Hagnell här dragit upp, men när så ändå skett kan det finnas anledning att klarlägga hur det hela verkligen förhåller sig.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Eftersom många talare skall yttra sig i denna debatt vill jag begränsa mig till några allmänna reflexioner.

Självfallet är vi på centerhåll till freds med utvecklingen av frågan om lokaliseringpolitiska åtgärder från det att denna fråga kommit under riksdagens prövning och till dess man i dag kan fatta beslut om grundvalen för en mer aktiv lokaliseringpolitik.

Under decennier har centerpartiet arbetat för att få till stånd en sådan politik. Längre var vi ensamma därom, men efter hand har vi fått sällskap av allt flera. Vi betraktar naturligtvis vad som nu skett i fråga om lokaliseringpolitiken såsom en mycket betydande framgång. Såsom jag nämnde är vi till freds med att ett förslag ligger på riksdagens bord, även om vi finner anledning till invändningar i skilda hänseenden mot propositionen och utskottsmajoritetens förslag och tankegångar. Låt mig emellertid, innan jag går in på några punkter där det finns skiljaktiga meningar, ta fasta på vad som tycks vara ett gemensamt utgångsläge.

De förändringar som följer med den tekniska utvecklingen och strukturomvandlingen har ju främjat uppkomsten och den allt kraftigare tillväxten av tätorter. Vid utformningen av lokaliseringpolitiken, som särskilt avser industrilokaliseringen, måste man givetvis ta hänsyn till detta förhållande. Att ett och annat industriföretag kunnat etableras på den egentliga landsbygden är givetvis bara tillfredsställande. Som allmän regel gäller dock att anläggningarna förlagts och kommer att förläggas till tätorter. Lokaliseringsutredningens redovisning av företagsetableringarna under efterkrigstiden visar att så är fallet.

I påfallande hög grad har emellertid — det bör observeras — etableringarna kommit att gälla mindre tätorter. Det innebär inte att alla de människor som

är sysselsatta inom dessa företag på mindre tätorter bor på orten i fråga. Det förekommer alltmer en s. k. pendelrörelse mellan bostadsort och arbetsplats. Många människor är sålunda numera bosatta på ganska långt avstånd från arbetsplatsen, och med nuvarande kommunikationer tycks detta gå rätt bra för sig.

I den lokaliseringspolitik som staten skall svara för får man utgå från tätortsbegreppet, det är vi på det klara med. Att det är tätorterna man skall satsa på tycks för övrigt vara en gemensam utgångspunkt. Däremot synes det föreligga delade meningar i fråga om vilka eller vad slags tätorter lokaliseringpolitiken främst skall ta sikte på. För vår del har vi framhållit, att man så långt det är möjligt och ekonomiskt rimligt bör försöka åstadkomma ett livskraftigt tätortsnät över hela landet. Andra har hävdad att man bör inrikta sig på en fortsatt koncentration av befolkning, näringsliv och bebyggelse till vissa s. k. expansiva regioner. Enligt min mening är detta en av principfrågorna i hela lokaliseringsdebatten.

När det gäller angelägenheten av att föra en aktiv lokaliseringspolitik kan man inte nog understryka, att folkflyttningen skapar problem inte bara i avflyttningsområdena utan också på inflyttningsorterna. I anslutning till lokaliseringsutredningen har en ekonom närmare granskat vissa av inflyttningsorternas svårigheter. Som utgångspunkt har han använt Oxelösund. Två av hans slutsatser är av särskilt intresse. Den första är att industriellt arbete åt ytterligare en person har dragit med sig en befolkningsökning på 3 å 4 personer. Detta är den s. k. lokaliseringsmultiplikatorns effekt; den känner vi till förut. Den andra slutsatsen gäller den kommunala ekonomin, särskilt på investeringssidan. Det visade sig att driftutgifterna per invånare i stort sett höll sig oförändrade, medan kapitalutgifterna — eller investeringskostnaderna —

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

sköt i höjden mycket kraftigt, vilket medförde väsentliga ökningar av den kommunala debiteringen.

Dessa tendenser torde vara allmän-giltiga. Vi kan se återspeglings av dem inte minst i Storstockholms-området. Trots ett mycket gott skatte- och inkomstunderlag har kraftiga utdebiteringshöjningar förekommit i förorts-kommunerna, senast nu i höst. Man kan med fog nämna vissa av dessa kommuner som kommunala högskatteområden. Utan tvivel är de stora investeringar och kapitalutgifter — för bostäder, för skolor och för andra allmänna inrättningar av skilda slag — som följer med be-folkningsexpansionen den främsta or-saken till de höjda skatterna.

På detta område har vi också att räk-na med den s. k. lokaliseringsmultipli-katorns effekt — den rullande snöbol-lens effekt med befolkningsexpansion och ökad trängsel överallt. I skolorna där barnen skall in, på sjukhusen där de sjuka skall in, på hemmen för gam-lingar, inom kronikervården — överallt samma trängsel, samma kö som vi allt-för väl känner till.

I en bostadspolitisk debatt här i kam-maren för ungefär ett år sedan fram-höll inrikesministern, att det borde vara en uppgift för lokaliseringspolitiken att försöka länka folkomflyttningen förbi de större städerna. Riktigheten av en sådan ståndpunkt kan knappast ifråga-sättas. Vi vill understryka nödvändig-heten av att man handlar på det sättet. Men då måste man ta konsekvenserna därav vid lokaliseringspolitikens ut-formning; annars blir en sådan grund-sats, en sådan maxim ingenting annat än en fras, tomma ord.

Inom våra storstadsområden pågår en betydande omvandling. Innerområdena saneras, och dess värre utnyttjas de kanske i alltför hög grad till kontors-ändamål i stället för till bostäder. I Stockholms stad råder t. ex. ett sådant rivningsraseri, att man river ned bo-städer som verkar rätt hyggliga och

som — det är jag övertygad om — bo-stadsköns folk skulle vara mycket tack-samma för att få flytta in i.

Orsaken till detta rivande är natur-ligtvis hyressättningsprinciperna. Det bär sig för den som äger ett halvgam-malt hus att riva det för att sätta upp ett nytt och hyra ut lokalerna. Han tar då givetvis betalt för det nya huset — det måste han göra — men eftersom det gamla hade ett visst värde måste han också lägga in kostnaderna för detta i priset. Han skulle inte riva och bygga nytt, om han inte hade möjlighet att för-fara på detta sätt. På den punkten tror jag att man måste söka nå fram till en bättre tingens ordning — knappast ge-nom att öka floran av förbud i vår lag-stiftning utan fastmer genom att ordna hyressättningen så, att incitamentet till att riva ett fullt användbart och fullt beboeligt hus faller bort.

En utflyttning till ytterområdena på-går för närvarande. Samtidigt söker sig 1940-talets stora årskullar in på bo-stadsmarknaden, där efterfrågan som bekant ökar, inte minst till följd av en förbättrad levnadsstandard och ett höjt inkomstläge. Följden blir alltså en ökad bostadsefterfrågan men också större an-språk på kommunikationer och trafik-apparat liksom på vissa serviceanlägg-ningar. Man kan med fog tala om en eftersläpning på dessa områden. Det är också självklart att dessa problem för-värras undan för undan allteftersom nya människor flyttar in. Här har vi en huvuduppgift för lokaliseringspoli-tiken. Det gäller att söka lokalisera den verksamhet som inte är nödvändig för storstadsområdenas egna behov till an-nat håll. Det måste vara ledmotivet för den lokaliseringspolitik vi nu skall be-sluta om och även vid den individuella prövning som myndigheterna i olika lokaliseringsområdena gör.

Låt mig sedan övergå till storstadens lokaliseringspolitiska motpol. Norrlands inland kan räknas dit, men inte bara den landsdelen utan även områdena sö-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

derut: Dalarna, Värmland, östra Småland, delar av Uppland o. s. v. Det är inga små områden som det där är fråga om. På sådana orter är det kanske främst driftkostnaderna som orsakar oro i kommunens ekonomi. Helt naturligt beror detta på ett vikande befolkningsunderlag och på stagnationstendenser inom näringslivet, med åtföljande låga inkomster för invånarna. Sådant gör att skatten skjuter i höjden. I sådana områden behövs en lokaliseringssinjektion särskilt väl, och det har också lokaliseringsutredningen pekat på. Men detta har tyvärr inte återspeglats i vare sig regeringens eller utskottsmajoritetens förslag.

När man talar om lokalisering av företaget till avfolkningsområden, händer det att människor ställer sig frågan: Hur kommer det sig att inte det privata näringslivet, som ni håller så styvt på i centerpartiet, lyckas suga upp den ledigblivna arbetskraften? Ja, till mycket stor del beror det på att avfolkningen sker i så snabbt tempo, att man inte hinner med i utvecklingen. Det skall vara människor med initiativkraft som upptäcker förutsättningarna och som kan projektera, planera och jämföra. Sådant tar tid, och medan detta pågår flyttar människorna bort och situationen blir allt sämre. Just därför behövs det initialstöd, som vi i dag eller i morgon skall besluta om, så innerligt väl.

I anslutning till lokaliseringsutredningens arbete har två experter, en geograf och en skogsexpert, behandlat skogsbrukets framtidsmöjligheter med avseende på tätortsområdena. Från sina utgångspunkter har dessa experter kommit fram till att det nuvarande tätortsnätet är otillräckligt och att inemot 20 procent av yrkesuttaget i Norrland därför kan komma att äventyras. Det är en situation som skulle förvärras ytterligare, om den promemoria om jordförvärvslagen som nu är ute på remiss i oförändrat eller i huvudsak oförändrat skick skulle bli gällande lag.

Dessa spörsmål är av betydelse inte bara för inlandet utan för Norrland över huvud taget. Industrien i Norrland är uppdelad i något som kan kallas för en lokal marknadsindustri och en industri baserad på råvarutillgångarna, d. v. s. en industri vars produkter avsättes på en större marknad. De industriföretag som tillvaratar skogens råvaror är som bekant av transportskäl förlagda främst till kustlandet, och ett eftersättande av inlandet kan få menliga verkningar för en av vårt lands viktigaste industrigrenar.

Vad säger då utskottet om detta? Ja, utskottet säger i varje fall ingenting positivt utan framhåller det som något naturligt, att mindre tätorter som utgör centralorter i kommunblock regelmässigt inte bör bli föremål för lokaliseringsspolitiska insatser. Men det är just i Norrlands inland som kommunblock av detta slag till stor del finns, just beroende på skogsnärings behov. Lokaliseringssutredningen pekar särskilt på detta problem. Utskottet har visserligen — utan att nämna något speciellt geografiskt område men väl genom sina allmänna ståndpunkter — intagit en i det närmaste motsatt hållning.

På vårt håll har vi ansett att man borde behandla tre saker samtidigt: kommunindelningsfrågan, skatteutjämningsfrågan och lokaliseringsspolitiken. Det är tre frågor som i mångt och mycket hör samman. Nu blev det inte så. Men jag vill erinra om att ett av syftena med kommunreformen var att tillskapa enheter eller block med stabilt befolkningsunderlag, särskilt vid den s. k. nedre befolkningsgränsen, 8 000 invånare. Men vad säger man nu? Jo, närmast att sådana block skall kunna lämnas åt sitt öde inom lokaliseringsspolitiken för att i något senare skede införas med andra block till storblock. Utskottet har använt sådana formuleringar, att det inte möter någon som helst svårighet att utvärdera vilka block det kan gälla. I våras fastställdes rege-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

ringen kommunblocksindelningen. Nu vill utskottet tydligen att riksdagen skall ge anvisningar om att slå ihop blocken också. Det sägs en passant, underförstått. Vi kan inte godta utskottets formulering och ståndpunkt i detta avseende.

Låt mig säga några ord om skatteutjämningen och de s. k. kommunala subventionerna i företag i lokaliseringpolitiskt syfte. Först kanske det finns anledning att konstatera, att man inte bör peka ut någon speciell typ eller storlek av kommun i detta sammanhang. Både städer och landskommuner, stora och små kommuner, tycks faktiskt ha syndat på nåden i detta avseende. När jag säger syndat på nåden, betyder det naturligtvis att vi i centerpartiet icke anser oss kunna ställa oss bakom en ordning av den här typen, där det sker en konkurrens med kommunernas skattede medel för att man skall få över företagsamhet till sin egen kommun. Jag undrar om inte de flesta är ense om att de kommunala subventionerna inte bör förekomma. Men samtidigt måste man förstå den kommunalman, som ser skatteunderlag och ekonomi stagnera och folkunderlaget krympa, att han söker att genom ett initialstöd vända utvecklingen i positiv riktning. Men det är där som statsmakterna skall sätta in åtgärder, så att inte detta längre behöver förekomma.

En effektiv skatteutjämning har helt säkert en god effekt i detta sammanhang. Folkminskning och stagnerande tendens i näringslivet behöver inte få dessa ödesdiga konsekvenser för den kommunala ekonomien, och de höga skattesatserna behöver inte på det sättet verka hindrande på företagare som kan anse sig beredda att slå sig ned i de här kommunerna.

Ett högt skattetryck är ju för övrigt aldrig något företagsvänligt klimat. Skattetrycket har vi, och däråt är väl inte för dagen så mycket att göra. Det vet vi nog alla; vi har alla krävt utgif-

ter. Men vad man i detta sammanhang kan vända sig mot är orättvisan i skat-tebelastning skilda medborgare och skilda kommuner emellan. Denna orättvisa måste så långt möjligt undanröjas, så att vi kan skapa likvärdiga förutsättningar för kommunerna att dra till sig företagsamhet — det är en hjälp till självhjälp och en gärd av rättvisa.

Herr talman! Jag har genom detta lilla anförande försökt framlägga några av våra synpunkter på lokaliseringpolitiken. Jag har försökt att illustrera de båda motpolerna — stadsområdena och landets glesbefolkade delar. Jag har uppehållit mig något vid olägenheterna för de större städerna av den pågående inflyttningen, trivselproblemen där, och olägenheterna för glesbygderna med vikande befolknings- och skatteunderlag. Det har väl med all tydlighet framgått av vad jag sagt, att vi inom centerpartiet inte är helt tillfreds med detta förslag. Det är bl. a. inriktningen som vi inte är nöjda med. Andra från vårt parti kommer att ta upp speciella ekonomiska problem, anslagsfrågor o. s. v.

Men vi hälsar med tillfredsställelse — jag upprepar vad jag inledningsvis sade — att man numera på olika håll faktiskt är inställd på att föra en aktiv lokaliseringpolitik. Vad man inte lyckas vinna i dag kanske vi vinner något längre fram. Vi återkommer.

Herr **EKSTRÖM** i Iggesund (s):

Herr talman! Det var en rad synpunkter herr Hedlund nyss anförde. Jag skall inte ta upp dem alla, men jag vill bara påpeka att den form av lokaliseringpolitik, som för närvarande tillämpas i Stockholms centrum, faller utom det norra stödområdet. Kanske herr Hedlund också bör erinras om att ett av de första husen som reste sig bland ruinerna inom cityområdet var just Böndernas hus!

I den under senare år synnerligen intensiva debatt, som förts om näringslivets lokalisering och statens möjlig-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

heter att genom olika åtgärder medverka till en förnuftig lokalisering, har Norrland och dess speciella problem stått i blickpunkten. Det måste därför anses vara egendomligt, att endast två norrlänningar beretts tillfälle att delta i utskottsbehandlingen av detta viktiga ärende.

Den som för tre månader sedan reste omkring i norrländska bygder inför en viktig, då nära förestående händelse kunde överallt längs vägarna både i glesbygder och i mindre tätorter läsa affischer med den till mycket förpliktande devisen: Norrlands framtid — centerpartiet. Om jag inte minns fel såg man på affischerna också en fabriksbyggnad med en hög skorsten. Denna affisch skulle alltså ge sken av att Norrlands framtid skulle ligga i centerpartiets händer och att detta parti i bl. a. lokaliseringsfrågan förde en politik, som skulle leda till ett annat och givetvis mera gynnsamt resultat än de andra partiernas politik, främst naturligtvis regeringspartiets. En del personer har velat insinuera att ordet »framtid» hade hamnat på fel ställe: det skulle vara centerpartiets framtid och inte Norrlands som var det primära. Självfallet är det, herr talman, endast elaka människor som gör sådana påståenden. Jag tar kammarens ledamöter som vittnen på att jag inte gjort det!

Om det över huvud taget finns någon ideologi inom centerpartiet skall väl denna — det skall jag erkänna — stå att finna på detta område. Med tanke på den minskning av folkmängden som äger rum på landsbygden kommer det att bli synnerligen intressant att se, hur centerpartiet i fortsättningen skall kunna klara en balansakt, där man försöker föra en politik som även attraherar den enligt centerpartiets uppfattning synnerligen olyckliga tätortsbefolkningen.

Eftersom herr Hedlund sade, att centerpartiet varit så ensamt när det gällt frågor rörande en aktiv lokaliseringspolitik, skulle jag vilja erinra om att

det bl. a. var efter motioner av den förutvarande ledamoten av första kammaren herr Boo och herr Persson i Appuna, numera Persson i Skänninge, som 1959 års riksdag beslöt i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning om en aktiv lokaliseringspolitik. Denna skrivelse ledde till att den Näslundska utredningen tillsattes, och dennas betänkande utgör också underlaget för den proposition vi i dag behandlar.

Centerpartiet skall alltså inte ge sken av att det varit den enda pådrivande kraften i dessa frågor.

Det var givetvis uteslutet att tänka sig, att inte det nät av livskraftiga tätorter över hela landet, vilket centerpartiet säger sig vilja skapa och upprätthålla, även skulle läggas ut här i Riksdagshuset. Något fiskafänge i utskottet lyckades man inte få till stånd och resultatet torde bli lika magert även här i kammaren. Man hade kanske hoppats att de tre nyvunna folkpartivännerna i utskottet skulle bli bytet, men även detta slog slint: folkpartiet har följt utskottsmajoriteten. Det har likväl ansett sig tvunget att foga ett särskilt yttrande till utskottets utlåtande, ett yttrande som man nog måste granska med förstoringsglas för att få fram vad som skiljer det i förhållande till utskottets skrivning.

Herr Hansson i Önnarp var inne på vissa funderingar om de svårigheter som inrikesministern haft. Han påstod att propositionen skulle vittna om att inrikesministern hade vägt mellan att vilja och inte vilja. Jag skulle tro att herr Hansson i Önnarp haft mycket större svårigheter än inrikesministern i detta fall, ty i betraktande av den kännedom, som herr Hansson mer än många andra av oss har om arbetsmarknadens problem och med tanke på hans ställning i arbetsmarknadsstyrelsen tror jag att han nog helst under centerpartiets huvudreservation om målsättningen skulle ha velat skriva: »Härtill är jag nödd och tvungen!»

Jag vill, herr talman, återknyta till

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

den affisch jag tidigare talat om. Många norrlänningar som tror på centerpartiet måste ställa sig undrande inför att centerpartiet vid det tillfälle, då staten är beredd att göra krafttag för Norrland, vill splittra den samhälleliga insatsen genom att skapa ytterligare ett stödområde i östra Götaland. Minskar man inte härigenom sina möjligheter att infria de fagra löften att ställa sig som garant för Norrland och att säkra dess framtid? Centerpartiet har känt sig tvingat att föra detta resonemang vidare. Man måste visa att man både vill och kan mera än inrikesministern. Man är med berått mod färdig att tänka mindre på Norrland och det sammanhängande stödområdet samt mera på sitt nät över hela landet. Vi skulle såvitt jag förstår få några enklavliknande områden insprängda i östra Götaland. Varför just där? Det finns väl många andra områden för vilka man skulle kunna tänka sig att samma krav ställdes.

Nej, detta resonemang som förts från centerpartiets sida kommer norrlänningarna inte att förstå — de förstår inte den inställning som centerpartiets båda representanter, en skåning och en smålänning, har haft i dessa frågor.

Vi vill också satsa på livskraftiga tätorter. Men vi måste om och om igen framhålla, att ur statistisk synpunkt räknas som tätort en plats med ända ned till 200 människor, och centerpartiet har självt sagt att det är omöjligt att splittra sig på många små orter. Centern söker ge sken av att vilja rädda om inte precis varje by — det skall jag inte påstå — så nära på. Då man försöker tala om för sina åhörare vad en tätort är, målar man skräckinjagande bilder av storstaden med dess höghus, tunnelbana och stressade människor. Det skulle vara vad vi socialdemokrater lägger in i begreppet tätort — dit, menar centern, vill vi fortsätta att transportera människorna.

Jag övergår, herr talman, till ett annat avsnitt av det ämne vi behandlar.

Departementschefen har föreslagit införande av något som han kallar det norra stödområdet. Dit räknas de fyra nordligaste länen, Hälsingland, norra Kopparbergs län, nordvästra Värmland, Dalsland och norra Bohuslän. Självfallet väntades motioner med förslag om utvidgning av detta stödområde.

Samtliga vi ledamöter på Gävleborgsbänken väckte en motion i vilken vi framhöll att det inte längre finns någon anledning att skilja landskapet Gästrikland från det övriga Norrland. Vi pekade i motionen på en rad tendenser som motiverade att Norrland denna gång räknades som en enhet. I Gävleborgs län brukar vi säga, att när det är fråga om nackdelar räknas vårt län till Norrland, men när det gäller fördelar hänförs länet oftast till Mellansverige.

Ledamöter från Kopparbergs län, från Värmland och från en rad andra landsdelar väckte också motioner.

Jag har i utskottet sökt medverka till någon form av kompromiss. Utgångspunkten har varit att vi skulle försöka att inte splittra stödet. Jag vill läsa upp ett avsnitt av utskottets skrivning på s. 22 i utlåtandet. Vi räknar med att detta uttalande innebär att man nu inte en gång för alla skall ha spikat området för hela den ifrågavarande femårsperioden. Det heter: »Beträffande norra stödområdets gränser tillstyrker utskottet att dessa nu fastställs i enlighet med departementschefens förslag. Utskottet, som tidigare betonat de nu föreslagna lokaliseringsåtgärdernas karaktär av försöksverksamhet, finner det emellertid naturligt att man särskilt söker följa utvecklingstendenserna i de områden som gränsar till norra stödområdet. Enligt utskottets mening bör Kungl. Maj:t under försöksperioden äga att företaga mindre förändringar av norra stödområdets gränser i den mån sådana visar sig påkallade.»

Jag anser att denna skrivning tillgodoser synpunkterna i de motioner jag omnämnt.

Det har också väckts motioner i vilka

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

uttalats att kommunblockens tätorter automatiskt skulle vara berättigade till stöd. Utskottet har inte velat vara med om detta, av den anledningen att det tyvärr finns många svaga kommunblock i vårt land. Vi kan säga det redan nu, trots att blocken inte funnits längre än knappt ett år. Svagheten beror många gånger på att det inte finns någon bärkraftig tätort inom blocket. I andra kommunblock däremot har man förutom centrum även andra mycket betydande tätorter. Därför anser vi det vara riktigt att blockens centra bör kunna utgöra underlag för industrilokaliseringen, men det kan givetvis också vara viktigt att förlägga företagsamhet och industrier till satellitorter inom blocken.

Det verkar emellanåt som om man inte minst från centerpartiets sida helst velat ha en bilaga till Kungl. Maj:ts proposition, utgörande en katalog över orter från A till Ö, där det skulle anges att den och den orten kunde påräkna stöd.

Jag vänder mig också något mot resonemanget att det är vissa orter som skall få stöd. Så har det varit under försöksverksamheten, men nu blir det ju företagare som får pengarna, och har man sysslat litet med lokaliseringsfrågor vet man, att det problem man omedelbart ställs inför är en prövning av den tilltänkte företagarens egenskaper och soliditet. Man måste försöka bedöma den planerade tillverkningens lönsamhet, branschens utveckling o. s. v. Ofta får man först i andra hand ta ställning till var det är lämpligt att företagaren i fråga placerar sin rörelse.

Under försöksverksamheten har kommunerna varit huvudmän. Departementschefen föreslår att den principen skall frångås och att det i stället skall bli direkta bidrag och lån till företagarna. Kommunerna kommer att få sin uppgift på samhällsplaneringens område — de kommer att svara för alla följdinvesteringar, för bostadsbyggande, för vatten och avlopp, för alla de serviceanordningar som behövs för att en

ort skall vara funktionsduglig och lockande. Men jag tror att det ur många synpunkter har varit klokt när departementschefen vad den definitiva försöksverksamheten beträffar har uttalat, att kommunerna skall stå på sidan om själva stödet och i stället svara för de nämnda uppgifterna.

Bidragsprocenten beräknas till 35, men den skall vara flexibel. Från folkpartiets sida har yrkats att den skulle fastställas till 35 procent. Men även under en utskottsbehandling kan man lära sig en hel del; folkpartiets representanter har insett att de inte borde vidhålla den uppfattningen och att det kan vara klokt att i vissa fall ha möjlighet att erbjuda kanske 50 procent till en företagare som är villig att lokalisera sitt företag till en mindre attraktiv ort. Det kanske också finns möjligheter att få företag att lokalisera sig med ett bidrag på 10 procent i t. ex. Norrlands kustland. Därmed kommer jag in på glesbygdsp Problemen.

I reservation nr 7 till utskottsutlåtandet föreslås en särskild utredning om glesbygdstödet. Utskottsmajoriteten är helt på det klara med att man måste följa dessa problem med stor uppmärksamhet, inte bara centralt utan även i de planeringsråd som kommer att tillsättas på länsplanet. Men vi hyser betänkligheter mot att nu, när vi väntar en proposition grundad på skatteutjämningskommitténs förslag — som ändå kommer att betyda mycket för dessa områden — begära en utredning. Vad kommer i så fall att inträffa? Jo, vi kommer att få en utredning som spänner över mycket vida fält, och man kommer många gånger, när det gäller frågor som t. ex. statsbidrag till skolbyggnader liksom statsbidrag för andra ändamål, att åberopa att en utredning är tillsatt på detta område. Av den anledningen tror jag att det vore mindre välbetänkt att nu låsa sig genom att begära en utredning.

Departementschefen har tydligt och

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

klart uttalat att man måste beakta förhållandena för de människor som kommer att bo i glesbygderna, och det är utskottsmajoritetens förhoppning att så också kommer att bli fallet och att vi verkligen kan räkna med att man både centralt och på det regionala planet kommer att bevaka just dessa frågor.

I motion I: 881 av herr Hjalmar Nilsson m. fl. och II: 1092 av herr Svanberg m. fl. har framförts en del intressanta synpunkter rörande det ekonomiska stödets utformning. I dessa motioner hävdas att det vore önskvärt att även nödvändigt rörelsekapital räknades in i det sammanlagda kapitalbehovet. Vi är helt på det klara med att det vore önskvärt att kunna tillmötesgå motionärerna på denna punkt, men vi är på det klara med att det behövs entydiga bestämmelser och att det i varje fall för närvarande vore en vågsam linje att slå in på.

Vidare har motionärerna framhållit att man inte borde hålla så hårt på den bankmässiga säkerheten som departementschefen föreslagit. Vi har på den punkten uttalat att det bör finnas möjligheter att i särskilda fall bedöma den frågan något generösare än vad departementschefen möjligen har tänkt sig.

När det gäller anstånd med amortering av statliga lån som beviljats i lokaliseringssyfte har vi tillstyrkt förslaget att den i vissa fall bör kunna förlängas från tre till fem år.

Beträffande organisationen på länsplanet föreslog departementschefen ett planeringsråd som skulle bestå av sju ledamöter; fyra skulle väljas av landstinget och tre av Kungl. Maj:t. Utskottet har behandlat många motioner som tagit upp den frågan, och det har enats om att antalet ledamöter i rådet bör utökas till nio. Av dessa skulle då fem väljas av landstinget och fyra av Kungl. Maj:t, och de av landstinget valda bör ha kommunal anknytning.

En rad av de övriga frågorna i detta intressanta utskottsutlåtande kommer

att beröras av andra talare som representerar mitt parti. Jag vill till sist bara understryka att det givetvis även under den kommande perioden är företagarna som bestämmer var de skall etablera sig. Man får ibland en känsla av att många som talar sig varma för en aktiv lokaliseringspolitik hyser en övertro på möjligheterna att med statliga medel vrida den pågående utvecklingen tillbaka. Skall den verksamhet som vi nu kommer att besluta ge positiva resultat, gäller det först och främst att ta vara på de lämpliga projekt, som norrlänningar och andra inom stödområdet går och bär på, och att på olika vägar medverka till att kapital ställs till deras förfogande. Men vi måste nu också äntligen bryta igenom den vall av förutfattade meningar och den okunnighet om Norrland och dess i många hänseenden goda förutsättningar för ett rikt differentierat näringsliv, som råder bland industriedare och företagare i andra delar av landet. Statens upplysningsverksamhet bör på denna punkt intensifieras. Vi har i vårt landskap sett resultatet av dylik aktivitet genom det arbete som en av arbetsmarknadsstyrelsen för ändamålet särskilt avdelad tjänsteman hittills utfört. Vidare måste stöd från industriens och hantverkets organisationer påräknas. Att Norrlandsförbundet även i fortsättningen kommer att finnas långt fram på barrikaden när det gäller att sprida upplysning behöver jag väl inte särskilt framhålla. Vi har nu en reell möjlighet att bromsa utflytningen från stödområdet; att stoppa den är inte möjligt, och försök i den riktningen är inte heller ett uttryck för en realistisk arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik. Ett orealistiskt agerande i dessa frågor överlåter vi åt dem som tror sig därmed kunna vinna kortsiktiga partipolitiska framgångar.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

I detta anförande instämde fröken Sandell, herr Odhe, fru Lindskog samt

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

herrar *Östrand, Fredriksson, Mellqvist* och *Andersson* i Storfors (samtliga s).

Herr HANSSON i Önnarp (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström i Iggesund angrep centerpartiet för en rad ståndpunktstaganden i denna fråga. Det låg ett märkbart drag av nervositet över aggressiviteten. Jag har tagit den ovanligt långa raden av socialdemokratiska talare som uttryck för att han inte är ensam om den nervositeten.

Vidare tyckte jag att herr Ekström uppehöll sig kanske rent av för mycket vid centerpartiet och alldeles för litet vid lokaliseringpolitiken i sitt anförande — kanske av samma skäl.

Sedan talar han om att det var en smålänning och en skåning som företrädde centerpartiet i bankoutskottet när det gällde lokaliseringpolitiken. Vilket värde han vill tillägga den iakttagelsen blev jag inte riktigt klok på, men i varje fall har väl herr Nils Theodor Larsson sitt småländska ursprung gemensamt med inrikesministern och det kan väl inte vara något diskriminerande. Och skall vi tala om objektiviteten har väl jag som skåning de allra bästa förutsättningarna, eftersom jag är minst berörd av frågan. Jag tolkar herr Ekströms yttrande som en positiv bedömning av centerpartirepresentanternas möjligheter att se frågan i ett vidare sammanhang.

Sedan skulle jag vilja påminna herr Ekström om att vi velat ha en utvidgning, och det står vi för. Vi har också velat skaffa pengar för det så att denna försöksverksamhet verkligen kunde få en chans. Det har vi visat genom att vilja ge 40 miljoner kronor mera i investeringsbidrag och genom att tills vidare vilja bibehålla investeringsfondsmedlen.

Vidare tror jag att herr Ekström skall tala med små bokstäver i vissa sammanhang när han säger att vi inte velat gå honom till mötes i tillräckligt god tid.

Herr Ekström har själv skrivit på en motion med begäran om utvidgning av stödområdet men utan att skaffa pengar till detta. Jag frågar bara: På vems bekostnad skulle den utvidgningen ske?

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att om man talar om lokaliseringpolitik så måste man också uppehålla sig ganska mycket vid centerpartiet, ty ni har ju tagit på entreprenad att framställa er som de som vill mest på det området, ja de som över huvud taget vill en aktiv lokaliseringpolitik.

Herr Hansson i Önnarp säger att centerpartiet också vill skaffa fram pengarna. Hur går det till här i riksdagsarbetet? Här har vi nu suttit i bankoutskottet, som ju inte har behövt direkt ta ställning till anslagsramar utan kan överlåta det till finansministern som skall komma med förslag i nästa års statsverksproposition. Enligt den erfarenhet jag har av riksdagsarbetet sitter herr Hanssons partivänner i bevillningsutskottet och tillstyrker alla möjliga och omöjliga förslag att göra avskrivnings- och avdragsregler generösare och på så sätt minska statens inkomster. Sedan vill ni i statsutskottet öka på utgifterna. Nu har ni haft en möjlighet att även i bankoutskottet föreslå en ökning eftersom ni vet att de pengarna inte behöver skaffas fram nu utan först nästa år. Då får vi ett blodprov på hur stort intresset är!

Herr HANSSON i Önnarp (cp) kort genmäle:

Herr talman! Detta skall bli ett *kort* genmäle.

Jag skall först tacka herr Ekström i Iggesund för erkännandet att vi är pådrivare när det gäller en aktiv lokaliseringpolitik. Det motionspar herr Ekström åberopade var av ganska färskt datum. Vi har motioner som är femton,

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

tjugu år äldre, låt vara att de inte då ledde till resultat.

Vad beträffar konsekvensen i våra yrkanden av det ena eller andra slaget vill jag bara kort och gott säga till herr Ekström: det är alldeles missvisande att lägga alla våra förslag ovanpå regeringens. Då blir det inte en relevant jämförelse. När man bedömer vår ståndpunkt skall man redovisa båda sidorna av våra förslag.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade att centerpartiet alltid velat framställa sig som pådrivare — jag har inte alls gjort något erkännande av att ni varit det i sak.

De motioner ni haft tidigare i lokaliseringsfrågan har väl inte varit motioner från centerpartiet utan från bondeförbundet, och det kanske i viss mån förklarar ert ställningstagande till dem i dag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Inrikesministern sade i går i den debatt vi hade om ett närbesläktat ämne, att frågan om statsindustriens utbyggnad inte är ett avslutat kapitel. Jag har nyligen också citerat en socialdemokratisk tidning, som förklarade att regeringens lokaliseringsförslag »utan tvekan» måste kompletteras med åtgärder för att tillskapa stora nya statsindustrier i Norrland. Det är som bekant, också huvudlinjen i vår motion.

Den tilltagande insikten om att detta är den avgörande frågan i lokaliseringsdebatten torde väl också bli den viktigaste behållningen av Näslundsutredningen och det riksdagsbeslut som nu förestår. Tyvärr vill emellertid inte bankoutskottet animera riksdagen att dra sådana slutsatser. På samma sätt som regeringen uttryckt saken tillråds vi i stället att vänta med statsdriftens utbyggnad till dess man har sett vilka resultat det kan bli av lån och anslag till privata företagare.

I verkligheten är det inte många som riktigt tror att regeringens förslag leder till uppkomsten av några sådana stora basindustrier som behövs i Norrland. Varför skulle vi då vänta med att vidta andra åtgärder? Redan de summor som det handlar om visar hur verklighetsfrämmande det är att tro på några resultat enbart med regeringens metod. På sin höjd skulle hela summan räcka till ett par storindustrier, under förutsättning att man kan räkna med en mycket betydande insats även av privat kapital. Men det handlar om åtgärder i fem norrlandslän och stora delar av landet i övrigt; det handlar om att skaffa arbete åt många tusen människor, inte bara sådana som kommer att bli arbetslösa enligt prognoser för framtiden utan som redan är utan sysselsättning. Hur kan man då tala om att vänta ytterligare mycket lång tid, när det samtidigt påstås att lokaliseringspolitikerna skall ha som mål att maximalt utnyttja landets produktiva resurser?

Vad pengarna beträffar skall man också komma ihåg att nettotillskottet ligger långt under de 800 miljoner kronor som föreslås under fem år. Vi har för vår del med hjälp av riksdagens upplysningstjänst räknat ut att det summa på 160 miljoner kronor per år, som nu föreslås till anslag och lån, reduceras med minst 100 miljoner kronor till följd av att andra stödformer samtidigt försvinner. Detsamma har som bekant också framhållits i flera motioner.

Att den kommunistiska riksdagsgruppen trots denna vetskap inte tänker rösta för reservationer om ökade anslag och lån till privata företagare, beror på vår uppfattning att denna del av de statliga åtgärderna under alla förhållanden kommer att spela en ganska underordnad roll. Privatkapitalisternas bristande intresse för en allsidig utveckling av näringslivet i alla delar av landet beror inte på att de saknar kapital. Därom vittnar framför allt den

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

väldiga svenska kapitalexporten, som skulle ha räckt för att klara tiofaldigt större norrlandsproblem än det här rör sig om. Det är typiskt att den svenska storfinansens högerparti vill att statsmakterna helt skall avstå från att styra inom näringslivet samt nöja sig med att tjänstgöra som serviceorgan åt dem som har den ekonomiska makten, d. v. s. skicka arbetskraft från Norrland till områden som kapitalisterna anvisar eller skaffa krediter och jämna vägen i övrigt för dem som inhöstar vinsterna.

I presskommentarerna till det som förekommit i lokaliseringsdebatten har det gjorts jämförelser mellan vårt förslag samt förslagen om anslagshöjningar från centerpartiet och folkpartiet. När vi förordat ett anslag på 160 miljoner kronor per år för utbyggnad och nyanläggningar av statsindustrier, är detta emellertid inte jämförbart med de s. k. överbuden från mellanpartierna. Jämförelser av det slaget skulle innebära att man sätter likhetstecken mellan att skänka bort statens pengar och att använda skattemedel för att skaffa staten bestående värden.

De mycket stora belopp som har satts in för att skapa statsindustrier är, som var och en förstår, av en helt annan karaktär än de som nu föreslås av regeringen. De belopp som satts in för att bygga järnväg och ny gruva i Svappavaara ger staten en mycket hög förräntning. Detsamma gäller investeringarna i andra gruvor och skulle med visshet också komma att gälla beträffande gruvföretag i Mellansverige, som vi velat att staten skall inlösa och utnyttja på ett bättre sätt än som nu är fallet. Statspengarna till Norrbottens järnverk, ASSI-industrierna, kraftverk och domänskogar är självfallet också en satsning som både principiellt och praktiskt är en helt annan sak än den medelsanvisning som vi nu diskuterar.

I detta sammanhang vill jag därför föreslå, i enlighet med synpunkterna i vår motion, att det stycke på sid. 26 i

utskottsutlåtandet som börjar med orden »Vad särskilt gäller» och slutar med orden »ändamål avsedda resurserna» utbytes mot följande: »Vad emellertid gäller förslagen i motionerna I: 876 och II: 1080 om en utökning av medelsramen för utbyggnad av statlig industriell verksamhet vill utskottet framhålla nödvändigheten av att de i propositionen föreslagna åtgärderna kompletteras med förslag till utbyggnad, nyanläggning och samordning av statlig verksamhet på det sätt som angivits i motionerna. Utskottet föreslår därför att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om snabb utredning i detta syfte samt förslag om anvisande av medel för en sådan utbyggnad av den statliga industrien.»

Bland de många frågor i övrigt som det kan vara anledning att tala om, speciellt med hänsyn till förhållandena i övre Norrland, skall jag bara kort erinra om ett par. Den första gäller de arbetslösa kvinnorna. Av alla lokaliseringsproblem tycks frågan om kvinnornas roll och rättigheter inom industrien vara mest bemängt av fördomar som också är hårdare rotade än på något annat område. Det är inte minst för att äntligen kunna bryta en bräsch i denna reaktionära mur som vi vill att regeringen snabbt skall slå in på valaffischernas »djärva vägar» och i stor stil satsa på statsdriften.

År efter år upprepar regeringen i den finansplan som föreläggs riksdagen att produktionen, och därmed levnadsstandarden, inte kunnat ökas mera därför att landets produktiva resurser varit maximalt utnyttjade. Man låtsas då alltså inte om det vanstyre som i årtionden har tillåtit att Norrland ständigt haft många tusen manliga arbetslösa. Men framför allt låtsas man inte om det faktum att det finns hundratusentals gifta kvinnor i hela landet som vill ha och behöver ha förvärvsarbete för sin och familjens försörjning men inte kan få det. Det är här inte fråga om ett maxi-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

malt utnyttjande av landets produktiva resurser utan tvärtom ett bevis på att så inte är fallet och att talet om en full sysselsättning är oriktigt. Hur skulle det vara om regeringen äntligen såge till att arbetsmarknadsmyndigheterna åtminstone toge reda på hur stor arbetslösheten i verkligheten är. Kvinnorna räknas av kända skäl inte in i sådana sammanhang. Men framför allt är det viktigt att det ordnas arbete åt de arbetslösa kvinnorna.

Den andra frågan som jag skulle vilja ta upp gäller Norrlands inland. Det finns en alldeles påtaglig benägenhet även hos regeringen att betrakta Norrlands inre delar som ett ekonomiskt ingenmansland. Att så sker är enligt min mening något oerhört, främst därför att det här finns massor av människor som varken staten eller privatkapitalisterna tycks räkna med på annat sätt än som leverantörer av arbetskraft och råvara till sydligare landsdelar. Även ur allmän nationalekonomisk synpunkt är det en helt oförsvärlig politik. Det norrländska inlandets rika tillgångar på skogar, mineral och bergarter skulle kunna bilda grundvalen för ett blomstrande ekonomiskt liv, om det bara funnes litet kurage hos regeringen att gripa in planmässigt och i stor stil för att utnyttja dessa väldiga naturtillgångar och den stora tillgången på arbetskraft.

Hur utvecklingen skall bli beror utan tvivel främst på hur det blir med statsindustriernas utbyggnad. Och här — det är belysande — är opinionen så allmän att t. o. m. högermannen herr Cassel i dag gjorde uttalanden som man kan instämma i. Han sade att om man vill rädda en hotad bygd, måste man handla snabbt. Det är något som man kan understryka med mycket stor skärpa. Men herr Cassels grundinställning innebär också att man inte skall använda den enda metod som enligt min mening kan ge detta snabba resultat, nämligen att omedelbart komplettera

regeringsförslaget på det sätt kommunisterna föreslagit. Någon annan metod för att uppnå snabba resultat känner jag inte till i detta sammanhang.

Herr Hagnells framställning av statsdriftens roll kan vi i allt väsentligt instämma i. Han borde dock i konsekvens med vad han sade ha instämt i den kommunistiska motionen på denna punkt. Men även herr Hagnell har föredragit att vänta — även nu när det bildligt talat brinner i knutarna.

Vi kommunister vill däremot inte vänta. Vi vill att man nu skall handla snabbt och på det enda sätt som uppenbarligen kan ge effektiva resultat. Vi har dock mycket god erfarenhet av statsdrift i områden som är ekonomiskt underutvecklade, och inte minst från det län som jag kommer från. Men även i det länet har gjorts alltför få sådana insatser. Detsamma gäller för övrigt hela Norrland.

Jag ber i övrigt att få hänvisa till det förslag jag tidigare ställt i detta mitt inlägg.

Herr KÄLLENIOUS (h):

Herr talman! När en talare i denna kammare kommer upp som nummer 10 eller 15 eller kanske senare — då borde han avstå från ordet, eftersom praktiskt taget allt vad mänsklig fantasi kan åstadkomma dessförinnan redan är sagt, flera gånger. Därefter kommer ytterligare en rad av upprepningar, om- tuggningar och jag vet inte vad. Egentligen borde talaren avstå, i både eget och andras intresse. Detta leder mig till reflexionen, att partierna borde ordna — inbördes — de talare som skall framföra synpunkter, disponera synpunkterna och samtidigt starkt begränsa talar- nas antal, detta till glädje för medriks- dagsmännen, till fromma för saken och till ökat anseende hos folket. Demokra- tien och den fria talerätten behövs därmed ej komma i fara. Men koncentra- tionen skulle komma till sin rätt, eller hur, kära riksdagsstenografer?

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

Att jag nu ändå dristar mig att ta till orda beror på, herr talman, att jag var den ende från denna kammare som var ledamot i kommittén för näringslivets lokalisering. Inte dess mindre skall jag begränsa mig i denna fråga. Låt mig först säga: Propositionen är som helhet mycket skickligt skriven. Men ändå är vissa frågor inte tillfredsställande lösta, exempelvis frågan om näringslivets medverkan i arbetsmarknadsorganen, när det gäller ekonomiskt stöd i lokaliseringssyfte.

Partiernas positioner är dock nu låsta och det är inget att göra åt; besluten kan förutses. Under försökstiden bör man dock vara uppmärksam på erfarenheterna och snabbt anpassa den nya organisationen efter behoven. För min del anser jag att kommitténs förslag om en särskild delegation i arbetsmarknadsstyrelsen var bättre.

Förhållandet till företagarföreningarna och deras verksamhet, som ju ligger under handelsdepartementet, är heller inte klarlagt. Här måste en lösning åvägbringas. Visserligen arbetar där en utredning, men samordningen inom Kungl. Maj:ts kansli är långt ifrån föredömlig — på flera olika områden. Här bör man ha ögonen öppna.

Slutligen kan jag inte dela uppfattningen, att lokaliseringsverksamheten skall utövas via en statlig fond. Jag står där kvar på min principiella ståndpunkt, utförligt motiverad i betänkandet. Svårigheten i den praktiska tillämpningen kommer att bestå i bedömningen om och hur stöd i lokaliseringssyfte skall ges till sådan industriell verksamhet som bedömes vara utvecklingsbar och livskraftig. En sådan verksamhet får absolut inte blandas ihop med åtgärder av, låt oss säga, socialbetonad karaktär. Riskerna för en dylik sammanblandning blir avsevärt större när man har en statlig fond. Näringslivets uppfattning i dessa sammanhang måste därför vederbörligen beaktas. Tyvärr finns risk att så inte blir fallet i

praktiken. Därför måste — i alla beslutande instanser — finnas en stark representation för näringslivet, med rätt att direkt påverka besluten. Med hänsyn härtill är en statlig kreditgaranti ett föredraga. Anknytningen till de ordinarie kreditvägarna och de ekonomiska bedömandena enligt gängse principer inom näringslivet blir fördelaktigare än att arbeta över en statlig fond, där helt andra krafter kan bli dominerande, i sämsta fall till nackdel för den national-ekonomiska balansen.

Vid utformandet av propositionen låg det förvisso fördel i att kunna bygga på ett betänkande som var enhälligt i alla de stora frågorna — en enhällighet som kunnat uppnås genom en energisk och skicklig ledning men också genom en stark och god vilja hos ledamöterna till samarbete över partilinjerna.

Tyvärr har inte den samarbetsandan fullföljts av de borgerliga partierna. Vid behandlingen av betänkandet har framkommit ett 20-tal borgerliga reservationer. Dessa erbjuder, som Stockholms-Tidningen skadeglatt anför, »en provkarta på borgerlig splittring». Aftonbladet instämmer. Trots att här föreligger en allmän och viktig samhällelig fråga med stora möjligheter till samlat borgerligt uppträdande har de borgerliga partiledningarna och deras partikanslier än en gång lagt ned tid, möda och kostnader för att ådagalägga och i särmonier markera inbördes avvikelser.

Herr talman! Yrkandena är redan framställda; jag behöver inte upprepa dem.

Men, herr talman, i detta sammanhang vill jag säga några ord som det ligger mig varmt om hjärtat att få säga innan jag lämnar denna kammare.

Just när kommittén för näringslivets lokalisering besökte London i studiesyfte hösten 1961 var jag personligen inbjuden till en intim lunch av en engelsk kollega inom byggnadsfacket. Hedersgäst vid denna lunch var förre labourledaren Gaitskell. Eftersom jag var en-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

sam svensk, talade han intresserat med mig om ett besök som han avlagt i Sverige i samband med ett socialdemokratiskt jubileum. Han berättade att han vid detta tillfälle — något avundsjukt — frågat vår statsminister, hur denne egentligen burit sig åt för att så länge sitta kvar vid makten. Gaitskell hade fått svaret: »Don't ask me, ask the opposition!» — Fråga inte mig, fråga oppositionen!

Om vi nu skulle fråga vår opposition — vad ger den då för svar?

Vad som burit socialdemokratien fram under många och långa kampår — och som även ger den en sammanhållande känsla nu under skördetiden — är väl ändå til syvende og sidst en gemensam ideologi.

Men har inte vi borgerliga också en gemensam, äkta ideologisk känsla?

Socialdemokraterna sätter statens alltmör omfattande makt i centrum. Härav följer dirigering och risk för ofrihet. De borgerliga hävdar å sin sida människans-individens centrala roll, i tron att friheten utlöser en stark glädje och ett intensivt skapande. Detta är väl i grund och botten mera en ideell än en materiell livssyn.

Varför har då inte vår borgerliga ideologi samma slagkraft? Ger inte den ett lika riktigt uttryck för de mänskliga rättigheterna? Vi har nu kunnat märka ett allt starkare rop från de borgerliga väljarna om att dessa principer skall komma till sitt rätta uttryck i svenskt samhällsliv och i svensk inrikespolitik. Denna önskan kommer från allt bredare lager och pockar allt ivrigare på att få göra sig gällande — också från människor som kanske tidigare varit socialistiskt orienterade. Det hör ju också så starkt samman med vår svenska tradition, att friheten, den rent personliga friheten, alltid varit vårt speciella signum. Jag tror att man kan läsa svaret på detta krav, på denna fråga, i de gamla orden: »Enade vi stå, söndrade vi falla.»

Vid den senaste valkampanjen och inte minst tiden efteråt har borgerlig samverkan varit föremål för en enorm diskussion. Man kan inte slå upp en dagstidning som inte innehåller en rubrik därom. Även i veckopressen förekommer den som ämne i intressanta debattserier. Varest två eller tre är församlade, så talas det härom.

Ändå nalkas jag denna fråga mycket långsamt, ty det är förvisso ett brännbart ämne. »Don't ask me, ask the opposition!» Hur *besvarar* då oppositionens politiker denna fråga? Nej, jag vill hellre säga: Hur *motsvarar* oppositionens politiker denna fråga? Kommer inte här »profitänkande» och prestige in alltför mycket? Gnisslar inte partikärrorna fram, alltjämt i de gamla fårorna? Är det inte så bland de borgerliga politikerna, att man talar om samarbete, men i grund och botten tänker man bara på sig själv, sin egen position, sin egen TV-stund, sina egna fördelar. — Och — medan gräset växer, så dör kon.

De borgerliga politikerna måste ha insett hur socialdemokraterna, målmedvetet och ihärdigt på varje politisk nivå, alltifrån kommunerna och deras nämnder, via landstingen och upp till riksdagen och dess utskott, bevakat varje sektor av näringslivet och samhällsfunktionerna genom att placera energiska, sakkunniga och hängivna representanter på varje avgörande post. Har de borgerliga partierna en motsvarande bredd och sakkunskap att ställa emot som opposition?

Kanske att de borgerliga väljarna förstår och vet bättre än de borgerliga yrkespolitikerna. Tiden är inne att låta frågan gå vidare till de borgerliga väljarna. De borgerliga väljarna är mogna för samverkan. Det finns ett mycket brett underlag för den. Vi väljare måste pröva varje medel, söka varje väg, kämpa med varje vapen för att nå vårt gemensamma mål. Vi får inte vara rädda och framför allt inte onödigt försyn-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

ta. Vi måste tro på vår egen kraft och vara förvissade om framgång genom enighet. »Enade vi stå, söndrade vi falla.» Det kommer att bli en samvetsfråga för varje enskild borgerlig politiker, om han vill vara med oss eller emot oss. Och slutligen: Skulle det inte kännas mera sporrande för vårt nuvarande regeringsparti att få en jämbördig motståndare? Då, men först då, skulle en kraftmätning utlösa det bästa inom vårt folk.

Herr talman! Den fråga jag här berört är inte bara brännbar; den är — sublim. Jag finner intet bättre uttryck för mina tankar än att — med en lätt ändring — citera min käre skaldebroder Alfred Wästlund, när han på nyåret 1929 sjunger:

Framåt, framåt, med fanan svinga,
och smäll till samling din cymbal!
Och gammal, ung i ledet tvinga,
till upptåg mot det ljusblå mål;
en »enig front» å fria fötter,
som står å höjden av nivå
och binds ihop med hjärterötter
från arbetsblus till paletà.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):
Herr talman! Avslutningen i herr Källenius' anförande var intressant nog, men jag tror ändå att jag skall återföra debatten till vad den skall handla om, nämligen lokaliseringpolitiken.

Jag vill endast kort och gott säga att jag inte tror att det förhållandet, att de borgerliga partiernas reservationer är litet olika just på denna punkt, behöver leda till någon särskild pessimism beträffande oppositionens ställning. Herr Källenius sade att medan gräset växer dör kon. Jag kan försäkra herr Källenius att den där kon är inte alls döende, utan den kommer att leva i högsta välmåga även i fortsättningen.

Sedan tror jag att jag tar till min uppgift att en smula tona ned de motsättningar i lokaliseringpolitiken som har kommit till uttryck i dagens debatt, vilka enligt min mening är i ganska hög grad

överdrivna. De är i hög grad beroende på att man låtit sig hypnotiseras av vissa formuleringar som kanske inte betyder så värst mycket.

Herr Hagnell försökte i sitt intressanta anförande dra upp en gräns mellan centerpartiet å ena sidan och de andra partierna å andra sidan. Jag tror att den gränsdragningen är oriktig; man bör nyansera den i hög grad för att den skall bli riktig. Vi har tvärtom kommit centerpartiet ganska nära vad beträffar stödets omfattning som ju ändå är det viktiga. Formuleringarna kanske inte kommer att visa sig betyda så värst mycket.

Herr Hagnell byggde sin uppdelning på att centerpartiet enligt hans mening inte ville vara med om den centralisering av näringslivet som herr Hagnell finner oundviklig, nödvändig och nyttig. Emellertid är ju dessa centraliseringstendenser ingalunda entydiga. Det förhåller sig inte så, att företagen undan för undan bygger upp moderföretagen till allt större enheter. De har snarare börjat bygga ut filialföretag och lämna ut beställningar till mindre företag. Detta är en rationalisering, därför att mindre företag som sysslar med detaljer mycket väl kan vara väl rationaliserade. Men det är inte centralisering utan snarare motsatsen. Därför vet man inte så noga hur det går i fortsättningen, hur stor centraliseringen blir. Det är möjligt att det snarare blir en spridning av enheterna och att detta visar sig ekonomiskt lika bra.

Motsättningarna beträffande lokaliseringpolitiken har överdrivits både av majoritetstalarna och kanske också av centerpartiets talare. Centerpartiet säger i sin reservation följande: »Av departementschefens uttalande framgår, att lokaliseringssåtgärderna i huvudsak skulle begränsas till orter av redan relativt hög storleksgrad.» Detta är riktigt i fråga om en del av formuleringarna i statsrådets skrivning i propositionen men ingalunda riktigt i fråga om alla.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

Centerpartiet säger i sin motion att enligt departementschefen skall inte endast sådana företags lokaliseringar som skett till större tätorter kunna bli föremål för stöd. Det är en ganska motstridig tolkning av vad statsrådet sagt. Det är en beklaglig sak att statsrådets formuleringar kan tolkas så olika. Man får det intrycket, när man läser propositionen, att statsrådet Johansson försökt skriva så att han skulle tillfredsställa både LO-ekonomerna och väljarna i Norrland. Det är klart att om man har en sådan målsättning blir det gärna motstridiga formuleringar.

Man har vidare fäst stor vikt vid den formulering som centerpartiet använder, då man säger att målet skall vara att skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet. I fråga om detta skulle jag vilja säga att man ändå måste vara på det klara med hur man skall tolka denna formulering för att man skall kunna veta hur stora motsättningarna är. Om man utgår ifrån att företagarna själva skall ha ett avgörande inflytande över var de lokaliserar sina företag, kan denna målsättning genomföras endast under förutsättning att företagarna vill förlägga sina företag till denna kedja av tätorter. Vill de inte det, misslyckas man väl med denna målsättning. Om man där emot utgår ifrån att den kedja som man bestämmer sig för skall under alla förhållanden upprätthållas och utvecklas, då får man söka andra medel för att liksom tvinga dit företag. Jag tror att det är det förra centerpartiet åsyftar, och då blir denna formulering endast en allmän riktpunkt för vad man vill sträva efter. I så fall skiljer man sig inte så mycket från de andra partierna med denna formulering. Min slutsats är, efter att jag har lyssnat på dagens debatt och läst reservationerna, att den långvariga debatt vi fört i fråga om lokaliseringspolitik har haft det goda med sig att ståndpunkterna i hög grad närmast sig varandra.

Man fick nog av en del yttranden över Näslunds utredning och av andra yttranden i det sammanhanget närmast det intrycket att det fanns de som menade att det egentligen endast är några större kuststäder i Norrland som över huvud taget kan bli föremål för lokaliseringspolitiska åtgärder, medan man där emot ansåg att de människor som bor i Norrlands inland fortast möjligt borde förflyttas därifrån till industriorter i Mellansverige för att de skulle få en »människovärdig» tillvaro. Nu ser man inte mycket till av denna negativa uppfattning. Meningarna är delade beträffande stödets utformning och omfattning. Reservationerna är många men i stort sett är det mest detaljer som skiljer.

Jag skall nu gå in på några av detaljerna i vad vi föreslår. Jag beklagar att utskottet inte har tagit ansvarigare på förslaget om rätt till snabbara avskrivningar för företag inom stödområdena. För den saken behövs det egentligen inte någon utredning. Vad man behöver är att man får de områden där de gynnsammare avskrivningsvillkoren skall gälla klart uppdragna. Det går inte att tala om nordvästra Dalarna eller norra Bohuslän, utan man måste ha fast avgränsade områden. Men det är inte svårare att göra en sådan avgränsning än att ett förslag härom mycket väl skulle kunna läggas fram till 1965 års riksdag och träda i kraft beskattningsåret 1966. Eftersom de industribyggnader, vilkas tillkomst man vill stimulera, inte gärna kan vara påbörjade kan de inte heller komma att avskrivas förrän tidigast 1966. Alltså behöver det inte bli någon som helst försening utan detta medel kan komma till användning då man behöver det.

Det kan visserligen sägas att det inte alltid är möjligt för nya företag att utnyttja möjligheten att avskriva 35 procent under den första femårsperioden. Men vi skall inte endast stimulera tillkomsten av nya företag — det är lika viktigt att redan befintliga företag i

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

området expanderar. Det är också önskvärt att storföretagen i Mellansverige förlägger filialföretag till stödområdena. I dessa fall skulle bättre avskrivningsmöjligheter vara ett mycket verksamt medel. Vi får inte gå ut ifrån att alla som skall bygga industrilokaler inom stödområdena skall använda de nya lånemöjligheterna eller investeringsbidragen. I många fall är det viktigast för företagen att snabbt få ökat utrymme. Då ger man sig inte tid med att vandra genom alla lokaliseringsinstanserna utan man sätter i gång utan att anlita statligt stöd. Då skulle det vara mycket värdefullt om det fanns en stödförform, som de visste utgick utan tidsödande ansökningsförfarande.

Beträffande stödets omfattning i övrigt har partierna stannat vid något olika bud i fråga om vilka belopp som bör ställas till förfogande. Man har främst diskuterat investeringsbidraget. Jag skulle vilja framhålla att enligt min mening överdrives ofta i lokaliseringdebatten skillnaden för företag mellan att få lån och att få investeringsbidrag. Ofta är det viktigast att man får nödigt kapital. Särskilt gäller detta för en ny företagare som har en idé och som vill sätta i gång. Man får också ha i minnet att om pengarna upplånas får avdrag göras för räntan och beloppet får avskrivas. Man bör räkna med investeringsbidragets belopp minus den skatteleiändring som erhålles om beloppet i stället upplånas.

Om man alltså jämför de belopp som nu utgår i form av investeringsbidrag med de belopp som föreslås utan att ta hänsyn till den förbättrade långivning som föreslås — 100 miljoner kronor av inrikesministern och 150 miljoner kronor av folkpartiet och centerpartiet — blir jämförelsen inte rättvisande eftersom de ökade lånemöjligheterna betyder så mycket.

Vi har fäst ganska stor vikt vid det av oss framlagda förslaget beträffande servicestöd till vissa skogsarter. Det är

enligt min mening ingenting som säger att det inte skulle vara möjligt att få vissa industrier till tätorter i Norrlands inland eller till tätorternas närhet. Det är dock troligt att dessa lokaliseringar inte blir av så stor omfattning att man får tillräckligt befolkningsunderlag för att kunna bjuda befolkningen en hygglig service. Vi utgår då från att Norrlands inland inte kan avfolkas, inte minst av den anledningen att skogsråvaran måste tillvaratas. Vi anser det därför rimligt att ge ett extra servicestöd till dessa tätorter, d. v. s. ett stöd utöver vad de kan få genom den kommunala skatteutjämnningen. I den promemoria om lokaliseringsspolitiken, som regeringen offentliggjorde före valet, fanns en formulering som tydde på att inrikesministern också hade vissa besläktade planer. Han skrev följande: »Även glesbygdsbefolkningen måste emellertid tillförsäkras en rimlig social service. I dessa områden kan lokaliseringsspolitiska insatser som regel inte förväntas bli aktuella. Det torde i stället bli fråga om åtgärder av socialpolitisk art, där hela samhället solidariskt bär ett socialt ansvar.» Jag tror för min del att det är fel att säga att lokaliseringsspolitiska åtgärder inte blir aktuella i Norrlands inland. Men jag upprepar vad jag nyss sade att det inte är troligt att de blir av sådan omfattning, att befolkningsunderlaget blir tillräckligt för att bära upp en hygglig service. Därför vill jag fråga inrikesministern — om han så småningom hedrar andra kammaren med sin närvaro — vad han menade med uttrycket »åtgärder av socialpolitisk art». Varför innehåller propositionen inte några konkreta förslag i detta avseende?

Inrikesministern föreslår att ärendena skall avgöras i departementet, när det är fråga om investeringar vilkas kostnader överstiger 2 miljoner kronor. Det är enligt min mening inte särskilt tilltalande att departementet skall sköta utlåningsverksamheten. Man bör därför försöka utforma så klara bestämmelser,

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

att handläggningen även av större investeringar kan överlätas åt arbetsmarknadsstyrelsen.

Detta gäller även stödåtgärder utanför norra stödområdet. Vi får emellertid hoppas att inrikesministern inte faller för frestelsen att krydda de valtal han kommer att hålla inom stödområdet med tillkännagivanden om att den och den industrien kommer att lokaliseras till orten med hjälp av det stöd som regeringen har beslutat skall utgå.

Det är också påtagligt att man vid stödåtgärdernas utformning inte har försökt undvika anledningar till uppvaktningar i departementet och arbetsmarknadsstyrelsen.

Beträffande investeringsbidraget förefaller det som om detta skulle kunna utgå från 0 procent till 50 procent, d. v. s. det råder fullkomlig osäkerhet om vilka belopp man kan få, och detta gör naturligtvis att man hoppas på ett stort belopp och gör uppvaktningar för att få det.

Beträffande åtgärder utanför stödområdet föreligger nästan inga kriterier alls. I många fall kommer både kommuner och företagare att tro att det finns möjlighet att erhålla stöd, och detta får en rad uppvaktningar som följd. Inte bara arbetsmarknadsstyrelsen utan också departementet kommer att belägras av människor som försöker övertyga vederbörande om att det just i deras fall finns starka skäl för att stöd skall utgå. Jag säger inte detta därför att jag är rädd för att inrikesministern skall bli alltför populär genom att sitta och utlova stöd åt höger och vänster till de uppvaktande — jag utgår snarare från att han kommer att få avslå fler framställningar än han beviljar — utan därför att jag finner det vara föga rationellt med bestämmelser som är så vagt utformade att de leder till ett sådant resultat.

Kanske man borde ställa frågan: Vad kan resultatet bli av det beslut som vi fattar i dag? Det beror i hög grad på

tillämpningen. Formuleringsfrågor spelar stor roll här i debatten, men huruvida politiken skall lyckas eller inte hänger naturligtvis på tillämpningen. Vid denna bör man därför beakta vissa omständigheter. Först och främst måste man ta hänsyn till konkurrensen med företag på orten, framför allt när det är fråga om företag med lokal marknad. Om man med statliga medel lokaliserar företag som med sin konkurrens ställer till svårigheter för redan befintliga företag, är det risk för att lokaliseringspolitikerna blir rätt impopulär på många håll. Vidare bör man tillmäta företagarnas eget val av lokaliseringsort avgörande betydelse.

Herr Ekström i Iggesund berörde i detta sammanhang en formulering i propositionen där det heter att kommunblockens centralorter kan vara lämpliga lokaliseringsorter men att man inte skall gå ut ifrån att detta är självklart. Herr Ekström i Iggesund anser att andra tätorter inom kommunblocket i många fall kan passa lika bra eller bättre som lokaliseringsorter. Därför bör man inte, menar han, hindra företag att lokalisera sig till dessa tätorter. Därom är jag helt överens med herr Ekström. Av propositionen framgår emellertid att man skall kunna vägra stöd åt företag som vill lokaliseras till kommunblockets centralort. Enligt min mening måste man ha starka skäl för att göra det. Har man beslutat att en ort inom kommunblocket är centralort, bör man rimligen också vara intresserad av att denna ort expanderar. Att avstyra ett företag placeras där kan inte vara lämpligt annat än i undantagsfall.

Man bör vidare — det vill jag understryka — fästa stor vikt vid att den kvinnliga arbetskraften utnyttjas. Den är för närvarande illa tillvaratagen i en stor del av Norrland. Detta problem är även från nationalekonomisk synpunkt nödvändigt att beakta.

När vi nu diskuterar effekten av stödet bör vi också ha i minnet att myc-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

ket talar för Norrland som lokaliseringsort även utan detta statliga stöd, alltså av rent företagsekonomiska skäl. Där finns framför allt god tillgång på arbetskraft, och dennas rörlighet är obetydlig. Eftersom dessa faktorer ofta är avgörande när det gäller lokalisering kan man föreställa sig att Norrland även utan direkta åtgärder skulle få en ganska snabb ökning av industrien, speciellt av verkstadsindustrien. Felet är emellertid att expansionen kommer att gå för sakta i förhållande till den arbetskraft som lösgöres under den närmaste tioårsperioden. Rationaliseringen av jordbruket och skogsbruket kommer att frigöra särskilt mycket folk just i Norrland, därför att en så stor del av dess befolkning för närvarande är sysselsatt i jord- och skogsbruk.

För ett tjugotal år sedan hade vi en mycket hög nativitet i Norrland. Det betyder att de ungdomsskaror som nu kommer ut på arbetsmarknaden är mycket stora. Den lokalisering av industri till Norrland som sker utan stöd kommer följaktligen inte att vara tillräckligt omfattande för att ens tillnärmelsevis kunna dra åt sig den ledigblivna arbetskraften. Det är därför de lokaliseringspolitiska åtgärderna är så angelägna.

Vi måste också vara på det klara med att storföretag i andra delar av landet när det gäller att besluta om förläggning av filialer till Norrland nog har att övervinna ett slags motståndströskel. Företagslokaliseringar sker inte alltid på grundval av noggrant avvägda och undersökta ekonomiska betingelser. Fördomar hos företagsledarna och kanske ibland hos deras fruar lägger många gånger hinder i vägen för en lokalisering norrut. Därför har man hittills mera sällan på allvar räknat med alternativet övre Norrland. Jag tror att stödåtgärderna, särskilt om de utökas med bättre avskrivningsmöjligheter, kommer att i varje fall leda till att företagsledningarna kalkylerar med förlägg-

ning norrut, och bara detta är en stor framgång.

Detta hindrar emellertid inte att lokaliseringsdebatten på sina håll kan ha skapat förväntningar som inte kommer att infrias. I en utflyttningkommun med en stagnerande eller t. o. m. tillbakagående tätort där man inte lyckas få några industrier, är det inte ovanligt att man fäster stora förväntningar vid de lokaliseringspolitiska åtgärderna och räknar med att dessa kanske skall komma att vända utvecklingen. Det är emellertid ingalunda säkert att så sker. Tätorternas konkurrenssituation i förhållande till andra orter inom området förändras inte genom det lokaliseringspolitiska stödet. Det beslut som vi i dag fattar kommer därför knappast att innebära någon förändring för vissa av dessa kommuner. Om lokaliseringspolitiken skall få verklig effekt, måste den komma att påskynda storleksrationaliseringen inom jordbruket, och detta kan i vissa fall betyda en snabbare avfolkning av landsbygden. Ett industriföretag, som förläggs till en mindre tätort, kan kanske huvudsakligen rekrytera sin arbetskraft från den kringliggande bygden genom att arbetskraften pendlar mellan arbetsplatsen och bostaden. En sådan lokalisering till mindre tätorter kan därför i viss utsträckning bidra till att folk stannar kvar på landsbygden. Jag tror emellertid att man får räkna med att många så småningom bosätter sig i tätorterna. Men detta är inte, såsom jag ser saken, något argument mot lokaliseringspolitiken, utan snarare ett argument för denna politik.

Herr talman! Jag vill slutligen understryka att när det gäller det beslut som i dag skall fattas är kanske tillämpningen det viktigaste. Vi kommer säkerligen alla att väl bevaka de myndigheter som har att sköta denna tillämpning.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Jag har lärt känna herr Ekström i Iggesund som en mycket sympatisk och korrekt debattör och därför tyckte jag det var tråkigt att finna att han i dag föll ur ramen genom sin allmänna irritation över centerpartiets aktivitet i fråga om lokaliseringsspolitiken.

Herr Ekström ironiserade över talet om att denna aktivitet sträckte sig över så lång tid tillbaka, men samtidigt försökte han ge socialdemokratien äran av att ha varit först på plan när det gäller lokaliseringsspolitiken. Jag har litet svårt att inse logiken i detta. Men jag kan å andra sidan förstå att herr Ekström är irriterad över det förhållandet att centerpartiets lokaliseringssgiv tydligen gick in hos väljarna både i herr Ekströms hembygd och i det övriga landet. Däremot blev det bland väljarna en reaktion mot de bristande initiativen från socialdemokratiskt håll. Det är kanske också förståeligt att vi politiker, när vi ser att ett annat parti under många år målmedvetet arbetat med en angelägen samhällsfråga och detta så småningom ger resultat, liksom försöker reducera dessa insatser.

Det tjänar väl inte så mycket till att diskutera frågan om »upphovsmannarätten» i detta fall, men eftersom herr Ekström uppehöll sig vid saken vill jag erinra om att de första motionerna från centerpartiets sida i lokaliseringssfrågan nu firar 20-årsjubileum. De väcktes nämligen år 1944 av herrar Norup och Heiding, ledamöter av dåvarande bondeförbundet. De motioner, som herr Ekström åberopade och som innehöll krav på en lokaliseringssutredning, väcktes av herrar Boo och Persson i Appuna år 1959 samtidigt med en centerpartimotion av herrar Andersson i Brämhult och Gustafsson i Kårby. Det var de sistnämnda motionerna som ledde till tillsättandet av en lokaliseringssutredning, men de första motionerna i frågan kan, som sagt, i dagarna fira 20-årsjubileum.

Jag förstår inte heller hur herr Ekström kan påstå att vi från centerpartiets sida skulle vilja splittra de samhälleliga insatserna när vi önskar en utvidgning av stödområdena. Vi föreslår ju också en uppräknings i fråga om det ekonomiska underlaget i syfte att skapa en garanti för att detta stöd verkligen kommer till stånd.

Det är också förvånande att herr Ekström ironiserar över att vi från centerpartiet vill ta med östra Götaland bland stödområdena, när han i nästa andetag önskar att Gästrikland också skall hänföras till dessa områden. Såvitt jag förstår är inte svårigheterna ur näringsekonomiska eller befolkningsmässiga synpunkter mindre i östra Götaland än i Gästrikland, som ändå utgör ett ganska expansivt område i skilda hänseenden. Och samtidigt vill inte herr Ekström ha några ökade anslag, vilket gör det ändå svårare att förstå logiken i detta sammanhang.

Herr talman! Jag vill också göra några allmänna reflexioner till det föreliggande förslaget. Jag anser det viktigt att förslaget reduceras till sina rätta proportioner. För min del betraktar jag propositionen i första hand såsom en norrlandsproposition, låt vara att det direkta stödet också avser vissa delar av Svealand samt norra Bohuslän. De övriga delarna av landet får ju klara sig utan något direkt stöd, vilket i och för sig kan vara riktigt. Men jag vill betona att det blir planeringsmyndigheterna ute i länen som kommer att avgöra inriktningen av industriens lokalisering och etableringar i framtiden.

Det blir planeringsmyndigheterna tillsammans med de enskilda näringsidkarna som här får ett mycket avgörande inflytande. Jag är kritisk mot tanken på att kommunblockscentrum skall vara den punkt till vilken man drar samman företagsamheten. Jag kan ta mitt eget län som exempel. Vi har våra fem städer som kommunblockscentra,

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

men vi har en rad av tätorter efter Västkustbanan, små industriorter som i och för sig har en inneboende livskraft men som nu kommer att sättas i efterhand. Det är enligt min mening alldeles felaktigt. Halmstad i mitt hemlän har t. ex. 40 000 invånare i dag. Några mil därifrån ligger Oskarströms köping med 3 000 invånare, ett industrisamhälle. Enligt tankegångarna här skulle inriktningen bli sådan att Oskarströms köping i framtiden får betydligt reducerade förutsättningar när det gäller nyetablering. Inom hela detta block kommer nyetableringen att inriktas på Halmstad, som alltså i dag omfattar 40 000 invånare. Jag kan inte anse att det är riktigt, ty jag är övertygad om att vi ute på landsbygden behöver en rad serviceorter för jordbruksbefolkningen och för dem som arbetar i skogen. Dessa serviceorter måste också i någon mån bäras upp av industri- och hantverksföretag för att kunna klara sysselsättningen och bilda ett ekonomiskt underlag.

Jag tror att vi är inne på fel vägar om vi går in för en alltför stark koncentration. Jag har läst några uppsatser om amerikanska förhållanden på detta område. Amerikanska sociologer säger ganska enstämmigt, att ju högre standarden i ett land stiger, desto större antal mindre tätorter kommer människorna att behöva som replipunkter för sin service. Jag tror det är någonting att ta fasta på. Det skulle vara ett beklagligt misstag om vi inom den närmaste tiden slog fast någonting om vilket framtidens sociologer kommer att säga att det inte var riktigt.

Sedan är man inne på ett statistiskt tänkande, att man egentligen inte skulle kunna nyetablera i de mindre orterna. När jag lyssnade till debatten gjorde jag den reflexionen, att sådana mycket trivsamma, expansiva industri- och hantverksorter som exempelvis Anderstorp och Gnosjö i Småland aldrig skulle ha kommit till stånd om vi hade haft den in-

riktning från samhällets sida som vi nu skall få. Jag skulle kunna nämna många framstående industriorter i landet som inte skulle ha vuxit fram om vi haft denna statiska syn på företags-etableringen till vissa centra.

Jag tycker mig, herr talman, ha märkt att det egentligen är två skilda samhällsuppfattningar som står emot varandra i den lokaliseringpolitiska debatten. Detta har skymtat redan och kommer väl att ytterligare accentueras. Å ena sidan har vi en grupp som önskar att samhälle och näringsliv alltmer skall koncentreras och centraliseras. Propositionen är i det avseendet, även om den är vag i sina uttryckssätt, förespråkare för den uppfattningen. Regeringens strävan är inte enligt propositionen att försöka hejda den pågående koncentrationen till stortätortsområdena. Regeringen vill tvärtom alltmer koncentrera näringsliv och bebyggelse till ett litet antal stora tätorter. Lokaliseringpolitiken är tydligen för regeringen endast ett medel att bromsa takten i storstädernas utveckling och expansion, och den uppfattningen tycks ha tagit överhanden inom socialdemokratien.

På den andra sidan står den uppfattningen, att vi så långt möjligt bör skapa ett decentraliserat näringsliv och ett decentraliserat samhälle. Denna decentraliseringstanke har burits upp främst av centerpartiet. Jag tror att ingen vill eller kan förneka det, om han går till källskrifterna. Men tanken på ett decentraliserat näringsliv har ju också hittills legat bakom den lokaliseringspolitik som förts i landet. Man har strävat efter att få spridning av bebyggelsen och näringslivet över hela landet. Målsättningen måste enligt min mening och enligt vårt partis uppfattning alltså vara att skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet.

Lokaliseringpolitiken har, som jag sagt, inriktats på dessa strävanden hittills. Riksdagen har 1952 och 1956 gjort

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

mera preciserade uttalanden om riktlinjerna för lokaliseringsspolitiken, innebärande dels att man skulle försöka hejda den ytterligare tillväxten av främst de större tätorterna, dels att man skulle främja ett differentierat och decentraliserat näringsliv i hela landet. Det finns ingen anledning för mig att säga annat än att dessa uttalanden från riksdagens sida har följts. När riksdagen 1959 begärde utredning om näringslivets lokalisering, hade man samma principiella grund. Det syns mycket väl i de direktiv som lokaliseringssutredningen fick, att man strävade efter decentralisering av näringslivet. Man skulle enligt direktiven undvika en stark koncentration av befolkningen till storstäderna. Men propositionen har fått en annan inriktning och ett annat syfte än vad som hittills gällt för lokaliseringssverksamheten. Nu vill regeringen, som jag nämnt, endast något bromsa takten i koncentrationen till storstadsområdena och övriga expansiva områden så att man, som det har uttryckts, skall hinna ordna med bostäder, skolor och kommunikationer, över huvud taget den sociala anpassningen.

Såvitt jag förstår är det sålunda ett i hög grad koncentrerat och centraliserat näringsliv och samhälle som har blivit den socialdemokratiska regeringens målsättning, och det är i och för sig ingen överraskning att socialdemokratien har hamnat där. Jag har försökt följa debatten i det socialdemokratiska partiet i denna fråga, och jag har funnit att det under årens lopp har höjts flera röster för en aktiv lokaliseringsspolitik. Men de rösterna har efter hand dämpats. Regeringen har alltmer gått in för att flytta människor från sysselsättningsvaga områden till storstäder och andra expansiva orter.

Av propositionen framgår också att regeringens huvudmål kommer att vara detsamma i fortsättningen. Man gör i propositionen den avvägningen mellan lokaliseringsspolitiken och arbetsmark-

nadspolitiken att de lokaliseringsspolitiska åtgärderna bör vara samhällsekonomiskt motiverade endast i orter där man inte kan lösa sysselsättningsfrågorna med rörlighetsstimulerande åtgärder. Det är sålunda inte något primärt önskemål hos regeringen att skapa sysselsättningsmöjligheter inom nära räckhåll för arbetskraften.

Nu är vi väl inte vana vid att få några utförliga principiella motiveringar redovisade i propositionerna, men man förväntar sig ändå över att regeringen i lokaliseringsspolitiken ställer fram en annan målsättning än den som hittills gällt. Jag kan inte förstå varför den socialdemokratiska regeringen nu oreserverat går in för ett i så hög grad koncentrerat och centraliserat näringsliv och samhälle.

Man kan läsa mellan raderna i propositionen att regeringen kommit fram till den uppfattningen att det endast är i ett centraliserat samhälle som en snabb ekonomisk expansion är möjlig. Ja, det kan ju regeringen tro. Men jag tvivlar på att tro i detta fall är detsamma som vetande. Mig veterligt finns det inga undersökningar gjorda, som säger att regeringen har rätt. Såvitt jag förstår har regeringen fel.

Man skall naturligtvis vara på det klara med att näringslivet från ekonomiska synpunkter inte bör vara splittat på alltför många små orter, men det bör inte heller koncentreras till alltför få stora tätorter. Jag anser att tätorten har ett lokaliseringsspolitiskt optimum och att man inte kan öka sysselsättningsverksamheten därutöver med bibehållen effektivitet. Vi vet ju att en lokalisering till en stor tätort i allmänhet drar med sig större etablerings- och arbetskostnader. Jag tror också att de stora tätorterna inte medger ett alldeles riktigt och rationellt utnyttjande av de produktiva resurserna.

Likaså skall vi vara på det klara med att vi inte inom överskådlig tid kan lösa en del storstadsproblem, t. ex. kommu-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

nikationsproblemen. Vi har ju sett att man i Stockholm nu kämpar med stora svårigheter i detta avseende, och vad detta kostar.

I en proposition om lokaliseringpolitiken uttalades år 1956 att vissa tätorter redan nått en sådan storleksordning att det kunde befaras att de produktiva totala resurserna inte utnyttjades på bästa och mest effektiva sätt. Men i dag tycks regeringen ha kommit till en annan uppfattning. Varför den gjort det har inte redovisats i propositionen. I varje fall har inte jag kunnat finna det.

Om vi ser på resultatet av den hittills förda lokaliseringpolitiken, finns det ur företagsekonomisk synpunkt ingenting som säger att vi bör inrikta oss på ett i hög grad koncentrerat och centraliserat samhälle och näringsliv. Tvärtom visar de undersökningar som kommittén för näringslivets lokalisering gjorde att även relativt små tätorter har goda lokaliseringspolitiska betingelser. Den hittills förda lokaliseringverksamheten har som bekant i huvudsak inriktats på mindre tätorter.

Befolkningsstatistiken säger att relativt små orter, mellan 2 000 och 20 000 invånare, har god attraktionskraft. Vad som skall anses vara näringspolitiskt och samhällsekonomiskt riktigt ur lokaliseringssynpunkt är väl inte särskilt väl utrett. Det är troligt att regeringen nu tänker sig att den samhälleliga serviceapparaten blir billigare, om man i så stor utsträckning som möjligt drar samman människorna till stora koncentrationer.

I de hårt uttunnade glesbygderna skall man, som det antydes i propositionen, tillgripa särskilda stödåtgärder för att hålla en något så när nöjaktig service. Men jag är inte övertygad om att en så absolut renodlad ekonomisk aspekt ens är ekonomiskt riktig. Om man nämligen inte tar hänsyn till kravet på en tillfredsställande miljö för människorna, så är jag övertygad om att produktions-

resultatet och den totala ekonomiska effekten minskar. Om inte människorna trivs i den miljö de lever, så uppstår det stressfenomen och personliga störningar, som gör att det samlade produktionsresultatet inte blir vad man räknat med.

Givetvis är det också riktigt att det kapital som nedlagts i serviceutrustning och bostäder på de mindre orterna skall utnyttjas så effektivt som möjligt. Enligt min mening blir det för överskådlig framtid ur samhällsekonomisk synpunkt alldeles nödvändigt att så sker.

Det har betonats och jag vill ytterligare understryka det, att det ingalunda är betydelselöst om vi genom en aktiv lokaliseringspolitik kan lätta trycket på bostadsmarknaden i storstäderna. Herr Ekström i Iggesund förvånade sig — om jag fattade honom rätt — över att det skulle finnas ett samband mellan centrens uppfattning om lokaliseringpolitiken ute i landet och vår syn på storstäderna och deras problem. Jag finner ett klart samband mellan dessa förhållanden. Om vi kan skapa bättre betingelser för sysselsättningen och kan upprätthålla en något så när tillfredsställande social service ute i landet i samma mån lättar också inte bara det oerhörda bostadstrycket utan också det sociala tryck, som förekommer på människorna i olika avseenden i storstäderna. Därför menar jag att dessa två aspekter ingalunda svär mot varandra. Tvärtom går de hand i hand.

En lokaliseringspolitisk bedömning får sålunda enligt min mening inte enbart gälla ekonomiska ting. Lokaliseringsutredningen underströk att man också måste ta hänsyn till dels miljöpolitiska aspekter, dels försvarspolitiska aspekter. Dessa synpunkter har dock inte i propositionen kommit särskilt väl till uttryck. Jag tror att en ytterligare koncentration av näringslivet från försvarspolitiska synpunkter måste betraktas såsom ganska allvarlig. Men ännu viktigare är de miljöpolitiska krav, som

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

jag har nämnt något om, d. v. s. att vi i vårt land, vilket dock geografiskt har så stora möjligheter eftersom vi inte behöver tränga samman människorna såsom vissa andra länder måste göra på grund av bristande utrymme, anstränger oss för att skapa en samhällsmiljö där människorna verkligen trivs.

Regeringen tycks nu enligt propositionen ha den uppfattningen, att en god och harmonisk samhällsmiljö inte är något annat än att den samhälleliga serviceutrustningen finns omedelbart utanför dörren till människornas bostäder. Jag är övertygad om att detta är en felsyn. Jag tycker att det är ett relativt ytligt betraktelsesätt. Det är sant att vi kräver en god service, men ännu viktigare måste vara att hela miljöns utformning blir sådan att vi skapar en god trivselmiljö. En alltför folkuttunnad bygd ger helt säkert inte denna miljö. Jag tror såsom jag har antytt, att problemet blir ännu större i de stora tränga tätorterna. Jag skall inte göra någon svartmålning av förhållandena, men detta kan avläsas på så många olika områden av storstadsmiljön.

Jag tror inte vi kommer att kunna minska storstäderna befolkningsmässigt, men jag talar nu om en eventuell ytterligare tillströmning. Att storstadsmiljön inte minst för ungdomarna skapar mycket svåra problem när det gäller att anpassa sig till samhällsgemenskapen är dock något ytterst väsentligt, som vi bör ta med i bilden vid sidan av företags-ekonomiska aspekter.

Vi räknar med ökade resurser för framtiden. Detta betyder ökade krav på servicen och även förbättrade möjligheter när det gäller kommunikationerna. Man kommer alltså att minska eller eliminera problemen med avstånden. Det är sannolikt att avstånden i framtiden inte kommer att bereda oss några större besvär. Serviceanordningar och arbetsplatser kommer att finnas inom räckhåll även om avstånden är relativt stora.

Det är också sannolikt att man med ökade resurser också ställer högre krav på själva miljöns utformning. Därvidlag vill jag än en gång stryka under betydelsen av att människorna i framtiden i allt större utsträckning kommer att vilja ha en lägre bebyggelsekoncentration såsom sin vardagsmiljö.

Här står som sagt två olika samhällsuppfattningar mot varandra: Å ena sidan socialdemokratiens centraliseringssträvanden, å andra sidan vår decentraliseringsstanke. Det gäller naturligtvis inte bara det avsnitt av politiken som vi nu diskuterar, d. v. s. lokaliseringen av näringslivet och åtgärderna för ett eller två stödområden, utan det gäller över huvud taget hur vi skall planera samhället och vilket samhälle vi vill planera för i framtiden. Vill vi eftersträva ett så långt möjligt decentraliserat samhälle, måste vi även se till att samhällets serviceutrustning lokaliseras på ett bättre sätt till olika delar av landet. Detta är en förutsättning för att vi skall kunna upprätthålla en sådan spridning av näringsliv och bebyggelse, att såväl ekonomiska som service- och miljömessiga krav kan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt.

Jag är övertygad om att det är på detta sätt vi med de ökade resurser vi hoppas på i framtiden bäst skall kunna motsvara människornas önskemål.

Herr **EKSTRÖM** i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar herr Antons-son för det betyg han gav mig, nämligen att jag normalt brukar vara saklig och korrekt i debatten. Jag beklagar att jag måste göra honom ledsen när jag säger, att jag var korrekt även i dag då jag beskrev centerpartiets agerande i lokaliseringsfrågan såväl här i riksdagen som på annat håll.

Jag vill påpeka för herr Antonsson, att jag när jag talade om vad som hände vid 1959 års riksdag sade, att *bland*

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

andra herrar Persson i Appuna och Boo hade väckt motioner i frågan. Herr Antonsson har dessutom talat om att det förelåg motioner från centerhåll.

Herr Antonsson gick vidare så långt tillbaka i tiden som 20 år och fann därvid, att det då förelåg motioner från bondeförbundshåll i lokaliseringsfrågan. Jag skulle emellertid vilja fråga vad som gjordes under åren 1951—1957, när herr Antonssons partiledare satt i kanslihuset: vilka insatser gjorde man då för en aktiv lokaliseringpolitik?

Herr Hansson i Önnarp menade att jag var nervös inför centerpartiets framgångar i Norrland, och herr Antonsson säger nu att jag verkade irriterad därför att centerpartiets politik enligt vad herr Antonsson påstår skulle ha »gått hem». Men vad var det som gick hem i Norrland, herr Antonsson? Jo, att ni sökte inbilla människorna att de skulle kunna fortsätta som tidigare, och alla bo kvar i sina gamla miljöer. Hade det inte varit korrekt att tala om, som ni gör i motionen, att det måste bli så att mindre orter förlorar en stor del av sin befolkning? Men många trodde på er förkunnelse, och det är det som jag tycker är tragiskt att man skall ha fått den inställningen, att centerpartiet skulle kunna och skulle vilja göra så mycket mera. Jag tycker ni borde förstå, att om ni komme i ansvarig ställning skulle ni göra många människor i detta land besvikna, eftersom de trott på er.

Vidare har från centerpartiets sida sagts att man är förvånad över de nya riktlinjer för lokaliseringpolitiken som nu presenteras. Centerpartiet håller fast vid de riktlinjer som drogs upp av 1952 och 1956 års riksdagar. Det har förvånat mig att man påstår sig vara så hårt bunden av vad som uttalades t. ex. år 1956. I tredje lagutskottets utlåtande nr 15 till 1956 års riksdag sade sig utskottet finna det angeläget understryka uttalandet, att föreställningarna angående fördelarna av näringslivets spridning

ej borde överdrivas och att det primära i lokaliseringssträvandena måste vara de företagsekonomiska förutsättningarna för företagens placering till viss ort eller del av landet. Jag tycker det är underligt om centerpartiet vill skriva under på detta.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström i Iggesund frågade vad som hände under koalitionsåren. Jag kan tala om, att jag vid ett tillfälle var med i förhandlingarna om programmet för koalitionsregeringen, närmare bestämt som representant för vårt ungdomsförbund. Jag minns mycket väl att vi förde fram bl. a. frågan om dyrortsgrupperingens avskaffande och frågan om tillsättande av en utredning rörande en aktiv lokaliseringpolitik.

Det är ju i och för sig smickrande om herr Ekström tilltror fyra bondeförbundsstatsråd — som det var på den tiden — att kunna dirigera hela regeringens politik. Vi fick igenom väsentliga krav. Men tyvärr tog det tjugo år innan socialdemokratien var mogen att tillsätta en lokaliseringsutredning, och det kan ju vi inte rå för.

Herr Ekström säger att vi, om vi skulle få makten, komme att göra människorna besvikna. Nej, herr Ekström, jag är övertygad om — och jag tror inte att jag är romantiker — att vår åsikt om mindre, trivsamma tätorter som bomiljö är just vad människorna önskar. Och i en stressad och jäktad framtid kommer människorna — det är min övertygelse — att i än högre grad önska denna boendemiljö: ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet. Det är just den samhällsmiljön vi vill skapa, och därför tror jag inte att människorna skulle bli besvikna om vi får mera inflytande över samhället. En utveckling i denna riktning stämmer tvärtom med människornas önskemål.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Till bankoutskottets utlåtande nr 48 har jag fogat en blank reservation. Det betyder inte att jag ifrågasätter att de åtgärder som vidtagits för att stödja en industrilokalisering främst i Norrland är både befogade och nödvändiga. Norrlandsproblemen är kända, för att inte säga välkända, för oss alla, och någon missunnsamhet när det gäller de medel som föreslagits för det norra stödområdet ligger inte bakom min blanka reservation.

Dock måste jag fråga mig om den geografiska gränsdragningen gjorts på ett lyckligt sätt. Den långa raden av lät mig säga bygdemotioner visar att det finns stora områden överallt i vårt land som dras med näringspolitiska problem. Vi finner dessa problem i väst lika väl som i öst. Jag nämner Skaraborgs län och Hallands län som exempel på delar av landet som har industri-svaga områden. Många fler exempel skulle emellertid kunna anföras.

Därför är det förvånande att centern och sedermera även folkpartiet ömmat särskilt för de områden i östra Götaland som fått sysselsättnings-svårigheter. När man nu vill vara så ömsint, varför då inte sträcka sig ännu längre och öppna famnen även mot sysselsättnings-svaga områden i väst? Herr Antonsson, som talade nyss, borde ju känna Hallands problem ganska väl och kunna lämna i varje fall någon förklaring till varför inte också detta område tagits upp.

Det finns enligt min uppfattning flera skäl som talar för att en aktiv lokaliseringspolitik i princip bör omfatta hela landet och att lokaliseringpolitiska åtgärder inte endast bör sättas in vid undersysselsättning inom en ort eller region eller när driftsnedläggelse hotar eller redan skett. Man måste också inrikta de lokaliseringpolitiska åtgärderna så att de får en förebyggande effekt.

Det är ett faktum att det råder en mycket stark variation från region till region när det gäller strukturen av vårt

näringsliv. Ett av de allvarligaste problemen är den industriella ensidighet som är för handen inom mycket stora befolkningsområden och som inverkar menligt på människornas möjligheter att välja yrke, som gör det svårare att ge sysselsättning åt både män och kvinnor, som minskar möjligheterna att utveckla tätorterna inom regionen ytterligare o. s. v.

I motionerna I: 874 och II: 1082 har vi främst sökt fästa uppmärksamheten på detta ensidighetsproblem inom näringslivet.

Vi har försökt att påvisa att det existerar olika former i skilda delar av landet och att orter eller regioner med ett påtagligt ensidigt sammansatt näringsliv är utsatta för konjunkturella risker och för olägenheter ur sysselsättnings- och arbetsvalsynpunkt. Ensidigheten kan innebära att en ort domineras av en enda industrigren eller av ett enda företag, eller att det i vissa fall inom hela regioner finns sysselsättningsmöjligheter för antingen övervägande manlig eller övervägande kvinnlig arbetskraft. Man kan exemplifiera detta genom att peka på åtskilliga orter som domineras av exempelvis järnbruksföretag, pappers- och massaindustri, träförädlings- och byggnadsföretag, textil- och beklädnadsindustri. Det är i och för sig önskvärt, ja, man kan säga nödvändigt, med en stark koncentration av industrien till stora enheter. Den skärpta utländska konkurrensen tvingar fram kraftiga strukturåtgärder med koncentration av mindre och medelstora företag till större enheter. Men man kan inte, även om full sysselsättning råder, helt blunda för arbetslöshetsriskerna inom vissa näringsgrenar. Om en ort är helt beroende av ett företag eller en industrigren kan strukturomvandlingen bli ödesdiger för orten i fråga. Ju större den ort där industriell ensidighet råder är, desto allvarligare blir de problem som uppstår vid en avmattning eller nedläggning av företaget i fråga.

Det är detta problem som vi i vår

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

motion^{er} har försökt att fästa uppmärksamheten på. Det finns väl inte någon lag som säger att om en stad blivit »skostaden», så är den »skostaden» för all framtid. De orter och regioner som begåvats med textil- och beklädnadsindustri tycks inte heller kunna begåvas med någon annan industrigen.

Liknande synpunkter kan anläggas på en rad järnbruks- och träindustriorter. Om vi skall kunna ta till vara den relativt blygsamma arbetskraftstillgång vi förfogar över i detta land i dag och verkligen placera in den i de industrigrenar som expanderar, måste vi också göra de orter som bedöms som utvecklingsbara konjunkturstabila genom att skapa ett bredare register av sysselsättningstillfällen.

En politik av det slag jag här skisserat ligger mycket långt från centerns romantiska giv. Jag tror inte på deras dröm om att kunna skapa ett nät av livskraftiga tätorter — inte så länge centern med tätort tycks mena orter med 200 invånare och däröver. Centern tycks anse att sådana orter i större utsträckning bör bli föremål för lokaliseringshjälp. Att man i vissa fall kan satsa på mycket små orter är självklart, d. v. s. om arbetsgivaren vill, om orten ligger nära ett större centrum där man kan få den service man efterfrågar, om det finns gott om arbetskraft på närliggande orter o. s. v.

Jag tillåter mig att tro att alla parter vinner på att lokaliseringpolitiken bedrivs med tanke på människornas allt högre krav på samhällelig service. Herr Antonsson var inne på miljöfrågan och deklarerade att han trodde på något slags ström tillbaka till landet. Jag tror inte alls på en sådan utveckling. Jag tror att folk efterfrågar — det har ju också utvecklingen visat — väl utbyggda affärscentra, ett rikt kultur- och nöjesliv, utbildningsmöjligheter, daghemsplatser — vilket över huvud taget inte har nämnts i denna lokaliseringsdebatt, trots att man kan säga att de ut-

gör ett lokaliseringpolitiskt instrument så gott som något — idrotts- och fritidsanläggningar o. s. v. i hela raden av nutida serviceutbud.

Vilka kan tillgodose denna efterfrågan från såväl företag som anställda? Jo, det är förutom storstäderna — där vi vet att trängsel råder kring dessa serviceanläggningar — de övriga större och medelstora städerna och vissa andra större orter, som kan erbjuda dessa möjligheter. Det är därför vi i vår motion uttalar, att vi i främsta rummet anser det angeläget att en industridifferentiering kommer till stånd i de större, välutvecklade regionscentra och andra utvecklingsbara orter, som genom den välutbyggda service de kan ge förmår suga upp den arbetskraft som finns tillgänglig inom regionen och som i annat fall förmodligen skulle komma att öka trängseln i storstadsområdena.

I samband med den i propositionen aviserade undersökningen av storstadsområdenas tillväxtproblem — också utskottet understryker angelägenheten av att en sådan undersökning kommer till stånd — bör också de frågor jag här berört om de större och medelstora städernas utvecklingsmöjligheter diskuteras. Dessa frågor hör intimt samman av den anledningen att det i dag knappast går att bromsa, och ännu mindre stoppa, en fortsatt urbanisering. Skall strömmen bara gå i en allt bredare fåra till storstadsområdena med kungl. huvudstaden som särskilt lockande magnet? Eller skall vi söka göra någonting för att fördela hävorna och således också möjligheterna till sysselsättning genom att ge alternativ till storstadsdragningen?

Dessa problem bör allvarligt begrundas i samband med storstadsundersökningen, eftersom det måste anses eftersträvansvärt att ge en tryggare sysselsättning inom varje region och således få en jämnare näringsstruktur i hela landet.

Vi har sagt oss att de 800 miljoner

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

kronor som det nu i första hand är fråga om för en femårsperiod bör insättas på det norra stödområdet. Det är, trots allt, inte en summa av en sådan storleksordning, om man ställer den i relation till de åtgärder den skall användas till, att den skulle kunna småportioneras ut över hela landet. Det är heller inte säkert att samma form av stöd som nu har föreslagits utgå till norra stödområdet behöver användas i lokaliseringpolitiskt syfte i de mellersta och södra delarna av landet. För en samordnad och effektiv lokalisering finns det andra betydelsefulla medel att tillgå — eller tillgripa, vilket man nu vill.

Främst skulle jag vilja peka på bostadsbyggandet. Det är välbekant att storstadsområdena nu suger till sig en så stor andel av bostadsbyggandet, att övriga utvecklingsbara städer och tätorter får stå tillbaka och på så sätt alltmer hämmas i utvecklingen. Det råder brist på arbetskraft inom vissa branscher på dessa orter. Det vore i många fall möjligt att häva denna arbetskraftsbrist genom inflyttning om det fanns möjlighet att erbjuda bostäder. Eftersom detta nu inte är möjligt med den knappa tilldelning vissa orter och regioner får vidkännas, stoppas en naturlig utveckling av det redan befintliga näringslivet upp. Expanderande industrier får gå ut i en filialverksamhet som inte alla gånger kan sägas vara lycklig ur samhällsekonomiska synpunkter och som naturligtvis inte är det för de kommuner som drabbas.

Det finns flera synpunkter i motionen som det skulle vara angeläget att ta upp. Jag skall dock i denna maratondebatt nöja mig med att beröra frågan om kvinnorna och arbetsmarknaden. Frågan har ju litet förstrött nämnts här i en del talares inlägg utan att man gått djupare in på ämnet.

Först vill jag deklarerera, att begreppen manligt och kvinnligt arbete borde så snart som möjligt kunna strykas i vår vokabulär. Jag säger borde, därför att

jag är medveten om att vi inte riktigt är där i dag. I järnbruken, träindustrin, pappersmasseindustrin, vid vissa verkstadsföretag o. d. tar man så gott som uteslutande emot manlig arbetskraft. Inom konfektionsindustrin överväger den kvinnliga arbetskraften och det är den som efterfrågas. På orter där näringslivet är ensidigt är det särskilt besvärligt att ge arbetsmöjligheter för båda könen. Den stora arbetskraftstillgång, som de hemarbetande kvinnorna utgör, kan inte tas till vara även om betydande insatser görs för att avlägsna fördomar om lämpligt »kvinnligt» och »manligt» arbete. Nyligen gjorda arbetskraftsundersökningar visar, att cirka 150 000 kvinnor i dag är beredda att med mycket kort varsel träda in i arbetsmarknaden. Av dessa kvinnor bor cirka 125 000 utom det norra stödområdet, vilket jag tycker är ett förhållande att särskilt begrunda.

Orter som domineras av lättare industrier eller industrier som av hävd har blivit »typiskt kvinnliga» industrier och där ytterligare kvinnlig arbetskraft efterfrågas, skulle vara i behov av tyngre industri för att åstadkomma bättre könsbalans. I exempelvis Borås och Sjuhäradabygden efterfrågas 600—1 000 kvinnor. I Karlskoga råder brist på sysselsättningsmöjligheter för kvinnor. Det kan inte enligt min uppfattning finnas skäl att skapa särskilda kvinnoindustrier för att tillgodose behovet av arbetstillfällen för kvinnor. Om dessa orter kunde få ett differentierat näringsliv med en blandning av lättare och tyngre industri, skulle detta skapa möjligheter för båda könen att välja arbetsplats och yrke i helt annan utsträckning än de har i dag.

Folkpartiet har i sitt särskilda yttrande med en rad berört kvinnofrågan och begär att undersysselsättning för kvinnor skall vara ett kriterium för ytterligare stöd. Är det folkpartiets mening att vi skall ta till särskilda åtgärder när det gäller kvinnoysselsättning

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

en d. v. s. skapa särskilda industrier för dem? Eller skall vi sträva efter att skapa lönsamma industrier där både män och kvinnor kan få arbetsmöjligheter? Vi bör väl ändå göra det senare -- i likställighetens namn.

Herr talman! Med min reservation har jag avsett att understryka en del synpunkter i vår motion. Yrkandet i motionen om vidare utredning har avslagits av utskottet. Att jag inte vidhåller utredningskravet beror på att utskottet tagit upp vissa av synpunkterna i motionen och att utskottet anser det angeläget att planeringsråden uppmärksamt följer utvecklingen i respektive län. Jag skulle vilja understryka att det är nödvändigt att man både i arbetsmarknadsstyrelsen och i departementsutredningen följer dessa frågor. Utskottet har också klart uttalat, att det vi nu går in i måste ses som en försöksverksamhet, och jag förutsätter därför att frågan om målsättningen för en aktiv lokaliseringpolitik kan komma att prövas på nytt och bli föremål för nya beslut på grundval av vunna erfarenheter.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Herr Antonssons historieskrivning i fråga om lokaliseringpolitiken och dess öden stämmer väl inte helt med verkligheten. Lokaliseringpolitiken blev föremål för utredning första gången 1947. Utredningen presenterade sitt material och vissa riktlinjer som godtogs av riksdagen 1952. Det blev närmast fråga om att pröva att medelst en upplysningsverksamhet och rådgivningsverksamhet från arbetsmarknadsstyrelsens sida i samarbete med näringslivets organisationer söka påverka lokaliseringen av företag.

Frågan kom igen i mitten på 1950-talet, bl. a. 1956, då det i motioner från skilda håll, även från enskilda socialdemokratiska riksdagsledamöter, påyr-

kades en utredning. Förslaget vann inte riksdagens bifall.

1958 togs utredningskraven på nytt upp i motioner, också då av bl. a. representanter för den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Bankoutskottets majoritet tillstyrkte det året en skyndsamt utredning. Bakom detta beslut stod socialdemokrater och centerpartister. Utskottets höger- och folkpartireservanter ansåg att det kunde anstå med en utredning. Man ansåg det tills vidare tillräckligt att göra en inventering av det omfattande material som genom offentlig utredning och samhällsvetenskaplig forskning blivit tillgängligt för belysning av de med näringspolitiken och bebyggelsestrukturen sammanhängande problemen.

Jag vill gärna redovisa detta, men jag gör det inte för att nu ställa högerns och folkpartiets representanter mot vägen. De har deltagit i utredningsarbetet och varit med om det kommittébetänkande som ligger till grund för propositionen och därmed också för riksdagsbehandlingen av ärendet.

Från centerpartiets sida bör man emellertid vara litet mera försiktig i sin historieskrivning och inte, som nu, vilja göra gällande att det är centern som har varit en ständigt pådrivande faktor i detta sammanhang. Bilden är inte riktigt sådan. Andra partier, inte minst regeringspartiet, har haft ett stort intresse för denna fråga och försökt att åstadkomma en anpassning till utvecklingen. Det visade sig också att det inte fanns någon möjlighet att avvakta lokaliseringsutredningens betänkande innan åtgärder måste sättas in för att i någon mån bromsa befolkningsomflyttningen från framför allt de nordligaste länen.

Herr talman! Jag skall senare återkomma till den frågan, men jag vill inledningsvis i korthet redogöra för den delvis principiella bakgrunden till den proposition vi nu behandlar. På längre sikt innefattar lokaliseringpolitiken två väsentliga frågeställningar som har ett

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

nära samband med varandra. Den ena gäller det ekonomiska framåtskridandets allmänna villkor och den andra vår framtida näringsgeografiska struktur och den med detta problem nära sammanhängande bebyggelsestrukturen.

Industrialiseringen har i grunden omskapat det svenska samhället. Det är ett oomtvistligt faktum. Det är en utveckling som vi har gemensam med praktiskt taget alla industriländer i väster och en utveckling som vi ser också förekommer i andra delar av världen. Produktionen blir alltmera högeffektiv och förutsättningarna att gå än längre ökar oavbrutet. Den amerikanske nobelfredspristagaren Luther King sade i ett tal i Oslo häromdagen att om vi rätt kanaliserar våra resurser i världen kan vi utrota massfattigdomen. Jag tror att det är riktigt.

Ekonomien styrs inte av osynliga händer. Den påverkas av människornas viljeinriktning. När industrialismen bröt det gamla bondesamhällets fördämningar blev dess lopp oemotståndligt och det krossade mycket i sin väg. Men industrialismen var inte något fientligt och något *mot* mänskligheten; den var *för* mänskligheten. Den öppnade oändliga möjligheter till ett rikt ekonomiskt, socialt och kulturellt liv. Det ankom, och det ankommer, på människorna att anpassa organisationen för mänskligt samhällsliv under beaktande av förutsättningarna.

Vi vet i dag hur starkt ett näringsliv i omvandling påverkar samhällets egen omdaning. Till industrisamhällena flyttar och har människorna flyttat för att vinna en mera lönsam utkomst. I människornas närhet byggs samhällets service upp. På rimligt avstånd gör vi anspråk på att nå skola för barnen, sjukvård, socialvård, fritidsanordningar o. s. v. Vi begär inte, som herr Antonsson nyss sade i sitt anförande, att vi skall ha service in på dörren. Det är inte det frågan gäller utan att på rimligt avstånd kunna nå den service som vi

kan bygga upp i det moderna samhället.

Kommunikationerna förbättras och underlättar våra möjligheter i olika avseenden. Avståndsfaktorn minskar i betydelse, men kvar står ett påtagligt växelspel mellan näringsliv och samhällsservice som övar ett tryck på människornas flyttningsrörelser in mot industriexpansiva regioner av större och mindre omfattning.

Denna omvandling har inte bara kastat om relationerna mellan näringsgrenarna utan har också på ett avgörande sätt påverkat hela vårt lands utveckling. Jag skall i korthet lämna några statistiska data som är utomordentligt talande.

År 1880 var cirka 80 procent av vår befolkning sysselsatt i jordbruk och binnäringar. 50 år senare är siffran ungefär 50 procent, och 35 år därefter, i nuet, är siffran 12 procent.

Vi bedömer det hela så att om utvecklingen fortskrider på samma sätt som hittills kommer om 10 år cirka 8 procent av de sysselsatta att vara verkamma inom jordbruket.

Arbetsmarknadsstyrelsens prognos för fördelningen på olika sysselsättningsuppgifter år 1975 visar på en utveckling, där ungefär 50 procent av landets befolkning skulle vara sysselsatt inom serviceverksamhet, ungefär 33 procent i industrien, ungefär 8 procent i jordbruket och 8—9 procent inom byggnadsverksamheten. Det är en helt revolutionerande omfördelning som här har skett. Vi har i allmänhet accepterat denna utveckling därför att den inneburit en stark välståndshöjning för hela vårt folk. Vi har därför också i huvudsak godtagit de väldiga strukturförändringar, som gått fram överallt under det senaste decenniet. Av samma skäl har vi också intagit en positiv hållning till de förändringar som i ett dynamiskt samhälle också går fram över industrien, som under efterkrigstiden berört textilindustrien, skogsindustrien och

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

andra produktiva områden av vårt liv, där skogsindustriens förädlingsverksamhet är inne i en väldig omställning och där andra industrigrenar kommer in i samma process. I dag kan ingen förutsäga vilka nya områden som inom en nära framtid kan komma att vara utsatta för samma omstrukturering, rationalisering eller effektivisering för att öka vår konkurrenskraft och våra möjligheter att kunna klara försäljningen av svenska produkter ute på världsmarknaden.

Vi står mitt uppe i denna omvandling, där kravet på näringslivets ständiga anpassning till förändrade förutsättningar ytterligare markeras av en utveckling mot en friare världshandel. Det betyder med all säkerhet en hårdnande konkurrens, där en förskjutning mellan branscherna kommer att gå ännu snabbare än hittills mot en naturlig urvalsprocess, i vilken de mest lönsamma har de största möjligheterna att hävda sig.

En aktiv näringspolitik i detta utvecklingsskede innebär, att vi försöker mobilisera den ekonomiska politikens alla resurser för att underlätta anpassningen och främja en fortsatt ekonomisk expansion. Vi vet att nästan alla sidor av den ekonomiska politiken påverkar takten och omfattningen av den ekonomiska tillväxten. Detta gäller finanspolitiken, handelspolitiken, utbildningspolitiken o. s. v. En av de centrala frågorna i detta sammanhang är i vad mån det är möjligt att med olika politiska medel främja rörligheten hos näringslivet, att rikta samhällets krafter på att i samverkan med företrädare för vårt näringsliv påverka produktionsens art och omfattning, branschmässigt och geografiskt. Allt detta rymms inom ramen för en sådan aktiv näringspolitik.

Arbetsmarknadspolitiken står här i centrum för samhällets insatser. Betydelsen av en ytterligare aktivisering av våra resurser på detta område har knappast någon gång tidigare framstått

klarare än nu. Vi vet att den naturliga tillväxten i våra tillgångar av arbetskraft praktiskt taget kommer att avstanna under det närmaste decenniet.

I detta läge har vi huvudsakligen två vägar att lita till för att säkra framstegen i vår ekonomi. Den ena representeras av den s. k. tekniska faktorn, som innebär en ökad insats av nya kunskaper och ny mänsklig skicklighet. Den andra innebär att vi så effektivt som möjligt tillvarotar de arbetskraftsresurser som vi ändå förfogar över. Inte minst arbetskraftens rörlighet — branschmässigt lika väl som geografiskt — framstår nu som en oundgänglig förutsättning för vår industris konkurrenskraft. De framåtgående näringarna och branscherna måste få sina krav på arbetskraft tillgodosedda, och detta måste till stor del ske genom en fortsatt utjämning av de stora regionala skillnader som föreligger och som kommer att föreligga i fråga om våra arbetskraftstillgångar. Jag tror att det är viktigt att göra klart för sig, att en rörlighet av detta slag kommer att vara nödvändig oavsett omfattningen av de lokaliseringspolitiska insatser som nu kommer att genomföras.

Gårdagens debatt i denna kammare om sysselsättningsproblemen i skogslännen ger också särskild belysning åt detta förhållande. Ständiga arbetsmarknadspolitiska insatser av stor omfattning och lokaliseringspolitiska åtgärder måste här sättas in för att lösa problemet. Våra brister har legat i att vi inte har haft en bättre balans mellan de olika åtgärder som kunnat vidtagas. Det är ganska naturligt att rörlighetspolitiken har fått spela en framträdande roll i avvaktan på att vi skall få en aktivare lokaliseringspolitik. Det är naturligt att för områden med brist på arbetskraft söka sådan där den står att finna. Det är lika naturligt för att inte säga angeläget att uppmärksamheten i första hand riktas mot landets egna arbetskraftsresurser; att vi inte har

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

gått över landets gränser för att i ökande omfattning ta in arbetskraft för att fylla luckorna utan i första hand sökt klara detta inom landets gränser.

Vi kan vara överens om att detta inte varit tillräckligt; att resultatet i vissa fall inte varit tillfredsställande; att många människor haft svårigheter med anpassningen och att detta har påskyndat en lokaliseringsspolitik av annat innehåll än den vi tidigare fört.

Men vi har å andra sidan haft anledning att avvakta de pågående utredningarna till dess det visade sig omöjligt att vänta tills slutresultatet förelåg, då åtgärder fick sättas in av lokaliseringsspolitiskt märke i form av investeringsbidrag, arbetsmarknadsstyrelsens stadskommunala beredskapsarbeten, användande av investeringsfonder m. m. Det kunde man göra — det har jag sagt tidigare i denna kammare — därför att vi visste att utredningen skulle komma att föreslå investeringsbidrag såsom ett av de väsentligaste medlen i den aktiva lokaliseringsspolitiken.

Men låt oss vara på det klara med att det är en illusion att tro att rörlighetsfrämjande insatser skulle kunna avvaras i detta läge. Utskottet har liksom tidigare lokaliseringssutredningen också tillbakavisat det doktrinära betraktelsesätt som talar om de lokaliseringsspolitiska åtgärdernas absoluta prioritet framför arbetsmarknadsspolitiken.

Arbetsmarknadsspolitiken är inte något som kan ställas upp emot lokaliseringsspolitiken. Jag skulle vilja uttrycka det så att lokaliseringsspolitiken blir ett medel i arbetsmarknadsspolitiken, där rörlighetssträvandena, de rörlighetsstimulerande medlen och åtgärderna får balanseras mot de lokaliseringsspolitiska insatser som kan göras. Denna arbetsmarknadsspolitik ingår i den aktiva samhälleliga näringspolitiken. Vi behöver både rörlighetspolitiken och lokaliseringsspolitiken om vi skall kunna föra en näringspolitik som syftar till fortsatt ekonomisk expansion.

I en politik av detta slag måste också diskussioner om vår framtida bebyggelse- och näringsgeografiska struktur få en framträdande plats. En av lokaliseringsspolitikens viktigaste uppgifter blir därför att söka finna en bebyggelsestruktur som är väl anpassad till såväl näringslivets förutsättningar som till möjligheterna att till rimliga kostnader möta befolkningens krav på samhällelig och kommersiell service.

Vi har i propositionen accepterat denna principiella syn på ett långsiktigt näringspolitiskt handlande, och med denna utgångspunkt kan propositionens riktlinjer på detta område anges i de tre orden: forskning, samhällsplanering och organisatoriska insatser.

Vi är medvetna om att våra lokaliseringsspolitiska förutsättningar och våra kunskaper om dem fortfarande är i hög grad begränsade. Vi vet fortfarande alltför litet om storstadsregionernas speciella problematik och om människornas värderingar i miljöfrågan över huvud taget. Det är därför min förhoppning att de förslag om en utökad forsknings- och utredningsverksamhet på detta område som propositionen förordar skall vinna allmän anslutning.

Utifrån denna forskning och de kunskaper vi redan har bör samhälls- och bebyggelseplaneringen tilldelas en central roll i det fortsatta arbetet. Det är på detta plan samhällets främsta uppgift måste ligga när det gäller lokaliseringsspolitikens utformning på längre sikt. Jag vill här gärna understryka den vikt som vi fäster vid den organisationsverksamhet som på det centrala planet innefattar en lokaliseringsberedning som skall ta initiativ till utredningar och forskning på detta område — alltså en samordnad planering. Men lika viktig är den organisationsverksamhet som innesluter de lokaliseringsråd som skall tillskapas på det regionala planet och där själva samhällsplaneringen skall samordnas. Beträffande de lekmanråd som här inrättas i direkt

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

anknytning till länsstyrelsen och länsstyrelseverksamheten är det angeläget att alla regionala instanser får kopplas in i arbetet med den planering som berör hela länet och dess olika organ.

När man bygger upp ett näringsliv i ett område skall man också ta itu med planeringen av bostäder, skolor, vägar, fritidsverksamhet m. m.

Det är först när vi får denna samordning till stånd som vi kan säga att vi har tagit itu med en planmässig hushållning, en planmässig politik som syftar till att främja näringslivets utveckling och den ekonomiska framstegstakten i vårt land.

Denna strävan till en totalbedömning av samhällets resurser och näringslivets intentioner har i hög grad satt sin prägel på de förslag som vi har framlagt i propositionen. Vi anser att politiken måste vara ett instrument för anpassning av samhällets organisationer men också för försöken att anpassa. Genom politiska beslut kan vi lägga hinder i vägen för en utveckling mot ökade tillgångar, rikare liv. Men vi kan också underlätta en sådan utveckling.

Är det då möjligt att i några korta satser ge uttryck för vår målsättning?

Jag vill gärna uttala min tillfredsställelse över att vi just beträffande målsättningen för en aktiv samhällelig näringspolitik i stort sett tycks vara överens. Jag bortser från nyanser i skrivningarna. Men i fråga om den centrala uppgiften, i fråga om främjandet av vårt lands produktion hoppas jag att inte meningarna bryter sig, även om jag är medveten om att centerpartiets talesmän har sökt bryta sig ur beträffande målsättningen och försökt att markera en egen linje — som i många avseenden ter sig egen. Men själva grundproblemet kan väl ändå inte stå främmande för centerpartiet, när vi skriver att lokaliseringsspolitiken syftar till att »främja en sådan lokalisering av näringslivet, att landets tillgångar av kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade och för-

delas så att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande främjas».

Men lika viktigt är det uttalande om målsättningen som finns i andra delen av propositionen, att samhället genom en aktiv näringspolitik skall söka styra utvecklingen i sådana banor, att det stigande välståndet fördelas på ett rättvist sätt och att människorna i olika delar av landet erbjuds en tillfredsställande social och kulturell service. Inte kan jag tänka mig att man inom centerpartiet är rädd för att stå bakom en målsättning av detta innehåll: att tillvarata landets naturtillgångar på ett så lönsamt sätt som möjligt och att rättvist fördela resultaten av det gemensamma arbetet och därvid se till att människorna i olika delar av landet erbjuds en tillfredsställande kulturell och social service. Det är ju detta som är de grundläggande målsättningarna. Vad är det i dessa målsättningar som ger centerpartiet anledning att skilja sig från regeringen och regeringspartiet och de övriga partierna i utskottet?

Centerpartiets talesmän har sagt att regeringen introducerar en ny politik. Nej, detta är i stället att *fullfölja* en politik som redan i viss mån påbörjats. Vi är beredda att sätta in alla krafter för att dessa mål skall kunna uppnås, som för oss är självklara ting.

Nå, men om det är självklara saker, kan vi väl vara överens om dem? Man kan säga att det mesta i och för sig inte är någonting nytt, man kan säga att den jordbrukspolitik som fördes under efterkrigstiden väl kan passas in i denna målsättning, där effektivitetskravet, tillvaratagandet av de tekniska förutsättningarna och möjligheterna har stått i centrum och där man samtidigt försökt att ta humanitära hänsyn i denna omvandlingsprocess. Vi kan också peka på arbetsmarknadspolitiken, som under ett femtontal år av stegrad aktivitet ständigt prövat nya metoder i sitt arbete för att underlätta verksamheten för näringslivet och enskilda.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

Ja, vad vi nu gör kan sägas vara att konfirmera en del av vad som prövats, vidga de beslut som har fattats och inrymma dem under medvetna, planlagda mål. Men när jag har lyssnat till centerpartiets talesmän så har jag självfallet uppmärksammat — och även i deras skrivning har jag gjort det — att det är beträffande inriktningen av de lokaliseringpolitiska strävandena som man känner en viss ängslan. Sedan har man försökt att i sitt tal ge uttryck för en ståndpunkt — en princip, genom att hävda att man vill ha ett nät av tätortsbildningar. Men vad man inte har gjort har varit att precisera dels *hur* detta skall åstadkommas och dels *med vilka medel*, medel som går utöver dem som är föreslagna i propositionen.

Naturligtvis är vi alla intresserade av att få en litet närmare precisering av tankegångarna bakom denna skrivning om ett nät av tätortsbildningar över landet. Gäller det kommunblock, gäller det centralorterna i kommunblocken? Ja, men då är vi väl i långa stycken överens! Kan ni i propositionen finna någonting som på något sätt skulle utgöra ett hinder för en sådan lokaliseringspolitik? Det finns inte. Vi har inte satt något invånartak för de lokaliseringpolitiska åtgärderna, utan vi har talat om orter med industriella förutsättningar. Jag kan inte tänka mig att man från centrens sida vill söka driva en lokaliseringspolitik med en lokalisering till orter som saknar industriella förutsättningar. Och ändock har jag lyssnat till hur man med ängslan för att inte säga med bävan i rösten har ur propositionen läst vår skrivning om orter med industriella förutsättningar på vilka man bör rikta uppmärksamheten.

Vad vi vill göra är att ta vara på erfarenheterna. Vi har ställt frågan och fått den belyst av lokaliseringsutredningen. Till vilka områden har företagen lokaliserats under efterkrigstiden? Inte minst under de senaste åren har vi haft anledning att uppmärksamma frågan: Vart har de stora företagen gått?

Det är ju företagens egna önskemål vi i stort sett skall följa upp och försöka påverka dem med stimulerande medel, men vi skall inte tvinga dem. Vi skapar inga medel för att tvinga företagen i lokaliseringssvalet. Vi kan erbjuda dem gynnsammare villkor. Vi kan försöka, om jag får uttrycka det så, nollställa läget. När de anser att merkostnadsfaktorer påverkar dem, kan vi genom investeringsbidrag och fördelaktiga lånemöjligheter nollställa läget mellan orter i södra och mellersta Sverige och i de norra delarna av landet. I varje fall kan detta ske i initialskedet, tills man fått i gång en lokalisering av flera företag som ger något av ett inbördes stöd och gemensamt pressar ned kostnaderna. Då kan vi också visa att det finns positiva faktorer som man kanske inte tidigare värderat, såsom tillgången på arbetskraft, en stabil arbetsstyrka av tjänstemän och arbetare som inte flyttar i någon större omfattning. Det är en utomordentligt positiv faktor i detta sammanhang.

Det är ju vad vi kan och vill göra. Vi kan rikta uppmärksamheten hos företagarna i Mellansverige och södra Sverige på sådana faktorer som verkat återhållande på dem då fråga varit om lokalisering av företag till Norrland. Det samma gäller många enskilda företagare i de norra landsändarna.

Jag uppmärksamade att herr Antonsson sade i sitt anförande att om han skulle lägga den föreslagna lokaliseringpolitiken till grund för tillämpning i Halland i det kommunblock som omfattar Halmstad och Oskarström skulle enligt herr Antonssons uppfattning strävandena bli att söka lokalisera all företagsverksamhet just mot Halmstad.

Men varför det? Var någonstans står det? Se litet på hur lokaliseringpolitiken har utformats med hjälp av arbetsmarknadsstyrelsens beredskapsmedel. Tag örnsköldsvikområdet, där det just i dagarna pågår överläggningar med AB Hägglund & Söner. Saken har varit publicerad i en tidning, varför jag

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

kan nämna det här. Det pågår alltså överläggningar mellan detta företag samt arbetsmarknadsstyrelsen och kommerskollegium om vissa stödåtgärder, bistånd till en utbyggnad av detta företag, vilket i huvudsak är koncentrerat till Örnsköldsvik, med den utgångspunkten att man nu diskuterar en vidare utbyggnad i Mellansel. För denna utbyggnad skulle man kunna ta emot mellan 400 och 500 nyanställda, och det skulle erfordras att till omskolning skulle tas in ca 700 personer inom den närmaste tiden, om dessa förhandlingar går i lås. Mellansel ligger på ungefär samma avstånd från Örnsköldsvik som Oskarström från Halmstad.

Det finns ett intresse för att åstadkomma en spridning inom den närmaste regionen kring tätorterna, och det är detta vi har sagt i propositionen. Det är inte tätorten i och för sig, utan det är den sammanhängande regionen vi skall ta i betraktande i detta sammanhang, dess förutsättningar, dess möjligheter befolkningsmässigt och ekonomiskt att bära upp en samhällsservice, som i detta sammanhang spelar en utomordentlig roll. Det måste vara av intresse att på det sättet kunna åstadkomma en spridning av företagsverksamheten i regionen på ett avstånd som ur företagsekonomisk synpunkt kan bedömas vara rimligt och där företaget självt blir bestämmande. Om man från det stora företaget Hägglund & Söner säger att det ur dess synpunkt är rimligt och företagsekonomiskt berättigat att bygga ut på tre mils avstånd, så är det, även om detta självfallet medför samhällsekonomiska kostnader — jag förmodar att man måste bygga ytterligare bostäder och ytterligare bygga ut servicen i Mellansel — så långt vi kan bedöma betydelsefullt och angeläget att denna lokalisering sker.

Skulle det inte, herr Antonsson, vara bättre att vi kom överens om att inte försöka misstyda skrivningen i propositionen och utskottsutlåtandet, i de ut-

talanden som vi gör. Acceptera det precis som det står i stället för att göra försök till uttydningar som inte stämmer med verkligheten och som inte heller, därom är jag alldeles övertygad, kommer att stämma med den framtida tillämpningen. Det är sålunda som jag sagt överdrifter; om man i en valrörelse då och då göra sig skyldig till det kan det få passera, men det bör inte få passera i en allvarlig debatt om allvarliga ting. Vi har inte, herr Antonsson, föreslagit några åtgärder som ger oss möjlighet att tvångsvis lokalisera företag. Vi får fortsätta med att ge upplysningar och förhandla om lokalisering och eventuella bistånd härför.

Vidare säger herr Antonsson att ett centraliserat samhälle är socialdemokratiens mål. Utvecklingen har lett till en koncentration — det har jag tidigare sagt — av företag och serviceverksamhet. Men vi accepterar inte denna utveckling helt. Vi säger att vi måste försöka anpassa denna utveckling i rimliga banor. När vi ställer i förgrunden som mål att väl tillvarata naturrikedomarna, malmen, skogen och vattenkraften, måste vi också vara överens om att då binder vi en del av samhällsorganisationen för exploatering av dessa värdefulla tillgångar.

I det ögonblicket tar vi också på oss ansvaret för att det i närheten av exploateringsområdena skall finnas tillgång till rimlig samhällsservice. Ur samhällsekonomiskt perspektiv måste vi också se till att det är ett tillfredsställande underlag befolkningsmässigt och därmed också ekonomiskt. Om gruvbrytningen inte ger utrymme för så stor arbetsstyrka — tjänstemän och arbetare — att man därmed når ett tillfredsställande underlag för de servicefunktioner, som vi i dag anser allmännyttiga, är det mycket angeläget att man försöker att till den regionen lokalisera företag, så att man på det sättet kan bygga under samhällsverksamheten och ge den rimliga förutsättningar.

Avgörande för frågan om vad som

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

är rimligt är ofta avståndsfaktorn, och där har våra uppfattningar och värderingar förskjutits med hänsyn till teknikens utveckling. Lokaliseringsutredningen har i sitt betänkande talat om ett avstånd med en radie från mittpunkten på tre mil. Jag tror att i vissa sammanhang ingen kommer att uppfatta ett avstånd på fem—sex mil som orimligt. Därför kan man också tänka sig en boendespridning lika väl som en företagspridning inom sådana regioner. Det är detta som vi anser nödvändigt att rikta uppmärksamheten på och koncentrera ansträngningarna på.

Jag nämnde kommunblocken. Jag vet att centerpartiets ledare, herr Hedlund, också har berört den frågan och ställt sig litet tveksam inför utskottets och propositionens skrivning. Det kanske inte är möjligt att garantera att alla kommunblock eller kommunblockscentra skall kunna få en uppbyggnad av företag. Ansträngningarna skall riktas mot detta mål, men frågan är i vilken utsträckning vi kan lämna en sådan garanti. Vi är ju mycket beroende av företagen. Men jag vill gärna säga att i vissa delar av landet är kommunblocken så arronderade att de mycket väl passar in i ett vidare sammanhang. Då herr Hedlund berörde det norrländska inlandet vill jag emellertid gärna säga att lika väl som vi här har föreslagit en vidgning av själva stödområdet till att innefatta de stora bärkraftiga tätortsbildningarna i kustbandet, lika angeläget är det att vi försöker åstadkomma en lokalisering av företag också till orter i inlandet som kan bli bärkraftiga serviceorter. Vi behöver också någonting av en inlandslinje. Jag vågar inte uttala mig om antalet orter, men att redan befintliga tätortsbildningar också måste ges stöd i fråga om företagslokalisering finner jag alldeles självfallet. Från dessa utgångspunkter finns det ingen anledning till en tvist härvidlag.

Man har frågat: »Men om det inte går med lokaliseringsåtgärder?» Om vi

inte lyckas stimulera den enskilda företagsamheten men ändå finner det nödvändigt med en uppbyggnad av företag i vissa delar av landet, måste vi självfallet överväga om samhället skall vidga sin företagsverksamhet. Här har man ett utomordentligt ändamål, där jag hoppas att det ändamålsenliga i denna uppgift skall kunna omfattas också av andra än dem som företräder en socialistisk uppfattning och att man alltså även i de borgerliga kretsarna skall kunna ha förståelse för att denna uppgift kan bli nödvändig i sitt ändamålsenliga, samhällsnyttiga sammanhang.

Vi kan naturligtvis också ställas inför problemet att försöka bistå angelägna serviceorter med andra medel. Den frågan har herr Hedlund också tagit upp. För närvarande behandlas skatteutjämningskommitténs förslag av finansdepartementet och regeringen. Som förslaget är utformat tror jag att det kommer att bli ett verksamt bidrag till att utjämna skillnaderna och underlätta för många kommuner. Det finns väl därför anledning att avvakta resultatet av dessa överväganden och av riksdagens ställningstagande. Det finns också anledning att avvakta vad resultatet kan bli av socialpolitiska kommitténs förslag beträffande åldringsvård och övriga särskilda åtgärder. Detta kan också komma att betraktas som ett bistånd till kommuner som i dessa sammanhang kan få det besvärligt men som ändå är nödvändiga tätortsbildningar och servicecentra.

Låt mig också innan jag slutar säga att även om det allmänna ekonomiska läget i nuet ter sig gynnsamt för vårt land är bilden dock splittrad. Det gäller också utvecklingsbilden. Vi har visserligen en omfattande befolkningsomflyttning i praktiskt taget hela landet från jordbruks- och skogsbruksbygderna mot industri- och serviceorterna, men avståndsfaktorn är inte densamma i södra och mellersta Sverige som i den norra landsdelen. Framför allt

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

har nya sysselsättningsmöjligheter funnits tillgängliga på rimligt avstånd i södra och mellersta Sverige. I norr har det varit annorlunda. Därifrån har tiotusentals personer måst flytta för att söka sin utkomst i andra delar av landet.

I och för sig är det ingenting nytt eller orimligt, men denna utveckling har också en annan sida som vi inte kan bortse från. Bristen på nödvändig befolkningsbalans hotar stora delar av de norrländska områdena. Underlaget för samhällsorganisationen sviktar, och därmed uppstår ett läge i vilket viktiga servicefunktioner blir ytterst ofördelaktiga från samhällsekonomisk synpunkt. Det gäller då också att beakta även den humanitära sidan, den rent mänskliga faktorn, och de svårigheter som enskilda människor ställs inför.

Vi måste därför sätta in också andra medel än de vi hittills har brukat. Arbetsmarknadspolitiken måste ges ytterligare möjligheter. Rörlighetsstimulans måste balanseras mot och med de lokaliseringpolitiska insatserna och strävandena att bygga upp företag. Om, som jag hoppas, riksdagen beslutar att i huvudsak acceptera de förslag som vi har lagt fram, innebär det någonting av en solidaritetsyttring. Det tror jag är ett av de viktigaste resultaten av de diskussioner som hittills har förts.

Dessa åtgärder vidtas i klar insikt om de viktiga tillgångar vi äger i dessa områden, som har exploaterats och för vår gemensamma ekonomiska skull med nödvändighet kommer att exploateras i framtiden. Därför måste vi också se till att vi har en tillfredsställande samhällsorganisation uppbyggd i dessa trakter.

Jag skulle ändå vilja varna för att som herr Antonsson — om jag inte missuppfattade honom — betrakta denna fråga som ett norrlandsproblem. Den är inte något norrlandsproblem. Den aktiva näringspolitiken med de medel som vi ställer till dess förfogande syf-

tar till att omfatta hela landet. Ingen kan förutsäga inom vilket område svårigheter härnäst kan dyka upp. Vi har alltför färsk minnen av problemen i Oskarshamn, Valdemarsvik och Uddevalla och på andra ställen. Vi känner till varvsindustriens svårigheter, och vi inser nödvändigheten av att vi från samhällets sida noggrant följer dess utveckling eftersom vi kanske på detta område kommer att ställas inför nya bekymmer.

Vi har också — som det nyss framhållits från denna talarstol — anledning att uppmärksamma kvinnornas sysselsättning, inte därför att vi vill nämna kvinnorna i detta sammanhang av något slags artighet utan därför att man har konstaterat brist på sysselsättningsmöjligheter bland dem i stora delar av landet. Lokaliseringsutredningen förklarar i sin beskrivning av förhållandena i Västerbotten, att om detta län skall få samma möjligheter till sysselsättning för kvinnorna som Mellansverige, främst stockholmsområdet, behövs enbart härför ungefär 6 000 sysselsättningstillfällen. Detta påvisar inte endast bristen på sysselsättningsmöjligheter och avsaknaden av förutsättningar att bygga upp en gemensam familjeekonomi, som svarar mot vad som kan åstadkommas inom andra områden i den mån man så skulle önska, utan det pekar också på vilka stora uppgifter man ställs inför när man vill sätta in samhällets resurser i denna verksamhet. Detta gäller självfallet också de andra områden av vårt land där vi har en klar och påtaglig brist på differentierat näringsliv. Man måste studera bristen på sysselsättning för kvinnorna inte bara i områden med tung industri utan i lika hög grad — såsom fru Hörnlund nyss nämnde — i områden med typiskt kvinnlig industri, såsom textilindustrien. Det blir emellertid en av uppgifterna för planeringsråden i länen att snabbt söka utreda situationen och påvisa nödvändigheten av insatser. Sedan får vi pröva var, i vilken

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

omfattning och med vilka medel insatserna skall göras.

Med detta har jag velat framhålla att lokaliseringpolitiken är ett led som ingår i den aktiva näringspolitik som omfattar hela vårt land.

Att vi i dag huvudsakligen riktar uppmärksamheten på problemen i de norra och nordvästra landsdelarna beror, som jag nyss framhållit, på att svårigheterna har varit och fortfarande är störst där, varför insatserna måste ske snabbt och med största kraft. Vi har inte råd att splittra de insatser som nu skall till genom att plöttra bort dem, utan de måste få en samlad effekt för att vi skall kunna nå ett så hyggligt resultat som över huvud taget är möjligt.

I förhoppning att så skall ske, herr talman, tillåter jag mig också att uttala min visshet om att riksdagen i enighet skall kunna samla sig omkring en aktiv näringspolitik med de medel som måste ställas till förfogande, möjliggörande aktiva lokaliseringpolitiska åtgärder.

Herr HANSSON i Önnarp (cp) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern sade vid ett tillfälle i sitt anförande, att centern bör vara försiktig när den framställer sig som pådrivare för att få fram lokaliseringpolitiska initiativ. Jag skulle vilja vända på satsen och hävda, att inrikesministern kanske får vara litet försiktig när han vill nonchalera de initiativ som vi obestriddligen har tagit i denna fråga. Jag skall med ett par exempel bevisa mitt påstående.

Inrikesministern började sitt anförande med ungefär de orden, att det inte finns möjlighet att invänta lokaliseringstredningens åtgärder utan att initiativ mot folkomflyttningen måste vidtas i förväg. Vi har under denna tid krävt åtgärder, men dessa har avvisats av riksdagen med regeringspartiet i spetsen.

Jag skall ta ytterligare ett litet exempel. När arbetsmarknadsstyrelsen mer eller mindre på eget bevåg satt i gång

lokaliseringpolitiska åtgärder med beredskapspengar, störde detta inte så litet ron inom regeringens kansli. Det har dock visat sig att vi hade tagit sådana initiativ i riksdagen utan att kunna få dess bifall.

Vidare skulle jag vilja citera ett par uttalanden i propositionen för att om möjligt från inrikesministern få ett närmare besked om deras innebörd. På s. 189 säger inrikesministern: »Såsom jag redan tidigare framhållit och som med skärpa betonats av både kommittén och remissinstanserna måste stödåtgärderna inriktas på orter där det från samhällslig synpunkt är mest angeläget att utvecklingen främjas och som har goda förutsättningar att bära upp en industriell verksamhet och fungera som centra för samhällslig service. Härför krävs i första hand ett visst befolkningsunderlag.» Men så kommer en reservation: »Detta betyder dock inte att endast sådana företagslokaliseringar som sker till större tätorter skall kunna bli föremål för stöd.» Jag vill fråga: Vad innebär denna reservation?

På s. 190 i propositionen heter det: »Blockbildningarna har i huvudsak grundats på näringsgeografiska överväganden liknande dem som kommer att präglade den lokaliseringpolitiska bedömningen när det gäller företagsstöd. Kommunblocken består sålunda i princip av centralorter som kan fungera som servicecentra samt dessa orters naturliga omland.»

Eftersom tiden för min replik är slut, hinner jag nu bara ställa frågan: Är den beskrivning av detta nät av tätorter, som vi från vårt håll gjort såsom en näringspolitisk målsättning, ett förtydligande som rimmar med departementschefens uppfattning eller står den i strid mot denna? Det skulle vara intressant att få ett besked på den punkten.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern har

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

här delvis svarat på en fråga som jag ställde till honom, men jag vill ändå återkomma till saken för att få litet större klarhet.

Vi från folkpartiets sida har föreslagit ett extra servicestöd beträffande tätorter i Norrlands inland, en åtgärd som vi anser mycket viktig ur lokaliseringpolitiska synpunkter. När jag i mitt föregående anförande berörde den saken anförde jag ett citat ur den promemoria om lokaliseringpolitiken som regeringen utgav före valet. I denna promemoria heter det bl. a.: »I dessa områden» — alltså glesbygdsområden — »kan lokaliseringpolitiska insatser som regel inte förväntas bli aktuella. Det torde i stället bli fråga om åtgärder av socialpolitisk art, där hela samhället socialt ansvar.»

Jag polemiserade mot den första meningen under framhållande av att lokaliseringpolitiska åtgärder mycket väl kunde bli aktuella i dessa tätorter och jag begärde ett besked om vad som menades med åtgärder av socialpolitisk art och vad som föranlett statsrådet att inte ta upp saken i propositionen.

Om jag har fattat statsrådets anförande riktigt, menar han att åtgärder av lokaliseringpolitisk art mycket väl kan komma i fråga beträffande berörda tätorter, och i så fall är vi eniga på den punkten. Då återstår frågan: Vad menas med socialpolitiska åtgärder och varför har dessa åtgärder så att säga kommit bort i hanteringen?

Vad centralorterna inom kommunblocken beträffar framhöll statsrådet Johansson, att det inte är möjligt garantera att alla centralorter skall få industrier. Nej, det är klart att man inte kan göra detta. Det är över huvud taget inte möjligt att garantera någonting, om man menar att företagarnas egen bedömning skall vara det avgörande. Men i propositionen har ju framhållits att varje sådan centralort inte skall automatiskt kunna påräkna stöd. Detta måste betyda att om en företagare vill flytta med

sitt företag till en centralort i ett kommunblock, så kan det hända att vederbörande lokaliseringsorgan säger att han i så fall inte får något stöd utan att han måste välja en annan ort för att kunna påräkna ett sådant.

Det är denna ordning som förefaller oss orimlig. Alla vill väl att centralorterna skall expandera och då är det litet underligt att man skall kunna direkt mota bort företagare som söker sig till dessa orter. Men statsrådet kanske kan lämna en lugnande förklaring på denna punkt.

Vidare vill jag gärna instämma med inrikesministern däri, att motsättningarna kanske inte är så stora som framgått av den här debatten, om vi bara inte låter hypnotisera oss av vissa formuleringar. Hur man lyckas med lokaliseringpolitiken kommer såsom jag tidigare sagt att bero på tillämpningen, och i det fallet tror jag att jag vågar lova inrikesministern vårt stöd, d. v. s. det slags stöd som består i att statsrådet vet sig vara väl bevakad.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Enligt vad jag ryktesvis hört har statsrådet Johansson vid den beskrivning av lokaliseringpolitiken, som han i dag lämnade under första kammarens debatt, berört utbyggnaden av industrier i Mellansel och därvid talat om att det pågick överläggningar med ASEA i Västerås om förläggning av en industri till Sollefteå. Jag skulle, herr statsråd, ytterst gärna vilja ha denna uppgift bekräftad här i kammaren.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ofta när jag suttit och lyssnat till inrikesministern gjort den iakttagelsen, att då han — såsom var fallet speciellt i dag — talar engagerat och länge om en sak, så uttrycker han sig på ett sätt som innebär vissa

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

löften och även glidningar i argumenteringen. Jag har här noterat en glidning som jag betraktar som positiv, och jag skulle nu vilja fråga om jag har uppfattat rätt.

Inrikesministern säger att det ingalunda är meningen att företagsamheten skall koncentreras till kommunblockscentra, utan han talar om att inom den sammanhängande regionen för ett block skall man inom skilda tätorter kunna bygga upp företagsamheten. Och så frågar inrikesministern var det står skrivet som jag påstod, nämligen att man i första hand skall koncentrera till kommunblockscentra. Jag kan i det fallet åberopa utskottets utlåtande, där man citerar propositionen och säger: »En lämplig handlingslinje anges emellertid vara att vid den fortsatta lokaliseringssplaneringen välja orter för stödet bland kommunblockscentra.» Det var därför jag tog exemplet Halmstad—Oskarström. Jag vill ogärna tala bygdepolitik, men jag tycker att det är ett bra exempel som kan tillämpas i hela landet. Vi har en stad med 40 000 invånare och en köping med 3 000. Denna köping har industri och vill leva vidare — man har förresten högljutt protesterat mot Rune Johanssons kommunblockscenindelning. Är det rimligt att man i ett sådant läge koncentrerar företagsamheten till en relativt stor stad, Halmstad, när vi har en livskraftig köping som är industricentrum och ett servicecentrum alldeles i närheten? Jag kan inte förstå att talet om att man skall kunna sprida detta stöd är riktigt, ty det är ganska klart utsagt i propositionen att man skall koncentrera verksamheten till ett mindre antal orter.

När jag sade att man har gått ifrån den tidigare lokaliseringsspolitiken, hänvisade jag bl. a. till 1959 års direktiv, där det står klart utsagt att det dominerande problemet är utflyttningen från landsbygden och storstädernas tillväxt. I dag säger man att vi bara skall gå så långt, att vi försöker bromsa den

na utveckling. Man tar inte till några radikala åtgärder för att ändra den.

Jag har ingalunda sagt, herr statsråd, att detta är ett norrlandsproblem. Jag har sagt att propositionen innehåller i huvudsak förslag som stöder Norrland, och det har jag ingenting emot.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det skulle ha varit intressant om herr Antonsson hade velat utveckla sitt resonemang något ytterligare när han talade om radikala åtgärder. Vad innefattas i uttrycket radikala åtgärder, alltså åtgärder som skall gå längre än de som föreslagits i propositionen? Vi föreslår investeringsbidrag och lånemöjligheter. Är det någonting annat som leker herr Antonsson i hågen? Vi har sagt att vi måste följa upp företagens lokaliseringssönskemål och med de medel som vi ställer till förfogande försöka påverka dem. Någonting annat har vi inte föreslagit från regeringens sida. Vad är ur herr Antonssons synpunkt med hänsyn till detta radikala åtgärder? Det tror jag kammaren skulle ha intresse av att få veta.

Herr Antonsson återvände till frågan om kommunblockscentra, och även herr Hansson i Önnarp har tagit upp den frågan. I vår skrivning säger vi beträffande kommunblock och kommunblockscentra, att stödåtgärderna måste »inriktas på orter där det från samhällslelig synpunkt är mest angeläget att utvecklingen främjas och som har goda förutsättningar att bära upp en industriell verksamhet och fungera som centra för samhällslelig service». Detta har betonats både av kommittén och av remissinstanserna. »Härför krävs i första hand ett visst befolkningsunderlag. Detta betyder dock inte att endast sådana företagslokaliseringar som sker till större tätorter skall kunna bli föremål för stöd.» Detta måste väl ändå vara ett tillräckligt svar till både herr Antonsson och herr Hansson i Önnarp.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

Jag ville med utgångspunkt från det exempel som herr Antonsson själv valde, Halmstad—Oskarström, påvisa att i den praktiska hanteringen görs de lokaliseringspolitiska insatserna inte på det sätt herr Antonsson söker beskriva. Herr Hansson i Önnarp gjorde gällande att arbetsmarknadsstyrelsens beslut om att använda beredskapsmedel till statskommunala beredskapsarbeten i form av industribyggande föranlett oro i i regeringen. Nej, herr Hansson, det har skett i god kontakt med regeringen utan att det har väckt någon oro. Det kan jag försäkra herr Hansson i Önnarp utan att jag därför behöver beskriva hur hela denna procedur tillgätt från det första lilla bygget uppe i Burträsk med ombyggnad av mejeriet till det principiella ställningstagandet då det gällde en sportartikelfabrik i Boden och därefter den fortsatta utvecklingen. Det har sannerligen inte väckt någon oro hos regeringen. Vi var emellertid angelägna att tala om för riksdagen att detta nu sker.

I örnsköldsviksområdet har vi alltså kunnat ta upp förhandlingar med ett stort företag om lokaliseringen — inte i staden utan på ett ungefär lika stort avstånd därifrån som mellan Halmstad och Oskarström. Jag tycker det bör vara tillräckligt som förklaring till vad vi lägger in i vår skrivning på s. 189 i propositionen. Och efter det behöver väl inte herr Hansson i Önnarp tvivla på att vi menar vad vi säger om att stödet också skall kunna ges till andra orter än centralorten.

Sedan ställde herr Kärrlander en fråga till mig. Under debatten i första kammaren har jag tidigare sagt att det finns ett positivt intresse för dessa frågor hos många företag och att intresset har ökat under den senaste tiden — vilket vi känner stor glädje över — samt att jag är medveten om att arbetsmarknadsstyrelsen för preliminära förhandlingar också med ASEA om en lokalisering norrut. Det är väl närmast Sol-

lefteå som är aktuell. Jag hoppas att det projektet skall kunna genomföras så fort som möjligt. Det var mest för att visa på hur de stora industrierna i framför allt södra och mellansvenska områden kan intresseras för en vidareutveckling av företagen genom en lokalisering som är riktad norröver.

Därefter kommer jag tillbaka till herr Hansson i Önnarp. Han tog fasta på propositionens skrivning om kommunblockscentra och frågade om regeringen tänker sig en lokalisering till i huvudsak kommunblock och kommunblockscentra. Jag vill formulera det så, att lokalisering skall kunna ske till orter inom kommunblock med förutsättningar för industriell lokalisering. Då behöver det kanske inte bli någon tvekan eller några delade meningar.

Och om det är det centern avser, så säg ut det! Ni vill bara leka med själva uttrycket »nätet av tätortsbildningar» och inge föreställningen att det skall bli ett hela landet omfattande nät, men ni vill inte gärna tala om hur stora maskorna i nätet skall vara.

Slutligen tog herr Henning Gustafsson upp det avsnitt i propositionen som lyder: »Även i de områden, där lokaliseringspolitiska insatser inte blir möjliga, måste enligt min mening samhället bära ansvaret för att befolkningen tillförsäkras en rimlig servicestandard, varvid åtgärder av annan art får övervägas.»

Jag gav i mitt förra anförande uttryck för min och regeringens ställning i den frågan. Här är det närmast skatteutjämning och socialpolitiska åtgärder som kan komma i fråga. På vilket sätt och efter vilka vägar vi där skall gå fram får vi överväga närmare, sedan erfarenhet vunnits framför allt av en kommunal skatteutjämning och sedan vi sett vad de åtgärder socialpolitiska kommittén föreslagit kan ge för resultat. Det kan också visa sig nödvändigt att gå längre, och då får vi överväga på vilket sätt detta kan ske.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

Det parti som kan sägas ha känt oro över detta var i någon mån högerpartiet, vars partisekreterare herr Holmberg i första kammaren först i en interpellation förmenade att arbetsmarknadsstyrelsen här hade gått utöver sina befogenheter men sedan, 14 dagar därefter, skrev under en motion som innebar inte bara att dessa medel skulle användas utan att de skulle användas i en vidare omfattning än arbetsmarknadsstyrelsen hade tillämpat. Men, som sagt, det är saker och ting som har förevarit. Någon oro hos oss har inte förelegat.

Herr FALLDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom jag hade tillfälle att delta i det sammanträde i arbetsmarknadsstyrelsen där beslut fattades om denna speciella användning av beredskapsmedel, har jag haft djärvheten att hos herr talmannen hemställa om att nu få komma med en replik.

Jag måste säga att jag är överraskad av det besked som här lämnats. Vid sammanträdet i arbetsmarknadsstyrelsen frågade man sig nämligen, om det fanns förutsättningar för att fatta ett sådant beslut i styrelsen. Juristerna hade studerat bestämmelserna om vad som skall gälla för beredskapsarbeten och kommit till det resultatet, att det inte fanns några regler som förbjöd en användning av medel på det sätt som det var fråga om.

Det är alltså i huvudsak samma argument som herr statsrådet använde i svaret på herr Holmbergs interpellation i första kammaren. Jag visste också att man här i kammaren — bl. a. herr Nilsson i Tvärålund, om jag inte minns fel — hade väckt en motion med krav som gick ungefär i samma riktning. Den motionen avvisades dock av socialdemokraterna och regeringen. Men när det i arbetsmarknadsstyrelsen förklarades att beslutet låg inom styrelsens faktiska befogenheter, så hade jag inga svårigheter att biträda förslaget,

och därmed fick också beredskapsarbetena en lokaliseringpolitisk inriktning. Men när herr Hansson i Önnarp nämnde detta, sade statsrådet: Var lugn, regeringen står bakom arbetsmarknadsstyrelsens åtgärd!

Den socialdemokratiska regeringen avvisar alltså ena gången krav på att anvisa pengar till detta ändamål, när kravet kommer i en motion väckt i vanlig ordning i riksdagen, men kan det oaktat sedan anmoda det underställda verket att under det första året besluta om användning av 40 miljoner kronor. Det är verkligen ett överraskande besked inför denna kammare!

Herr HANSSON i Önnarp (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för det besked jag här fått om tolkningen av skrivningen på s. 189 i propositionen.

Samtidigt vill jag dock fråga: Skall man tolka propositionen så, att man är med om en lokalisering till blockcentra, men att man samtidigt menar att lokaliseringen skall koncentreras till färre orter, i första hand till sådana som har möjligheter att långsiktigt klara sysselsättningsproblemen? Jag får inte detta att gå ihop. Är det fråga om att resurserna inte räcker till?

Avsikten med vårt tal om ett nät av tätorter är att få en något klarare definition än vad vi kunnat utläsa ur propositionen utan att ha hört den s. k. reviderande delen av uttalandet i fråga.

Jag vill i anledning av ett annat mindre klart uttalande i propositionen begagna tillfället till att få ett förtydligande. Departementschefen anför, på s. 182, att »i de orter, där en rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitik av olika skäl icke kan lösa sysselsättningsfrågorna, kan aktiva lokaliseringåtgärder från statens sida också vara samhälls-ekonomiskt motiverade, eftersom arbetskraften endast härigenom kan utnyttjas på ett produktivt sätt».

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

Jag frågar, herr statsrad, om detta är att tyda så, att man från departementschefens sida i första hand kommer att använda rörelsefrämjande åtgärder, såväl geografiska som branschmässiga, framför lokaliseringpolitiska? Det är i förtydligande syfte jag efterlyser ett svar på denna min fråga.

Herr **KARRLANDER** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag fick ett klart besked på min fråga och jag ber att få tacka inrikesministern för detta klargörande. För min stads vidkommande är jag naturligtvis nöjd och belåten. Sollefteå är centralort i ett kommunblock och saknar egentlig industriell verksamhet. Jag hoppas att detta inte skall behöva föranleda några delade meningar i förhållande till centerpartiet, eftersom jag skulle bli ytterst ledsen om centerns ledare herr Hedlund, som är bosatt inom detta kommunblock, skulle vilja flytta ifrågarande industriella verksamhet från Sollefteå till Helgum.

Herr **ANTONSSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Ingenting i statsrådet Johanssons senare anförande har ändrat min ståndpunkt. Det går inte ihop att såsom statsrådet Johansson å ena sidan uttala, att vi skall koncentrera stödet till ett färre antal orter, och samtidigt i debatten säga, att man kan tänka sig stödåtgärder och utvecklingsmöjligheter också för andra tätorter inom en kommunblocksregion än själva centralorten. Men jag är såsom jag sagt glad, om jag får tolka statsrådet Johanssons inställning så att han gjort en glidning i positiv riktning, ty detta skulle säkerligen tillfredsställa många.

Vad är radikalt? frågar statsrådet. Jo, den stora differens, som radikalt skiljer centern och socialdemokratien i denna fråga, är att vi har en helt annan långsiktig uppfattning om det samhälle vi skall sträva efter. Socialdemokratien

vill ha ett mera koncentrerat näringsliv och ett mera centraliserat samhälle, medan vi vill ha ett decentraliserat näringsliv och i långa stycken en decentraliserad beslutanderätt. Därmed kommer vi in även på andra politiska spörsmål.

Men det är radikalt att också låta de små tätorter, som har förutsättningar för det, leva vidare utan att alltför hårt kringskära deras möjligheter via länens planeringsmyndigheter etc.

Det är också radikalt att ta in den miljöpolitiska bilden och inte bara resonera från strängt ekonomiska utgångspunkter, vilka såsom jag påpekat inte håller även om man håller sig till det strikt ekonomiska. Om människorna inte trivs med sin tillvaro och inte finner sig till rätta presterar de nämligen inte bästa möjliga resultat i produktionen, vilket vi menar kommer att hämma sig i fortsättningen.

Jag skulle vilja ställa en fråga för att få ytterligare bestyrkt huruvida jag tolkar statsrådet rätt när han säger att det finns möjligheter i framtiden även för de mindre tätorterna. Jag sade i mitt första anförande att orterna Anderstorp och Gnosjö troligen aldrig hade uppstått som industri- och hantverksorter om vi haft den inriktning vi nu kommer att få. Det är denna statiska uppfattning, att de orter som nu finns och som har möjligheter på lång sikt skall bestå men att man inte kan tänka sig att det kan komma fram några nya orter, vilken jag vänt mig mot. Får jag tolka statsrådet så, att han menar att vi även på orter, där det finns dugligt folk som vill nyetablera sig och vill satsa på en framtid där, kan få möjligheter därtill på precis samma villkor som kommunblockscentra och större tätorter?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Jag vet inte om herr Fäldin var inne i kammaren och lyssnade till vad herr Hansson i Önnarp

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

sade. Denne yttrade nämligen, att arbetsmarknadsstyrelsen på eget bevåg bestämde sig för att använda beredskapsmedlen i syfte att bygga industri-lokaler, vilket enligt herr Hansson i Önnarp störde ron inom regeringen.

Till detta säger jag: Nej, det störde sannerligen ingen ro! Arbetsmarknadsstyrelsens chef begärde inte att regeringen skulle ta ställning till frågan. Men under hand hade generaldirektören ett samtal med mig och andra i regeringen om detta, varvid vi meddelade att det inte fanns någon erinran från vår sida mot att man gjorde försök av detta slag norr om Dalälven. Det var sannerligen inte att störa någon ro.

Vi hade sedan att ta ställning mera principiellt till frågan i samband med det ärende som jag nyss nämnde, nämligen sportartikelfabriken som skulle byggas utanför Boden, eftersom det i samband härmed också gällde stöd i form av ett garantilån, vilken fråga behandlades av kommerskollegium och dirikt underställdes regeringen genom handelsdepartementet. I detta sammanhang fick vi alltså ta ställning till om dessa båda stödformer kunde användas samtidigt. Regeringen beslöt att detta garantilån skulle få utgå samtidigt med det stöd, som vi visste utgick från arbetsmarknadsstyrelsen. Det är det faktiska förhållandet, och det finns ingen anledning för herr Fälldin att försöka göra någon sak av det.

Jag har svarat herr Hansson i Önnarp, att det inte vara fråga om att någon ro stördes inom regeringen. Vi var under rättade om saken, och vi hade ingenting att erinra. Vi var också angelägna om att anmäla saken till riksdagen. Det var formellt riktigt — att man kunde använda beredskapsmedel på detta sätt, det har jag redovisat i annat sammanhang. Någon anledning att därutöver ta ställning har vi inte.

Jag tycker det är värdefullt att vi kunnat pröva medlen och att de visat sig effektiva. De är gångbara och kan nu

flyttas över till användning såsom investeringsbidrag i den lokaliseringspolitik vi skall bedriva.

Herr Antonsson fortsätter resonnementet om de orter på vilka man kan vara beredd att göra lokaliseringspolitiska insatser och säger att »det går inte ihop». Vad är det som inte går ihop? Är det svårigheten för herr Antonsson att läsa innantill vad som står i propositionen, att det inte är enbart till kommunblockscentra som lokaliseringspolitiskt stöd skall kunna utgå? Den meningen är väl ändå klar och otvetydig. Behöver jag understryka den genom att säga, att detta är vad som uttalas i propositionen och att bakom uttalandet står jag och regeringen i övrigt. Därmed borde väl den frågan kunna vara utagerad.

Vi har ett intresse — jag har redovisat det tidigare — att åstadkomma en spridning inom den sammanhängande regionen. Vi vill få till stånd uppbyggnad av företag inom regionen till fördel för hela kommunblocket. Jag har med min hänvisning till örnsköldsviks- och sollefteåområdena velat peka på hur man i praktiken söker utforma en lokaliseringspolitik just i syfte att åstadkomma en uppbyggnad av företag i vad jag skulle vilja beteckna regionens lokaliseringssorter.

Herr Antonsson gled undan frågan om vad som är radikala åtgärder. Det var ingenting särskilt således, ingenting utöver vad centerpartiet tidigare talat om.

Men herr Antonsson ville söka dra upp ett slags principiell skiljelinje och hävdade att socialdemokratien vill ha en mera koncentrerad industriell verksamhet. Det är väl tredje eller fjärde gången under den senaste timmen som jag från denna talarstol förklarar, att vad vi gör är att vi följer upp företagens lokaliseringsoönskemål. Detta är ju det väsentliga i sammanhanget. Så länge vi inte vill vidtaga andra åtgärder är vi beroende av i vilken omfattning vi kan påverka företagarna i deras lokaliseringssval, varvid

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

investeringsbidrag, län, omskolningsverksamhet o. s. v. kan komma i fråga.

Det finns därvid anledning att ta till vara erfarenheterna av den tidigare utvecklingen men också att försöka påverka utvecklingen. Vi tycker att utvecklingen varit alltför onyanserad, att den gått alltför långt. Den har skapat betydande svårigheter i stora delar av landet därför att befolkningsutflyttningen haft en omfattning, som inte ter sig rimlig. Det är detta vi måste söka påverka.

Vi har i vårt förslag heller inte undantagit någon ort från möjligheter till lokaliseringpolitiskt stöd — ingen har kunnat påvisa att det finns ett sådant undantag i propositionen. Sedan kan man diskutera vilken omfattning stödet får, hur många orter det kommer att omfatta. När centerpartiet talar om »ett nät av tätorter» har vi frågat: Avser ni de tätorter som har över 200 invånare — de är till antalet över 1 800? Eller avser ni i huvudsak kommunblocken — det finns omkring 300 kommunblock och inom blocken flera tätortsbildningar, vilka kan komma i fråga för stöd?

Jag tror inte det behöver bli någon större tvist om detta vid den praktiska utformningen av lokaliseringpolitiken. Vi måste gemensamt anstränga oss för att söka övertyga företagen om möjligheterna att bygga upp lönsamma, betydande företag även i det norrländska området.

Herr FÄLLDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det står väl efter inrikesministerns senaste inlägg klart, att vad som hände var att arbetsmarknadsstyrelsen utvecklade den självständighet i handlandet som tillkommer de statliga verken inom angivna ramar. Då återstår bara att konstatera i historieskrivningen, att det alltså inte var ett socialdemokratiskt regeringsinitiativ som ledde till de första lokaliseringpolitiska åtgärderna. Nej, sedan regeringen och socialdemokratien här i riksdagen

sagt nej till framstötarna på området fann arbetsmarknadsstyrelsen, som hade den dagliga kontakten med opinionen och situationen i dessa områden, att man måste sätta till allt vad man hade av uppfinningsrikedom för att lösa frågorna inom de angivna ramarna. Man fann också möjligheten att använda beredskapsmedel på detta sätt.

Jag tycker, herr talman, att det för den fortsatta politiska debatten är nyttigt att detta så klart konstaterats av inrikesministern själv.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Men, herr Fälldin, något annat har väl inte sagts i denna debatt?

Herr Fälldin går från själva huvudfrågan, nämligen den som herr Hansson i Önnarp drog upp, genom att påstå att de åtgärder som arbetsmarknadsstyrelsen vidtog störde ron i regeringen därför att regeringen skulle ha varit emot de åtgärderna. Om detta har jag sagt att arbetsmarknadsstyrelsens initiativ inte störde vår ro. Vi var underrättade om det och hade ingenting att erinra mot det. Äras den som äras bör! Det var arbetsmarknadsstyrelsen, ett statligt ämbetsverk, som fullgjort sin uppgift på det sätt vi väntade att det skulle göra. Därmed är väl den sakfrågan klarlagd.

Herr FÄLLDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Självfallet tänker jag inte försöka klara ut tvisten mellan herr Hansson och inrikesministern.

När jag frestade talmannens tålmod berodde det på den beskrivning av händelseförloppet som inrikesministern lämnade med anledning av herr Stig F. Hanssons fråga. Nu har vi fått klarlagt hur det förhåller sig, och jag anser det konstaterandet värdefullt för den fortsatta politiska debatten.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Det berättas att en irländare, som steg i land i New Yorks hamn, då han kom ut på kajen fick se ett slagsmål som var i full gång. Irländare är alltid pigga på sådant, så han gick fram till närmaste poliskonstapel och frågade: »Är detta ett privat slagsmål eller får man lov att vara med?» Jag skulle vilja ställa samma fråga.

Inrikesministern hade inget ont att säga om högers inställning i denna fråga, så jag har egentligen inte anledning att ta upp någon debatt med honom. Men han gjorde en lätt attack mot vår partisekreterare, herr Holmberg, som dess värre inte tillhör denna kammare och därför inte kan försvara sig. Inrikesministern fann det tydligen ologiskt att herr Holmberg å ena sidan kritiserade arbetsmarknadsstyrelsen för att man använde stora belopp utan att ha fått några direktiv härför från riksdagen och å andra sidan att han strax efteråt själv motionerade om att dessa belopp skulle höjas. Det är inget ologiskt i det, herr inrikesminister. Å ena

sidan är det fråga om vem som har rätt att fatta beslut, å andra sidan är det fråga om att hysa ett betydande intresse för saken och önska att den skall främjas.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Låt mig bara säga till herr Cassel, att den privata uppgörelsen mellan partitopparna inom högerpartiet tänker jag inte lägga mig i.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.49.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 16 december

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande bankoutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m. jämte i ämnet väck-

ta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr NORDGREN (h), som yttrade:

Herr talman! Utskottsutlåtandet angående lokaliseringpolitiken med de därtill fogade reservationerna ger mig inte anledning att därutöver framföra något yrkande. Det förefaller mig som om det förslag, som nu föreligger efter långvarig utredning, remissförfarande, debatt, propositionsskrivning och utskottsbehandling, är, rätt utnyttjat, ett

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

värdefullt försök att motverka utflyttningen från Norrland och övriga berörda områden.

Att jag tar till orda, herr talman, i dagens överläggning, beror på att det inte bara är besluten, utan också i hög grad tillämpningen av vad som beslutas, som bestämmer hur lokaliseringpolitiken skall verka i praktiken.

Får jag, herr talman, ur synpunkten av de mindre och medelstora företagens betydelse för lokaliseringpolitiken, anföra följande:

Då statliga åtgärder av skilda slag ofta stimulerar storstadsområdenas tillväxt, är vår principiella uppfattning att det är naturligt att samhället vidtar åtgärder för att förbättra förutsättningarna för näringslivet i t. ex. Norrland och andra jämförbara områden och därmed öka sysselsättningen. Vi anser vidare att åtgärder, som inriktas på att skapa goda allmänna förutsättningar för drivande av enskild företagsamhet, gör den största nyttan härvidlag. Bland sådana generellt verkande medel — om jag får kalla dem så — vill jag anföra några ur vår synpunkt mycket viktiga: utvidgad kvalificerad planerings-, rådgivnings- och informationsverksamhet, ökad god yrkesutbildning, som i största möjliga utsträckning bör förläggas till företagen, ökad företagarutbildning, ökad uppskattning och förståelse för den enskilde företagaren som människa och värdefull kugge i samhället, förbättrade kommunikations- och transportmöjligheter, omprövning av fraktavtal, taxesättning m. m., samt utjämning av det kommunala skattetrycket och av drivmedelskostnaderna olika zoner emellan genom t. ex. en differentierad bensinskatt, en reformerad företagarbeskattning och en begränsning av olika avgifter och pålagor.

Sådana generellt verkande medel gagnar all företagsamhet inom de områden där de sättes in, d. v. s. även de redan befintliga företagen. Jag tror att det är minst lika viktigt, ja, ur samhällseko-

nomisk synpunkt ännu viktigare att skapa utvecklingsmöjligheter för redan befintliga mindre företag än att starta nya. Jag erinrar om det lilla företag, vilket jag från denna talarstol för kort tid sedan tog som exempel; det växte snabbt och är nu ett företag med cirka 500 anställda.

I andra hand kommer sedan direkt verkande medel som lokaliseringsbidrag, lån eller kreditgarantier. I det sammanhanget är det på sin plats att justera en uppgift i gårdagens socialdemokratiska kvällstidning, som uppgav att högerpartiet inte vore berett att ekonomiskt stödja en aktiv lokaliseringspolitik. I vår partimotion heter det: »Vi instämmer i att försöksperioden för extraordinära stödåtgärder bestämmas till fem år och att kostnadsramen för dessa åtgärder under försöksperioden fastställs till sammanlagt 800 miljoner kronor. Av dessa medel bör, som föreslås i propositionen, 300 miljoner kronor anvisas för investeringsbidrag under ett särskilt reservationsanslag på driftbudgeten.» De övriga 500 miljonerna vill vi lämna i form av kreditgarantier, vilka är lättare att administrera och mindre belastning på skattebudgeten-skattebetalarna.

Jag har velat betona de mindre företagens betydelse med anledning av dels en del formuleringar i propositionen, dels yttranden i utskottet och dels statsrådets anförda exempel på tänkbara lokaliseringsobjekt, vilka omnämndes vid interpellationsdebatten här i kammaren i går kväll. Dessa exempel skulle, efter vad jag kan förstå, ta stora delar av de föreslagna resurserna i anspråk för några få objekt. Erfarenheten från den hittills bedrivna försöksverksamheten och besök tillsammans med dels bankoutskottet och dels ledningen för den näringsorganisation, som jag själv är ansluten till, på olika aktuella orter i Norrbotten, Tornedalen och en del andra platser i landet tyder på att man skall sprida ut detta stöd till många företag

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

inom olika delar av de aktuella områdena och inom olika branscher. Om vi gör detta, tror jag att vi också i fortsättningen skall finna precis detsamma som vi gjorde under våra besök, nämligen att de insatser, som försöksvis har gjorts och kommer att göras för att utvidga befintliga företag och etablera nya, givit imponerande resultat, inte minst i form av ökade arbetstillfällen. Detta kan ske genom att medverka till att skaffa nya verkstadslokaler, främja förädlingen av tillgängliga råvaror och bidra till avsättningen av de förädlade produkterna.

Det är samhällsekonomiskt lönsamt att satsa på mindre företag som ofta har förutsättningar att utveckla sig till att bli medelstora och stora företag — förutsatt naturligtvis att de konkreta åtgärderna baseras på allsidiga beräkningar av sysselsättning, produktivitet och lönsamhet.

Jag hoppas alltså, herr talman, att småföretagsamhetens betydelse skall beaktas i samband med de lokaliseringsspolitiska strävandena. Hantverk och mindre industri ger på sitt sätt liv och rörelse åt bygden. Visst kan ett eller flera stora företag skapa sysselsättning åt många, men många mindre företag skapar också sysselsättning åt många. De ger dessutom allsidighet åt näringslivet, de större företagen får underleverantörer och serviceföretag till förfogande. Det blir större motståndskraft mot konjunkturubbningsar. De små företagen ger dessutom arbete på ett mera allsidigt sätt än de större, arbete åt människor med skilda yrkeskunskaper, olika utbildning och anlag. Många små enheter av företagen i hantverks- och småindustriens form ger sysselsättning åt såväl män som kvinnor, åt unga och gamla.

Men det är inte nog med detta. Skall människorna stanna i de berörda områdena, måste bygden ha möjligheter att tillfredsställa skiftande servicebehov. Visst är det nödvändigt med arbetstillfällen för att en ort skall kunna leva,

men det är också nödvändigt med tillgång till service av olika slag; annars går folkströmmen mot bygder som kan ge tillräcklig service.

Man kan fråga sig vem det är som ger service av olika slag. Herr Ekström i Iggesund påpekade att det i första hand skall sättas in en kommunal service. Det är riktigt. Men i andra hand är det självfallet de mindre företagen som ger service och trivsel åt människorna.

Jag vill betona att det inte enbart räcker med att en bygd får ett företag, större eller mindre. Man skall inte tro att detta garanterar bygdens framtid. Större garantier föreligger om samma bygd får ett mera allsidigt näringsliv. Det skulle därför, enligt mitt sätt att se, vara en olycka om man vid lokaliseringsspolitikens tillämpning under instundande försöksperiod försummade att stödja den mindre företagsamheten i lokaliseringsspolitiskt syfte. Det kan ligga nära till hands att anta att så kommer att ske med tanke på de diskussioner som förekommit i bankoutskottet och den diskussion som förekom här i kammaren under gårdagen.

Låt mig anföra ett exempel. Ett större företag vill ha lokaliseringssstöd för en anläggning som ger sysselsättning åt låt mig säga 100 anställda. Det låter bra, och självfallet tycker jag också att det är bra under förutsättning att företaget och orten så att säga passar för varandra ur lokaliseringssynpunkt. Men det är sannolikt att resultatet blir minst lika bra, kanske bättre, om man har tillfälle att bygga ut tio mindre företag med vart och ett tio nyanställda. Jag vågar t. o. m. hävda att det i många fall kommer att ge ett bättre lokaliseringsspolitiskt resultat. Om man alltså ställes inför valet — och jag vill gärna betona ordet valet — och väljer att ge stöd åt tio mindre företag med 100 nyanställda i stället för att stödja ett enda företag med motsvarande antal nyanställda, tror jag att man gör ett gott val.

Jag förstår att man kan tycka att det-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

ta innebär en splittring av resurserna. Det är ju bra mycket enklare att handskas med stora bitar i lokaliseringsspolitikens i sanning besvärliga pussel. Jag tror dock att man får ta detta merarbete; det är påkallat, i varje fall på de orter där man har möjlighet att välja. Det lönar sig och det kommer att ge lokaliseringsspolitiken större möjligheter att med beaktande av föreslagna resurser lyckas i den målsättning som uppställts både i propositionen och i högerpartiets motion. Det är för övrigt möjligt att i många fall föra samman de mindre företagen i vad man skulle kunna kalla större lokaliseringssenheter. Redan nu förekommer det ofta att småföretagare slår sig samman och bygger gemensamma anläggningar, s. k. hantverks-, industri- eller verkstadshus. Till sådana rationaliseringar har sedan länge utgått visst stöd i form av information och lån genom den verksamhet som bedrivs av våra företagarföreningar.

Jag vill uttala den förhoppningen att de vägar jag här visat på beaktas vid lokaliseringsspolitikens utformning. Frågan gäller inte i första hand hantverket och den mindre industrien. Jag är personligen optimistisk när det gäller den mindre företagsamhetens framtid, inte minst med tanke på dess betydelse som serviceorgan i ett framtida modernt samhälle. Nej, vad det här gäller är att få ut den rätta effekten av det lokaliseringssstöd som riksdagen står i begrepp att besluta om i morgon.

Om man vid utformningen beaktar dessa synpunkter bland alla andra beaktansvärda synpunkter som redan har framförts under den snart treåriga debatt som har förts omkring lokaliseringsspolitiken, även från denna talarstol, tror jag att det beslut som riksdagen kommer att fatta i denna fråga — rätt utnyttjat — kommer att ge hjälp till självhjälp åt många av de orter och bygder, som i dag hotas av förtvinande och avfolkning samt ge nytt hopp åt människorna i dessa områden. Förutsättningen är att

man är beredd att satsa på den enskilda företagaren eller de företagarämnena, som vi hoppas att en nystartad företagarutbildning här i landet kommer att hjälpa oss att få, och på det viset medverka till att skapa arbetstillfällena åt många av de friställda människorna från skogs- och jordbruket.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få instämma i herrar Regnélls och Cassels yrkanden och yrkar alltså bifall till utskottsutlåtandet med undantag av de punkter som upptas i reservationerna 7, 8, 15, 16 och 17.

Därefter anförde:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Ursprungligen hade jag — med tanke på dagens långa talarlista — tänkt att i mitt anförande koncentrera mig på ett par detaljfrågor. Efter den debatt som förts här tidigare i dag kan jag dock inte uraklåta att inledningsvis tillfoga några kommentarer.

Här har i debatten centerpartiet beskyllets för att inge folk falska förhoppningar om att det skulle gå att få till stånd en industrialisering i varje liten by. Det har frågats, i vilka orter centerpartiet vill göra detta möjligt med hjälp av lokaliseringssstöd, och nu senast av inrikesministern, hur finmaskigt det nät av tätorter, som vi förordat, bör vara.

Låt mig till detta säga, att det väl är enkelt att få svaret på dessa frågor — det är endast att läsa innantill! I reservationen nr 1 till utskottsutlåtandet anföres i detta sammanhang följande: »Enligt motionärernas mening bör målsättningen för en aktiv lokaliseringsspolitik vara att skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet. Det är självklart att de lokala betingelserna måste bedömas olika i olika delar av landet och att tätheten i förekomsten av orter, som kan bedömas som livsdugliga, kan variera vä-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

sentligt.» Och fortsättningsvis heter det: »Motionärerna understryker emellertid, att kommunblockscentra bör kunna godtas som lokaliseringorter. Detsamma bör enligt motionärerna gälla beträffande andra tätorter, som kan sägas ha motsvarande karaktär och funktion.»

Med detta har väl svar lämnats på alla de frågor som i detta sammanhang har ställts.

När på detta sätt skillnaden eller överensställningen i fråga om uppfattning och målsättning har diskuterats så livligt vill jag fästa uppmärksamheten på ett område där en klar skillnad föreligger. I fråga om vilka resurser som skall anvisas för lokaliseringpolitikens förverkligande är skillnaden uppenbar. För bidragsverksamheten exempelvis förordar ju centerpartiet ett belopp av 100 miljoner kronor mot regeringens bud om 60 miljoner per år. Det är en betydande skillnad i vilja och intresse för att få någonting utträttat.

Sedan vill jag bekänna att när jag i går kväll hade tillfälle att studera bankoutskottets utlåtande så rann mig några skaldeord i minnet: »Jag bar pengar till de redan rika, och kravbrev till en medellös.» — Då vi behandlar och går att besluta om en aktiv lokaliseringpolitik måste det vara angeläget att åtgärderna inte blir sådana som i den anförda strofen, att vi skickar kravbrev till medellösa.

I motionen nr 1084 i denna kammare har vi bl. a. vänt oss emot den utflyttningspolitik som bedrivs i form av att beredskapsarbeten för arbetslösa norrlänningar ordnas i de sydligare delarna av landet. Genom beredskapsarbetena kommer ju olika nyttiga investeringar till stånd. De ger därigenom inte blott sysselsättning för dagen utan även ett bättre försörjningsunderlag för framtiden. Så är fallet inte minst i fråga om vägbyggnadsverksamheten, som ju blir till bättnad för bl. a. skogsbruket och skogsindustrien. Av ett interpellations-

svaret som inrikesministern lämnade i går framgick att drygt 400 norrlänningar för närvarande är sysselsatta med beredskapsarbeten förlagda till mellersta och södra Sverige men även att man räknar med att under vintern få upp denna siffra till 1 200.

Det måste få noteras att denna siffra — 1 200 norrlänningar på beredskapsarbete långt från hem och familj — även innebär betydande kostnader, problem och svårigheter för de arbetslösa. Det är därtill uppenbart att dessa arbetare skulle ha åstadkommit för landsdelens framtid värdefulla investeringar om beredskapsarbetena hade varit lokaliserade till de arbetslösas eget hemlän.

Utskottet försöker nu glida förbi denna fråga med att hänvisa till att den varit uppe till behandling under vårriksdagen. Låt mig till detta få göra tvenne påpekanden.

Frågan har fått allt större och alltmera påträngande aktualitet i och med att alltfler arbetslösa ställs inför tvånget att ta arbete långt från hem och familj.

Då frågan den 22 april behandlades här i riksdagen, var det därtill rätt nära att ett ur norrländsk och ur de arbetslösas synpunkt positivt beslut hade fattats. Härför hade bara behövts ytterligare fyra röster i denna kammare och tio i medkammaren. Mot bakgrunden av dessa förhållanden syns det mig att utskottet bort upptaga denna fråga till en allvarlig realbehandling.

Till utskottsutlåtandet är fogat en reservation nr 3, där denna fråga berörs och där det framhålls att de i motionerna framförda synpunkterna med tanke på de aktuella lokaliseringåtgärderna vore värda ett visst beaktande. Jag finner visserligen denna formulering vara alltför vag och alltför menlös. Jag tycker inte att det räcker med ett »visst beaktande», utan jag finner att det är synnerligen angeläget att få slut på det här avsändandet av krav-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

brev adresserade till de arbetslösa i Norrland.

Då det emellertid kan vålla bekymmer vid voteringspropositionens fastställande om jag kommer med ett eget yrkande härvidlag, skall jag för tillfället nöja mig med att yrka bifall till reservation nr 3.

I vår motion har även upptagits lokaliseringstudningens förslag om sänkning av priset på elektrisk kraft i Norrland, där ju den övervägande delen av landets elektriska energi produceras. Då jag vet att en annan talare kommer att beröra denna fråga, vill jag här endast konstatera att en sådan åtgärd vore ägnad att sänka levnads- och produktionskostnaderna i Norrland och därmed på ett effektivt sätt främja företagsamheten i denna landsdel och ge ökad sysselsättning åt människorna i norr.

I anslutning till detta vill jag med denna korta motivering endast framföra ett yrkande om bifall till vår motion på denna punkt. Jag yrkar således, herr talman, att det stycke på s. 31 i utskottets utlåtande som börjar med orden »I propositionen avvisas» och slutar med orden »förslag skall genomföras» måtte ersättas med ett stycke av följande lydelse: »I propositionen avvisas kommitténs förslag om en sänkning av vattenfallsstyrelsens eltaxor i Norrland under hänvisning bl. a. till att de nuvarande eltaxorna innebär avsevärt lägre elkraftskostnader i Norrland än i övriga delar av landet. Utskottet delar icke departementschefens uppfattning utan tillstyrker det i motionen II:1084 gjorda yrkandet att kommitténs förslag skall genomföras.»

Till sist vill jag, om motionärerna tillåter det, även uppehålla mig något vid en annan motion, nr 1092 i denna kammare av herr Svanberg m. fl. I den pläderas bl. a. för att vid beviljande av lokaliseringstöd, lån och bidrag, hänsyn även skall tagas till behovet av rörelsekapital. Låt mig uttala mina sym-

patier för detta förslag. Då utskottet emellertid ställt sig avvisande vill jag även uttala den förhoppningen att tanken på att behovet av rörelsekapital skall kunna beaktas vid fastställande av lane- och bidragsbeloppen hålls levande i fortsättningen. Det syns mig att det föreligger en möjlighet att rätt snart få en komplettering i detta hänseende. Av vinstmedel från LKAB avsätts sedan några år pengar bl. a. till den s. k. Norrlandsfonden. Fondstiftelsens styrelse har rätt nyligen i en skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt att medel fortsättningsvis och till förhöjt belopp skall avsättas till fonden. Det får väl förutsättas att denna fråga blir föremål för riksdagens prövning in på det nya året. Om därvid styrelsens förslag blir beaktade, torde här öppnas en möjlighet att råda bot för den brist på förståelse som utskottet har visat motionärernas förslag.

Jag tillåter mig vädja till regeringen att framlägga en proposition enligt vad som föreslagits av styrelsen för Norrlandsfonden.

Herr talman! På många håll i landet är situationen den att det brådskar med aktiva och effektiva lokaliseringsinsatser. Det brådskar om det inte skall bli för sent, om inte för stora områden, inte minst i mina bygder, skall bli ett öde ingenmansland med allt vad det innebär i negativ riktning för hela folkhushållet. Jag biträder därför det yrkande som ställts av herr Hansson i Önnarp och yrkar därutöver bifall till motionen 1084 i denna kammare i enlighet med vad jag tidigare föredragit.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag är nästan övertygad om att kammarens ledamöter är tack samma, om jag i mitt korta anförande koncentrerar mig till det avsnitt i propositionen och utskottsutlåtandet som behandlar målsättningen och samhällsplaneringen, kanske inte så mycket dagens målsättning och dagens planering

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

utan mera framtidens. Jag kom att reflektera över framtidsplaneringen och framtidsperspektiven, när inrikesministern från denna talarstol nämnde några siffror rörande den andel av vår befolkning som sysselsätts och kommer att sysselsättas inom jordbruket för närvarande 13 procent och inom 10 år ungefär 8 procent. Det ger ett perspektiv som visar varför vi måste syssla med framtiden. Då blir det inte mindre av planeringar och ekonomiska uppoffringar utan tvärtom.

Arbetsmarknadsstyrelsen har konstaterat att det kostar staten över 12 000 kronor att lokalisera en anställd. De 94 miljoner kronor i statsbidrag som använts under den ett och ett halvt-åriga försöksperioden har skapat 7 800 nya sysselsättningar. Totalt har de 194 projekten kostat 243 miljoner kronor. Den proposition och det utskottsutlåtande vi i dag diskuterar bygger i stort sett på denna försöksverksamhet. Att man sedan vill utsträcka denna verksamhet med ytterligare fem år kanske har sin naturliga förklaring: man vill väl pröva ytterligare. Om sedan dessa 800 miljoner kommer att få den åsyftade verkan är det svårt att i dag yttra sig om. Dock gör jag redan nu den reflexionen med anledning av bl. a. de redovisade kostnaderna för lokaliseringen av en anställd, att staten har praktiskt taget ingen möjlighet att driva en passiv företags- och lokaliseringspolitik.

Vad är det för övrigt för skillnad på AB Sverige i dylika fall och ett vanligt ekonomiskt företag? Praktiskt taget ingen. Planeringar, kostnadsanalyser, strukturundersökningar, konkurrensförhållanden, råvarubaser, arbetskraftsresurser, bostads- och transportförhållanden är dagliga ingredienser för industrifolk. Koncentrations- och stordriftsproblematisering hör också till dagsrutinen.

Men de mest brännande frågeställningarna är troligtvis hur långt man kan och skall gå. Det lär även finnas

en optimal gräns där lönsamheten kan ifrågasättas. Och i detta hektiska utvecklingsskede trampar ändå vissa politiker och en del här i riksdagen på i samma gamla ullstrumpor som om ingenting hänt och talar om »de där näten», som bankoutskottets ordförande uttryckte sig vid ett tillfälle under utskottsförhandlingarna. Röstfisknät är nog en rättare benämning på denna form av lokalisering.

De som för ett dylikt språk här far sannerligen inte hem till sina bolagsstyrelser och förverkligar det man talar om i riksdagen. Nej, vill vi något så när rädda våra ansikten, bör vi ha en klar bild av vad som sker på det tekniskt-ekonomiska och näringsgeografiska fältet. Näringslivet är inte en sak och samhället en annan. Båda är lika beroende av varandra. Det gäller som det står i propositionen att »en avgörande förutsättning för en fortsatt snabb standardstegring är att vårt näringsliv anpassas och utvecklas efter det moderna samhällets krav. Ny teknik, nya produktionsprocesser och nya varor kommer att skapa nya företag och marknader.»

Konstaterandet av denna snabba och nödvändiga utveckling gör att jag för min del tror att icke heller ett genomförande av regeringsförslaget och det föreliggande utskottsförslaget är tillräckligt för att vi skall uppnå den balans i befolkningsomflyttningen och möjligheterna till nyskapande av utkomstmöjligheter som vi alla önskar. En folktom landsbygd och en myrstackstillvaro i tätorter och storstadsregioner har det tidigare talats om här i dag. Jag ställer därför i större utsträckning min förhoppning till den del i propositionen där det står: »För att möta de växande anspråken på en väl planerad utbyggnad av den samhälleliga basorganisationen måste, såsom också framhållits av såväl kommittén som remissorganen, kunskaperna om de lokaliseringspolitiska förutsättningarna ökas

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

genom forskning och intensifierad utredningsverksamhet på detta område.» Inrikesministern har också här starkt understrukt behovet av ökade resurser för forskning, samhällsorganisationen o. s. v.

Vad är det för övrigt som säger, att vi skall ha någon annan utvecklingstrend än andra länder och mindre behov av planeringsverksamhet? Herr Hagnell har tidigare under dagen varit inne på hur olika länder gjort tidigare. Jag har även för min ringa del under årets remissdebatt sökt åskådliggöra vad man gjort i Frankrike, Holland, Spanien, Italien o. s. v. Men jag tycker inte man behöver gå så långt för att få exempel på en utveckling som även vi här i landet kan se på, nämligen inom vårt grannland Finland. Där planerar man att bygga tio nya städer av framför allt två orsaker, dels för att folkvandringen söderut är ett faktum, dels för att helsingforsregionen inom de närmaste 30 åren måste räkna med ett fördubblat befolkningsantal o. s. v. Känns inte tendenserna väl igen? Helsingfors tackar redan nu i princip nej till storindustrier. I de fall då redan etablerade företag vill öka sin tomtmark ställer man krav på att den därigenom ökade personalstyrkan skall till 25 procent få bostadsfrågan löst genom företaget. Man har också tillsatt en riksplaneringsbyrå och ett riksplaneringsråd där statsministern är ordförande.

Mera härom finns att läsa i senaste numret av Företagaren. Jag gör den reflexionen att centerpartiets riksdagsmän inte verkar vara alltför flitiga läsare av denna tidning. I annat fall skulle de ha kunnat konstatera att Finland har precis samma problem som Sverige.

Debatten kommer att gå vidare, hoppas jag, och främsta anledningen till att jag hållit detta anförande har varit att jag vill lyfta fram frågeställningarna i rampljus. De är sannerligen så svåra att de behöver diskuteras ingående. En artikelförfattare i Industriför-

bundets tidskrift ifrågasätter till och med om vi inte skulle skapa något av »Brasilia-byggen». Vad detta innebär känner väl de flesta av kammarens ledamöter till. Man skapade en ny stad i Brasilien på jungfrulig mark.

Det finns många olika aspekter på detta problem. Alla är intressanta och nödvändiga att ta hänsyn till, och jag är övertygad om att man måste göra det i framtiden. En fråga som överskuggar alla andra är naturligtvis denna: Vad syftar vi till med vår planerings- och lokaliseringpolitik? Skall vi lappa på där den gamla marknadshushållningsteorien om fri konkurrens har misslyckats? Är vi ängsligare än man är i andra europeiska länder att skapa bestämda regioner med en för näringslivet och de anställda gemensam lokal samhällsmiljö? Om en lokal samhällsmiljö skapas, kanske helst med överkapacitet på utbildningsanstalter, sjukhus, nöjeslokaler, stadsplanerade områden och goda kommunikationsförhållanden, kan vi väl ändå ha en förhoppning om att folk och industrier i större omfattning än nu skall bli intresserade av att komma dit. Hårtill kommer att ett tänkt område kunde bli ett kungarike för initiativrika planerare, om de fick gripa sig an jungfruliga områden i stället för att hålla på med justeringar av tidigare stads- och tätortsområden som många gånger redan utvecklats på ett oformligt sätt. Vidareutveckling av tidigare expansiva och välbelägna områden är självklara alternativ som i stor utsträckning tillämpas i dag.

Trestadsalternativet på västkusten, som presenterades för en tid sedan, är i varje fall för mig ett intressant uppslag. Det kanske inte är lika intressant för de berörda kommunalmännen i bygden. Och varför inte skapa en stor attraktionskraftig storstadsregion i övre Norrlands kustområden? Svallvågorna från eventuella storstadsregioner skulle med all säkerhet skölja in över omkringliggande tät- och satellitorter till

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

mera nytta än nätmaskorna från eventuella småindustrier.

Ett tankeexperiment kan man kanske också kosta på sig — även om det verkar förfluget: de 800 miljoner kronor, som vi skall satsa under de kommande fem åren, kanske i stället kunde spridas ut så, att 160 miljoner kronor årligen satsades på fem olika platser, så att säga punktinvesteringar. Det flyger mig i tankarna vad man gjort i Stenungsund. Där satsades 150 eller 200 miljoner kronor — jag är inte säker på siffran — av samhället och staten. Jag utgår från att när samhället och staten satsade denna summa satsade den privata industrien och näringslivet — i detta fall Esso och Mo och Domsjö — ungefär lika mycket. Kanske satsningen genom en dylik samordning med näringslivet skulle stiga till det dubbla på ifrågavarande fem områden.

Mina förhoppningar är att dessa tankegångar kan vinna gehör hos den utredning som det talas om i propositionen. Angelägnast är dock, synes det mig, att innan dessa fem år gått till ända den nämnda utredningen skall vara klar och planerna och riktlinjerna utstakade.

Jag har skrivit under en motion av fru Hörnlund m. fl., vilken i stor utsträckning överensstämmer med de tankegångar jag har framfört. Då jag förutsätter att även den del av motionen som gäller målsättningen kan beaktas av nämnda utredning yrkar jag bifall till utskottets utlåtande i dess helhet.

Herr JONSSON (fp):

Herr talman! Den fråga som nu är föremål för kammarens behandling, nämligen frågan om riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik, har omfattats med stort intresse sedan en lång tid tillbaka. Detta gäller i all synnerhet inom de områden av vårt land som drabbats av en stark minskning av antalet arbetstillfällen. Initiativet har väckt både intresse och förhoppningar bland ansva-

riga kommunalmän och andra. Den omvandling som pågår i vårt samhälle skapar problem och ger ständigt upphov till nya frågeställningar. Orsaken till denna utveckling är känd för oss alla och ger bakgrunden till den proposition som nu ligger på riksdagens bord och de motioner som i anledning av densamma väckts av enskilda riksdagsledamöter.

I vissa delar av landet, främst de norra, har näringslivets omvandling, speciellt på skogs- och jordbrukets områden, medfört ett friställande av arbetskraft. En trend har utbildats som visar att det sedan en följd av år pågår en folkförflyttning till de mellersta och södra delarna av landet. Här har funnits arbetstillfällen, och hit har arbetskraften flyttat.

I propositionen sägs att den aktiva lokaliseringpolitiken skall syfta till att främja en sådan lokalisering av näringslivet att landets tillgångar av kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade och fördelade så att ett snabbt framåtskridande främjas. Samhället bör också söka styra utvecklingen i sådana banor att människorna i olika delar av landet erbjuds en tillfredsställande social och kulturell service. Det förtjänar i detta sammanhang att understrykas att — som vi ser det i folket — samhällets åtgärder bör bidra till att den enskilda människans valfrihet ökas och att hon i möjligaste mån bereds tillfälle att i sin hemort eller dess närhet er hålla arbete och försörjning. Den aktiva lokaliseringpolitiken bör följaktligen ges en sådan inriktning att dessa strävanden gynnas. Det skall dock sägas att av olika skäl inte alla orter har möjligheter att bli föremål för sådana åtgärder i lokaliseringspolitiskt syfte. Detta kan bero på ortens struktur men också på företagens egen bedömning. Som det framhålles i propositionen har varje samhällsmedborgare rätt att förvänta en samhällsservice beträffande skolor, sjukhus, allmänna inrättningar

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

m. m., en service som alltför små orter måste få svårigheter att ordna.

Att det lokaliseringpolitiska stödet kommer att spela en väsentlig roll och bidra till ökade sysselsättningsmöjligheter inom det område där det sätts in torde stå klart för oss alla. Likaså lär det knappast råda delade meningar om att det föreligger ett klart behov av detta stöd för att stimulera till ökad företagsamhet.

Det län som jag representerar, Kopparbergs län, tillhör också i vissa delar det område, som enligt propositionen skall bli föremål för aktiva lokaliseringpolitiska åtgärder. Dess norra och nordvästra delar räknas nämligen in i det norra stödområdet. I fråga om näringslivets struktur kan de i vissa avseenden vara jämförbara med norrlandslänen. Vi har här också kunnat konstatera en fortgående befolkningsminskning inom de olika kommunblocken med något undantag. Under 1950-talet uppvägs denna befolkningsminskning i de norra delarna av en motsvarande ökning i de mellersta och södra, varför för länet i dess helhet flyttningsrörelserna visade balans i slutet av detta årtionde. Sedan dess har det förhållandet inträtt att även vissa kommunblock i de södra delarna drabbats av utflyttningar, främst beroende på en kraftig rationalisering förutom inom skogs- och jordbruksnäringarna även inom de stora basindustrierna. Denna tendens kan vara tillfällig men är inte desto mindre oroande.

Siffrorna för de första åren av 1960-talet — i den mån de är kända — pekar på en negativ befolkningsutveckling i länet. Skogs- och jordbrukskommunerna har drabbats hårdast, under det att orter med blandad sysselsättning kunnat hävda sig bättre. Jag tänker då på orter med verkamma företag inom industri, handel, hantverk och servicenäringar, med ett ord orter med ett mera differentierat näringsliv.

De erfarenheter man kan dra av

den försöksverksamhet som arbetsmarknadsstyrelsen bedriver synes ägnade att ytterligare bestyrka behovet och nytan av ett lokaliseringpolitiskt stöd i den nu föreslagna formen.

I detta sammanhang vill jag omnämna att inom den del av Kopparbergs län, som ligger inom det föreslagna norra stödområdet, de bidrag som arbetsmarknadsverket kan lämna har omfattats med stort intresse. Under nu löpande budgetår fram till den 12 november har länsarbetsnämnden behandlat och tillstyrkt ansökningar till nybyggnader av industrilokaler för en byggnadskostnad av cirka 17 miljoner kronor, fördelade på 18 företag, varvid statsbidrag utgår med cirka 5,5 miljoner kronor. Utöver detta är 11 ytterligare ansökningar för en beräknad byggnadskostnad av 11 miljoner kronor under behandling. Vidare utredning pågår i dessa fall. Skulle dessa senare ansökningar bifallas och liknande statsbidrag utgå, skulle det samlade statsbidraget för samtliga dessa projekt kunna beräknas till cirka 9 miljoner kronor.

Dessa projekt, som är lokaliserade till olika orter, beräknas under byggnadstiden sysselsätta ett högst antal byggnadsarbetare av cirka 540, medan den framtida sysselsättningseffekten uppskattas till 562 nya arbetstillfällen. Räknar man med att bakom varje arbetstare står ytterligare två personer, skulle alltså projekten innebära nya försörjningsmöjligheter för cirka 1 700 människor.

Till detta kommer den indirekta stimulans som denna sysselsättningsökning medför för annan företagsamhet och inom andra näringsgrenar. Dessutom har man anledning räkna med att det för återstående del av budgetåret kommer att inflyta ytterligare ansökningar om lokaliseringpolitiskt stöd som gäller lokalisering inom det område jag nyss nämnt.

Detta exempel från en avgränsad del

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

av norra stödområdet ger mig anledning konstatera att det kan starkt ifrågasättas om den i propositionen föreslagna medelsramen för investeringsbidrag är tillräcklig. Man får nog räkna med att behoven kommer att visa sig vara större än i propositionen angivits, även om det kan vara svårt att med ledning av nu tillgängliga uppgifter göra en säker bedömning.

I den reservation nr 10 b) av herr Stefansson m. fl., som är fogad till utskottets utlåtande, har folkpartiets utskottsledamöter föreslagit att medelsramen för investeringsbidrag skall ökas till 75 miljoner kronor och de har därtill fogat följande uttalande: »Skulle det senare visa sig att behovet av de medel som nästa budgetår kan få en välplanerad och effektiv användning uppgår till större belopp, får medelsanvisningen givetvis anpassas därefter inom ramen för den avvägning som statsfinansiella och konjunkturpolitiska hänsyn kräver.»

Jag har, herr talman, en stark känsla av att denna utökning av medelsramen kan visa sig behövlig, och jag ber att få yrka bifall till reservation nr 10 b).

De synpunkter, som vi från folkpartiets sida i övrigt anlägger på propositionen, har tidigare utvecklats av herrar Larsson i Umeå och Berglund, och jag kan ansluta mig till vad dessa talare anför.

Därutöver vill jag emellertid säga några ord om en motion, nr 1097, som väckts i denna kammare av riksdagsmän ur alla partier från Kopparbergs län. Från utskottets sida har motionen fått den välvilliga behandlingen att den skall »anses besvarad med vad utskottet i sin skrivning anför». Motionen tar sikte på den del av Kopparbergs län, som ligger utanför det norra stödområdet, och den ansluter till den del av propositionen där det talas om »det särskilda stöd, som i vissa fall kan komma att utgå till orter utanför detta

stödområde». Motionen utmynnar sedan i en hemställan om en generös tillämpning av det särskilda stöd, som föreslås utgå i speciella fall och som närmare beskrivits i propositionen. Enligt den motivering, som anges i motionen, syftar förslaget till att förebygga en fortsatt nedgång i sysselsättningen, främst på grund av ensidighet hos näringslivet.

Jag an knyter till vad jag tidigare sagt beträffande befolkningsutvecklingen och som visar att de södra och sydöstra delarna av Kopparbergs län även drabbats av en befolkningsminskning, förorsakad av sämre sysselsättningsmöjligheter genom bl. a. rationaliseringarna inom den tyngre industrien samt jord- och skogsbruket. Den friställda arbetskraften har icke kunnat sugas upp på andra håll. I dessa delar av länet, där det alltså finns stor tillgång till arbetskraft, har man redan en väl utbyggd samhällsservice och goda kommunikationsförhållanden. Ensidigheten i näringslivet inom berörda områden måste därför ändras.

Utskottets välvilliga skrivning torde just nu vara det längsta man kan komma till i denna fråga. Utskottet säger på sid. 22: »Utskottet, som tidigare betonat de nu föreslagna åtgärdernas karaktär av försöksverksamhet finner det naturligt att man särskilt söker följa utvecklingstendenserna i de områden som gränsar till norra stödområdet. Enligt utskottets mening bör Kungl. Maj:t under försöksperioden äga att företaga mindre ändringar av norra stödområdets gränser i den mån sådana visar sig påkallade.»

Detta bör ge möjlighet dels att stödja ytterligare företagsamhet, dels att undanröja vissa gränsproblem som inte minst ur konkurrenssynpunkt kan uppstå.

Jag vill till slut understryka vikten av att genom de lokaliseringspolitiska åtgärderna även orter utanför de större tätorterna kan komma i fråga för loka-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

liseringspolitiska åtgärder, om företag önskar förlägga sin verksamhet till dessa andra orter. Detta bör även gälla, om företag, belägna på sådana orter, vill utvidga en redan igångsatt rörelse. Jag ber att få åberopa ett uttalande, som statsrådet Johansson nyligen gjorde vid en lokaliseringskonferens då jag hade tillfälle lyssna till honom: »I princip bör ingen ort vara undantagen för lokalisering om förutsättningar finns.» Även i dagens debatt har statsrådet Johansson varit inne på denna sak, och jag tror att det är av värde att denna synpunkt understrykes. Lokaliseringspolitikerna kan på så sätt medverka till att göra även bygden utanför de större tätorterna levande. Från folkpartiets sida har vi mycket starkt velat understryka att företagens egen bedömning skall tillmätas stor betydelse. Då kommer inte valet att stå enbart mellan kommunblockens centralorter, och antalet orter som kan komma i fråga blir inte så begränsat som departementschefen velat göra gällande.

Herr talman! Med de synpunkter jag här anfört ber jag att få yrka bifall till reservationerna 5, 7, 9, 10 b), 12, 15 och 17 som är fogade till bankoutskottets utlåtande nr 48.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag lovar att inte pres-sa tålamodet hos kammarens ledamöter eller herr talmannen längre tid än en förlängd replik.

Den fråga vi här diskuterar, riktlinjerna för den framtida lokaliseringspolitikerna, har nu ventilerats så grundligt att det är nästan omöjligt att hitta några nya argument i själva sakfrågan. Bankoutskottets ledamöter har vid behandlingen av detta ärende i betydande utsträckning anslutit sig till den principiella uppläggningsen, och jag hoppas att så skall ske även här i kammaren. Beträffande målsättningen har centerpartisterna dock redovisat en något avvikande mening.

Vi vet alla att den strukturomvandling som har ägt rum här i landet under de senaste decennierna har fört med sig många problem inte bara för utflyttningskommunerna utan även för de orter dit den friställda arbetskraften har dragit sig. Och konsekvenserna av denna strukturomvandling har under ett par decennier stått i samhällsdebattens centrum. Jag skall därför inte uppehålla mig vid den frågan nu.

Centerpartistiska talare har i dag försökt hitta motioner, där de har varit den pådrivande kraften när det gällt att vinna några resultat på detta område. Jag skall emellertid inte här uppehålla mig vid det som varit. Det skulle säkert gå att hitta mera i så fall. Det är bättre att se framåt och hoppas att det förslag som nu ligger på riksdagens bord och som vi i morgon skall besluta om kommer att leda till de resultat vi alla önskar.

I stället skall jag ta upp ett par frågor som inte har diskuterats så mycket, nämligen propositionens finansieringsfrågor. Departementschefen har föreslagit och utskottet har tillstyrkt att vi med användande av i huvudsak tre olika medel skall försöka nå de resultat vi önskar, nämligen samhällsplanering, råd och upplysningsverksamhet samt statliga stödåtgärder. Planeringen är sådan att vi under en försöksperiod på fem år skall använda 800 miljoner kronor, varav 300 miljoner till bidrag och 500 miljoner till lån. Vi skall alltså under den femårsperioden betala ut 100 miljoner om året i lån och 60 miljoner i bidrag.

Centerpartiet vill öka bidragssumman, i varje fall för första året, med 40 miljoner kronor. För de kommande fyra åren har man inte angivit någon-ting. Folkpartiet har kommit slängande efter med 15 miljoner kronor under det första året för att få täckning för sitt förslag om ett stödområde i sydöstra Götaland. Jag skall inte ta upp den diskussion som herr Hagnell och herr

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

Larsson i Umeå förde om hur detta förslag kom till. Det vore synd att inge herr Larsson någon annan uppfattning än den som han anser vara den riktiga. Men om herr Larsson funderar litet på saken, tror jag han skall finna att vad herr Hagnell sade om vad som hände när frågan behandlades i utskottet i själva verket var riktigt återgivet.

Folkpartiet och centern har en gemensam reservation, i vilken man begär kreditgarantier på ytterligare 50 miljoner kronor om året. Högern har en annan reservation, där man inte godtar den statliga lånefonden utan föreslår att de 500 miljoner kronorna skall gå ut via kreditgarantier, alltså att de ordinarie bankinstitutet skall betala ut dem och staten garantera lånen. Den saken har departementschefen behandlat i propositionen, där han säger att lokaliseringsspolitiken skall föras helt oberoende av konjunkturen i samhället. Som alla vet råder det ofta stor brist på kapital därför att man under en högkonjunktur har mycket små möjligheter att låna pengar i bankinstitutet. Därför menar vi att om dessa frågor skall lösas på ett tillfredsställande sätt, så skall man inte vara beroende av rådande konjunkturer.

Centerpartiet har dessutom föreslagit att man skall få använda de investeringsfonder som företagen under ett antal år har lagt upp. Det har man nämligen fått göra någon tid i det norra stödområdet. Orsaken till att vare sig departementschefen eller utskottsmajoriteten har kunnat acceptera detta förslag är närmast den att investeringsfonderna kom till för ett annat syfte, nämligen att utjämna de konjunkturpucklar som företagen eventuellt kan råka ut för.

Det är en fråga som jag skulle vilja ställa till herr Hansson i Önnarp. Jag ser att han inte är här i kammaren, men det är kanske någon annan som kan svara. I centerpartiets reservation nr 2 tar man upp diskussion om en sak

som jag tycker är litet egendomlig. Departementschefen har ju sagt att de rörlighetsstimulerande bidragen även i fortsättningen kan behöva komma till användning. I reservationen har centerpartiet sagt att de inte skall få användas med mindre än att det har visat sig att de lokaliseringsspolitiska medlen inte kan tillämpas på orten. Det kan alltså innebära att man under en femårsperiod i en region inte får använda utflyttningsbidrag och andra bidrag som föreslagits av departementschefen, ty under tiden undersöker man ju vilka möjligheter som finns att förlägga företag till regionen. Så säger centerpartiet, att om det visar sig att man inte kan lokalisera något företag till orten, skall man använda de rörlighetsstimulerande medlen endast inom den region där man så att säga har bedömt de lokaliseringsspolitiska frågorna.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid detta utan ta upp ett par andra saker. Jag kanske kunde lämna dem åt sidan, ty herr Hansson i Önnarp har tydligen annat att göra i kväll. Han sade här på förmiddagen, att det kan spåras en viss nervositet hos de socialdemokratiska talarna. Han hade kommit till den slutsatsen efter att ha räknat ut att man från socialdemokratiskt håll hade anmält 22 deltagare i denna debatt. Det ansåg han tydde på att vi var nervösa för diskussionen. Jag räknade ut att centerpartiet hade 13 talare anmälda. Om man jämför gruppernas storlek och antalet talare tror jag att vi inte ligger högst.

Men när herr Hansson i Önnarp sagt detta, lämnade han talarstolen och placerade sig i en av statsrådsbänkarna. Om det var tecken på nervositet vet inte jag, men det rättades så småningom till därför att en partivän kom och sade till honom att det kanske inte var lämpligt att man bytte regering så snabbt. Alla känner ju till vilka vägar man skall gå för att ett sådant skifte skall kunna ske. Att herr Hansson i Önn-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

arp talade för centerpartiförslaget får kanske tolkas så som herr Ekström i Iggesund sade: Därtill var han nödd och tvungen. I själva verket skulle han gärna vilja acceptera regeringsförslaget, och han placerade sig därför i en av statsrådsbänkarna.

Inrikesministern frågade herr Antonsson: »Vad har ni i centerpartiet för radikala grepp som ni vill föra in i den här debatten?» Då svarade herr Antonsson: »Jo, vi tänker inte som ni. Vi vill ha ett decentraliserat näringsliv, men ni på socialdemokratiskt håll vill ha ett centraliserat.» Herr Hagnell talade i dag på förmiddagen om hur centraliseringen gick till inom de organisationer där centerpartiet skaffat sig stort inflytande: hur mejerier, slakterier och andra företag på jordbrukets föreningsrörelses område centraliserats till de stora tätorterna. Jag skall gärna medge att en sådan centralisering kanske är riktig ur företagsekonomiska synpunkter. Men jag tror, herr Antonsson, att man skall vara mycket försiktig innan man slänger ut beskyllningen att det bara är vi som vill ha centralisering medan centerpartiet vill ha decentralisering.

Jag skall fortsätta och ställa en fråga till herr Antonsson: Om det skulle visa sig vid femårsperiodens slut, när vi satsat dessa 800 miljoner kronor, att man inte nått de resultat man skulle önska, skulle herr Antonsson då kunna tänka sig att man gav möjligheter för samhället att göra vissa dirigeringar för att få företag att etablera sig på vissa orter där uttunnningen hade gått alltför fort? Herr Antonsson behöver inte svara på centerpartiets vägnar, men det vore mycket intressant att höra vad herr Antonsson personligen har för åsikt på den punkten. Nu har vi moroten, herr Antonsson, som vi skall försöka locka med. Hjälper inte den, är då herr Antonsson beredd att medverka till att vi tar den symbol som brukar förekomma tillsammans med moroten, nämligen kappen?

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att den »förlängda repliken» blev så lång. Men jag skall nu sluta och ber att kort och gott få yrka bifall till utskottsutlåtandet i dess helhet.

I detta anförande instämde herr Eskilsson (s).

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall svara på den fråga som herr Persson i Skänninge ställde till herr Hansson i Önnarp beträffande reservation nr 2. Där säger man från centerpartiet, att man i första hand vill tillgripa de rent lokaliseringpolitiska åtgärderna, före de rörelsestimulerande åtgärderna. Nu säger herr Persson i Skänninge, att det i så fall kan dröja ett stort antal år innan man får utnyttja de rörelsestimulerande medlen, i väntan på att eventuella industrieföretag etableras i en ort. Men det står ju klart utsagt i reservationen: »Först om och i den mån lokaliseringpolitiska åtgärder inte bedömes ekonomiskt möjliga för orten, — — —.» Man skall alltså inte vänta och se om det kommer någon industri till vederbörande ort, utan man skall göra en bedömning av ortens förutsättningar för lokalisering. Finner man vid denna bedömning omöjligt att få till stånd industrilokalisering, då får man enligt denna reservation — alltså i andra hand — vidtaga de rörelsestimulerande åtgärderna.

Jag säger detta bl. a. därför — och det utgör svar på en annan fråga som herr Persson i Skänninge ställde. Det har i propositionen gjorts den avvägningen mellan lokaliseringspolitiken och arbetsmarknadspolitiken, att lokaliseringspolitiken skall tillgripas enbart i de fall där det är samhällsekonomiskt motiverat och där den rörelsestimulerande arbetsmarknadspolitiken inte kan lösa sysselsättningsfrågorna. Vi vill alltså vända på problemet — vi vill ställa lokaliseringen i första rummet och de rörelsestimulerande åtgärderna i andra hand.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

Herr Persson i Skänninge frågade vidare om jag ville medverka till att industrier dirigeras till vissa orter med mycket låg sysselsättning eller, som jag tror han uttryckte saken, där avfolkningen gått så långt att en dylik stimulans skulle vara behövlig. Ja, vi har ju klart angivit vår målsättning: vi vill ha *stimulerande* åtgärder i första hand från samhällets sida plus de enskilda initiativen från företagare. Men då skall företagen känna att samhället ger en stimulans, d. v. s. att samhället medvetet uppmuntrar dem till etablering på mindre orter. Under sådana förhållanden får företagen psykologiskt helt andra förutsättningar att våga ta ett sådant steg.

Jag skulle alltså inte vilja vara med på en dirigerings. Å andra sidan är jag personligen inte främmande för de åtgärder som man tillgripit i andra länder när det gäller att hindra nyetableringar i de allra största städerna.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag låter mig nöja med den första tolkningen. Vi har varit litet tveksamma, men när vi nu fått herr Antonssons tolkning skall väl den vara riktig. Vi har försökt få en tolkning på annat håll, men jag skall inte ta upp den frågan.

Herr Antonsson säger: »Vi vill stimulera företagen.» Men detta är ju just vad man vill också med förslagen i propositionen — dessa syftar till att stimulera företagen. Då frågar jag herr Antonsson: Om man inte lyckas med dessa medel och vi ändå har den uppfattningen att det på vissa orter är önskvärt att man får till stånd en bromsning av utflyttningen, skulle i så fall herr Antonsson säga, att utflyttningen får fortgå, eftersom han inte vill vara med om att samhället får göra några ingripanden utan bara vill att samhället skall stimulera företagen? Det skulle vara ganska intressant att få veta detta.

Jag skall med en gång deklarerera, herr Antonsson, att jag tror att de åtgärder vi nu är beredda att besluta om i längden kommer att visa sig otillräckliga. Jag tror att samhället på ett eller annat sätt måste skaffa sig ett större inflytande, och jag är inte, herr Antonsson, rädd för att ta konsekvenserna av detta.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om riksdagen skulle godkänna det lokaliseringsstöd som centerpartiet har föreslagit och som på vissa punkter går långt utöver regeringens förslag, är det min mening att vi först får pröva om dessa åtgärder har den stimulerande verkan som vi avser. Skulle de inte räcka till får vi överväga andra åtgärder sedan femårsperioden gått till ända. Jag vill dock inte göra någon utfästelse om att vi skall gå in på en tvångsdirigering av företagsamheten. Jag tror nämligen att våra åtgärder plus en aktiv medverkan från samhällets sida, vilken gör att företagsamheten känner att samhället verkligen understöder nyetablering även på småorterna, i och för sig kommer att innebära en stimulans och psykologiskt bygga under för friska initiativ från företagens sida.

Jag kan upprepa att jag inte skulle ha något emot att komma överens med herr Persson i Skänninge om att det exempelvis i Stockholm inte är så angeläget att etablera nya industriföretag. Men jag vill inte vara med om att dirigera företagen genom tvingande bestämmelser ut till dessa småorter. Vi får först se vilka effekter i positiv riktning dessa stimulansåtgärder kommer att medföra.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Antonsson säger att han är medveten om att centerpartiets förslag, om riksdagen nu godtar det, kommer att gå vida utöver det som föreslås i propositionen. Jag vill i så fall fråga herr Antonsson: Vilka förslag

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

är det som går vida utöver propositionens förslag och som skulle vara betydligt bättre än de som bankoutskottets majoritet framlagt?

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att något beröra förhållandena i östra Götaland. Innan jag går in på den saken vill jag emellertid gärna utveckla en synpunkt som herr Persson i Skänninge och flera andra talare tagit upp, nämligen rationaliseringen inom jordbruket.

Det har framhållits att en minskning av antalet arbetstillfällen skett genom rationaliseringar inom jordbrukets förädlingsrörelse. Det är riktigt — exempelvis har rationaliseringen bara inom Mjölkcenralens område inneburit att man under varannan månad under 50 års tid lagt ned ett mejeri. Jag vill fråga herr Persson i Skänninge, såsom en i jordbruk insiktsfull man: Om inte denna rationalisering hade skett, skulle herr Persson i Skänninge då ha varit beredd att betala exempelvis det högre mjölkpris som skulle ha blivit följderna?

Jag är, herr talman, väl medveten om att det i denna stund inte tjänar mycket till att argumentera för motioner och reservationer, men jag måste med några ord få beröra utvecklingen i östra Götaland och främst då i mitt eget län.

Av den lokaliseringsutredning rörande Kalmar län som gjorts av arbetsmarknadsstyrelsen framgår att jordbruksnäringens andel av den förvärvsarbetande befolkningen är större i Kalmar län än genomsnittet för landet. I 15 av rikets län är jord- och skogsbrukets andel lägre än i Kalmar län. Mellan 1930 och 1958 hade endast Gotland, Blekinge och Kronobergs län sämre befolkningsutveckling än Kalmar. Genom nettoutflyttning förlorade länet under 1940-talet 5 300 personer och under perioden 1951—1958 6 700 personer. Lokaliseringsutredningen visar också att om inte näringarnas sysselsättningsökning i Kal-

mar län blir av minst samma omfattning som beräknas för landet i övrigt kan en fortsatt nettoutflyttning av arbetskraft från länet förutses.

Länets egna naturtillgångar utgörs främst av skog och åkermark. En stor del av länets industrier bygger på dessa naturtillgångar, men någon nämnvärd produktionsökning kan inte förutses. I stor utsträckning blir därför möjligheterna att motverka sysselsättningsminskning i stället beroende av möjligheten att till länet nylokalisera företag som inte ligger i omedelbar anslutning till råvarutillgångarna eller avsättningsmarknaden inom länet.

Utredningen har således visat att länet och dess olika regioner hör till de områden i landet som borde ägnas särskild uppmärksamhet i samband med lokaliseringsverksamheten. Så har nu inte blivit fallet — tvärtom har genom olika åtgärder möjligheterna att till länet nylokalisera företag försvårats.

Jag syftar här inte bara på den rent företagsmässiga nyetableringen utan mera på de åtgärder som dessutom skall sättas in från samhällets sida för att småorterna skall bli mera attraktiva för företagen från servicesynpunkt. Exempelvis är produktionen av bostadslägenheter i och för sig en utomordentlig lokaliseringsfaktor. Denna produktion har beskurits, vilket ytterligare skärpt läget.

Detta har haft till följd att många av länets industriorter, vilka under senare år har gjort avsevärda investeringar i industriutbyggnader och maskiner, på grund av bostadsbristen inte lyckats skaffa erforderlig arbetskraft. Den självklara följderna av detta har blivit en i förhållande till de ursprungliga planerna minskad och fördryad produktion, eftersom man inte har kunnat använda sig av hela den tillgängliga produktionsapparaten. Aktuella exempel på sådana svårigheter finns i flera av länets industriorter.

Medelsramen för innevarande års

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

budget utgör för tertiärlån 11,9 miljoner kronor. Redan vid utgången av maj månad hade av detta belopp disponerats 11,1 miljoner kronor till sammanlagt 875 lägenheter. Under senare år har bostadsproduktionen uppgått till cirka 1 200 lägenheter. De under året anvisade medlen kommer att räcka till 900 lägenheter. Detta måste betecknas som en antilokaliseringspolitik.

Det är, herr talman, i ett län som befolkningsmässigt haft en så ogynnsam trend fullständigt oförståeligt att bostadsproduktionen i Kalmar län skall minska samtidigt som denna produktion i riket i övrigt ökar för varje år. Att detta förhållande försvårar de utomordentligt positiva strävanden som förekommer på länsplanet från länsmyndigheter, landsting och kommuner när det gäller att lokalisera nya företag till länet är självklart.

Även om inrikesministern inte anser eller har ansett sig kunna ta in östra Götaland i den aktuella debatten, borde man i varje fall se till att inte sådana åtgärder vidtages, som försämrar de möjligheter vilka finns inom länet för att dit lokalisera nya företag utan statlig hjälp. Att få konkurrera på lika villkor med andra delar av landet är en i mitt tycke rimlig begäran.

Över huvud taget borde man från statsmakternas sida skapa sig en bättre helhetsbild av områden som dessa och inte låta den ena verksamhetsgrenen förbli ovetande om vad den andra gör. Det skulle kanske kunna övervägas om inte t. ex. SJ kunde tillåta att vissa bansträckor i större omfattning kunde gå med förlust. Det finns tyvärr alltför många exempel på goda statliga insatser som gjorts exempelvis genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg, vilka ointetgjorts genom att SJ några år senare varit berett att lägga ned järnvägen till den tätort, som arbetsmarknadsstyrelsen så framgångsrikt räddat.

Detta har inträffat i Valdemarsvik, trots att ett tredje statligt verk, nämli-

gen vattenfallsstyrelsen, har planer på ett kraftvärmeverk därstädes. För Valdemarsvik med kringliggande bygd skulle denna nya statliga verksamhet betyda en mycket kraftig expansion.

Lokaliseringpolitiken måste därför enligt min mening också syfta till att de statliga insatserna synkroniseras för att man skall kunna nå ett gott slutresultat.

Herr talman! Jag instämmer i de yrkanden som framställts på denna punkt av herr Hansson i Önnarp och hemställer dessutom om bifall till reservationerna 11 och 13 av herr Nils Theodor Larsson.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Frågan om ett lokaliseringstöd åt de områden i vårt land som i detta avseende har det svårast har väl i de vidaste kretsar hälsats med tillfredsställelse. Att någonting måste göras för att underlätta lokalisering till de områden som benämnts det norra stödområdet är enligt mitt och väl de flestas förmenande uppenbart. Att detta sedan kommer att lösa alla problem i berörda områden tror jag dock inte man skall ha några förhoppningar om, men att de medel som under den närmaste femårsperioden nu ställs till förfogande verksamt kommer att lätta det hårda tryck som nu vilar över detta område av vårt land, det vågar jag ändå hysa en förhoppning om.

Jag skall, herr talman, med hänsyn till det stora antal talare som är antecknade försöka fatta mig kort och endast uppehålla mig vid några få saker som rör organisationen i detta vidlyftiga material.

Lokaliseringsverksamhetens organisation har av departementschefen på det regionala planet förutsatts komma att handläggas av länsstyrelsen som får till uppgift att leda och samordna verksamheten på detta plan. För handläggning av hithörande frågor föreslås att till länsstyrelsen skall knytas ett råd-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

givande organ, benämnt planeringsråd. Utskottet delar departementschefens uppfattning att vid länsstyrelserna inrättas ett planeringsråd med rådgivande funktion, och att detta skall bestå av ett förhållandevis litet antal ledamöter. Men för att kunna tillgodose vad utskottet har betecknat som värdefulla önskemål om en vidgad representation i rådet har vi beslutat föreslå en ökning av antalet ledamöter från sju till nio. Av dessa skall Kungl. Maj:t utse fyra och landstinget fem ledamöter.

I centerpartimotioner har framförts krav på att inom det norra stödområdet skall inom länsstyrelserna inrättas en lokaliseringssektion vartill knytes ett lokaliseringsråd, och man förordar också från samma håll att riksdagen skulle uttala sig för att särskilda befattningshavare med lokaliseringpolitiska uppgifter tillsättes vid länsarbetsnämnderna inom i första hand det norra stödområdet. Frågan om särskilda lokaliseringssektioner skall inrättas vid länsstyrelserna avvisar utskottet som samtidigt menar att personalbehovet vid länsstyrelserna inte bör bli föremål för några ställningstaganden i detta sammanhang. Utredningar pågår som bekant.

Som centralt lokaliseringsorgan föreslår departementschefen arbetsmarknadsstyrelsen. Uppgifterna i detta sammanhang blir rådgivnings- och upplysningsverksamhet samt handläggning av ärenden rörande stödåtgärder i lokaliseringpolitiskt syfte. I reservation nr 17 har höger- och folkpartiledamöterna uttalat sig för att i arbetsmarknadsstyrelsens ställe inrättas en särskild lokaliseringsdelegation.

Man menar att man på detta sätt kan tillföra organet den sakkunskap som representanter för företagare, arbetstare, kommuner och kreditväsende bör besitta. Från utskottets sida menar vi när vi avvisar dessa önskemål att den representation och den sakkunskap som man efterlyser redan finns före-

trädd inom arbetsmarknadsstyrelsen. Och departementschefen har vidare lämnat vägen öppen för en ytterligare breddning av styrelsens sammansättning därest en sådan skulle visa sig önskvärd. Därmed menar vi att dessa synpunkter är tillgodosedda.

För samordning i Kungl. Maj:ts kansli av de lokaliseringpolitiska frågorna föreslås inrättandet av ett särskilt organ, benämnt lokaliseringsberedningen. I denna beredning skall ingå företrädare för berörda departement och myndigheter samt näringslivets organisationer. Utskottet, som ansluter sig till det här föreslagna, understryker samtidigt, eftersom det i några motioner anförts att denna beredning inte kan betraktas som något annat än en tillfällig lösning, att hela denna verksamhet har karaktär av försöksverksamhet och därför får bedömas utifrån dessa utgångspunkter.

Ärenden som gäller det norra stödområdet skall enligt propositionen hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning om kostnaderna för projekten överstiger två miljoner kronor. Motionsledes har framförts krav på att beloppet skulle höjas till fem miljoner och att arbetsmarknadsstyrelsen skulle få vidgade befogenheter på detta område. Utskottet har dock funnit det önskvärt att Kungl. Maj:t åtminstone under försöksverksamhetens första skede svarar för prövningen av ärenden av större ekonomisk räckvidd. Utskottet har dock stannat för att den föreslagna beloppsgränsen höjs från två till tre miljoner kronor. Vi menar att detta bör vara en lämplig avvägning, och man vill inte betunga departementet med relativa småsaker. När arbetsfördelningen prövats en tid kan givetvis förskjutningar komma att visa sig önskvärda och de bör i så fall, menar vi, komma till stånd. Hela verksamheten är på sitt sätt ett försök, men ett försök som jag, herr talman, hoppas skall komma att få gynnsamma verkningar för berörda områden och där-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

med också för vårt land och dess näringsliv.

Jag begränsar mig, herr talman, till dessa synpunkter på detta annars så stora problem av den anledningen att jag eljest skulle komma att upprepa en del som redan är sagt men också med hänsyn till att många talare återstår. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Jag skall inte ta lång tid i anspråk.

När provisoriet inom lokaliseringsspolitiken nu skall brytas, och lokaliseringsspolitiken skall ges en fastare och mer målmedveten utformning, är det värdefullt att de lokaliseringsspolitiska åtgärderna enligt förslaget i propositionen inriktas på i stort sett hela Norrland. Men inom det mycket stora geografiska område som de fyra nordligaste länen omfattar råder mycket olikartade utvecklingsförhållanden. Det är sålunda en mycket markant skillnad mellan kustlandet och inlandet i fråga om grundläggande förutsättningar för näringslivet.

Detta gäller t. ex. kommunikationsväsendet. Orterna i inlandet har i allmänhet sämre kommunikationsbetingelser än orterna i kustbandet. Bensin- och brännolja-priserna är lägre i kustbygden, där försörjningen kan ske från relativt närbelägna importhamnar. De kollektiva kommunikationsmedlens service torde också i avgörande utsträckning vara bättre och mera utvecklad i den folkrikare kustbygden än i det folkfattiga inlandet. Man kan också konstatera att inlandet generellt sett har större brist på riskvilligt kapital.

Dessa olägenheter i fråga om service och annat bör man enligt min mening ta hänsyn till genom en differentiering av åtgärderna, när man utformar lokaliseringsspolitiken. Lokaliseringssutredningens förslag syftar ju till en sådan

differentiering enligt särskilda statistiska kriterier. Men dessa kriterier för områden med olika utvecklingsgrader inom näringslivet har inte godtagits i propositionen. De förslag till åtgärder som framförts av utredningen om befolkningsutveckling och näringsliv i Jämtlands län har inte heller beaktats.

Jag har därför tillsammans med några andra riksdagsmän i en motion förordat att landskapen Jämtland och Härjedalen samt västra delarna av landskapet Ångermanland och den del av landskapet Lappland som ingår i Västerbottens län skall få utgöra ett särskilt stödområde inom ramen för det norra stödområde som föreslås i propositionen. De lokaliseringsspolitiska åtgärderna bör differentieras så att dessa inlandsområden kan få med kustbygden mera jämförbara förutsättningar. Detta bör kunna ske t. ex. genom att man för inlandet i viss utsträckning restituerar skatten för bensin och brännolja, genom sänkta elkraftspriser och särskilda direkta statsbidrag för uppförande av industribyggnader. Vidare bör upprustningen av vägnätet forceras. Länsorgan och företagareföreningar i inlandsområdena bör utrustas med särskild lokaliseringsspolitisk expertis, bl. a. för att tillgodose inlandets behov av lokaliseringsspolitisk rådgivning och av riskvilligt kapital.

Utskottet har vid behandlingen av vår motion uttalat att det inte nu är berätt att tillstyrka vårt förslag om en prövning av frågan om differentiering av lokaliseringssstödet med hänsyn till de lokala förutsättningarna i vissa delar av Norrlands inland. Man bör enligt utskottet avvakta erfarenheterna av den reform som vi nu skall besluta. Problemen skall emellertid, säger utskottet, inte lämnas obeaktade, ty »det bör vara en arbetsuppgift för planeringsråden i de berörda länen att närmare överväga glesbygdsbefolkningens speciella situation och framlägga härav föranledda förslag». Det är givetvis

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

också min uppfattning att planeringsråden skall ha denna uppgift, och jag hoppas att en differentiering härigenom skulle kunna uppnås som tillgodoser inlandsområdenas krav.

Efter de uttalanden som utskottet gjort har jag, herr talman, inte för avsikt att ställa något särskilt yrkande i anslutning till motionen, men jag vill kraftigt understryka utskottets uttalande att dessa problem inte skall lämnas obeaktade. Det blir kanske anledning att återkomma till denna fråga i ett senare sammanhang.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Inrikesministerns proposition nr 185 om riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik har fått ett mycket gott mottagande bland flertalet människor, och från fackligt håll hälsar vi densamma med glädje. Det är ingen överdrift att säga att lokaliseringsfrågorna har en sådan betydelse och omfattas med så stort intresse, att de i stora delar av landet blir föremål för fortsatta diskussioner även under kommande år. Man kan fråga sig varför. Ja, de föreslagna lokaliseringpolitiska åtgärderna är i första hand ett led i samhällets strävan att upprätthålla en full och produktiv sysselsättning. Självfallet måste dessa frågor väcka intresse bland den största delen av vår befolkning.

Genom det nu föreliggande förslaget får statsmakterna möjlighet att satsa på de utvecklingsbara orterna inom stödområdena, där man också bör kunna upprätthålla en god servicestandard. I första hand gäller det här att skapa verkligt industrivänliga miljöer. Framför allt får vi inte plöttra bort de möjligheter lokaliseringpolitiken kan ge. Dessutom kan vi räkna med att behovet av en god ekonomisk expansion samt omtanke om arbetskraften i de snabba industriella omställningarna kommer att öka kravet på relativt samlade industriregioner. Angelägenheten av lokalise-

ringspolitiska krafttag i de nu föreslagna stödområdena är förstäelig, och snabba åtgärder är nödvändiga. De 800 miljonerna kommer självfallet att ge statsmakterna större möjlighet att skapa sysselsättning åt en stor del av den friställda arbetskraften inom berörda stödområden. Naturligtvis kommer även den femåriga försöksperioden att ge ett värdefullt tillskott av erfarenheter och kunskaper om lokaliseringpolitiken. Här blir erfarenheten från planeringsorganens verksamhet av mycket stor betydelse, inte minst när det gäller planeringsrådets arbete.

I motion II: 1082 har vi föreslagit en ytterligare utredning syftande till en utvidgad lokaliseringpolitik. I samband med behandlingen av denna motion har utskottet bl. a. uttalat: »En regional avgränsning av det lokaliseringpolitiska stödet är enligt utskottets mening ofrånkomlig. De resurser som kan anslås för ändamålet måste sättas in i de områden där behovet är störst; en spridning av stödet över hela landet eller större delar därav skulle leda till att dessa områden bleve otillräckligt tillgodosedda.»

Jag vill här mycket kraftigt understryka att motionärerna inte vill minska den statliga insatsen till stödområdena. Vi vill endast få till stånd en utredning om vidgad lokaliseringpolitik. Utöver vad jag i motionen anfört för en sådan utredning vill jag framföra några synpunkter.

Den kommande lokaliseringpolitiken kommer utan tvekan att bli ett viktigt instrument i samhällsutvecklingen. Vi kommer också att ställa allt högre krav på en sådan politik. Vi vill också att den skall alltmera medverka till att ge den enskilda människan allt större frihet när det gäller arbetsval, vilket sträcker sig betydligt längre än till enbart full sysselsättning, ett krav som inte bara kommer att gälla inträdet i arbetslivet utan under hela livet. Vi har en mycket lång väg att gå och mycket arbete innan läget blir sådant på arbets-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

marknaden i vårt land. I dag har vi helt andra förhållanden och andra problem att brottas med i olika delar av landet.

Herr talman! Låt mig här ta några exempel från mitt eget län. Skaraborgs län är ett typiskt jordbrukarlän med omkring 70 000 jordbruksenheter. Av dessa utranteras en sådan enhet per dag eller cirka 350 enheter per år. Denna utveckling kommer att fortsätta i allt mera accelererad takt beroende på att de förvärvsarbetande jordbrukarna är ganska många i vårt län. Den förvärvsarbetande jordbruksbefolkningen uppgår till 24 procent mot riksgenomsnittets 12—13 procent. Länets struktur som jordbruksbygd och avfolkningen från landsbygden har därför skapat ett stort utbud av arbetskraft och lokalisering av typiska låglöneindustrier.

En företagen utredning av näringsgeografen Törnkvist bekräftar också att länet är ett utpräglat låglönelän. Ensidigheten inom näringslivet skapar betydande svårigheter för länets invånare. Ensidigheten kan bestå däri att på orten eller i vissa fall inom hela regionen finns övervägande sysselsättningssvårigheter för antingen manlig eller kvinnlig arbetskraft. Flera stora tätorter domineras av verkstadsföretag eller textil- och beklädnadsföretag, vilket självfallet skapar mycket stora problem. Så t. ex. har den största staden i länet betydande svårigheter att få fram arbetsuppgifter för den kvinnliga arbetskraften. Inom denna tätort sysselsätter de större industriföretagen 3 450 män och 650 kvinnor. I andra tätorter inom länet är det ett omvänt förhållande. För att på sikt kunna lösa dessa problem kommer det att krävas ett ökat stöd från statsmakternas sida, kanske inte minst när det gäller lokaliseringsspolitiska insatser.

Under den kommande femårsperioden får statsmakterna inte något direkt inflytande på etableringen av nya företag inom stödområdena. Initiativet kommer här att ligga helt hos det privata näringslivet. Statsmakterna kommer en-

dast att pröva om statligt stöd skall utgå till föreslaget projekt.

Jag har inte något emot ett sådant arrangemang. Jag har kunnat följa många enskilda företagares arbete och har all respekt för deras insatser för att skapa sysselsättningstillfällen ute i våra bygder. Men erfarenheten från min egen hemstad visar att det privata näringslivet många gånger handlar synnerligen egendomligt vid lokaliseringen av företag. Låt mig här anföra ett exempel.

År 1951 sålde Sockerbolaget sin fabriksanläggning i Lidköping till Rörstrands AB. Denna anläggning har ett utomordentligt industriläge vid hamnen och har järnvägen nära nog in på husknutarna. Industriområdet omfattar ungefär 11 hektar. Under de nu gångna åren har Rörstrand endast disponerat en mindre del av fabriksanläggningen medan den största delen därav används till lager- och förrådsutrymmen.

För något år sedan sålde Rörstrand i sin tur hela anläggningen till Centralföreningen. Såväl de kommunala myndigheterna som bygdens invånare känner i dag en mycket stark oro för vad som kommer att hända med denna fabriksanläggning. Kommer den manne att helt disponeras till lagerutrymmen för Centralföreningen? I så fall vill jag upprepa vad jag tidigare sagt, nämligen att vårt län är en typisk jordbrukarbygd där det förekommer mycket starka rationaliseringar och där en mycket stor del av arbetskraften friställes.

På förmiddagen hade jag möjlighet att höra herr Hanssons i Önnarp deklaration om att de bortrationaliserade mejeriernas lokaler ställs till förfogande för nya verksamhetsgrenar. Det är min förhoppning att jordbrukets föreningsorganisationer kommer att se till att även den stora, fina fabriksanläggningen i Lidköping kommer att användas för en ny produktiv verksamhet.

Tändsticksbolaget har också lagt ned sin fabrik i staden. Sedan ett år tillbaka

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

star även dess anläggning tom. Här finns således två stora fabriksanläggningar som för närvarande inte fyller någon större funktion. Vi bör i detta sammanhang komma ihåg att de kommunala myndigheterna gör stora insatser för att skaffa fram industrimark och på det sättet skapa nya arbetsobjekt. Det måste ur samhällsekonomisk synpunkt vara ett mycket stort slöseri med våra resurser att förfara på sätt som skett i det av mig relaterade fallet.

Det är min förhoppning, herr talman, att de kommande planeringsråden på länsplanet kommer att följa dessa frågor och att vi i framtiden kanske kan räkna med en annan utveckling på detta område.

Herr talman! Jag vill till slut endast yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till dagens debatt om lokaliseringpolitiken är det inte utan att man lätt får den uppfattningen att de åtgärder som föreslås skulle komma att innebära utomordentligt stora ingrepp och förändringar av företagsamhet och övrig verksamhet i vårt land.

Jag vill kraftigt understryka att glesbygdernas problem är utomordentligt allvarliga och att det finns stor anledning att uppmärksamma detta förhållande. Jag vill därför, herr talman, instämma i de yrkanden som redan tidigare ställts från högerpartiets sida, vilka innebär ett bifall till propositionen med vissa undantag som framgår av våra reservationer.

Det är naturligt att man i första hand måste se till att de förutsättningar, varunder näringslivet skall arbeta, är de bästa möjliga. Man måste med andra ord ha ett så företagsvänligt klimat som över huvud taget är möjligt. Det är det effektivaste medlet att åstadkomma

en god lokaliseringspolitik. Det måste nämligen finnas plats för initiativkraft, och man får därför inte tillskapa ett system som medför att goda initiativ hämmas på grund av åtgärder som vidtas från statsmakternas sida.

Jag vill därför göra kammaren uppmärksam på att det är en angelägenhet av första rang att de åtgärder som genom de beslut som nu skall fattas inte kommer att innebära att man skadar de företag som redan finns. Därför tror jag att det är angeläget att påpeka att de konkurrensförhållanden som för närvarande råder inte bör förändras, utan att man bör se till att de åtgärder som kommer att vidtagas inte får en sådan verkan.

Subventionerna får sålunda enligt mitt förmenande inte sättas in där man redan nu har en överproduktion på varor, ty dessa näringsgrenar är inte lämpliga för sådana åtgärder. Om man driver en sådan politik kommer det att bli alldeles speciellt besvärligt för småföretagsamheten i vårt land, då det är just dessa företag som har den minsta motståndskraften att sätta emot när de drabbas av skärpt konkurrens till följd av åtgärder från samhällets sida.

Jag vill därför med största tillfredsställelse hälsa det initiativ som inrikesministern tydligen är beredd att ta för att försöka stoppa upp de kommunsubventioner som i vårt land har skapat en hel del problem. Jag tror nämligen inte att det kan vara riktigt att vidta åtgärder som får till följd, att man med denna lokaliseringpolitik kommer att genomföra sådana förändringar i företagsamheten att man flyttar den bort från den rena landsbygden i södra och mellersta Sverige för att i stället placera den i städer eller samhällen i Norrland. Jag tycker att det finns anledning att de lokaliseringsvivare som är ute för att försöka sprida vissa delar av näringslivet över praktiskt taget hela vårt land är ute på fel väg. Vi har under den senaste tiden kunnat observera att det från vissa håll

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

finns ett utomordentligt stort intresse att försöka sprida t. ex. textil- och beklädnadsproduktionen ut över praktiskt taget hela landet. Om så skulle bli fallet tror jag att man i det långa loppet skulle få göra den erfarenheten, att dessa produkter till sist ändå inte skulle bli billigare. Vi fick ju nyligen höra att koncentrationen av mejerihanteringen inte har åstadkommit lägre pris på mejeriprodukter, och jag tror att det skulle bli en motsvarighet till detta här också.

För några dagar sedan kom en småföretagare till mig och berättade att han för några år sedan hade startat ett företag inom träindustrin ute på rena landsbygden, där han hade arbetat upp ett relativt hyggligt företag. De produkter som han saluför motsvarar ett salupris per enhet av ungefär 20 å 25 kronor. Nu sade han: »Du må tro att det inte är så skäligen enkelt att klara den konkurrens som jag i dag möter från ett företag som har fått en samhällelig subvention som i pengar kan beräknas motsvara 1:50 å 2 kronor per enhet.» Det är naturligt om en sådan småföretagare börjar på att fundera över vad det är han håller på med.

Därför menar jag att myndigheterna — och framför allt inrikesministern — måste se till att detta medel kommer att användas på ett sådant sätt att effektiviteten i det nuvarande näringslivet inte försvinner.

Herr talman! Jag har personligen en stark tilltro till att den enskilda företagssamhet som redan finns skall ha förmågan att klara sig ur de olika problem som den kan komma att ställas inför genom alla dessa åtgärder som — det skall jag villigt erkänna — kan vara nödvändiga med hänsynstagande till de problem som glesbygderna står inför. Där emot delar jag ingalunda den pessimism som någon talare här på förmiddagen gjorde sig till tolk för när han förmodade att de föreslagna åtgärderna skulle komma att innebära, att vi i fortsättningen inte skulle få se blomstrande

småindustriorter växa fram ute på den svenska landsbygden. Jag tror, herr talman, att det skulle vara att tillmäta dessa lokaliseringståtgärder en alldeles för stor betydelse.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Det är väl naturligt att de som representerar det norra stödområdet hälsar det förslag som vi nu diskuterar med största tillfredsställelse och helhjärtat ställer sig bakom det. Samtidigt beklagar jag att man inom centerpartiet inte har kunnat sluta upp kring de principiella målsättningarna i propositionen. Det hade i hög grad främjat saken om man hade varit överens och kunnat uppträda enigt. Jag tror det skulle vara till stor skada om man inom det tänkta stödområdet skulle få politiska strider om vilka orter man skall satsa på.

Man har fört en mer eller mindre teoretiskt betonad debatt om vilka orter man skall sätta in lokaliseringstödet på. Jag erkänner att det kan låta mycket vackert i propagandan när man talar om »ett nät av tätorter», men så går det ju ändå inte till i det praktiska lokaliseringsarbetet.

Vi har inom det norra stödområdet haft tillfälle att under ett och ett halvt års tid i praktiska försök pröva det förslag som vi i dag diskuterar.

När man tar upp ett resonemang med företagare om eventuell lokalisering brukar man få några direkta frågor att besvara. De första frågorna är i regel: Vilka utbildningsmöjligheter finns det inom området? Finns det tillgång på bostäder? Finns det god kommersiell service? Finns det goda kommunikationer? När företagaren har fått dessa upplysningar tar han ställning till huruvida han skall lokalisera sitt företag till ifrågavarande plats. Vi skall sålunda ha fullt klart för oss att de moderna företagarna blir mer och mer serviceinriktade; att de kräver denna service av samhället för att över huvud

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

taget ta upp en diskussion om ett företags lokalisering. Det blir alltså företagen som i stor utsträckning kommer att bestämma var industrierna skall lokaliseras.

Jag gratulerar utskottet speciellt på en punkt, nämligen för att man haft karaktär att motstå de många krav som har ställts på utvidgning av norra stöd-området. Det belopp på 800 miljoner kronor som ställs till förfogande för lokaliseringssändamål under en femårsperiod kommer inte att räcka så förfärligt långt. Jag föreställer mig att det måste bli fråga om en ganska koncentrerad satsning, om vi skall utvinna några resultat av denna verksamhet. Man får inom de tänkta planeringsråden i länen försöka kartlägga var satsningarna skall sättas in. Därvid tror jag att man kan få utomordentligt god hjälp av materialet från de utredningar som arbetsmarknadsstyrelsen i många län har genomfört i samarbete med respektive länsstyrelse.

Jag vill också uttala den bestämda uppfattningen att arbetsmarknadspolitiken måste ses som en hel och odelbar enhet. Vi är alla angelägna om att verka för en bättre lokaliseringspolitik. Men vi måste även arbeta med andra instrument — med omskolning, arbetsträning, skyddad verksamhet, flyttningsbidrag och framför allt kanske med beredskapsarbeten. Jag vill i detta sammanhang bara helt kort ge uttryck för våra bekymmer i anledning av de åtstramningar som vidtagits i fråga om beredskapsarbetena. Vi måste trots allt ha dessa beredskapsarbeten för att kunna sysselsätta den arbetskraft som man rimligen inte kan flytta till mellersta och södra Sverige.

Såvitt jag vet har ingen talare i denna debatt berört insatserna på turismens område. Jag vill begagna tillfället att uttala min tillfredsställelse över att man nu öppnar möjligheter att använda lokaliseringspengar även till turistanläggningar. Jag föreställer mig att det finns

ganska stora områden, inom vilka man inte kan räkna med någon industriell verksamhet men som kanske har naturliga förutsättningar ur turistsynpunkt. Då är det utomordentligt bra att man åtminstone i vissa fall kan räkna med att erhålla bidrag och lån för att bygga ut turismen som en stödnäring.

Vidare vill jag bara säga att jag har samma uppfattning som herr Persson i Skänninge, nämligen att om de föreslagna åtgärderna inte visar sig leda fram till konkreta resultat under femårsperioden, måste samhället gripa in med radikalare åtgärder, så att man kan vänta ordentliga resultat. För min personliga del har jag inga samvetsbänkligheter mot att stödja en politik som innebär att samhället vidtar sådana åtgärder.

Herr talman! Jag skall sluta mitt anförande med att såsom helhetsomdöme om propositionen uttala att den bygger på mycket realistiska bedömningar och övertåganden och att den bör kunna avsätta goda resultat under den försöksperiod på fem år som vi nu ser fram emot.

Jag kommer att rösta med utskottet på alla punkter.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Den lokaliseringsproposition och det utskottsutlåtande som nu föreligger till behandling, har enligt herr Regnélls yttranden pressats fram av en otålig opinion. Jag tror inte att detta är riktigt. Lokaliseringsproblemen har av och till varit föremål för initiativ ända sedan 1940-talet. 1947 tillsattes den första statliga utredningen. 1952 var frågan på nytt föremål för riksdagens behandling. 1956, 1958 och 1959 behandlades problemen och resulterade som bekant i den s.k. Näs-lundska utredningen. Att opinionen under senare år kanske varit otålig beror ju mera på att denna opinion ansett tiden vara inne för att vi äntligen borde få ett konkret förslag på bordet och

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

konkreta åtgärder vidtagna. Frågor som stötts och blötts under två årtionden bör alltså kunna flyttas över från diskussionsplanet till handlingsplanet.

Det handlingsprogram — eller den försöksverksamhet — som nu skall om-sättas i praktiken, förefaller mig och min grupp inte särskilt märklig. Jag måste uttala min förvåning över alla de talare som givit uttryck för uppfattningen att detta är något speciellt märkligt, som kommer att sätta djupa spår efter sig i de olika länen. Herr Nilsson i Östersund har förklarat att företagarna kommer att i fortsättningen liksom hittills bestämma var de skall lokalisera sina företag. Om han har rätt, lär det bli som hittills, att det blir storstäderna och de större tätorterna som får företagen. Så pessimistisk är jag inte. Jag har svårt att förstå de lovsånger som olika socialdemokrater stämmer upp i denna debatt. Man frågar sig: Vad kommer egentligen att hända? Ett säkert svar på den frågan är naturligtvis svårt att avge. Men av förslagen att döma kommer inte någon avgörande förändring att inträffa. Jag tillåter mig påpeka, mina damer och herrar, att ni själva snabbt kan räkna ut vad det kan bli av de pengar som nu anslås mer än vad som gjorts hitintills. Man kan naturligtvis knappast tänka sig att centerpartiets önskemål blir tillgodosedda i den utsträckning partiet kräver. Det kan inte bli så mycket gjort, om dessa resurser fördelas på alltför många platser inom stödområdena. För att göra någon nytta måste de koncentreras, och då blir missnöjet större inom de områden där man ingenting får. Någon eller några platser kommer naturligtvis att få en utbyggd eller en nybyggd fabrik. På dessa platser kommer också sysselsättningen att öka. Men att bryta befolkningsströmmen från glesbygder till de expanderande orterna tycks ju ingen anse vara vare sig lyckligt eller möjligt. Jag undantar här centerpartiet. Däremot bör genom lokali-

seringspolitiska åtgärder omflyttnings-takten kunna dämpas och samhällets liksom individernas omställningssvårigheter kunna väsentligt reduceras. Det är utskottets mening.

Vi kan gå med på detta allmänna resonemang men måste få understryka att lokaliseringpolitiken icke kan ses isolerad utan måste ställas in i sitt sammanhang i den allmänna ekonomiska politiken. Man kan sålunda inte med framgång tänka sig en aktiv lokaliseringspolitik utan att samtidigt dra in de expanderande orternas många och svåra problem liksom man måste veta något om framtidsutsikterna beträffande export och import och inriktningen av vår framtida handelspolitik inte minst österut. Våra eventuella förväntningar beträffande utvecklingsländernas behov av import från vårt land och förskjutningarna i produktionen från råvaror och halvfabrikat till förädlingsvaror har också betydelse i detta sammanhang. Det måste handla om att utvidga och öka vår produktion av varor och tjänster, enär tekniken och rationaliseringsåtgärderna i många industrier leder till minskat behov av arbetskraft.

Ingenting av detta ger Kungl. Maj:ts proposition upplysningar om. Man får närmast den uppfattningen att det hela enbart gäller att flytta ett företag från en plats till en annan eller att pumpa in några miljoner kronor här eller där, under förutsättning av att företaget efter bankmässig och lönsamhetsmässig prövning kommer att godkännas.

Vi kommunister vill ogärna kalla detta för lokaliseringspolitik. Jag skulle snarare kalla det en något effektivare arbetslöshetspolitik än den som hittills förts i detta land. De tidigare vägarbetarna i Norrbotten och annorstädes kommer i viss grad att bli industriarbetare, men huvuddelen av de arbetslösa kommer i fortsättningen som hittills att tvingas flytta från inte bara sina hemorter utan också från sina hemlän. Det

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

konstateras såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet. De summor som anslås, med avdrag från de medel som tidigare stått till förfogande för lokaliseringpolitik, ger inte anledning till några andra slutsatser. När vi således ger vår anslutning till propositionen och utskottsutlåtandet är det inte med den stora tacksamhet som vissa talare ger tillkänna. Vi hade nog väntat oss betydligt större krafttag, vilket ju också vår motion nr 1080 här i kammaren bär vittne om.

Herr Holmberg i Luleå har tidigare talat om statliga basindustrier och deras stora betydelse. Jag skall icke upprepa vad han sagt. Däremot vill jag gärna uttala som vår mening att den geografiska indelningen icke tilltalar oss kommunister. Vi anser att åtgärderna måste kunna vidtagas på alla orter där befolkningens intressen så påfordrar. Att samhällsintresset påfordrar särskilda åtgärder för Norrland och övriga uppräknade områden, skulle inte behöva ställa någon annan plats utanför lokaliseringsåtgärderna. De punktåtgärder som skall kunna vidtagas under vissa angivna inträffade förhållanden ändrar ingenting i denna vår uppfattning.

Jag har också undertecknat en motion, nr 1075 här i kammaren, vari vi önskar att Gästrikland skall hänföras till det s. k. norra stödområdet. Herr Ekström i Iggesund har nu tolkat utskottets skrivning på det sättet att han icke yrkat bifall till motionen. Herr Ekström och övriga undertecknare har naturligtvis rätt att ta vilken ståndpunkt de själva önskar. Men nog hade det varit en gård av vanlig hövlighet att i förväg informera övriga undertecknare av motionen hur huvudmotionären ser på sin egen och övriga undertecknarnes motion. Det är ju inte bara huvudmotionärens mening som skall komma fram. Det kan tänkas att de andra som värvats för att sätta sina namn under motionen haft en mening. Jag vet inte hur de personer i Gästrik-

land känner det som fått sig motionen tillsänd i duplicerat skick och av speciella skäl enhälligt ställt sig bakom densamma.

Jag skulle vilja berätta en historia som jag hört i andra hand och som herr Staxäng lär svara för. När han någon gång i början av sin riksdagsmannabana motionerade om anläggandet av en fyr någonstans på västkusten förklarade man vid utskottsbehandlingen att det inte var möjligt att föreslå bifall till motionen men att han kunde räkna på en välvillig skrivning. Han lär då ha yttrat att »det kan gå bra för mig, men hur det skall gå för dom på västkusten att styra efter en välvillig skrivning återstår att se».

Hur vi nu skall kunna öka sysselsättningen, som undertecknarna av motionen var intresserade av, med denna välvilliga skrivning har jag svårt att förstå. Det norra stödområdet har en sammanhängande geografisk linje. Gränsområdena bör sålunda enligt herr Ekströms tolkning ge möjligheter till att hela Dalarna, hela Värmland, Dalsland och Bohuslän kommer med i det norra stödområdet. Dessa möjligheter ger herr Ekström med varm hand samtidigt som han dels inte yrkar på större anslag, dels inte anser att östra Götaland eller andra områden bör få samma förmåner. Det är underliga slutledningar man kan dra av en s. k. välvillig skrivning. Jag finner för min del inte alls anledning att frångå motionen.

Utskottet ansluter sig till departementschefens uttalande att det är väsentligt, att det statliga stödet inte får sådan form och inriktning att risktagandet uteslutande begränsas till staten. Detta syfte får tillgodoses dels genom att en viss gräns sättes för det statliga åtagandet, dels genom att företaget får ställa godtagbar säkerhet. Jag skulle här gärna vilja ifrågasätta om inte det enklaste och riktigaste vore att staten erhöi aktier i företaget som säkerhet för kontanta bidrag och lån.

Om ett sådant företag som Hägglund

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

& Söner, vars företagsledning såvitt jag förstår på ett mycket skickligt och profitabelt sätt drivit sitt företag, skulle erhålla några tiotal miljoner kronor för en utbyggnad eller nybyggnad, har jag svårt att förstå varför inte staten för sina insatser kunde få motsvarande aktier för detta belopp. Företagets soliditet är väl annars av det slaget att det inte skulle möta några större svårigheter för detsamma att på sedvanligt sätt gå ut på kreditmarknaden och låna upp det kapital som de inte själva i det aktuella ögonblicket anser sig kunna skaffa fram. Men det är ju självklart att företaget inte tackar nej till de goda förmåner staten bjuder i form av lån eller bidrag.

Man måste komma ihåg att de pengar som staten handlar med nu en gång för alla är skattebetalarnas pengar. Det kan inte anses oriktigt att skattebetalarna då också kan erhålla del av den utdelning som företaget kan erbjuda sina aktieägare. Eller menar regeringen att det enbart och ensidigt är samhällets uppgift att stå de stora företagen till tjänst med inte bara arbetskraft utan jämväl all annan samhällsservice som dessa företag kräver utan att företagen ger någon som helst ekonomisk garanti?

Vi kan inte dela departementschefens uppfattning att de lokaliseringspolitiska åtgärderna i syfte att påverka den näringsgeografiska utvecklingen för närvarande måste begränsas till direkt och indirekt stöd åt privata företag, där samhällseliga åtgärder i förväg skall uteslutas. Olika åtgärder kan redan nu vidtagas i form av lagstiftning, statlig och kommunal företagsamhet etc. Statsrådet Johansson har redan förklarat att han finner det möjligt och ofrånkomligt att därest samhällsintresset så påfordrar måste samhället ha såväl rätt som skyldighet att starta egna företag. Han värdjade också till de borgerliga att om en sådan situation skulle uppkomma dessa icke skulle ställa sig avvisande

gentemot denna tankegång. Det är självfallet mycket bra om de borgerliga partierna ger sin anslutning till statsindustrier. Jag hoppas dock att regeringen inte anser denna förhoppning vara en förutsättning för samhällsringripanden.

Jag är emellertid angelägen att framhålla att vi inte vänder oss emot de av regeringen föreslagna åtgärderna om investeringsbidrag och lån till privata företagare. Tvärtom tror vi att de gjorda förändringarna i jämförelse med förslagen från den Näslundska utredningen är avgjort ett framsteg och betydligt effektivare för de lokaliseringspolitiska strävandena.

Slutligen, herr talman, uttalar jag den förhoppningen att de lokala och regionala organen skall få ett avgörande inflytande på kommande beslut beträffande planeringen och fördelningen av de resurser som riksdagen nu är i färd att besluta. Att det kommer att bli svåra avvägningsproblem står över all debatt, men länsorganen är trots allt de som bäst känner de konkreta problemen och säkerligen inte är främmande för vare sig riks- eller samordningsfrågornas vikt.

Till sist yrkar jag att i det stycke på sid. 22 i utskottets yttrande, som börjar med orden »Beträffande norra stödområdets» och slutar med orden »visar sig påkallade» företages den ändring som föranledes av bifall till yrkandet i motionerna I: 869 och II: 1075 att riksdagen måtte besluta hänföra hela Gävleborgs län till det norra stödområdet. I övrigt instämmer jag med herr Holmbergs i Luleå yrkanden.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! Av vad herr Nilsson i Gävle har anfört beträffande den motion som var undertecknad av ledamöterna från Gävleborgs län framgår tydligt och klart att han saknar all erfarenhet av utskottsarbete i riksdagen. I en rad motioner har ändringar yrkats

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

beträffande stödområden. Jag förstår nu att herr Nilsson vill anklaga mig för att jag inte underättat honom i förväg om att bankoutskottet fullständigt enhälligt beslutat denna skrivning. Hans jämförelse med herr Staxäng och fyra tycker jag inte passar in i sammanhanget. Här har utskottet gjort en upp- mjukning av stödområdets gränser i förhållande till vad departementschefen föreslagit. Det säges tydligt och klart att utvecklingen i gränsområdena noga skall följas. Dessutom har utskottet sagt att Kungl. Maj:t under försöksperioden bör äga rätt att företa mindre ändringar i det norra stödområdets gränser. Såvitt jag förstår har man såväl i Kopparbergs län som i Värmlands län uppfattat detta som något att ta på, och det gör vi i Gävleborg också.

Jag är glad över att vi kunde vinna enighet på denna punkt. Herr Nilsson måste förstå att man inte kan komma längre. Skulle herr Nilsson av partipolitiska skäl vilja utnyttja detta förhållande, så gärna för mig.

Herr NILSSON i Gävle (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström har alldeles rätt: jag saknar all erfarenhet från utskottsarbete här i riksdagen — detta beroende på att herr Ekströms parti och de andra utestänger kommunistiska partiet från deltagande i sådant arbete.

Det hindrar emellertid inte att vi på vårt håll kan ha en viss erfarenhet från förhandlingar och jag vill till herr Ekström säga att om man, såsom i det här fallet skett, utarbetar en motion som man anser ha allt fog för sig och sedan för att skapa opinion skickar ut denna motion i duplicerad form till kommuner och andra intresserade i syfte att få yttranden från dessa, så är det väl inte herr Ekström ensam som skall ta ansvaret för den välvilliga skrivningen. Herr Ekström borde i så fall ha rådgjort med övriga motionärer om huru-

vida den tolkning, som herr Ekström lägger in i denna välvilliga skrivning, är riktig.

Vi måste ha klart för oss att om man t.ex. begär att östra Götaland skall medtas bland stödområdena men inte begär några extra anslag, så lär det trots denna välvilliga skrivning i praktiken icke finnas resurser för en utvidgning av de stödområden som departementschefen preciserat.

Jag tror nog att jag är ganska torrskodd när vi skall, herr Ekström, möta opinionen på hemmaplan.

Slutligen vill jag bara säga: Jag gör inte politik av partitaktiska skäl såsom herr Ekström har gjort i detta fall.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte varifrån herr Nilsson i Gävle har fått idén, att en duplicerad avskrift av denna motion skulle ha skickats ut till kommunerna. I varje fall känner jag inte till att så skulle ha skett.

Herr Nilsson påstår att socialdemokraterna utestänger kommunisterna från utskottsarbetet. Det är inte vi som gör det utan väljarna!

Herr NILSSON i Gävle (k) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl föga troligt att man bara har givit mig den duplicerade motionen och inte visat herr Ekström förtroendet att ge honom den.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Denna debatt har pågått i många timmar och det kan kanske anses vara litet förmätet att tro, att man genom ytterligare synpunkter skall kunna tillföra den någonting av värde.

När man studerar bankoutskottets utlåtande nr 48 och tar del av den proposition som föregått utlåtandet kan man naturligtvis hälsa de föreslagna åtgärderna med tillfredsställelse, men man får samtidigt ge kommunisterna rätt i

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

att man inte kan vänta att de skall leda till så oerhört mycket. Det är klart, att industrier kommer till på några platser, och det är möjligt att man kan skapa näringsliv där det inte har funnits förut, men man måste dock ha klart för sig att det är moroten som används nu och att det alltid är företagaren själv som bestämmer, om han av olika skäl vill stanna på en plats som passar samhället sämre men honom själv bättre.

Med tanke på detta verkade det litet sorgligt att i förmiddags höra centerns utläggningar om att ett sådant program som centern kräver, skulle kunna medföra så många sköna och behagliga saker. Man får dock lov att gratulera centerpartiet till den slogan som det har skapat när det talar om »ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet». Den låter ungefär lika vacker som den paroll som vi hörde från centerpartiet för några år sedan om »en levande landsbygd», men den har väl ungefär lika litet faktiskt underlag.

I de bygder som berörs av denna avfolkningsutveckling har förhållandena bara på 10—12 år totalt förändrats. De som för ett årtionde sedan betraktades som storbönder i sin bygd och levde gott på skogsbruk och åkerbruk reser nu fem—sex mil för att få sin bärgning som industriarbetare. Byar i vilka 12—15 familjer kunde leva på skogskörslor, ger nu inte utkomst av detta slag åt någon familj. Våra egna ungdomar ger sig i väg till de stora tätorterna i Mellansverige så snart de har möjlighet till det. Detta beror många gånger inte på att de inte får anställning på hemorten utan på den allmänna avfolkningen och på att den, inte direkt deprimerade men ekonomiskt lugna miljön inom näringslivet medför att lönerna hålls nere och inte kan mäta sig med de löner som betalas i mera expansiva orter. Den löneglidning, som man hört så mycket talas om i dessa dagar, ser man inte mycket av i vår landsända, och

det påverkar i stor utsträckning arbetskraften.

Det är alltså arbetskraftens rörlighet vi är bekymrade över. Jag tror inte att de föreslagna åtgärderna kan betyda alltför mycket i detta avseende, utan man får också ta till andra, t. ex. statlig företagsamhet i den ena eller andra formen, om man vill fullfölja den begränsade målsättning som bankoutskottet har satt upp.

I själva verket är befolkningsomflyttningen kanske inte alltför mycket att gråta över. Den är en tradition i såväl andra samhällen som vårt eget sedan långt tillbaka. Vi har haft emigration till Amerika, vilket herr Hagnell talade om, och vi har haft arbetsvandringar från Dalarna till Stockholm. Värmlänningar reste till Norrland för att lära norrlänningarna att köra timmer. Andra sökte sig under 1800-talets senare hälft söderifrån till de norrländska sågverken för att där få sin bärgning. Det är alltså naturligt att man rör sig dit, där man får bättre försörjning än man har på sin hemort.

Vad som närmast föranlett mig att begära ordet är emellertid att jag gärna skulle vilja framhålla att det föreslagna programmet inte får medföra att man försummar andra åtgärder, som kanske är mera aktuella. Vi har i år hört talas om beredskapsarbetenas planering. I mitt eget län har vi märkt att beredskapsarbetena detta år inte genomföres på samma sätt som under tidigare vintrar. Det får inte vara så, att man förtidsdiskonterar en utveckling som man hoppas skall komma och därför underlåter vidta åtgärder som är nödvändiga i år och kanske även under nästa vinter.

Det har visat sig att mindre beredskapsarbeten, s. k. T-arbeten, ordnats i viss utsträckning, medan de större och för arbetskraften mera inkomstbringande arbetena inte kommer till stånd. Jag vill erinra om en liten notis som häromdagen gick genom pressen och

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

som visade att arbetare vid beredskapsarbeten varit tvungna att sluta därför att deras lön varit alltför låg. Det är påtagligt att det har uppkommit ett läge beträffande beredskapsarbetena som icke är önskvärt.

Nu lägger kanske också utskottet in litet för mycket av positivt värde i den synnerligen forcerade utveckling som sker på näringslivets område. Utskottet säger: »Det står emellertid enligt utskottets mening också klart att den i allt väsentligt är ett uttryck för rationaliserings- och expansionstendenser inom näringslivet som har stor betydelse för vårt lands ekonomiska framåtskridande.»

Givetvis kan denna utveckling på många orter ha en sådan innebörd, men vad man kan konstatera är väl att det för företagens framåtskridande är värdefullt med denna koncentration och rationalisering liksom att det för arbetskraften kan vara fördelaktigt med anställning inom företag med en rationellt ordnad drift som gör att företagen kan betala högsta möjliga lön. Men man kan inte helt bortse från det nationalekonomiska sammanhanget. Herr Hedlund var i sitt anförande under förmiddagen just inne på det förhållandet att den koncentration och expansionsverksamhet som pågår kan medföra dubbla servicekostnader för samhället. Från min egen hemort känner jag till ett exempel som är ganska belysande.

Det finns inom området i fråga ett företag som tillverkar gödningsämnen för jordbrukets behov och som i stor utsträckning är beroende av tillgång till elektrisk kraft. Fabriken uppfördes före det första världskriget, när det inte var möjligt att på ekonomiskt rimliga villkor transportera kraft långa vägar. På grund av sammankrympningen av jordbruket i Norrland har fabriken numera framför allt sina kunder i södra delarna av landet och detta har medfört dryga fraktkostnader. Företaget

förbereder därför en nyetablering i Skåne; man har redan köpt in mark och håller på att projektera en betydande industrianläggning där nere. Verksamheten på den gamla industriplatsen kommer inte att läggas ned, men det anställes inte någon ny arbetskraft och från företagets sida är man tämligen sträv i sitt uppträdande mot de anställda. I tidningarna återfanns för kort tid sedan en uppgift om att 16 arbetare, som hade flera årtiondens anställningstid hos företaget, kommer att friställas. Några av dem är invaliderade och alla har svårt att få någon ny anställning.

I en sådan situation kan ifrågasättas, om det är tillräckligt med dessa subventionerande åtgärder, som nu föreslås. Är det inte lätt att i stället leka med tanken på tillståndstvång, som herr Cas- sel på förmiddagen så bestämt tog avstånd från? Etableringen på den nya platsen medför nu dubbla utgifter för samhället i form av kostnader för idrottsplatser, skolor, bostäder etc. Bostäderna på den gamla platsen befinner sig i gott skick och de utomordentligt goda kommunala anläggningar som där finns kommer inte i fortsättningen att kunna till fullo utnyttjas. I Skåne blir det däremot fråga om att på nytt göra grundläggande investeringar av samma slag.

Det är också litet förvånande, att det inte visas bättre samarbetsvilja från industriens sida. De anställda vid norrlandskustens dominerande industriföretag fick i tidningarna läsa om hur bolaget lokaliserar en betydande anläggning på Nordamerikas västkust utan att saken dessförinnan diskuterats i den centrala företagsnämnden eller något annat organ. I ett sådant fall borde man väl kunna begära att ortsintressena på något sätt hålles informerade, så att det eventuellt kunde diskuteras en fortsatt förädling av bolagets egna produkter fram mot en färdig vara eller annan utvidgning av verksamheten på hem-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

orten. I stället tar man steget fullt ut och slår sig ned i en främmande världsdelen med den motiveringen, att råvarutillgången är alltför liten på den norrländska kusten för att en sådan anläggning skall kunna komma till stånd.

Som en liten sammanfattning skulle jag vilja säga, att det inte räcker med detta program. Jag tror att det måste till statlig företagsamhet i detta norra stödområde, något som herr Hagnell här i kammaren också vid många tillfällen talat om. Jag tror även att man får ta itu med de industrier som redan finns där, som tjänat sina pengar på råvarutillgångarna på platsen, som haft människor på orten anställda under årtionden men som i det nuvarande läget inte visar sig ha särskilt stort intresse för dem.

Innan jag slutar vill jag beröra en motion, som jag tillsammans med några andra har väckt i kammaren. Fru Holmberg står som första namn under motionen, som har nr 1081 och berör kvinnornas sysselsättningsmöjligheter. Denna motion avfärdas av utskottet med att man i framtiden kommer att få en helhetsbild över arbetsmarknaden och »att det inte längre finns anledning att göra en uppdelning i specifikt manliga och kvinnliga sysselsättningar».

Jag tror emellertid det är litet för lättvindigt att avfärda motionen på det sättet. Utskottet borde i sin skrivning ha pekat på svårigheterna för kvinnorna att nu få arbete i det norra stödområdet. Vi har inte bara en kvinnlig undersysselsättning, som inte syns, som den Näslundska utredningen konstaterar. Vi har också en påtaglig arbetslöshet bland kvinnliga handelsanställda t. o. m. i en så pass expansiv region som sundsvallsområdet. När nya varuhus kommit till, har äldre affärer lagts ned och affärsanställda i 50-årsåldern, många gånger ensamma kvinnor, blivit ställda helt utan levebröd. Det är ett bekymmer för de fackliga organisationerna på platsen men också ett bekymmer för

kommunerna. Man försöker omskola människorna, skicka dem söderut eller på annat sätt lösa deras försörjningsproblem. Jag tror, att det hade varit anledning för utskottet att i sin skrivning ställa i utsikt ett stödande av lätta industrier, som är speciellt lämpade för kvinnlig arbetskraft i området, så att man inte bara kunde hjälpa de undersysselsatta utan även dem som frigöres från andra arbetsuppgifter, speciellt inom handeln.

Motionens kläm är emellertid närmast utformad så att bankoutskottet skulle ta hänsyn till den, och det finns därför enligt min mening inte några formella möjligheter att yrka bifall till den. Jag hoppas att man, när de här frågorna kommer upp till behandling ute i länen, ändå kan beakta de synpunkter som har framförts här av mig och i motionen.

Herr talman! Jag har intet yrkande utöver bifall till bankoutskottets förslag.

Fru **HOLMBERG** (s):

Herr talman! Den föregående talaren har nämnt motion nr 1081, där vi pekar på kvinnornas sysselsättningsproblem. Både i propositionen, i utskottsutlåtandet och i debatten om lokaliseringpolitiska åtgärder har planeringens betydelse betonats. Enligt förslaget kommer det att i varje län tillsättas ett planeringsråd, som lokalt skall utforma de åtgärder som föreslås. Detta planeringsråd kommer nu att på nära håll få ta ställning till lokala situationer, till olika grupper av människor, till befolkningens sammansättning och till omständigheter som är speciella för de olika orterna.

Vi har känt det angeläget att just peka på att kvinnornas situation inom sysselsättningen på allvar bör uppmärksammas i planeringsarbetet. Vi hade tänkt oss att utskottet skulle ge en rekommendation att planeringsrådet uppmärksammar detta problem. Visserligen är vi ense med utskottet om att

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

vi inte skall skilja på manligt och kvinnligt arbete. Det har vi också sagt i motionen, och vi är tacksamma för skrivningen på den punkten.

Men vi vet också att likställigheten ännu inte är ett faktum. Långt därifrån. Och vi har pekat på att det inte finns några tillförlitliga siffror över arbetslösheten bland kvinnorna. Arbetsförmedlingarnas statistik visar inte den verkliga situationen, ty när det inte finns något arbete, så går inte kvinnorna till arbetsförmedlingen. Det är inte lönt. Men när vi nu planerar för en aktiv sysselsättningspolitik, anser vi det vara mycket viktigt att få en klar bild av undersysselsättningen, framför allt i stödområdena. Därför har vi i vår motion yrkat på en undersökning av den saken. Utskottet skriver helt allmänt att man fäster stor vikt vid de i motionen framförda synpunkterna, men utskottet gör inte något preciserat uttalande om det som vi har velat trycka på. Det hade varit värdefullt om utskottet följt motionärerna och preciserat sina uttalanden.

Vi har sett denna fråga utifrån den framtida utvecklingen och mot bakgrunden av långtidsutredningens siffermaterial, av vilket framgår att det expanderande svenska näringslivet vid mitten av 1970-talet inte kommer att ha tillgång till den arbetskraft som behövs, bl. a. därför att män och kvinnor i arbetsföra åldrar ökar procentuellt mindre än andra grupper. Vi anser därför att man mer än vad som nu sker måste räkna med kvinnornas arbetsinsatser för att möta situationen i framtiden. Och det synes oss vara ett mycket stort samhällsligt intresse att nu, när vi breddar näringslivet, på allvar inrikta sig på att tillvarata den arbetskraftsreserv som kvinnorna utgör.

Man räknar med att det under 1970-talet behövs ett 70-procentigt deltagande i arbetslivet från kvinnornas sida, om vi skall kunna fylla arbetskraftsbehovet något så när. Detta innebär

emellertid en omställningsprocess, och den blir svårare att klara av, om den inte planeras i tid. Framför allt bör det klarläggas var den arbetskraften finns och hur stor den i verkligheten är. Utbildning, omskolning och yrkesinriktning kommer där in i bilden — liksom den samhällsservice som följer med — om kvinnorna skall träda ut på arbetsmarknaden i ännu större utsträckning än nu.

Vidare skall vi komma ihåg att fler och fler kvinnor blir inte bara självförsörjande utan också familjeförsörjare. Jag ser inte detta som en speciell kvinnofråga. Det är en hela samhällets angelägenhet att möta dessa problem, som framför allt finns i de områden som kommer att bli föremål för samhällets lokaliseringsåtgärder.

Om man ser föreliggande förslag till lokaliseringpolitiska åtgärder realistiskt, så inger det hopp för framtiden. I de områden där man under många år av samhällsutveckling har känt otrygghet vet man i varje fall nu att något göres och att problemen beaktas. Men detta bör inte förleda oss att tro att alla problem kan lösas på ett tillfredsställande sätt med de lokaliseringpolitiska åtgärder som nu föreslås. I framtiden kommer det också att behövas punktvis insatta åtgärder för att hjälpa enskilda människor till rätta som drabbats mer eller mindre hårt av den fortsatta samhällsomvandlingen.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag skall inte uppta kammarens tid med att argumentera för en aktiv lokaliseringpolitik; det hade jag tillfälle att göra för mera än ett år sedan, när vi i denna kammare behandlade en motion om lokaliseringpolitiken, där jag stod som motionär. Jag har därför långt tidigare kunnat deklarerat min tro på och mitt intresse för en aktiv lokaliseringpolitik, som jag anser utgöra ett utomordentligt komplement till arbetsmarknadspoliti-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

ken. Nu vill jag bara uttala min stora tillfredsställelse över att man går från ord till handling. Jag kan emellertid inte underlåta att beklaga att det har tagit så lång tid att nå dithän.

Redan 1952 fastslog riksdagen behovet av en aktiv samhällelig lokaliseringpolitik, men först nu — tolv år senare — är vi beredda att på allvar satsa på en sådan politik. I gengäld kan vi glädjas över en mycket stor enighet i fråga om det förslag till en aktiv lokaliseringpolitik som nu föreligger. Visserligen finns det vissa nyansskillnader och även olika uppfattningar om storleken av de resurser, vilka skall ställas till förfogande för denna politik, men i stort sett är samtliga partier i riksdagen eniga om att vi nu bör satsa på en aktiv lokaliseringpolitik, i första hand med inriktning på Norrland.

Låt oss konstatera denna enighet med tillfredsställelse. Visserligen försökte herr Hagnell tidigare i dag konstruera en motsättning mellan dem som vill bromsa befolkningsomflyttningen — såsom han uttryckte det — och dem som vill stoppa den. Enligt min mening är detta en konstruktion, som hör hemma på fantasiens område och har mycket litet att göra med verkligheten. Alla vet vi att rationaliseringen och strukturomvandlingen inom näringslivet och samhället i övrigt kräver en viss rörlighet på arbetsmarknaden. Den rörligheten kommer vi inte ifrån och det är därför angeläget, att arbetsmarknadspolitiken spelar över ett så brett register som möjligt. Tidigare har den varit alltför ensidigt inriktad på rörlighetsfrämjande åtgärder och vi vet alla vad detta har lett till för bl. a. Norrlands vidkommande. Jag behöver inte uppehålla mig vid det.

Därför hälsar vi norrlänningar satsningen på en aktiv lokaliseringpolitik med mycket stor tillfredsställelse, även om vi vet att vi även i fortsättningen av tidigare anförda skäl måste finna oss i vissa flyttningsföreteelser och av-

folkningstendenser inom betydande områden. Jag tror alltså inte, att någon anser att vi helt kan stoppa befolkningsomflyttningar, men däremot tror jag att vi har olika uppfattningar om hur långt vi kan komma, när det gäller att — utan att eftersätta fordringarna på ett snabbt ekonomiskt framåtskridande — bromsa omflyttningar. Dessutom kanske det finns vissa skiljaktigheter i fråga om målsättningen.

När det gäller frågan om målsättningen är vi väl alla överens om att vi vill ha ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet. Jag kan inte förstå socialdemokraternas förtrytelse över denna målsättning. Vi vet alla att ett nät kan ha mycket olika maskstorlek. Man uttalar också i centerpartireservationen, att de lokala betingelserna måste bedömas olika i olika delar av landet och att tätheten i förekomsten av orter, som kan bedömas som livsdugliga, kan variera väsentligt.

Så långt är vi säkerligen eniga. Vi behöver alltså ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet. Men sedan finns det anledning att observera, att det föreligger nyansskillnader mellan propositionen och utskottets skrivning å ena sidan och centerpartireservationen å andra sidan i fråga om målsättningen. För egen del står jag närmare centerpartireservationen än utskottet på denna punkt. Jag vill dock nöja mig med att instämma i det särskilda yttrande, som mina partikamrater i utskottet fogat till utskottets utlåtande i denna fråga.

Men jag vill också kraftigt understryka samhällets stora ansvar för att strukturomvandlingen och den ekonomiska expansionen pågår i sådana former och i sådan takt, att de enskilda individernas trygghet värnas. Anpassningsproblemen kräver allt större uppmärksamhet från samhällets sida. Förändrade förhållanden när det gäller arbetsplatsens belägenhet och även tillverkningsmetoder och produktionsfor-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

mer ställer stora anspråk på anpassningsförmågan hos de i dag yrkesverksamma människorna. Detta får man inte glömma.

När det gäller de ekonomiska stödåtgärdernas regionala begränsning vill jag ansluta mig till de synpunkter som framförts i reservation 5 och ber att få yrka bifall till denna. Därjämte vill jag i likhet med herr Nilsson i Gävle yrka bifall till den av honom föreslagna ändringen av utskottets skrivning när det gäller Gästrikland.

Beträffande de orter till vilka stöd skall kunna lämnas har jag noterat, att departementschefen framhållit att några bestämda krav på storlek eller karaktär hos de orter eller regioner, där stödåtgärder skall vidtas, inte lämpligen bör uppställas. Jag delar hans mening på denna punkt och anser även att stödåtgärderna i första hand bör inriktas på orter, som har goda förutsättningar att bära upp en industriell verksamhet och att fungera som centra för samhällelig service. Kommunblocken bör härvidlag bli de regionala enheter som man får arbeta med. Men givetvis bör inte endast kommunblockets centralort komma i fråga utan även andra lämpliga tätorter inom regionen. Dock är det synnerligen angeläget att centralorten blir föremål för en så kraftfull insats, att den kan fylla den uppgift i fråga om service av olika slag som måste åvila centralorten inom kommunblocket.

Beträffande lokaliseringspolitikens medel ber jag för det första att få ansluta mig till de synpunkter och yrkanden som framförts av herr Larsson i Umeå utom beträffande reservation 10 b; jag ansluter mig i stället till reservation 10 a.

Jag anser i likhet med inrikesministern att man nu bör göra en snabb och kraftfull insats, men jag lägger in mera i det sista uttrycket än vad inrikesministern gör. Jag vill ställa mera resurser till förfogande för denna kraftfulla insats.

Jag noterar med tillfredsställelse den välvilliga skrivning utskottet ägnat motionerna I:872 och II:1095 men beklagar att utskottet inte biträtt mitt förslag i en annan motion, II:1094, om en utredning syftande till omläggning av SJ:s godstransporttaxor. Enligt min och mångas mening har kommittén och även departementschefen och utskottet inte tillmätt fraktkostnaderna den betydelse som de ändå har. I det fallet ber jag att få hänvisa till vad herr Martinsson här tidigare omvittnat, när han berättade om det företag som flyttat från Medelpad till Skåne, därför att fraktkostnaderna blir alltför stora. Det borde vara möjligt att föra en taxepolitik som inte i nämnvärd grad försvårar förläggningen av industrier till Norrland. Jag tror att man har tagit alltför lätt på problemet. Särskilt när det gäller skrymmande gods utgör nuvarande taxesättning en mycket kännbar belastning för industrier som ligger långt från stordelen av konsumenterna. Den frågan diskuterades i kammaren för någon vecka sedan, och jag skall inte upprepa vad jag då sade.

Men nog förvänar det mig att utskottet så lättvindigt gått förbi hela frågan om taxesättningen och fraktkostnaderna. Jag vågar påstå, att förr eller senare måste frågan tas upp till allvarlig prövning. Jag vill uttala önskemålet att man inte dröjer alltför länge; i annat fall kommer vi i samma situation som i fråga om lokaliseringpolitiken, där vi enligt min uppfattning har dröjt alltför länge med att sätta in åtgärder. De skulle ha vidtagits tidigare.

Med hänsyn till det uppkomna läget och på grund av formella svårigheter skall jag inte yrka bifall till min motion i detta hänseende — den gällde alltså frågorna om fraktkostnader och taxesättningen — utan nöja mig med det uttalande jag nu gjort.

I fråga om bensin- och oljepriserna har jag burit fram en motion, nr 1093 i denna kammare, med förslag innebärande att pristillägget på bensin och

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

olja för zonerna 3, 4 och 5 tas bort och att en motsvarande prisreduktion genomförs för eldningsolja. Det kan knappast vara riktigt och inte heller rättvist att man i landsdelar med långa avstånd och ibland även dåliga vägar skall betala högre pris för drivmedlen än i de delar av landet där avstånden är korta. Inte heller kan det vara riktigt att oljan skall vara dyrare inom de områden av landet där man på grund av det kalla klimatet måste använda mer olja. Det blir ju på det sättet dubbel belastning. Jag anser att det skulle vara möjligt att åstadkomma en utjämning härvidlag.

Departementschefen säger att om företagsekonomiska skäl kan påvisas för en utjämning av drivmedelspriserna, så torde initiativ därvidlag komma att tagas av berörda intressenter. Det är väl ändå att skjuta problemet ifrån sig utan att på allvar ta itu med den problematik det är fråga om. Att det finns företagsekonomiska skäl är väl ställt utom all diskussion. Några ören mera per liter bensin blir ju sammantaget en mycket väsentlig belastning, som fördyrar alla livsförnödenheter genom ökade fraktkostnader. Belastningen kommer givetvis att i stor utsträckning få bäras av företagsamheten.

Det finns alltså enligt min mening skäl att ta itu med denna fråga. I reservation 16 har man enligt min mening gått dessa synpunkter till mötes i viss utsträckning och jag kommer därför vid voteringen att rösta för den reservationen.

Men när vi talar om fraktkostnaderna, herr talman, kan jag inte underlåta att peka på betydelsen av att sjötransporterna kan fortgå så lång tid av året som möjligt även på Norrland. Jag har vid flera tillfällen motionerat om en förbättrad isbrytarberedskap. Jag är övertygad om att den frågan har stor betydelse i detta sammanhang. Så länge den svenska isbrytarflottan endast består av fyra fullt användbara enheter måste

särskilt det norrländska näringslivets företrädare med viss oro motse varje issäsong, och det kan inte undgås att de som skall etablera sig i framför allt övre Norrland måste känna en viss oro inför detta förhållande. Problemet är enligt min mening synnerligen allvarligt, eftersom utvecklingen har gått därhän, att sjöfarten så långt möjligt måste hållas uppe med lika regelbundna turer under vintermånaderna som under övriga månader av året. Det är inte bara exportintressena som nödvändiggör detta utan också näringslivets försörjning med bränsle och andra råvaror. Företagen är numera inställda på en begränsad upplagring och måste sålunda få förråden påfyllda betydligt oftare än förr. För särskilt det norrländska näringslivet utgör det helt enkelt ett vitalt intresse att vår isbrytarflotta snarast förstärks.

Jag har velat påpeka detta i samband med frågan om fraktkostnaderna, därför att detta förhållande enligt min mening i betydande utsträckning inverkar när det gäller just fraktkostnaderna.

Jag skall inte uppta tiden längre, utan vill sluta med att uttala den förhoppningen, att lokaliseringspolitiken skall få en sådan inriktning att den blir till verkligt gagn för de delar av vårt land, där vi nu i första hand sätter in åtgärder i denna riktning. Jag vill gärna säga att jag anser det viktigt att man på denna punkt har en riktig planering, och att man vid den planeringen har en mycket nära kontakt med näringslivet och dess organisationer, och det förutsätter jag att man skall kunna åstadkomma i de planeringsorgan som man skall skapa ute i länen. Det är angeläget, att man inte gör alltför många misstag — något enstaka sådant kan man väl inte undgå. Det som hände under frihetstiden får inte än en gång upprepas. Också då satsade man mycket hårt på en aktiv lokaliseringspolitik. Men den var illa planerad, illa genomtänkt och illa genomförd, och därför

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

kom man mycket snart att få bevittna en industridöd som var allt annat än lycklig. Jag förutsätter att man denna gång skall genomföra lokaliseringsspolitiken på ett sådant sätt, att den ger bestående positiva resultat.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Efter alla inlägg som gjorts i denna debatt är kanske inte mycket kvar att tillägga och jag skall bara ta upp några detaljer. Men först skulle jag vilja säga ett par ord till herr Westberg.

Herr Westberg nämnde att herr Hagnell hade talat om dem som ville bromsa och dem som ville stoppa, men det är väl inte så säkert att herr Westberg behöver ta åt sig herr Hagnells anmärkning. Det var väl närmast centerpartiet som herr Hagnell syftade på.

Jag hade inte tänkt ta upp centerpartiets inställning eftersom flera talare gjort det förut, men herr Westberg nämnde något om att det näst av tatorter man talar om kunde ha grövre eller finare maskor. Vi som hört och sett vad som sades från centerpartihåll under valdebatten har nog den uppfattningen, att det var ett mycket finmaskigt nät man arbetade med den gången.

Vad beträffar möjligheterna att komma till rätta med oljepriserna kan inte jag tänka mig annan väg att gå än att förstatliga det hela, men det var väl inte riktigt herr Westbergs mening.

I övrigt skall jag som sagt bara ta upp några detaljer eftersom jag hade tillfälle att beröra dessa problem i höstens remissdebatt. Det är ju inte första gången lokaliseringsfrågan debatteras här i riksdagen. Men debatten har ändrat karaktär. Tidigare har problemen tagits upp nästan uteslutande av talare från norrlandsbänkarna. Vi har krävt åtgärder för att hejda den stora utflyttningen från våra trakter till storstadsområdena; när den Näslundska utredningen pågick begärde vi att den skulle arbeta i snabbare takt o. s. v.

Någon sade i dag att detta var en maratondebatt. Debattens längd är väl just en av förändringarna. När frågan behandlas i dag finner vi på talarlistan representanter också från andra landsdelar, de flesta kanske av det skälet att de vill rädda litet också åt sin egen bygd men många faktiskt också av intresse för norrlandsproblemet. Jag vill inte bestrida att den strukturomvandling som med allt större kraft pågår i vårt land kan förorsaka problem på andra håll också och inte bara i Norrland. Men att det skogrika Norrland har kommit i det läge som det gjort beror på den höga rationaliseringstakten i skogsbruket. Förändringarna kom litet hastigt på för många kommuner när bolagen ville rationalisera i alltför hård takt.

Den ensidighet i många orters näringsliv, som fru Hörnlund talade om, har också varit särskilt utpräglad för Norrlands del. Inrikesministern understryker också att det inte är lyckligt när sysselsättningsmöjligheterna på det sättet är begränsade till en enda näringsgren, och han betonar att detta varit orsak till många av de problem som Norrland brottas med. När arbetet tryter i skogen finns inga alternativ i hemorten. Det har vi sett många exempel på just i Norrland. En aktiv lokaliseringsspolitik måste därför innebära, att ortens näringsliv kompletteras på sådant sätt att flera sysselsättningsalternativ kan erbjudas.

Ett annat problem för Norrland har varit och är alltså de alltför få arbetsmöjligheterna för kvinnlig arbetskraft. Inrikesministern säger att det inte bara var av artighet han nämnde kvinnorna i dagens debatt och deras sysselsättningsproblem. Det tror jag. Vi vet ju att det i landet som helhet råder arbetskraftsbrist och att arbetsmarknaden är i stort behov av den kvinnliga arbetskraften i allt större utsträckning, och detta inte enbart i s. k. typiska kvinnoyrken. Men stora grupper av des-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

sa kvinnor är bosatta i de delar av landet där arbetstillfällena inte finns i tillräcklig omfattning. Denna kvinnliga arbetskraft finns inte redovisad på arbetsförmedlingarna, framhöll fru Holmberg. Vi har i vår kommun företagit just sådana förfrågningar som fru Holmberg föreslog att man skulle kunna göra, och vi har fått veta att många av hemmakvinnorna önskar arbete utom hemmet.

Inrikesministern sade att det blir de regionala planeringsråden som får se till att de företag som kommer till stånd kan skapa sysselsättning för såväl män som kvinnor. Det hoppas jag också. Detta och mycket annat som hör ihop med aktiv lokaliseringsspolitik blir beroende av planeringsrådets sammansättning. Dessa råd kommer att få stort ansvar.

Det kan bl. a. behövas utbildning och omskolning av den kvinnliga arbetskraften. Därvid måste arbetet planeras i samband med lokaliseringsssträvandena. Det kan inte vara riktigt att som nu skett på sina håll — exemplet är från en expanderande stad — att man omskolar kvinnor från handels- till kontorsarbete men sedan i arbetsförmedlingen avvisar dem därför att deras ålder ligger vid 50-årsstreck. Jag skulle önska att planeringen sker i samråd med de organ som rekryterar personal.

På tal om den motion som herr Nilsson i Gävle berörde är det givet och naturligt, att vi alla på Gävleborgsbänken vill införliva Gästrikland med resten av Gävleborgs län men jag förstår mer än väl herr Ekströms i Iggesund svårigheter i utskottet, och jag är beredd att acceptera utskottets skrivning rörande motionen. Det hade ju kunnat vara så, att vi inte hade haft någon representant från Gävleborgs län med i utskottet, och då hade vi kanske inte ens fått en så positiv skrivning.

Vad beträffar propositionen i övrigt har jag med tillfredsställelse läst bankoutskottets framhållande av att samhäl-

let har ett ansvar för att strukturomvandlingen och den ekonomiska expansionen sker i sådana former och i sådan takt att de enskilda individernas trygghet värnas. Det finns därför starka sociala och mänskliga skäl för samhället att vidta åtgärder som modifierar verkningarna av omvandlingsprocessen.

Beträffande statsrådets uttalande om de ifrågavarande orternas storlek kan jag instämma med vad herr Westberg sade. Jag är glad över att det inte står direkt utsagt att stödet inte får gälla även mindre orter.

Departementschefen har också understrukit de anspråk på social och kulturell service i form av sjukhus, skolor o. s. v. som invånarna i det nutida samhället har rätt att framställa. Dessa uttalanden i propositionen och utlåtandet i samband med den nya kommunalblocksbildningen och i synnerhet inrikesministerns klara besked här i dag tar jag som bevis på att det sker en utveckling i rätt riktning, inte minst för den del av Norrland jag representerar.

Herr WESTBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag delar inte fru Thunvalls uppfattning, att de flesta problemen skall lösas genom förstatligande. Jag tror inte heller att vi behöver tillgripa förstatligande för att komma till rätta med problemet att utjämna priserna på bensin och olja. Jag tror att man genom förhandlingar kan komma mycket långt i detta fall, om man bara vill på allvar ta itu med den problematik det här är fråga om.

För övrigt ber jag att få hänvisa till vad jag har sagt i motionen, nämligen att jag också kan tänka mig att man undersöker möjligheten att åstadkomma en prisutjämning genom en differentiering av skatten på bensin och olja. Det tror jag är en möjlighet. Även om jag är medveten om att utskottet har ställt sig avvisande till en sådan åtgärd utesluter det inte att den vägen

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

skulle kunna vara framkomlig. Vi talar i andra sammanhang om skatt efter bärkraft, och det skulle kunna vara tillämpligt även i detta fall.

Fru THUNVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Westberg är väl medveten om att det är en hel del administrativa svårigheter förenade med hans förslag. Det enklaste sättet att lösa problemet vore ett förstatligande av oljehandeln. Vi har ju inte bara ett, två eller tre bensinbolag att komma till rätta med.

Herr WESTBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det kan väl knappast vara så enkelt att förstatliga oljehandeln, som fru Thunvall tror. Det har förekommit en mycket omfattande utredning på den punkten utan att den har lett till något resultat.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Eftersom debatten nu alltmer lider mot sitt slut för i dag skall jag ägna mig åt att kommentera en del av vad som sagts. Det kan naturligtvis endast bli fråga om en del axplock.

Om man så här sent på kvällen bedömer hur debatten förflutit kan man nog säga att det har hettat till ibland, särskilt i replikskiften mellan socialdemokrater och centerpartister. Förklaringen måste vara att det finns en skillnad, och kanske en rätt avgörande sådan, vad vet jag, mellan socialdemokraternas och centerpartisternas uppfattningar.

Motsättningarna mellan socialdemokrater och centerpartister har förstörats under de senaste åren på grund av socialdemokraternas ensidiga satsning på flyttningspolitiken. Det har funnits en villighet att öka resurserna för flyttning av människor och en kallsinnighet i vissa fall mot initiativ för lokaliseringsspolitiska åtgärder.

Den kallsinnighet jag talar om åskådliggöres rätt markant exempelvis genom

att vissa förslag som lokaliseringssutredningen rekommenderade och som gick ut på lokaliseringssstimulerande åtgärder avvisats av regeringen, medan regeringen i stället infört andra moment i arbetsmarknadsspolitiken som avvisats av remissorganen.

Hettan i debatterna från socialdemokratiens sida kan jag också förstå. Jag ser den som ett uttryck för motvilligheten från det hållet att gå med på en politik som vi strävat för i så många år och som är förknippad med den, som vi ser det, största fråga vi behandlat under höstriktsdagen — debattörerna i frågan om det nya gymnasiet får ursäkta min uppfattning på denna punkt. Nu erkännes principen om en aktiv lokalisering som varande mycket väsentlig. Det är inte längre tal om en bygderomantik utan om en väsentlig fråga.

Hettan i debatten kan väl också förklaras av att det är två olika uppfattningar som här möts om hur samhällen bör byggas för framtiden. Herr Hagnell ville beteckna vårt alternativ som ett småborgerligt mittenalternativ. Om jag skulle försöka mig på att karakterisera hans syn på dessa ting skulle jag närmast vilja säga, att hans uppfattning är ett storsocialistiskt ytterlighetsalternativ eftersom vårt är ett mittenalternativ.

Jag kan också förstå att det kan kännas besvärande för socialistiska centraliseringspolitiker när man nu går in för ett, som man säger, småborgerligt alternativ — i all synnerhet som det alternativet fått stöd från människor i såväl tätorter som i glesorter vid höstens val.

Förespråkarna för koncentrationspolitiken hämtar sina ideal från de produktionsteorier som såg dagens ljus på 1800-talet. De är i dag föråldrade. När det gäller de produktionsmässiga och ekonomiska målsättningarna för lokaliseringsspolitiken, sådana de framställs i lokaliseringssutredningen och även i propositionen, vill jag säga att vi från vårt håll helt ansluter oss till dessa

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

målsättningar. Men vi vill dessutom sätta in människan i sammanhanget. Jag syftar på människans frihet att välja bostadsort och yrke. Något sådant hade man inte råd till under 1800-talet men det har vi nu. Det är en av de väsentliga målsättningarna för dagens politik såsom vi ser det från vårt håll. Vi har sagt att vi sätter människan i centrum, och det är inte minst därför som vi anser att lokaliseringpolitiken är så väsentlig i dagens samhälle. Dessa synpunkter har tidigare utvecklats av herr Johannes Antonsson varför jag inte skall beröra dem mera.

Det har tidigare i dag sagts av många talare, att lokaliseringsfrågan inte enbart är en norrlandsfråga. Det har också åskådliggjorts från vårt håll även därigenom att förespråkarna för en aktiv lokaliseringpolitik i stor utsträckning varit sörlänningar. Inom vårt parti har vi inte ett sörlandsproblem eller ett norrlandsproblem i fråga om lokaliseringpolitiken — något som jag tror finns inom en del andra partier här i riksdagen.

Nej, lokaliseringpolitiken är lika viktig för tätregionerna som någonsin för glesregionerna. Det är roligt att så många upptäckt detta.

Under gårdagens interpellationsdebatt om bostadsbyggandet framhöll statsministern vilka svårigheter som förelåg på bostadsområdet, främst i tätregionerna och inte minst i stockholmsregionen. Interpellanten, herr Hammarsten från Norrbotten, påpekade att planerna för Norrbottens del innebär en minskning av bostadsbyggandet från 2 000 lägenheter för två år sedan till 1 200 lägenheter under nästa år. »Var skall det här sluta om det fortsätter», var herr Hammarstens kommentar.

I kväll har jag hört att förhållandet är likadant i Kalmar län som i mitt eget hemlän Västerbotten och i Norrbotten. En inskränkning av bostadsbyggandet i områden där man ämnar driva en aktiv lokaliseringpolitik hindrar just denna avsikt.

Hur är det då med industri- och bostadsinvesteringarna i det område som jag representerar? Om jag tar övre Norrland som exempel, där det finns en befolkning på 14—15 procent av landets totala befolkning, är bostadsbyggandet ungefär 11 procent av det samlade bostadsbyggandet i landet. Industriinvesteringarna rör sig om 10 procent av de samlade industriinvesteringarna i landet. Investeringarna på dessa områden är alltså lägre än vad som motsvaras av befolkningstalet. Vi behöver upprätthålla och helst öka bostadsbyggnadsverksamheten, om man skall kunna räkna med att inte den sidan av utvecklingen skall bromsa den aktiva lokaliseringpolitiken.

Det är inte minst på bostadsområdet som jag tror att lokaliseringpolitiken ger en mycket god effekt. Bilen förkortar avstånden. Några mil mellan hem och arbetsplats betyder numera inte så mycket. Jag skall nämna ett exempel. En fabrik i Skellefteå med några hundra anställda har sin verksamhet förlagd ett par mil utanför staden i en rätt stor bondby. Företaget har sugit upp den arbetskraft, som blivit frigjord genom strukturomvandlingen i skogsbruket och jordbruket, och de flesta bor kvar i sina tidigare lägenheter. Samhällets kostnader för samhällsplanering i olika avseenden är här ett minimum.

Enligt min uppfattning går det inte att enbart bygga bort bostadsbristen som man av vissa talares yttranden i bostadsdebatterna kunde frestas tro vara möjligt. Lokaliseringpolitiken är ett väsentligt instrument när det gäller att få bukt med bostadssvårigheterna i tätregionerna.

Av slutet av statsrådets stora anförande här i dag framgick att han med kraft ämnade driva en verkligt aktiv lokaliseringspolitik. Man måste fråga sig vilka möjligheter han har till detta. Jag tror inte att hans förutsättningar är särskilt stora — jag tänker inte på hans rent personliga resurser, och hans goda vilja vill jag på intet vis ifrågasätta —

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

men de materiella resurserna är för små. Statsrådet har här i dag bl. a. sagt, att centern inte vill ge medel och resurser för de målsättningar som centern har satt upp i sin motion. Jag tycker att det är ett underligt påstående. Om vi läser reservationerna, finner vi, att centern yrkat 40 miljoner kronor mera i bidrag till industrihusbyggnader och 50 miljoner kronor mera till kreditgarantier. Vi vill vidare behålla investeringsfonderna tills vi fått ett lokaliseringssinriktat skatteinstrument. Det föreliggande utskottsförslaget innebär däremot ingen avgörande ökning i förhållande till vad som för närvarande satsas på lokaliseringsfrågor i olika sammanhang.

Centerpartiet har inte bundit sig för framtiden i fråga om medelsbehovet. Det måste bedömas från år till år. Det är viktigt att satsa ordentligt nu, eftersom man väl får räkna med att den största effekten uppstår just i initialskedet. Talet om en försöksverksamhet kan jag inte riktigt förlika sig med. Vi har haft en försöksverksamhet under 50-talet — må vara i liten skala — och vi har en försöksverksamhet utomlands och kan få erfarenheter därifrån. Jag tycker därför att vi kan avstå från en försöksverksamhet. Vi bör helljärtat satsa på den lokaliseringspolitik som vi är inställda på att genomföra i vårt land. Det är för övrigt riksdagens uppgift att reformera och ändra lagstiftningen i takt med tidens krav.

I lokaliseringspropositionen sägs att arbetsmarknadspolitik är av yttersta vikt. När den diskuteras här i riksdagen, påstås också att man måste spela med olika instrument i arbetsmarknadsfrågor för att få full effekt. Man exemplifierar med Valdemarsvik och andra orter; därvidlag har det sagts att man har spelat på hela klaviaturen. När det nu gäller lokaliseringsfrågorna kan det sägas att det inte är många stämmor som man har möjlighet att spela på. Centern har velat ge fler stämmor till

lokaliseringssinriktningen. Även om det är glädjande att vi har kommit dit där vi står i dag, vill jag säga att betygsättningen måste vara relativ. Jag är inte övertygad om att det beslut vi kommer att fatta ger tillräckliga resurser för att nå en optimal effekt och uppfylla regeringens målsättningar och ännu mindre dem vi har ställt upp i lokaliseringsfrågan. Jag kan inte säga att jag känner mig trygg för att det nu kommer att hända stora ting på lokaliseringsområdet. Det vore tragiskt om vi går med för stora förväntningar och beslutet sedan enbart visar sig vara en dimridå och att händelserna sedan flyter i den gamla vanliga strömmen.

Jag anser att lokaliseringssinriktningen utgör ett medel att påskynda struktur- och omvandlingen. Människan får genom lokaliseringssinriktningen alternativ och valmöjligheter. På denna punkt är jag alltså av helt motsatt uppfattning till herr Hagnell, som menade att centerpartiets politik på denna punkt var att konservera det gamla samhället och endast innebära en uppbromsning av struktur- och omvandlingen. En lokaliseringssinriktning kombinerad med en aktiv omskolningsverksamhet är av mycket stor betydelse i sammanhanget. De ungdomar och andra, vilka för närvarande omskolas i Norrland, måste tyvärr till mellan 70 och 80 procent flytta söderut. Så får det inte vara i fortsättningen.

Herr Hagnell sade också att vi behöver 50 000 nya arbetstillfällen i Norrland för att ta till vara den friställda arbetskraften. Ju fler som måste flytta, desto fler kommer att trängas i tätregionerna och desto fler tomma hus blir kvar i de orter, varifrån de har flyttat. Ett bättre utnyttjande av samhällets investeringar krävs. Genom en lyckad aktiv lokaliseringssinriktning tror jag att det blir större valmöjligheter och en bättre anpassning till förändringar i samhället.

Det har tidigare nämnts här att många uttalanden i propositionen och även

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

i utskottsutlåtandet är oklara. Administratörerna har därför stora marginaler för sina bedömningar. Man lämnar åtskilligt åt dem att bestämma i fråga om den praktiska utformningen av lokaliseringspolitiken. Det kan vara på både gott och ont. Socialdemokraterna måste faktiskt ursäkta mig, men jag kan inte frigöra mig från en viss betänksamhet när administrationen på detta sätt kommer under socialdemokratiskt inflytande. Jag har påpekat vissa förhållanden som tidigare har rått på detta område och som inte har ingivit mig i varje fall särskilt stort förtroende. Jag vet — och det understryker också socialdemokraterna själva — att de har goda förbindelser med LO. I lokaliseringsfrågan finner jag ingen större skillnad beträffande Arbetsgivarföröreningen.

Den ibland något hetsiga debatten ingjuter inte heller något större lugn i fråga om möjligheterna att få en utformning av lokaliseringspolitiken såsom vi vill ha den.

Vidare vill jag peka på vad vi resonerade om i en interpellationsdebatt i går, nämligen att socialdemokraterna visat sig alltmer använda administrativa medel för att i politiken och i samhället införa moment, som väl riksdagen egentligen först skulle besluta om.

Jag tror att centern således i framtiden har en mycket stor uppgift som pådrivande faktor på detta område.

Något som inte i nämnvärd grad har berörts i utlåtandet eller i propositionen är lokaliseringspolitikens uppgift och betydelse ur försvarssynpunkt. Under vårriksdagen tog jag upp denna fråga i en interpellation. Jag tyckte att den sidan av frågan blivit mer eller mindre bortglömd i diskussionen. Jag aktualiserade också frågan på grund av att Saab i Norrbotten värvade personal till en mycket stor utvidgning av sin flygplansfabrikation. Ännu har jag inte fått något svar från försvarsministern. Jag vet inte vad det kan bero på. Dessa

förhållanden har knappast nämnts i propositionen. Jag har inte heller hört att statsrådet har talat om dem under debatten här i kammaren i dag.

Det här är inga oväsentliga frågeställningar. De är värda ett större intresse än vad man enligt min uppfattning har visat från regeringens sida.

Herr talman! Jag har tillsammans med ett par andra ledamöter av denna kammare väckt en motion, nr 1087. Den tar upp en del frågor bl. a. rörande den lokala organisationen. Vi menar att lokaliseringsutredningens förslag är det riktiga. Lokaliseringsutredningen framhåller värdet av det lokala engagemanget och föreslår därför en organisation för utformningen av den lokala handläggningen, som mer överensstämmer med vad vi menar är behövligt. Propositionen pekar på att övriga länsorgan har möjlighet att närvara och att man skall bilda vissa arbetsgrupper som skall kunna svara för utredningar och planeringar av olika slag. Med tanke på vad statsrådet tidigare nämnde om de lokala organens uppgift, tror jag inte det finns någon överkapacitet utnyttjad på länsplanet som kan tas i anspråk och åstadkomma särskilt stora ting.

Vi har vidare tagit upp frågan om befattningshavare för lokaliseringspolitiska uppgifter i länsarbetsnämnderna. Jag har tidigare väckt motion på denna punkt. Senast i våras debatterades frågan av riksdagen. Alla borgerliga ledamöter i statsutskottet hade reserverat sig för vårt förslag. Det avvisades av den socialdemokratiska majoriteten, men diskussionen liksom utskottets skrivning var, tycker jag, välvillig. Man menade att frågan skulle behandlas i samband med lokaliseringspropositionen och inte i det sammanhang den då förekom i.

Nu har utskottet spelat över bollen till regeringen. Sedan blir det väl statsutskottet som på nytt får behandla frågan.

Beträffande det särskilda stöd som

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

i vissa fall skall kunna utgå till företag i form av 50 procents bidrag till industribyggnader, har jag velat få en viss distinktion på vilka orter som skulle kunna komma i fråga härvidlag. Utskottet säger att man inte vill uttala sig generellt för att centralorter i jordbruks- och skogsbygder skall kunna erhålla detta stöd. Det är inte heller vad vi motionärer har föreslagit, utan vi har sagt att det skall kunna bli beroende på det avgörande som det lokala organet träffar.

Beträffande försöksverksamhet med utbildning av företagare har utskottet tillstyrkt vårt förslag. Propositionen avisade förslaget. Det är glädjande att det har kunnat tillstyrkas.

I fråga om rörelsestimulerande medel har vi motionerat om att de skall utgå i vanlig ordning till särskilt kvalificerad arbetskraft.

Eftersom en del av våra önskemål är tillgodosedda, andra frågor överförda till att beslutas i annan ordning och då jag rörande den lokala organisationen inte har någon förhoppning att få riksdagen med på vårt förslag på grund av att vi inte vunnit gehör för det i utskottet, avstår jag från att yrka bifall till vår motion. Jag ber att få instämma med de yrkanden herr Hansson i Önnarp tidigare har gjort.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon diskussion med herr Nilsson i Tvärålund om fördelningen av de resurser som vi har att fördela. Däremot kan jag hålla med herr Nilsson i Tvärålund om att resurserna är för små, och jag hoppas att vi också är överens om att vi skall vidta alla de åtgärder som vi kan vidta för att öka dessa resurser. Men jag kan icke förstå att en sådan linje överensstämmer med de reservationer som centerpartiet har avgivit i anledning av denna lokaliseringssproposition.

Herr talman! Det förhåller sig väl så,

att det är svårt att klämma ut något mera ur den citron som man kan kalla lokaliseringsfrågan; det går nog inte att pressa ut någon mer droppe än som redan har gjorts. Men jag vill ändå fresta kammarens tålmod med att nämna, att jag har svårt att smälta propositionen och utskottets skrivning om specialdestineringen av det statliga stödet till vissa områden. Man har angivit de fyra nordligaste länen samt Hälsingland, norra delen av Kopparbergs län, nordvästra Värmland, Dalsland och norra Bohuslän. Sedan har man i en särskild passus sagt, att i särskilda fall förutsättes stöd kunna lämnas i övriga delar av landet. Men detta skall som sagt ske endast i »särskilda fall». Jag har mycket svårt att förstå varför man på detta sätt specificerar de delar av landet som så att säga skall prioriteras när det gäller dessa statliga bidrag och lån. Svårigheterna och problemen finns ju även på andra håll inom kommunblocksregionerna, även om dessa för dagen inte är lika accentuerade.

Men man skall kanske vänta tills förhållandena är sådana, att samma svårigheter föreligger att rätta till vad som har blivit snedvridet — ty man kan ju också snedvrیدا genom att man begränsar stödet i detta sammanhang till vissa angivna områden. Borde det inte ha räckt med att hänga upp de statliga stödåtgärderna på den allmänna målsättning och förutsättning som angivits i propositionen, nämligen att stödet skall sättas in på de områden som från samhällsekonomisk synpunkt framstår såsom lämpliga lokaliseringsorter och att man syftar till att främja en sådan lokalisering av näringslivet, att landets tillgångar av kapital och arbetskraft fullt utnyttjas och fördelas på så sätt, att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande främjas. Det är väl inte absolut säkert att denna senare målsättning, som enligt mitt förmenande bör stå i förgrunden, alltid överensstämmer med

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

den specialdestinering av det statliga stödet som propositionen och utskottsutlåtandet angivit. Gör den emellertid det, så kommer ju omnämnda områden i fråga när det gäller dessa statliga stödåtgärder, utan att man utesluter andra områden som har eller som står inför samma problem som de förstnämnda områdena och där de statliga åtgärderna kanske kunde bli mer begränsade men ändå ge ett snabbare ekonomiskt framåtskridande.

Även om man från centerpartiets sida vill skjuta det ekonomiska framåtskridandet i bakgrunden, så är en sådan åtgärd kanske inte lika lätt att försvara utåt som det kan vara att göra det här i kammaren.

Vad jag nu sagt innebär inte att jag bortser från de norrländska problemen med utflyttning av arbetskraftsöverskottet, utan bara att jag ser Norrland som en del — och en stor del — av det övriga Sverige. Jag anser att vi bör göra allt för att få den kaka som vi har att dela på så stor som möjligt för att i första hand därigenom kunna ge mer åt i dag eftersatta grupper.

Ett annat problem, som också berör denna fråga och som inrikesministern var inne på, är ju den kvinnliga arbetskraftsreserven, den arbetskraft som önskar komma ut i förvärvsarbete men som saknar arbetstillfällen på orten eller i närheten av hemorten. Tag dessa brukssamhällen med endast en industri och en tung sådan! Man må väl ha vilken uppfattning som helst om att inget yrkesområde skall vara tabu för våra kvinnor, men är man i dag beredd att skicka in kvinnor i en industri med tungt och pressande arbete? Företagen tycks i varje fall hesitera inför att ta in dem.

Därför har vi dessa förhållanden som nu råder: å ena sidan är det kvinnor som inget högre önskar än att få komma ut i förvärvsarbete men som hindras av att inget arbete finns för dem på platsen och å andra sidan är det områden

där man faktiskt skriker efter denna arbetskraft; arbetskraftstillgång inom ett område, arbetskraftsbrist inom ett annat. Och dessa förhållanden är på intet sätt signifikativa för de områden som nämnts i utskottsutlåtandet och i propositionen nr 185.

Herr talman! Jag har inget yrkande, då det inte föreligger något reservationsyrkande i anslutning till den motion, nr 1082, som jag undertecknat, och jag har heller inte mycket till övers för något demonstrationsyrkande.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Den debatt vi för i dag är ingalunda ny. Den har pågått sedan mycket lång tid. I tidningspressen, vid möten av olika slag o. s. v. har frågan om lokaliseringpolitiken diskuterats, och våldsamma överdrifter har förekommit på många håll. Det har talats om subventioner till dessa områden, om ekonomiskt lättsinne, vildmarksromantik m. m. Jag tror det är nyttigt att vi i dag konstaterar att detta tal skjutit betänkligt över målet. Det är för mig som norrlänning ett nöje att kunna instämma i propositionens målsättning, att lokaliseringpolitiken skall medverka till en sådan lokalisering av näringslivet, att landets tillgångar på kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade och fördelas så att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande främjes. Här är det inte tal om att man skall göra en lokalisering till norrlandsläna därför att det är synd om norrlänningarna, utan det gäller att utnyttja även det områdets resurser, inte minst den arbetskraft som finns där. Talet om subventioner, då kapital fraktas till ett område där faktorn arbetskraft finns, tycker man är riktigt, men när man med statliga subventioner flyttar arbetskraft till områden där den faktorn saknas är det inte en befogad lokaliseringspolitik. Jag kan inte finna någon logik däri och är glad att kunna konstatera att målsättningen

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

för lokaliseringpolitiken är vad vi alla varit ense om.

I motion II: 1092 har vi framfört vissa önskemål som delvis har godtagits av utskottet. Det har accepterat vår syn på säkerheterna för de lån som utlämnas, att huvudsaken inte skall vara en bankmässig prövning, säkerhet i fast egendom etc., utan att det väsentliga är att pröva om projekten ur företags-ekonomisk synpunkt är försvarbara.

Detsamma gäller i fråga om amorteringen. Däremot har utskottet inte velat biträda vårt förslag att man också skall kunna få lån till rörelsekrediter. Utskottet har kanske mest tänkt på stora företag och ansett att de inte behöver lån för sådana ändamål. Vad vi motionärer framför allt tänkt på är små företag, som har stora problem med att klara sin kapitalförsörjning. För många av dem är just rörelsekapitalet av väsentlig betydelse. Jag skall emellertid inte ställa något yrkande på denna punkt — det är meningslöst mot ett enhälligt utskott. Men jag hoppas att frågan om rörelsekrediten för små företag skall kunna klaras.

I utskottsutlåtandet beröres även problemen för de områden där inga lokaliseringssatsningar kan göras, alltså de områden där man inte kan förbättra förhållandena. De problemen, säger man, måste avhjälpas med andra metoder. Jag tror att det är väsentligt att just lokaliseringsråden i länen får vara med och föreslå sådana åtgärder. Det kan bli fråga om åtgärder som berör olika departement. Den reservation som föreslår en särskild utredning beträffande glesbygdens problem är, anser jag, mera till skada. Vi behöver inte fler utredningar, tvärtom. De problem som finns på detta område tror jag kan tas upp av de utredningar som redan finns. Jag stöder därför utskottets förslag på denna punkt.

Till sist vill jag säga några ord om vad som i propositionen och utskottsutlåtandet framhålls beträffande den

statliga företagsamheten. I Norrbottens län har vi sedan gammalt erfarenhet av vad en lokaliseringspolitik i form av statliga företag innebär. De har betydtt kolossalt mycket under årens lopp. Men, som herr Hagnell sade tidigare i dag, har sysselsättningen inom de statliga företagen gått ned mycket brant de senaste åren. Det måste därför vara en angelägen uppgift att se till att de statliga företagen följer med i utvecklingen, visar djärvhet och inte större tveksamhet och pessimism än man väntar sig av de privata företagen inom området. Jag tror att man mycket snabbt bör komma fram till åtgärder i form av statliga företag. Vore det alldeles orimligt att tänka sig att Norrbottens järnverk, som staten äger, kunde följas upp av statliga industrier i form av maskinindustri, mekanisk industri e. d.? Jag hoppas att man snabbt och helst omedelbart skall göra något på detta område, då frågan är av stor betydelse. Man vill inte vänta i fem år och se vad som händer. Jag är övertygad om att regeringen följer frågan och gör vad den kan.

Jag har inte något annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag skall göra några kommentarer i anslutning till dels vad centerpartiet i partimotionen har yrkat om att sådana åtgärder som i propositionen föreslås för det norra stödområdet även skall kunna vidtas i östra Götaland, dels motionsyrkanden från några av oss ledamöter från sistnämnda område.

Jag förstår mycket väl att det måste kännas så som herr Johanson i Väster-
vik uttryckte det, då han förklarade att han inte var nöjd med propositionen, enär han skulle ha velat att där föreslagna åtgärder även skulle kunnat tillgripas på andra håll inom landet. Han tänkte väl då närmast på Kalmar län.

Man har väntat sig mycket av denna

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

proposition nr 185 och hyst stora förhoppningar om att den även skulle innebära fördelar för de östra delarna av Götaland. Den avviker vad beträffar sydöstra Götaland från vad man kunde förvänta sig på grund av de bedömningar som hade gjorts i den Näslundska utredningen. I våra motioner I: 877 och II: 1076 har vi yrkat att detta område skulle omfattas av de åtgärder som föreslås för norra stödområdet. Vi tycker att det är skäligt från den utgångspunkten att man bör få en någorlunda jämn balans i fördelningen av näringslivet landet över.

Kalmar län har ju sedan ett trettiotal år tillbaka fått vidkännas en befolkningsutveckling som jämfört med rikets medeltal varit särskilt ogynnsamt. Nettoförlusterna av flyttningsrörelserna har varit stora för Kalmar län. Under perioden 1930—1962 uppgick de således till 24 000 personer eller cirka 750 per år i medeltal. Födelseöverskotten i början av perioden har mildrat den negativa befolkningsutvecklingen, men under senare år har en försämring varit tydligt märkbar. Anledningen är att även i detta område den fortgående strukturuomvandlingen inom olika delar av näringslivet har gjort sig gällande.

Länet har samtidigt en betydande reserv av kvinnlig arbetskraft genom den låga yrkesverksamhetsgraden. Denna har dessutom inte ökat i samma takt som i landet i övrigt. En verksam nyetablering är nödvändig. Om denna inte kommer till stånd är alternativet fortsatt utflyttning.

Kvaliteten hos de företag som existerar där är god. De klarar sig bra både på den inländska och den utländska marknaden. Det är kvantiteten som är otillräcklig, vilket man bör på ett eller annat sätt råda bot på genom åtgärder från samhällets sida. Det har sagts tidigare i debatten att man inte skall splittra åtgärderna, men man måste väl finna det önskvärt att man, samtidigt som de områden som bäst

behöver stöd också får det, åstadkommer balans mellan landets olika delar.

Herr Hagnell yttrade förut i dag att östra Götaland inte hade att vidkännas lika stora svårigheter som Norrland. Om man läser i propositionen 185, sidorna 171—172, vad departementschefen där säger om den kvinnliga yrkesverksamheten finner man att den för Kalmar, Gotlands och Blekinge län är relativt låg i förhållande till riksmedeltalet.

Det har också talats om jordbrukets ekonomiska föreningsrörelses uppbyggnad, storlek och företagsformer. Med anledning därav skulle jag vilja göra några kommentarer. Jag kan inte förstå vad detta har med denna debatt att göra. Man försöker tydligen kasta sten på centerpartiet i brist på argument. Såvitt jag kan förstå är det troligtvis ingen bransch i vårt land som har sina företag så spridda som just jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse. Det ligger i stället till så att konsumentbetonade kooperativa organisationer lägger ned sina allivsbutiker på landsbygden och bygger varuhus i städerna, och så får jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse svara för tillvaron av allivsbutiker, där Konsum dragit in sina butiker.

I de båda motionerna I: 877 och II: 1076 har föreslagits att stöd skall kunna utgå till turistanläggningar i sydöstra Götaland. Detta område är lämpligt och ganska attraktivt för turister. Då i synnerhet Öland och Gotland är i behov av förbättrade inkomstkällor, vore det riktigt att samma stöd utginge här som till norra stödområdet. Det är ytterst svårt med vanligt finansieringsätt för enskilda personer att kunna åstadkomma de hotellanläggningar som man anser bör komma till stånd.

Vi har också som ett led i lokaliseringmöjligheter för det särskilt svårt utsatta Öland föreslagit att ett fraktdrag skulle utgå till fraktkostnaderna över Kalmarsund intill dess den planerade bron blir färdig, då detta ännu

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

dröjer ett ovisst antal år. Det är ju enligt riksdagens tidigare uttalade mening avsikten att bron skall bli avgiftsfri, och det tycker jag är riktigt. Nuvarande fraktkostnader förhindrar lokalisering till Öland. Jag vill i detta sammanhang nämna ett så gott som dagsaktuellt fall. En framstående kemisk-teknisk industri, AB Glykocid i Stockholm, önskade av olika skäl byta lokaliseringort. Företagsledningen övervägde Mörbylånga, dels av samhälls-solidariska skäl, dels som pionjärföretag, vars produkter ej var baserade på öns egna råvaror. Allt var så gott som klart, men man hemställde till SJ om fraktkostnadsberäkning, och av denna fann man att frakten över Kalmarsund, intill dess bron blir färdig, skulle försvåra konkurrenskraften i sådan grad att man backade ur.

Ett intagande av sydöstra Sverige i samma stöd som för Norrland betyder inte att man tar något från Norrland, då centerpartiet som sagts tidigare föreslår ökade kapitalresurser. Exemplet med AB Glykocid visar att här finns lokaliseringsproblem och lokaliseringsobjekt utan att man behöver inkräkta på Norrland.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till de till bankoutskottets utlåtande nr 48 fogade reservationerna nr 5, 11 och 13.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Det har sagts så mycket i denna debatt att det inte finns några möjligheter att tillföra den nya synpunkter. Emellertid har jag ansett att jag bör göra några reflexioner, främst ur lokal synvinkel.

Under de många och för många människor också långa år, som man här i landet motsett statsmakternas ståndpunktstagande till en samhälllig lokaliseringpolitik, har man ibland gripits av misströstan. Behovet av en sådan aktivitet har framstått klarare år från

år, men svårigheterna att åstadkomma den har telt sig nästan övermäktiga. En samhälllig lokaliseringpolitik har som svårknäckt nöt påmint om den kommunindelingsreform, som framsynta kommunalmän ansåg nödvändig redan för 30 år sedan. En av dessa — jag tror att det var Oskar Lokander i Kristinehamn — lär ha sagt, att en kommunindelingsreform i vårt land kunde genomföras endast efter ett krig som vi varit indragna i och varur vi utgått som förlorare. Endast då kunde man tänka sig att allmännyttan skulle förmå att tillfoga allsköns principer det nödvändiga nederlaget.

Faktum är också att man t. ex. i våra grannländer, främst då Norge, som på sätt och vis lidit ett nederlag även om det varit bland de segrande, efter kriget har kunnat angripa lokaliseringsfrågorna mer fördomsfritt än vad som kännetecknat debatten i vårt land. Personligen tror jag att opinionen i våra grannländer var luttrad efter kriget och att man där kände starkt för de svaga, för de oförskyllt eftersatta i samhället. Resultaten i Norge är enligt min mening sådana att de uppmuntrar oss här i Sverige att ta exempel från vårt västra grannland när vi söker öka sysselsättningen i perifera bygder genom en aktiv samhälllig lokaliseringpolitik. Riksdagsbeslutet i dag kommer enligt min mening att inleda en ny epok på detta område.

För dagen är det väsentligt att riksdagen antar regeringens riktlinjer sådana de redovisats i utskottets här föreliggande utlåtande. Huruvida beloppen är tillräckliga eller otillräckliga kan ingen med bestämdhet uttala sig om i dag. Det viktiga är att den organisation, som skall förvandla de teoretiska principerna till realistiska framgångslinjer och konkreta åtgärder, snabbt träder i funktion. När så skett och man samlat erfarenhet kan man bedöma om dagens resurser måste spädas på. Mot denna bakgrund framstår

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

vissa av oppositionens reservationer som meningslösa överbud.

Herr talman! Det har sagts att reservation nr 7 innebär en typisk demonstration, utformad med valtaktiska sidoblickar mot Norrlands inland. I motionen begäres en ny utredning rörande det norrländska inlandets glesbygder. En sådan utredning skulle fördröja igångsättningen av en aktiv lokaliseringpolitik i dessa bygder. Det är ytterst oklokt att förordna en utredning som omfattar hela inlandsregionen. Alla kommer säkerligen ihåg de stora norrlandsutredningar som inte avsatt några praktiska resultat men väl många digra betänkanden. Genom den organisation, som nu byggs upp, och med stöd av landsting och företagarföreningar samt andra länsorgan och branschorganisationer bör man snabbt kunna angripa problemet genom praktiska konkreta åtgärder även i inlandet. Vi skall inte, som reservanterna förordar, sticka huvudet i busken och avvakta ett nytt betänkande kanske om fem år eller något liknande.

Herr talman! Det finns gott om utredningar på det här området. I Norrbotten har vi Tornedalsutredningen, vars förslag sedan två, tre år tillbaka omsätts i praktisk företagsamhet. Vi har för Norrbottens läns vidkommande genomfört en stor inlandsutredning o. s. v. Även på andra håll har företagits utredningar, bl. a. i Jämtlands län.

Jag vill erinra dem, som har denna kolartro på fortsatt utredning i detta skede av utvecklingen, om att jordbruksminister Norup år 1955 tillsatte en utredning som skulle klarlägga alla olösta norrlandsfrågor. Vi blev glada: Norrland skulle komma först — bli först färdigt — i hela landet med den saken! I dag tycks herr Norups partivänner inte ens vilja tala om denna utredning. Kanske var det emellertid denna utredning som kom herr Larsson i Hedenäset att citera skaldens ord om kravbrev till de medellösa. Person-

ligen tror jag att om riksdagen skulle följa hans rekommendationer på denna punkt, skulle kravbrevens antal bli större, och de skulle drabba många flera än som sker därest vi godtar utskottets förslag.

Herr talman! Med tanke inte minst på glesbygderna i Norrlands inland yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 2

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Koningen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 405, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 6 kap. strafflagen; och

nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av delgivningsverksamheten efter förstatligandet av polisväsendet m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

från jordbruksutskottet:

nr 399, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1964/65, såvitt propositionen avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner; samt

från särskilda utskottet:

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 3

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 23.51.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 17 december

Kl. 11.00

Förhandlingarna vid detta samman-
träde leddes till en början av herr förs-
te vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 11 in-
nevarande december.

§ 2

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspo-
litik m. m. (forts.)

Herr förste vice talmannen medde-
lade, att den från gårdagens samman-
träde uppskjutna överläggningen rö-
rande bankoutsrottets utlåtande nr 48,
i anledning av Kungl. Maj:ts proposi-
tion angående riktlinjer för en aktiv
lokaliseringspolitik m. m. jämte i äm-
net väckta motioner, nu komme att fort-
sättas; och lämnades därvid ordet, i en-
lighet med förut gjord anteckning, till

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården, som
yttrade:

Herr talman! Lokaliseringspolitiken
är ett kärt debattämne. Det stod klart
redan i årets valrörelse, och det har
även framgått av den rad talare som
här i kammaren belyst problemen ur
olika synvinklar. Vi som representerar
det norrländska inlandet vet att det är
något av en livsfråga för våra bygder
att snara åtgärder vidtages för att öka
industrialiseringen och därmed syssel-
sättningen.

Herr talman! Skulle jag följa det gam-
la ordstävets »Varav hjärtat är fullt det
talar munnen», skulle jag nu hålla ett

långt och ingående resonemang om
dessa problem. Med hänsyn till de ära-
de kammarledamöternas önskan om
snara julferier skall jag söka begränsa
mitt inlägg. Jag skall därför instämma
med de tankegångar som herr Larsson
i Umeå i början av debatten framförde
om lokaliseringspolitiken i stort. Vad
jag särskilt vill understryka är att in-
landets speciella problem skall beaktas
vid tillämpningen av de beslut som
riksdagen snart skall fatta. Regler för
denna verksamhet är naturligtvis nöd-
vändiga, och naturligtvis viktigt är hur
de är utformade. Tillämpningen är ock-
så en mycket viktig sak. Hur goda reg-
ler man än stadfäster, kommer resulta-
tet i stor utsträckning att hänga på hur
de handhas. Därför vill jag vädja till
de myndigheter av olika slag som kom-
mer att handlägga dessa problem, att de
tillämpar en förnuftig lösning i de oli-
ka konkreta avgörandena.

Herr Larsson i Norderön och jag
har i en motion i denna kammare ak-
tualiserat de särskilda inlandsproble-
men. Då reservation 7 i utlåtandet till
en del beaktat våra särskilda önske-
mål ber jag att få yrka bifall till den-
samma.

Men låt oss nu inte tro att alla gles-
bygdsproblem löses med de nu före-
slagna åtgärderna, även om de, som
jag hoppas, kommer att ge god effekt.
Kommunalskatteutjämning och förbätt-
rade kommunikationer är två angeläg-
na önskemål, vilkas förverkligande in-
te kan få fördröjas länge.

Till sist, herr talman, skulle jag vil-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

ja göra en liten utvikning i denna debatt och säga att lokaliseringspolitikens naturligtvis är en nationell angelägenhet men att lokaliseringsproblemen är delvis likartade i våra grannländer. Det kan därför vara av värde att dessa problem aktualiseras på det nordiska planet. När det gäller vägar och kommunikationer har en del utträttats, men mer bör göras. Varför inte göra något på turismens område? Det borde finnas goda förutsättningar att på det nordiska planet göra fina och attraktiva saker, som även ur internationell synpunkt skulle kunna väcka uppmärksamhet.

Därefter anförde:

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Samtidigt som lokaliseringspropositionen framlades fick vi i de nordligaste länen besked om att en rad beredskapsvägbyggen skulle slopas, och någon vecka senare att bostadsbyggnadskvoten blivit föremål för hård nedskärning. Även om dessa spörsmål debatteras i kammaren i samband med interpellationer, har jag behov av att i detta sammanhang redovisa vilka bekymmersamma följdverkningar dessa åtgärder kommer att få även för industrilokaliseringen.

Behovet av fler vägar och bättre vägar är alltså mycket stort i övre Norrland. Bättre vägar och bättre kommunikationer är grundförutsättningar för industriell utveckling — en uppbromsning av vägbyggandet är en uppbromsning av utvecklingsarbetet för ett rikare näringsliv.

Någon vecka efter jobbsposten om inställda vägarbeten får vi besked om att kvoten för bostadsbyggandet avsevärt nedprutats. För min lilla hemstad, som dock är huvudcentrum inom en A-region, skulle bostadsbyggandet prutas ned till ungefär hälften av det normala. Båda dessa prutningar har dubbelnegativ effekt. Utbyggandet av vårt vägnät försenas, och en ökande bostads-

brist blir ytterligare en broms för lokaliseringen. Därtill kommer att det försämrade sysselsättningsläget får till följd att värdefullt yrkesfolk lämnar bygden.

Vi hoppas att det mesta skall vridas rätt igen, men det inträffade visar hur angeläget det är med grundlig planering och samordning.

Med den reform som vi snart kommer att konfirmera är ingalunda alla problem lösta, och det vore allvarligt om myndigheterna hängav sig åt en sådan föreställning. Även i fortsättningen blir det nödvändigt med samma målmedvetna och beslutsamma arbetsmarknadspolitik som tidigare, detta så mycket mer som verkan av lokaliseringsinsatserna inte omedelbart ger fullt utslag. Det var därför glädjande att höra inrikesministern deklarerat här i kammaren i går att han betraktar lokaliseringen endast som en del av arbetsmarknadspolitiken.

Det kan vara anledning att erinra om att det belopp på 160 miljoner kronor årligen som det här är fråga om är en liten summa i jämförelse med industriens totala årsinvestering. Dessa pengar kommer därför inte att revolutionera näringslivet men bör dock bli en betydelsefull injektion, vars verkan — inte minst den psykologiska — kan få djupgående effekt. Vi vågar väl också räkna med att staten i fortsättningen skall tillämpa en målmedveten lokaliseringspolitik när det gäller de egna företagen. Där bör man ha rätt att vänta att försvarets industrier går före med gott exempel, eftersom ett av motiven för denna reform är att den förestavas av bl. a. försvarspolitiska skäl.

Från centerpartiets sida har det förelagat ett behov att ur propositionen utläsa att endast mera betydande centralorter skulle komma i fråga för lokaliseringssatser. Som företrädare för en s. k. A-ort bör jag vara lika angelägen om en sådan avgränsning.

Men nästan lika galet som att tro att det är möjligt att sprida industrier

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

till varje liten tätort är det att tro, att A-orterna ensamma skall kunna bära upp sina regioner. Det kan ibland bli fråga om väldiga geografiska områden. Jag tror att östersundsregionen omfattar hela Jämtland, och lyckseleregionen omfattar två tredjedelar av Västerbotens län. Dessa två huvudorter skulle omöjligt kunna klara hela den oerhört stora bygd som de representerar. Självfallet skulle då stora områden bli mer eller mindre ödelagda.

Vare sig i propositionen eller utskottets utlåtande har det slagits fast några ovillkorliga regler eller schabloner, som avgör om en ort skall bli föremål för det statliga stödet eller ej. Men det förhållandet att län och bidrag kan utgå för turistanläggningar är väl ett bevis för att inte enbart centralorter kan komma i fråga utan t. o. m. turistorter och fjällområden. Herr Antonsson bör känna sig tröstad härav.

Det är glädjande att turiströrelsen har blivit föremål för särskild uppmärksamhet. Det betyder att fjällkommunerna får ökade chanser att överleva, att människor som kanske är de svåraste att omplantera får stöd för fortsatt existens i sin hembygd samt att den turistande allmänheten får förmånen att möta en befolkad fjällvärld även framdeles.

Får jag sedan också säga några ord med anledning av reservation 7. Där har halva utskottet uttalat sig för en utredning inom övre Norrlands inland angående stöd för åstadkommande av lämpliga stödorter för bebyggelsens serviceutrustning. Jag har mycket svårt att förstå vad som avses därmed. Såvitt jag känner till råder det ingen brist på stödorter och tätorter, och standarden på desamma är rätt hög. Problemet är inte att åstadkomma nya stödorter utan att ge underlag för existens och vidareutveckling av de orter som redan finns. Skulle reservanternas avse att gallra ut de kommuner och tätorter som man bedömer som icke livsdugliga för att ge

dess någon form av »begravningshjälp», tror jag att man är för tidigt ute. Varje kommun torde vilja pröva sina möjligheter att med lokaliseringshjälp stärka sin ställning, innan man låter klassificera sig som icke utvecklingsbar.

Dessutom kommer kommunalskattereformen enligt vad som förspors att aktualiseras under vårriksdagen, och om utredningsförslaget blir vägledande för riksdagens beslut, kommer de skatte-svaga norrlandskommunerna att erhålla avsevärda lättnader. På dessa grunder och då dessutom en utredning kan bli till hinder för konkreta lokalisering-åtgärder hoppas jag att reservationen inte vinner kammarens bifall.

Däremot vill jag gärna böna för att såväl länsarbetsnämnder som företagarreföreningarna i berörda län får ökade resurser beträffande personal och experter som kan behövas för att bearbeta detta område, där problemen onekligen är störst.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i alla punkter.

Herr TRANA (s):

Herr talman! Det är frestande att här knyta an till den diskussion som fördes här i går kväll mellan herr Persson i Skänninge och herr Antonsson, men med hänsyn till tidsknappheten skall jag avstå därifrån och i stället strikt hålla mig till mitt manuskript, så mycket mer som jag där i någon mån kommer in på samma aspekter på frågorna.

Vi talar numera i olika sammanhang om att vi skall bygga upp ett valfrihetens samhälle för människan. Uttrycket — som med sin nuvarande innebörd torde ha myntats inom det socialdemokratiska partiet — ingår i dag som en integrerande del av den politiska propagandavokabulären hos samtliga partier. Därmed får man väl också förutsetta att alla partier indirekt har erkänt att det samhälle vi vill ändra på

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

till sina funktioner inte fungerar på ett sätt som står i överensstämmelse med de önskemål som de enskilda människorna helt visst alltid har haft och har, nämligen att oberoende av återhållande och tvingande ekonomiska faktorer ha möjligheter att för sig själva och sina barn fritt få välja, planera och bestämma om sådana ting som utbildning, yrkesval, arbetsplats, bosättningsort och annat, som för den enskilde medborgarens trivsel och samhällsinsats — och därmed för hela samhället — är av så avgörande betydelse.

Men när man i dag på en del håll med yrvakat intresse talar om att skapa ett valfrihetens samhälle, tycks detta dessvärre för alltför många icke sträcka sig längre än till att gälla samhällets utbildningssektor.

Den debatt som nu pågår i riksdagen avser ett annat viktigt samhällsavsnitt, nämligen förhållandena på arbetslivets område. Ytterst borde diskussionen i dag ha gällt, huruvida medborgarna själva genom samhället och dess organ skall bestämma om den framtida utformningen och dirigeringen av näringslivets lokalisering eller om detta utomordentligt viktiga samhällsavsnitt i fortsättningen liksom hittills i huvudsak skall vara beroende av utomparlamentariska finansintressens bedömningar.

Dagens debatt gäller inte en sådan djuplodning av denna fråga. Det finns visserligen för den som är intresserad tillräckligt med åskådningsmaterial för att klargöra, att de ekonomiska krafter som dirigerat arbetskraftstillgångarna till i huvudsak några få stora och växande tätortscentra skapat för dessa medborgare och för samhället utomordentligt svårlösta problem av skiftande art. Jag skall inte i detta sammanhang beröra dessa, eftersom alla känner till dem.

Men det finns i dag knappast något sakligt betingat underlag för en diskussion om vilket system — den hittills-

varande ordningen med de s.k. fria krafternas spel eller en av samhället styrd utveckling — som från national-ekonomiska och medborgerliga synpunkter innebär de största för- eller nackdelarna. På denna punkt blir diskussionerna mera präglade av tro än av vetande. Här borde det verkligen från samhällets egen synpunkt finnas plats för en analyserande forskning.

Låt mig i anslutning till vad jag nu har framhållit slå fast, att den befolkningsomflyttning på tiotusentals människor per år, vilken i decennier pågått från landsbygden och de mindre tätorterna till större befolkningscentra, även om de människor som flyttat i allmänhet fått det bra, i mycket stor utsträckning kan anses vara en tvångsdirigering, vilken åtminstone i en demokrati borde inge starka betänkligheter så länge det inte med fakta har belagts, att inga andra och bättre vägar till ökat materiellt välbefinnande står till buds.

På detta område har det varit och är fortfarande dåligt ställt med de enskilda människornas valmöjligheter. Alltför många torde ha tvingats till uppbrott därför att nöden inte haft någon lag.

Med det sagda har jag på intet vis anslutit mig till dem — om nu några sådana verkligen finns — som i det nuvarande utvecklingsmönstret endast ser något negativt. Jag tror att en befolkningsomflyttning i och för sig och intill vissa gränser har verkat befrämjande för en positiv samhällsutveckling. Men omställningsprocessen bör enligt mitt förmenande äga rum under sådana former och villkor, att de enskilda människornas valfrihet inte i stora delar av vårt land begränsas till enbart två valmöjligheter, nämligen antingen att bryta med sin gamla hem- och arbetsmiljö och flytta till storstadscentra med dessas obligatoriska köbekymmer och hets av olika slag eller alternativt att leva kvar i en invand miljö men på bekostnad av den materiella standarden.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

Jag tror också att en ytterligare utglesning av landsbygdsbefolkningen kan komma att medföra för samhället i dess helhet ej överblickbara konsekvenser, vilka bör undvikas. Kan eller vill inte samhället se till att härvidlag skapas även andra alternativ, blir talet om valfrihetens samhälle en av vår demokratis största chimärer.

Kungl. Maj:ts proposition nr 185 angående riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik anknyter i huvudsak till den Näslandska lokaliseringsutredningens förslag. Utskottet biträder i allt väsentligt vad som i propositionen föreslagits. Jag skall inte ta upp tiden med att fördjupa mig i handlingarna utan jag vill i stället peka på det för denna fråga utomordentligt stora intresse, som föreligger ute bland väljarna, ett förhållande som återspeglas i mångfalden av motioner i anledning av denna proposition, däribland ett flertal socialdemokratiska. Det är nämligen med stor säkerhet så, att majoriteten av de socialdemokratiska väljarna utanför storstadskoncentrationerna — och kanske även ganska många i tätorterna — med stor skepsis betraktar önskvärdheten av en fortsatt utveckling på detta område enligt de riktlinjer för vilka en och annan teoretiker pläderar på ledarspalterna i vissa huvudstadstidningar. En stor mängd socialdemokratiska förtroendemän på det kommunala planet — och naturligtvis även många andra — bryr i dag sina hjärnor med problemet hur man över huvud taget skall bete sig för att klara den kommunala serviceverksamheten på olika områden med ett ständigt vikande skatteunderlag.

Denna situation är sannerligen inte förbehållen endast kommunalmännen i de stödområden, som förordas i propositionen och av utskottet. Även om jag, herr talman, hälsar propositionen och dess förslag till övervägande del med tillfredsställelse, skulle jag ha betraktat det som en stor vinst, om gränsdragningen mellan de föreslagna stödområdena och

andra nödlidande orter hade varit mindre utpräglad. På andra avsnitt av den samhälleliga verksamheten lägger man mer och mer huvudvikten vid förebyggande åtgärder, och jag tror att det är en felbedömning när man beträffande områdena utanför de föreslagna stödområdena synes mena, att lokaliseringsstöd först efter det att en allvarlig och — vilket bör uppmärksammas — akut olycka inträffat möjligen skall kunna påräknas.

Utskottets skrivning på denna punkt beträffande väckta motioner, vilken på ett markerat sätt understryker den negativa sidan av departementschefens uttalande i propositionen, framstår mot bakgrund av den år 1962 beslutade kommunindelingsreformen såsom synnerligen diskutabel. Man bör ju hålla i minnet att ryggraden i denna reform var att de nya kommunblocken, genom att grupperas kring centralorter med tillräckligt omfattande serviceanordningar, skulle bli för överskådlig tid funktionerande och bestående kommunbildningar. Det hade enligt min mening legat logik i om reglerna för det föreslagna lokaliseringsstödet erhållit en sådan utformning att stödet, där det ur kommunalekonomiska och sociala synpunkter kunde bedömas bli en erforderlig och räntebärande injektion i utvecklingsbara kommunblock, också hade fått användas för sådant ändamål, oberoende av det geografiska läget.

Herr talman! Med utgångspunkt från det synsätt jag här gjort mig till tolk för har jag tillsammans med herr Nyström väckt motionen II: 1088. En likalydande motion har avlämnats i första kammaren av herr Manne Olsson.

Motionen utmynnar, med utgångspunkt från de sedan över tre årtionden besvärande arbetsmarknadsförhållandena i norra Roslags-regionen i Stockholms län, i en hemställd »att riksdagen måtte beträffande det statliga lokaliseringsstödet målsättning och utformning uttala att sådant stöd skall kunna

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

lämnas till orter som av samhällsekonomiska och allmänpolitiska skäl behöver hjälp till en positiv utveckling». Motionen har liksom alla andra — tydligen utan någon större sinnerörelse — avvisats av utskottet.

Men, herr talman, också i det »rika» Stockholms län brottas vi i stor utsträckning i den norra länsdelen med samma problem som norrlandskommunerna. Med utgångspunkt från förhållandena i norra Roslagen väcktes redan år 1945 i riksdagen två socialdemokratiska partimotioner, nämligen motion I: 78 av framlidne kommunikationsministern Albert Forslund m. fl. och motion II: 135 av herr Andersson i Tungelsta m. fl. I motionerna påyrkades, efter en utförlig och sifferspäckad motivering, en statlig utredning om de ekonomisk-geografiska betingelserna avseende i första hand befolknings- och näringsförhållandena inom olika delar av Sverige. Motionerna, som blev förmål för en omfattande remissbehandling, tillstyrktes i allmänhet, bl. a. av Landsorganisationen och Svenska landstingsförbundet men avstyrktes symptomatiskt nog av Sveriges industriförbund.

Vid utskottsbehandlingen hemställde utskottet att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av de i motionerna behandlade problemen. Riksdagen biföll utskottets hemställan och anhöll i skrivelse nr 536/1945 att den begärda utredningen skulle verkställas. Kungl. Maj:t dröjde i sju år med sitt ställningstagande men förordnade slutligen den 12 december 1952 att riksdagens skrivelse skulle läggas till handlingarna.

Och i norra Roslagen och på många andra håll har den negativa utvecklingen fortsatt. Befolkningsminskningen i Frösåkers härad med städerna Östhammar och Öregrund uppgick under perioden 1920—1940 till drygt 22 procent. Folkmängden, som vid 1940 års folkräkning uppgick till drygt 13 100 invånare, har nu nedgått till cirka 9 000

— en minskning med cirka 4 100 invånare på 24 år, i procent uttryckt en minskning under samma tid med drygt 31 procent. Sedan år 1920 var alltså ett område, som i bilismens tidevarv praktiskt taget kan sägas vara ett av huvudstadens förortsområden, fått vidkännas en folkminskning med omkring 53 procent. Kommunerna har ändå måst följa med sin tid och göra de investeringar som det kommunala sambandet med statsmakternas beslut och allmänhetens krav på en god service framtvingar. Det betyder för min egen hemstad med knappa 7 000 invånare att stadsfullmäktige under de senaste tre å fyra åren tvingats fatta beslut om kommunala investeringar på över 10 miljoner kronor. Visserligen utgår statsbidrag för det mesta, men skattebördorna blir utomordentligt betungande och är fullt jämförliga med vad som brukar kallas norrlandsskatter. Sålunda har städerna Norrtälje, Östhammar och Öregrund samt Häverö landskommun — alltså från Norrtälje och norrut i hela kustbandet — en kommunalskatt som fr. o. m. instundande årsskifte med små variationer närmar sig 20 kronor, en skattesats som med visshet kan väntas ytterligare stiga, såvida inte utflytningsströmmen hejdas genom lokaliseringståtgärder eller genom att en verkkningsfull skatteutjämningsreform snarligen kommer till stånd.

Det bör väl inte, herr talman, förvåna om man i orter ute i landet, där man dras med sådana lokala »norrlandsproblem» som dem jag nyss redovisat för Roslagens del, närt vissa förhoppningar om att ett aktivt lokaliseringstöd skulle komma att innebära likartad medicin till kommuner med likartad sjukdomsbild. Så synes dock inte komma att bli fallet.

Herr talman! De nämnda likalydande motionerna I: 882 och II: 1088 har i utskottets hemställan tillsammans med sju andra motioner införts under avdelningen B, vilket betyder att de skall an-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

ses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt. Av riksdagens mer erfarna teckentydare görs gällande att detta betyder att ifrågasvarande motioner fått en välvillig behandling. Själv avstår jag från kommentarer. Eftersom utskottets hemställan synes vara enhällig — någon reservation till de nämnda motionernas förmån föreligger ju inte — skall jag också avstå från att ställa något yrkande. Jag slutar i stället, herr talman, med att rikta en vädjan till inrikesministern, att den fortsatta handläggningen av denna utomordentligt viktiga samhällsangelägenhet måtte, beträffande gränsdragningen när det gäller villkoren för erhållande av lokaliseringsstöd, bedömas i huvudsak från de utgångspunkter som departementschefen i propositionen på s. 187, näst sista stycket, anför. Inrikesministern framhåller där att både sociala och samhälls-ekonomiska skäl talar för att staten genom stödåtgärder i vissa fall bidrar till att orter med redan utbyggd samhälls-service m. m. kan fortbestå.

Fru BOMAN (h):

Vad är jag? Vad vill jag? Hur mycket är klockan? Så frågar vår norrbottniska skämtare Martin Ljung. Jag skall tillåta mig att till riksdagens protokoll ge valda delar av ett svar som en av våra norrlandsskribenter givit på den frågan:

»Vad är jag?

Jag är Norrbotten, och så är jag störst — — —. En fjärdedel av kartan.

Jag är en kuschad dräng, till jorden höjd, energifull, men trög som smältande järn och tyst som en vedkubbe — — —.

Jag är en forsgrensk enstöring, en ödemarkskrumelur, en uppskattad lördagsunderhållare i TV.

Jag är malmberg och jokkfall, jag är Hjortronlandet, där Tjördalen ryker, där Säljägarna kämpar i vårisen, där Bergfinken visslar sorgmodigt i Regnspirans topp.

Och så är jag snäll, komplexigt, sjuk-

ligt snäll. Annars hade jag slagit näven i bordet för många år sedan.

Men jag är annat också: ett ullspinneri i Morjärv, ett vantstickeri i Lovikka, en spånplattfabrik i Jokkmokk, en jordgubbsodlande Tornedal, — — —.

Dessutom är jag 'där uppe i norr', 'obygden', 'lapplandet', och 'finnmarken'.

Vad vill jag?

Jag vill sluta som dräng. Jag vill utvecklas, känna mig fri och jämlik.

Jag vill vara med och leka, jobba, leva som de andra.

Det vill säga: Detta vill jag i mig själv. Men jag säger ingenting, för jag har yttrandekomplex. Man blir så'n av drängjobbet. Utåt vill jag alltså inte mycket. Jag kommer mig inte för liksom, — — —.

Finge jag bara kurage och anständig hjälp av Mor Svea, henne som jag är dräng hos (dränglönen för de senaste hundra åren har jag förresten inestående) skulle nog allt gå bra.

Då skulle jag nästan sluta med jordbruket och ägna mig åt småindustrin. Den tunga industrin skulle jag bygga ut och jag skulle starta nya medelstora företag i olika branscher. Arbetskraft har jag, och visst kan jag linda elmotorer lika bra som dom i Västerås. Gjuta plasthinkar är jag kapabel att göra, snickra sittriktiga stolar vore nog inte så svårt och spika träleksaker borde jag kunna. Med brio.

Ja, jag skulle mekanisera skogsbruket, så att det blev toppen, och för en del av dränglönen skulle jag bygga lövmassefabriker.

Om jag mekaniserade skulle jag förstås få arbetskraft över. En del av den skulle jag bygga vägar med och resten skulle jag satsa på turismen.

Men jag blev nog tvungen att flytta till större orter. Martin skulle förstås inte kunna tulta omkring i myrgräset längre, och Tjördalen måste jag nog släcka.

I stället kunde Martin gå på teatern

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

någon gång. För en egen teater skulle jag ha. Och Isak Junttis söner kunde få det bra med fast anställning, gardiner i fönstren, bokhylla på väggen och dagstidning i brevlådan. Junttis barnbarn skulle slippa att åka tio mil varje dag till skolan, de skulle slippa utbildade lärare och kunna gå på filmmatiné på söndan. Och doktorn skulle komma till Maria nästan på minuten. — — —

Hur mycket är klockan?

Den är en kvart över elva — på eftermiddan. Om tre kvart är hon noll-noll-noll. Om jag ska hinna göra nåt innan jag går och lägger mig får jag allt skynda på. Och doktor Näslund måste hjälpa mig, fastän han bara är underläkare. Om han bara kunde — — — hjälpa mig att få ut min dränglön, så skulle det kanske bli — — — utveckling i alla former.

Men klockan är redan en kvart över elva...»

Det ligger mycket i detta som är värt för oss alla att begrunda.

Den debatt vi nu har fört under de två senaste dagarna har hela tiden rört sig om frågor som för min hembygd och dess människor är oerhört viktiga. Då jag nu för sista gången tar till orda i denna kammare, gör jag det för att ytterligare understryka behovet av hjälp i olika former, helst hjälp till självhjälp.

Det beslut vi inom kort skall fatta är ett stort steg i rätt riktning, men det måste följas upp. Det måste vara kännbart för en landsända — som inom sig har alla värdefulla naturtillgångar i rikt mått och därtill arbetskraft och som ingenting högre önskar än att få göra sin insats både för sin självförsörjning och för landets bästa — att invånarna för att göra sin insats måste lämna sin hembygd.

Norrbottens järnverk har medfört en välständsökning i en mycket vid krets kring Luleå stad, men ännu väntar vi på den framtidsvision som vår gamle landshövding Lövgren hade, nämligen

att från järnverket skulle spridas manufaktur och småindustri ut i bygderna. Han brukade tala om förädling från tackjärn till synålar. Många tillverkningsmoment efter den skalan är tänkbara och skulle kunna ge ytterligare tillfälle till arbete. Vi väntar på detta.

Medan vi väntar sitter man inte med armarna i kors. Mycket är på gång. Det sjuder av verksamhetslust i våra bygger. Men för att kunna komma i gång med större enheter, behövs så mycket som de enskilda människorna saknar möjlighet att skaffa. Det är därför nödvändigt med samhällets hjälp till serviceupprustning, kreditmöjligheter och byggande av både industrianläggningar och bostäder. Det sistnämnda är inte det minst nödvändiga: om man skall komma någonstans med utvecklingen av industrierna, så måste människorna ha möjlighet att bo på platsen.

En mycket god hjälp åt nystartad företagsamhet vore om man kunde förbilliga drivmedlen. Departementschefens uttalande i propositionen att om det kan påvisas företagsekonomiska skäl för en utjämning av drivmedelspriserna så skulle initiativ vara att vänta från de berörda parterna; det skulle i så fall vara från bl. a. finansdepartementet!

Enligt vad jag har mig bekant finns sådana bevis genom utredningar som har gjorts — jag hoppas att de kommit till departementets kännedom — och då har vi väl rätt att vänta: en kung vid sitt ord, som vi brukar säga.

Herr talman! Vi har fått så många nya ord som används så ofta och som nog låter bra: expansion, omvandlingsprocess, strukturrationalisering, befolkningsomflyttning, rörlighetsstimulans, o. s. v. Dessa ords reella innebörd får inte i fortsättningen vara att människor måste lämna sin hembygd och utvandra till andra delar av vårt land för att få sin bärgning. Flyttningen bör ligga inom valfrihetens ram. Härvidlag vill jag understryka vad herr Trana nyss sade.

Alla våra naturtillgångar skall nyttig-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

göras, och det går inte utan arbetskraft. Även vår landsända skall försvaras, och det blir nog inte så lätt att få en attraktiv turistnäring till stånd, om den skall skötas eller hållas vid liv av enbart gamla människor som inte har *kunnat* flytta. Vår starka, välutbildade ungdom måste få äga övertygelsen att Norrland är framtidslandet, att där finns arbete och utkomst.

I några av de reservationer som har fogats till utskottsutlåtandet har en del av de spörsmål som jag här i korthet berört, framställts som yrkanden, och jag skall därför, herr talman, sluta med att yrka bifall till dessa, d. v. s. reservationerna nr 7, 8, 15 och 16 och i övriga delar yrkar jag bifall till utskottsutlåtandet.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Det torde numera vara en av alla delad uppfattning att det allmänna måste svara för lokaliseringsutvecklingen i landet och att samhällets olika organ måste ha möjligheter att styra befolkningens och näringslivets lokalisering. Ser man lokaliseringspolitiken på lång sikt kommer man till den uppfattningen, att målet för samhället måste vara att främja en politik som ger ett snabbt ekonomiskt framåtskridande för landet som helhet. På en framtida lokaliseringspolitik måste därför kravet ställas att dess verkningar blir samhälls-ekonomiskt fördelaktiga. De flesta samhällseliga åtgärder får lokaliseringsmässiga återverkningar, och det är därför nödvändigt att alla beslut rörande den offentliga verksamhetens inriktning fattas med hänsyn till uppställda lokaliseringspolitiska mål.

Man måste således förutsätta en aktiv lokaliseringspolitik med åtgärder som är direkt inriktade på att nå lokaliseringspolitiska syften. Lokaliseringspolitiken är helt enkelt en del av den allmänna samhällsplaneringen, vars uppgift är att genom samordnande åtgärder av både stimulerande och återhållande

natur styra utvecklingen — både lokalt och regionalt — så att den leder till rationella samhällsbyggnader. Därom, herr talman, är vi säkert alla överens.

Vad som kan skilja oss åt är givetvis en del detaljfrågor och våra uppfattningar om i hur stor utsträckning man skall kunna tillmötesgå de olika krav och synpunkter som framföres från olika delar av vårt land.

I en av herr Trana och mig i denna kammare avlämnad motion har vi bl. a. framhållit »att riksdagen måtte beträffande det statliga lokaliseringstödet målsättning och utformning uttala att sådant stöd skall kunna lämnas till orter som av samhällsekonomiska och allmänpolitiska skäl behöver hjälp till en positiv utveckling».

I propositionen angående riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik utgår man ifrån att det statliga lokaliseringstödet skall vara knutet endast till vissa landsdelar eller till vissa »nödlidande» orter. Den landsända jag representerar, Roslagen, är icke medtagen bland de områden som förtjänar ett positivt lokaliseringspolitiskt stöd. Genom en historiens slump har det i och för sig synnerligen utvecklingsbara Roslagen kommit att sacka efter i utvecklingen. Förklaringen till detta ligger huvudsakligen på det kommunikationsmässiga planet, eljest ligger Roslagen geografiskt väl till för en expansion av näringslivet, och området har en stor arbetskraftsreserv i form av undersysselsättning till följd av det minskade arbetskraftsbehovet inom jordbruket och skogsbruket. I vår landsdel finns också många utvecklingsbara centralorter med väl utbyggd samhällservice.

Jag vill här slå fast att Roslagsregionen just är ett sådant område där avfolkningen i vissa delar har satt kraftiga spår, men där det torde vara mycket angeläget att se till att livskraften behålles genom en utveckling av centralorterna. Skulle nu det statliga lokaliseringstödet utesluta ett sådant område,

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

kommer det nu pågående rehabiliteringsarbetet utan tvekan att försvåras i mycket hög grad. Redan nu visar lokaliseringföretagen tendenser att göra anspråk på s. k. norrlandsersättning för att flytta till Roslagens tätorter. Och vad värre är, även befintliga företagsomhar utvecklings- och utbyggnadsplaner går nu och avvaktar riksdagens beslut i fråga om stödåtgärderna för lokaliseringpolitiken.

Jag skall, herr talman, endast framföra ett enda exempel. I en ort finns en industri med ett 70-tal anställda, för övrigt en av de största arbetsplatserna på vederbörande ort. Företaget har starka planer på att utvidga sin verksamhet till det dubbla eller 150 anställda. Man går nu med största intresse och avvaktar hur det skall bli med lokaliseringsbiståndet, om företaget kan utvidga på den ort det redan finns eller om företaget måste flytta ovanför en fixerad gräns längre norrut i landet för att kunna komma i åtnjutande av lokaliseringstöd. Vad en flyttning av detta företag skulle innebära för samhället är ju inte svårt att förstå.

Det är med detta exempel — det finns givetvis många sådana — som gör att man starkt kan ifrågasätta, om denna geografiska avgränsning kan vara tillfredsställande.

I propositionen förutsättes visserligen att lokaliseringstöd i vissa fall också skall kunna lämnas till övriga delar av landet. Departementschefen har ju också framhållit att lokaliseringpolitiskt stöd i särskilda fall skall kunna lämnas oberoende av den berörda ortens geografiska belägenhet. Men enligt departementschefens mening skall så ske endast i fall där en ort har drabbats av industrinedläggelse eller har markerat ensidig näringsstruktur.

Man måste säga att det torde väl vara lika viktigt att stödja en ort vars utveckling äventyras i likhet med det jag tidigare här har anfört.

Både sociala och samhällsekonomiska

skäl talar för att staten genom stödåtgärder i fall som jag här har skisserat bidrager till att orter med en redan utbyggd samhällsservice kan fortbestå.

Statliga lokaliseringpolitiska stödåtgärder bör således kunna komma i fråga framför allt i de områden där strukturella förändringar förekommer eller då en industrinedläggelse kan medföra arbetslöshet och därmed svåra ekonomiska följder för den berörda bygden.

Det är ju uppenbart att de lokaliseringpolitiska åtgärderna främst bör inriktas på de större tätortsbildningarna, som uppfyller förutsättningarna för en industriell lokalisering. Det är väl så att erfarenheterna också visat att lokaliseringen av exempelvis större industrier i regel sker till centralorter. Man bör således försöka påverka flyttningsrörelserna så att de går mot tätortscentra med givna industriella förutsättningar inom den berörda regionen.

Ja, detta var några synpunkter i denna lokaliseringsdebatt. Som slutomdöme om de i propositionen föreslagna lokaliseringåtgärderna har jag för min del ingen erinran mot att de föreslagna åtgärderna kommer till stånd, men jag vill bestämt uttala som min mening att även övriga delar av landet behöver ett aktivt lokaliseringstöd.

Herr talman! I motionerna nr 1088 i denna kammare och 882 i medkammaren har vi motionärer velat göra riksdagen uppmärksam på Roslagsregionen och denna regions speciella problem.

Motionerna har i utskottet fått en som man i riksdagssammanhang brukar säga välvillig behandling.

Utskottet uttalar som sin mening, att stödområdets gränser inte bör anses en gång för alla givna, utan utskottet betonar att de nu föreslagna lokaliseringåtgärderna får anses ha karaktären av försöksverksamhet och att man finner det naturligt att följa utvecklingstendenserna i de områden som gränsar till det s. k. norra stödområdet.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

Med utskottets uttalande om att Kungl. Maj:t under försöksperioden skall kunna vidtaga förändringar av stödområdets gränser i den mån sådana visar sig påkallade, och med en förhoppning om att Roslags-regionen då kommer att inrymmas i detta utvidgade område ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Efter många år av framstötter, inte minst här i riksdagen, har nu äntligen den stunden kommit, då riksdagen beretts tillfälle ta ställning till ett konkret förslag från regeringen i syfte att ge människor i våra avfolkningsområden möjligheter till en ökad sysselsättning.

När det nu gäller de speciella stödåtgärder som skall sättas in inom det norra stödområdet har den frågan redan berörts av många talare, varför jag inte skall fresta kammaren med att upprepa vad propositionen innehåller i det fallet. Jag skall, herr talman, i stället ta upp några andra åtgärder som inte finns med i propositionen men som jag tror skulle ytterligare befrämja en ökad lokalisering i de fem norrlandslänen.

Låt mig först säga, att Norrland genom utvecklingens gång och frånvaron av positiva insatser från samhällets sida liksom fått den mörka stämpeln över sig, att Norrland ingenting är att satsa på. Personligen protesterar jag mot ett sådant betraktelsesätt. Norrland är i själva verket en rik landsända. Där finns skogen, malmen och där finns också vattenkraften. Norrland är därigenom en viktig råvarubas för industrilandet Sverige. Det gäller bara att vidareutveckla förädlingsprocessen inom dess egna områden. Det gäller nu att återvinna det handikapp som drabbat Norrland, och till den ändan måste de stödåtgärder som skall sättas in liksom tillåtas verka över ett större fält än vad man har föreslagit i propositionen. Vilka andra åtgärder kan i det samman-

hanget ha betydelse för Norrland? Låt mig därvidlag peka på en sådan sak som frakterna och den roll de spelar för företagsamheten där. De långa avstånden fördyrar frakterna, och därför borde fraktkostnaderna i Norrland kompenseras i särskild ordning. En annan sak är det hårda skattetryck som gäller för stora delar av Norrland, som på sitt sätt motverkar företagslokalisering. En riktigare kostnadsfördelning mellan stat och kommun skulle säkerligen underlätta möjligheterna i den vägen.

En ytterligare sådan faktor är elkraften och priset på denna. Jag skall, herr talman, be att få uppehålla mig något vid den punkten.

Elkraften, som i huvudsak produceras i Norrland, borde ju kunna erbjudas företagarna i Norrland till förmånligare taxor, vilket skulle utgöra en särskild lockelse att välja Norrland som etableringsort. Men så är ingalunda fallet — det finns exempel på att elkraften tvärtom är dyrare i Norrland än i andra delar av landet, trots att överföringskostnaderna måste bli större vid distribution till södra och mellersta Sverige.

Detta spørsmål har vi från centerhåll tagit upp i en motion i anslutning till den föreliggande propositionen och vi har där yrkat på en sänkning av elpriset i Norrland i enlighet med lokaliseringsutredningens förslag. Till detta har utskottet sagt nej — förmodligen under förmenande av att en sådan åtgärd skulle innebära en särskild subventionering till konsumenterna i Norrland.

Jag ser saken på ett helt annat sätt. Den utbyggnad av vattenkraften som skett i Norrland har resulterat i en produktion som är långt större än den som förbrukas inom denna landsända. Endast cirka 15 procent av vattenfallsstyrelsens totala produktion levereras sålunda till elkonsumenter inom de norrlandska områdena. Återstoden distribueras till södra och mellersta Sverige.

Det är klart att en distribution till

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

förbrukare på långa avstånd från produktionsorten blir dyrbarare för det producerande företaget och även kräver större investeringar i ledningar och dylikt — kostnader som också måste räknas in i priset. Trots dessa merkostnader är skillnaden i taxesättningen för Norrland och södra delarna av landet ganska liten. Frågan är om inte norrlänningarna här får vara med om att subventionera kostnaderna för elkraften till södra Sverige. Man kan också uttrycka saken på följande sätt. Kraftverkens lägre investerings- och distributionskostnader för elkraften till Norrland jämförda med investerings- och distributionskostnaderna för kraften till södra Sverige skulle motivera och räkna till en icke obetydlig taxesänkning för Norrlands del utan att det skulle bli tal om någon subventionering.

Mot den bakgrunden är det ekonomiskt försvarbart att sälja elkraften billigare inom det norrländska stödområdet. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till det av herr Larsson i Hedenäset framställda yrkandet.

När det gäller vilka områden som nu skall bli föremål för de föreslagna stödåtgärderna finner jag det ytterst beklagligt att inrikesministern har gjort en uppdelning i fråga om Gävleborgs län som innebär att Gästrikland ställs utanför. På det sättet får vi en spänning mellan Hälsingland och Gästrikland som enbart kommer att skapa irritation inom en och samma länsenhet. Jag finner den åtgärden vara ett uttryck för småsnålhet från inrikesministerns sida och i detta fall en alldeles onödigt snålhet. Att utskottsmajoriteten också gått på denna linje finner jag lika beklagligt.

En gemensam motion från representanterna på länsbänken för att rätta till denna orättvisa tycks ha övergetts av utskottsmajoriteten. I stället gör utskottet i sitt utlåtande ett konstaterande som jag bestämt måste vända mig emot. Det heter: »Enligt utskottets mening måste

den avgränsning av stödområdet som departementschefen förordar i dagens läge anses väl avvägd.» Som motionär på den punkten ber jag, herr talman, att få anmäla en avvikande mening.

Herr FRIDOLFSSON (s):

Herr talman! Mitt inlägg skall bli mycket kort med hänsyn till den nu långt utdragna debatten.

Jag har under diskussionen fått ett intryck av att för många talare, som här varmt pläderat för de olika reservationerna, är huvudsaken inte hjälpen till de av arbetslöshet drabbade orterna utan i stället möjligheterna att skapa bättre förutsättningar för det egna partiet.

Centerpartiets och folkpartiets krav på att utöka stödområdet till att även omfatta östra Götaland låter mycket bestickande för dem som bor där. Visst har vi problem med att sysselsätta arbetskraften, inte minst då arbetskraften inom den sydöstra delen av landet, men mycket har gjorts från statens sida för att avhjälpa den tidigare stora arbetslösheten inom detta område. Vi förväntar oss också ytterligare stöd från statsmakterna sida. Men detta stöd bör lämnas i ett annat sammanhang.

Nu gäller det fördelningen av 800 miljoner under en tid av fem år. Detta stöd bör enligt min uppfattning lämnas till dem som har det mest bekymmersamt, nämligen människorna i Norrland. En alltför stor spridning av dessa 800 miljoner kommer att minska effekten av det statliga stödet på platser, där enda möjligheten att få ökade arbetstillfällen är statens medverkan via industrilokalisering.

De borgerliga partierna är bestämda motståndare till att statsmakterna får möjlighet att genom lagstiftning lokalisera industrier till orter där behovet av arbetstillfällen är stort. Men om vi misslyckas med att uppnå önskade resultat med hjälp av de stimulerande åtgärderna, är väl lagstiftningen den enda vägen att kunna förverkliga centerpartiets

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

krav på ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet.

Enär jag anser att det enda realistiska förslaget till hjälp åt det av arbetslöshet svårast drabbade området, det s. k. norra stödområdet, är att bifalla de av utskottet tillstyrkta förslagen i propositionen, vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr RASK (s):

Herr talman! Jag skall bara ta upp ett par detaljfrågor i denna stora debatt. Det är främst relationen mellan de stödformer för lokaliseringsspolitiken som föreslås i propositionen, och de lån som företagareföreningarna lämnar tillsammans med de garantilån som förmedlas genom kommerskollegium.

Utskottet framhåller att det lokaliseringsspolitiska stödet i fortsättningen bör koncentreras till statliga bidrag och lån. Det kreditstöd till hantverk och småindustri som lämnas genom kommerskollegium och företagareföreningarna bör inte längre primärt tjäna något lokaliseringsspolitiskt syfte.

Detta måste vara riktigt. Man kan väl knappast på saklig grund motivera att man bygger på det statliga ekonomiska lokaliseringssstödet i form av lån och bidrag med lån från företagareföreningarna och genom kommerskollegium. Lokaliseringssstödet skall kunna utgöra två tredjedelar av de totala kostnaderna för företagets investeringar i byggnader och maskiner. Byggs detta stöd på ytterligare, kan man komma upp ända till 100 procent. En sådan ordning skulle då innebära att staten tar hela risken utan något som helst inflytande. Man skapar också samordningsproblem på det sättet, genom att det blir olika verk som handlägger ärendena — i ena fallet arbetsmarknadsstyrelsen och i andra fallet kommerskollegium.

Därför har jag mycket svårt att förstå centerpartiets reservation nr 14, som bl. a. handlar om denna sak. I den fö-

retagareförening som finns i mitt län lägger man mycket stor vikt även vid den egna kapitalinsatsen. Man brukar vid handläggningen av låneärenden kräva att den egna insatsen skall ligga vid 20—25 procent.

Företagareföreningarna har en stor uppgift att fylla genom rådgivning och långivning. De skall hjälpa hantverket och småindustrien att rationalisera. De skall hjälpa företagsamma människor att starta nya företag. Dessa uppgifter är så stora och betydelsefulla att det måste vara en fördel att föreningarna inte belastas med uppgifter att även bedriva lokaliseringsspolitik.

Utskottet har också uttalat sitt intresse för frågan om utbildning av företagare, och detta tycker jag är angeläget att understryka därför att här föreligger ett behov. Men det viktigaste när det gäller att få i gång en sådan verksamhet tror jag inte är att deltagarna i sådana kurser får löfte om bidrag. Det är betydligt viktigare att skapa resurser för att få i gång en utbildning som verkligen kan bli till hjälp i deras dagliga arbete. Detta kan bl. a. bestå i att det utarbetas kursplaner, att undervisningsmateriel tillhandahålles och att det finns lärare.

Enligt de erfarenheter som jag har från arbetet inom en företagareförening och av praktiskt arbete som småföretagare är det främst på två områden som det föreligger stort behov av sådan utbildning, nämligen för det första i fråga om kalkylering och för det andra i fråga om lokalutnyttjandet i samband med produktionsgången inom företaget, eller med andra ord de interna transportererna.

En sådan utbildning genom kurser för företagare som redan är verksamma eller för sådana som ämnar etablera sig som företagare skulle kunna anordnas och bedrivas i samarbete mellan företagareföreningarna, Institutet för hantverk och industri och näringslivets organisationer.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

I denna debatt har tidigare berörts också planeringsråden som kommer till i varje län. Jag vill bara med några ord på nytt ta upp denna sak. Jag tror att det är synnerligen viktigt att dessa råd verkligen får den ställning som både departementschefen och utskottet har understrukit. Men för att de skall få denna ställning är det i hög grad angeläget att de får en så allsidig sammansättning som möjligt. De bör representera såväl olika grupper inom samhällslivet som olika delar av länet. Det sistnämnda är inte minst viktigt. Planeringsråden skall ju bl. a. samordna statliga och kommunala aktiviteter inom länet. De måste därför få en sådan sammansättning att en allsidig behandling inom rådet garanteras.

Detta gäller hela landet och inte bara stödområdena. Det tycker jag man har anledning att framhålla i detta sammanhang. I den rådgivande funktion som planeringsråden kommer att få tror jag att man har skapat ett instrument som, om det utnyttjas på rätt sätt, kommer att få den allra största betydelse för den aktiva lokaliseringspolitiken i framtiden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan i alla delar.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fru **RENSTRÖM-INGENÄS** (s):

Herr talman! Efter de många timmars debatt som kammarens ledamöter redan haft att utstå i denna fråga vore det förmätet att tro att man skulle kunna komma med några väsentligt nya tankegångar. Men en detalj i arbetet på att komma till rätta med arbetsmarknadens problem anser jag bör något understrykas, och det är den stora betydelse som en aktiv utbildningspolitik har även inom lokaliseringspolitiken när det gäller att tillvarata den arbetskraft som finns.

Här har talats om orter med ett ensidigt näringsliv och om nödvändigheten av att tillföra dessa orter industrier av annan art för att därigenom bereda arbetstillfällen åt både kvinnor och män.

Detta är en lösning. Jag tror emellertid att ensidigheten skulle kunna övervinnas även därigenom att man kraftigare än hittills inriktade sig på att utbilda människorna så, att de kunde sysselsättas inom de industrier som redan finns eller som lokaliseras till en ort där kvinnor och män kunde arbeta sida vid sida.

Under senare år har vi i många sammanhang fått veta att fortsatt standardhöjning — som vi alla vill ha — kräver ökat tillskott av arbetskraft. När man frågar var den nödvändiga arbetskraftsreserven finns, så blir alltid svaret att det främst är kvinnorna som i högre grad måste komma ut i arbetslivet. En utredning har också visat att om yrkesintensiteten bland kvinnorna i hela landet varit lika hög som den var i Stockholm år 1960, så hade arbetsmarknaden haft 160 000 förvärvsarbetande kvinnor mer än som i verkligheten var fallet.

I många fall har orsakerna till kvinnornas låga yrkesverksamhetsgrad varit att det i deras hembygd inte funnits arbete att tillgå, i varje fall inte sådant arbete som av tradition ansetts som kvinnligt.

Hur skall sådant traditionstänkande kunna brytas? — Det skulle jag vilja tala litet om.

Att traditionen är stark blir man ofta påmind om. Så skedde t. ex. häromdagen när en tidning som en lustighet hade infört en bild av en liten flicka som sade: »Min mamma är busschaufför och min pappa är sjuksköterska.» Varför skulle det vara så lustigt? Flickor och pojkar har inte så ensidiga yrkesanlag som tradition och fördomar vill göra gällande. Jag har stött på många kvinnor som varit skickliga busschaufförer. Till de rörlighetsbefrämjande åt-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

gärder på arbetsmarknaden som samhället måste vidtaga hör också att mjuka upp föråldrade traditionsgränser och visa ungdomar av båda könen vägen till ett breddat och allsidigt yrkesval.

Varför skulle det inte vara lika naturligt för en man att vara sjuksköterska som att vara läkare? Båda dessa kategorier arbetar ju inom sjukvården. — Kanske en så enkel sak som att byta ut det »kvinnliga» ordet sjuksköterska mot sjukvårdsassistent eller annat kunde ha någon inverkan? En utveckling i riktning mot mera manlig arbetskraft inom vårddyrkena skulle säkerligen också medföra högre löner på detta arbetsfält lika väl som att kvinnor som tar vad man brukat räkna som manligt arbete får bättre betalt än vad de annars kunnat få.

För många kvinnor ter det sig skrämmande att söka sig till ett tekniskt arbete. Många känner sig mycket främmande för maskiner och teknik och det har ju inte ansetts kvinnligt att intressera sig för sådant. Traditionen måste brytas, och här kan pressen, radion och televisionen hjälpa till genom att aktivt engagera sig.

Redan grundskolans yrkesorientering måste i hög grad inriktas på detta. Alla elever, antingen det är pojkar eller flickor, som har anlag för tekniskt arbete måste intresseras för att skaffa sig den nödvändiga utbildningen. Det är bra för dem själva också, ty därigenom kan de få värlövade arbeten. Och samhället behöver dem.

Den tekniska standarden i företagen är redan hög och genomgår en ständig utveckling. Kraven på yrkesskicklighet hos personalen stiger parallellt härmed.

Om vi inte lyckas tillgodose de ökade kraven på en gedigen yrkesutbildning som på bästa sätt tar vara på all arbetskraft, så kommer inte heller vårt näringsliv att behålla sin konkurrenskraft mot omvärlden.

Riksdagen har i år beslutat stora och

genomgripande reformer på undervisningens område. När de genomförts öppnas vägarna till allt slags utbildning på ett sätt som aldrig förr. Men det gäller också att intressera ungdomarna för att gå de vägarna, varje elev efter sina individuella möjligheter, och hjälpa dem att göra ett riktigt och fördomsfritt yrkesval.

Ur många nu använda läroböcker behövs också förlegade värderingar rensas bort.

Vad jag anfört om nödvändigheten av att bryta traditionella fördomar i fråga om yrkesval under skoltiden gäller också vid den omskolning som många människor senare i livet måste få. Jag tror dock att kammarens ledamöter helst ser att jag inte fördjupar mig däri.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde fru *Löfquist* (s).

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! Jag skall till sist försöka belysa lokaliseringsfrågan ur en annan synvinkel än den flertalet talare utgått ifrån.

Det finns nämligen inom det svenska näringslivet åtskilliga skeptiker som hyser farhågor för att den lokaliseringpolitiska aktivitet, som vi nu skall dra i gång, kan medföra vissa inte avsedda resultat i form av en felaktig användning av våra resurser och sämre effektivitet i det svenska folkhushållet. Det är den sidan av lokaliseringsproblemet som jag vill uppehålla mig vid.

Det är svårt att förutse den framtida utvecklingen, men på en punkt är alla prognosmakare ense. Vi kommer inom överskådlig tid att lida brist på arbetskraft och brist på kapital. Vår ekonomiska planering och vår ekonomiska politik måste utformas med hänsyn härtill. Den måste syfta till att taga till vara arbetskraften och kapitalresurserna på det mest rationella sättet. I lokaliseringspolitiskt hänseende innebär detta att i princip sådan företags-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

lokalisering bör eftersträvas och stimuleras som innebär den mest ekonomiska användningen av våra resurser. Det primära syftet med lokaliseringspolitiken måste vara att — som det heter i propositionen — »främja en sådan lokalisering av näringslivet, att landets tillgångar av kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade och fördelas så att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande främjas». Först om detta sker får vi nämligen betingelser för att också tillgodose de två andra i propositionen angivna syften.

Det får antagas, att den relativt fria lokaliseringspolitik som hittills karakteriserat svensk företagsamhet i allt väsentligt syftat till att främja sådana effektivitetssträvanden. Men jag skall gärna medge, att »strikt företagsekonomiska» faktorer inte alltid varit så medvetna och så avgörande för näringslivets lokalisering som man ibland och, framför allt inom näringslivet, gärna vill göra gällande. Vi saknar i själva verket en fullständig kartläggning av de faktorer och reaktioner, som är och varit utslagsgivande i detta hänseende. Vissa företeelser har belysts av lokaliseringskommittén, men något klart begrepp om de invecklade sammanhangen kan vi nog inte säga att vi hittills fått.

Detta är naturligtvis en brist. Det försvårar bedömningen av lokaliseringspolitiken, och det försvårar också den informations- och rådgivningspolitik som hittills bedrivits och som många gånger givit goda resultat och som enligt min mening även framdeles bör utnyttjas och om möjligt ges en ännu större roll än tidigare. På detta som på många andra områden är bristen på kunskaper, bristen på kännedom om vad som sker bakom det som synes ske, en stor belastning.

Det finns ett direkt samband mellan olika samhälleliga åtgärder — vare sig de vidtages av staten eller kommunen — och företagsamhetens lokaliserings-

intresse. Departementschefen har på ett klarläggande sätt påvisat detta samband. Å ena sidan ställer företagslokaliseringen krav på offentliga följdinvesteringar av olika slag, som bidrar till att utbilda den industriella och samhälleliga miljön. Å andra sidan skapar de offentliga investeringarna och allt vad därmed följer goda förutsättningar för näringslivet. Kommunikationerna inom ett område och till andra orter, tillgången på skolor, sjukhus och liknande kollektiva nyttigheter, nöjes-, utbildnings- och andra kultur-anordningar ger underlag för företagssamhet. Det är alltså fråga om en växelverkan och om kedjereaktioner inom både den enskilda och den offentliga sektorn.

Ett studium av den näringsgeografiska utvecklingen i Sverige under de senaste årtiondena bekräftar vad jag här har sagt. Befolkningsomflyttningen och företagslokaliseringen inte bara till storstadsområdena utan också till andra tätortsregioner inom så gott som hela landet beror på ett samspel mellan enskilda och offentliga investeringar och utgör ett medvetet eller omedvetet uttryck för en strävan efter att bäst utnyttja de samlade resurserna.

Det är därför fullt konsekvent att som departementschefen gjort i propositionen understryka samhällsplaneringens betydelse för lokaliseringspolitiken såväl centralt som lokalt. Den splittring på ett flertal olika myndigheter som på båda nivåerna för närvarande föreligger i fråga om betydelsefulla offentliga investeringar av olika slag är ur planeringssynpunkt olycklig och otillfredsställande. Även om, som föreslagits i propositionen, en särskild samordnande lokaliseringsberedning tillställs, torde samordningsproblemen inte kunna lösas utan en omläggning och förstärkning av själva samhällsplaneringen. Lokaliseringspolitik är inte främst arbetsmarknadspolitik utan samhällsplanering. Jag har tidigare, herr tal-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

man, då lokaliseringsspropositionen remitterades till bankoktoret, utförligt redovisat mina synpunkter i det hänseendet och de har också upptagits i högerpartiets partimotion. Även bankoktoret har uttalat sig positivt men tyvärr inte vågat föreslå några konkreta åtgärder. Personligen nöjer jag mig därför med att konstatera, att om man skall kunna bedriva en förnuftig informations- och rådgivningsverksamhet och om man verkligen vill åstadkomma effektiva lokaliseringssresultat, då är åtgärder på samhällsplaneringens område mycket viktigare än konkreta stödåtgärder av mer eller mindre utpräglad subventionskaraktär.

Jag måste medge, att departementschefen företagit en skicklig balansgång, då han i propositionen redovisat lokaliseringsspolitikens målsättning och utformning. Som bakgrund för de olika statliga stödåtgärderna understryker han, vilka risker för en felaktig användning av våra resurser som kan uppkomma genom lokaliseringssubventioner. Han vitsordar, hur svårt det är att genom stödåtgärder åstadkomma minskad konjunkturkänslighet i industriorter. Han inskräper, att det ekonomiska stödet till företagslokalisering inte får ha till syfte att »subventionera bort lokala eller regionala olikheter i den allmänna kostnadsnivån mellan orter i skilda delar av landet». Det ekonomiska stödet måste utformas som ett initialstöd. Därefter måste företagen få konkurrera med annan företagsamhet på lika villkor. Och till sist: Det principiella kravet måste upprätthållas, att statligt stöd inte lämnas i sådana former, som innebär fortlöpande direkta driftssubventioner till företagen och som kan resultera i att icke bärkraftiga industrier hålls i gång med konstlade medel eller att konkurrensförhållandena snedvrids.

Det torde inte finnas någon som väl känner förhållandena i det svenska näringslivet, som inte skulle vara villig

att i allt väsentligt ställa sig bakom sådana uttalanden. Men de stämmer liksom inte med vissa av de åtgärder som förordas till stöd för den aktiva lokaliseringsspolitiken. Här föreligger tvärtom en motsägelse. Både de statliga bidragen och den statliga långivningen och det sätt på vilket verksamheten över huvud upplagts innefattar starka inslag av subventionering och är i och för sig ägnade att påverka konkurrensförutsättningarna och att leda till en mindre rationell användning av våra resurser. Det kan man inte komma ifrån, vilka reservationer man än gör.

Med rätta har kommerskollegium påvisat, att verkningsförmågan i näringslivet står i nära samband med konkurrensförhållandena, och att en effektiv konkurrens är en viktig betingelse för det ekonomiska framåtskridandet. Både näringslivet och statsmakterna har på olika sätt verkat för att dessa principer skall kunna upprätthållas. Enligt kommerskollegium skulle den statliga bidrags- och låneverksamheten på detta område uppenbarligen innebära »ett klart avsteg från principen om konkurrens på lika villkor». Konkurrensförhållandena skulle snedvridas, något som är särskilt olyckligt i ett läge, då ökad internationell integration och konkurrens kräver ett slagkraftigt näringsliv.

Det är just denna sida av den föreslagna lokaliseringsspolitiken som man från näringslivets håll kritiserat, och man har med hänsyn till riskerna för näringslivets effektivitet understrukit dess försöksmässiga karaktär.

Det skulle uppenbarligen vara en dålig lokaliseringsspolitik, om den fick till följd att vi lyckades få ett antal företag att etablera eller bygga ut i industriellt sett mindre väl utvecklade områden men samtidigt försvarade för mera livskraftiga enheter att få kapital eller arbetskraft och över huvud försämrade deras konkurrenskraft. Det förtjänar särskilt observeras att det

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

även inom det norra stödområdet, exempelvis i Norrland, finns områden, där industrien och näringslivet är starkt expansivt, och där utvecklingen inom vissa branscher gått snabbare än i övriga Sverige. Det finns ingenting som motsäger att den utvecklingen kommer att ytterligare förstärkas och att även andra expansionsområden kan uppstå i norra stödområdet. Det finns också områden och regioner som inte har förutsättningar att utvecklas, men dessa skiljer sig inte från liknande områden i övriga Sverige eller i andra västeuropeiska industriländer. Att nu satsa på sådana områden vore icke riktigt om det sker på bekostnad av andra. Vad som kännetecknar de expansiva områdena är den företagsekonomiska miljön och den industriella eller allmänt företagsinriktade traditionen. Initiativtagande, riskvillighet och företaggaranda har skapat förutsättningar för en ekonomisk utveckling även i områden, där s. k. naturliga företagsekonomiska betingelser inte omedelbart föreläggat. Den personliga företagsamheten har lagt den första grunden för en utveckling, som sedan skapat nya förutsättningar för samspel och för konkurrens mellan olika slag av företag och för ett utbyte av kunskaper, erfarenheter och tjänster.

Till dessa förhållanden och deras lokaliseringpolitiska betydelse har varken kommittén eller propositionen tagit tillräckligt stor hänsyn. Statlig subventionsverksamhet kan dämpa utvecklingstakten i sådana regioner och minska initiativkraften. Vad skall det tjäna till — kan man säga — att satsa mera för att bygga ut sin verksamhet för egna besparingar och egna lån, som måste fullt ut amorteras och förräntas, om konkurrenterna får en stor del av sina initialkostnader täckta genom statliga insatser som inte behöver fullt förräntas och amorteras.

Detta är den andra sidan av den aktiva lokaliseringpolitiken, en sida som

jag personligen tycker att man tagit alltför liten hänsyn till i den hittillsvarande debatten. Det är varken ett enskilt eller allmänt intresse att skapa en subventionsinriktad kår av företagare i vårt land. Det borde vi i varje fall vara överens om.

Det finns därför all anledning att stryka under att de reservationer departementschefen själv gjort blir iakttagna vid tillämpningen av de nya stödåtgärderna. Men i praktiken blir det inte lätt. Propositionens uttalande är samtidigt så allmänt hållna och i vissa fall så motstridiga, att tillämpningen måste möta vissa svårigheter. Det finns också risk för att verksamheten — som departementschefen själv framhållit — kan leda till en bortplottring av resurser på en mängd små objekt på olika håll i det stora stödområdet och att effekten därigenom inte blir den åsyftade. Bristen på klara regler kan också leda till ett godtycke som ger anledning till betänkligheter. Det kommer att ligga i lokaliseringsmyndighetens och Kungl. Maj:ts hand att tillämpa reglerna, men utan entydiga riktlinjer måste det vid flertalet avgöranden bli fråga om bedömningar från fall till fall. Det blir nästan omöjligt att på förhand avgöra i vilka situationer stöd kan påräknas. Med rätta har bankoutskottet framhållit, att »Kungl. Maj:t och de Kungl. Maj:t underställda lokaliseringsorganen otvivelaktigt måste äga en viss frihet att i praktiken ta hänsyn till särskilda förhållanden och önskemål, men i sina grunddrag bör lokaliseringspolitikens utformning vara bestämd på förhand». Så är inte fallet.

Nu kan det naturligtvis sägas, att jag har överbetonat de negativa aspekterna. Man kan göra gällande, att detta anförande inte vittnar om intresse för att blåsa liv i landsdelar, som har det besvärligt, och att jag inte har någon förståelse för de utomordentligt svåra omställningsproblemen ute i bygderna. Ingenting är i så fall felaktigare. De

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

problemen måste lösas. Samhället måste bedriva en aktiv lokaliseringpolitik. Men ju mer av subventioner den innefattar desto större blir riskerna för att politiken på lång sikt kan komma att motverka sitt eget syfte och i varje fall inte gagna vare sig avfolkningsbygderna eller folkhushållet Sverige. Det är de riskerna jag har ansett mig böra påvisa och de är obestriddigen en realitet.

När jag trots detta i stort sett kan acceptera vad som föreslagits i propositionen beror det bl. a. på att det är fråga om en försöksverksamhet under en begränsad tid. Det är möjligt att fem år är en för kort period för att man skall kunna dra några definitiva slutsatser. Det får man väl se. Men det är angeläget, att verksamheten följs, att man studerar resultaten och att man efter försöksperiodens slut gör en realistisk bedömning av vad man åstadkommit både positivt och negativt.

Det är särskilt viktigt, att man under perioden koncentrerar sig på rådgivnings- och informationsverksamheten. Man bör fortsätta redan inledda analyser av lokaliseringstendenserna i det svenska näringslivet. Samhällsplaneringen måste ges tillräckliga resurser för att utan att hemfalla åt detaljplanering teckna bakgrunden för expansionsriktningarna. Därmed underlättas samordningen av de offentliga investeringarna, så att näringslivets olika enheter får bättre möjligheter att bedöma olika lokaliseringalternativ.

Slutligen måste under försöksperioden utredas och klarläggas vilka möjligheter som står till förfogande för att lösa de övergångssvårigheter, inte minst av social natur, som uppkommer i samband med strukturomvandlingen av näringslivet och befolkningsomflyttningen från de glesbygder på olika håll i vårt land som inte har förutsättningar för industriell utveckling. Det är en utomordentligt angelägen uppgift, men den bör i princip avskiljas från den aktiva lokaliseringpolitiken.

Herr talman! Ju förr man gör detta desto lättare tror jag det är att effektivt och rationellt lösa lokaliseringspolitikens svåra ekvation.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Jag vill efter denna långa debatt bara säga ett par ord. Jag tog mig friheten att i årets remissdebatt ta upp speciella gotlandsproblem, som inte har berörts av lokaliseringsutredningen. Jag har ingen anledning att upprepa mig här utan skall nöja mig med att hänvisa till det yttrande som då gjordes — närmast gäller det de önskemål som framfördes i motionen II: 1079. Jag vet inte om motionen bifalles av kammaren, men jag hoppas det. I så fall blir önskemålen tillgodosedda.

Men om så inte skulle bli fallet, vill jag uttala den förhoppningen att Kungl. Maj:t vid utfärdandet av tillämpningsföreskrifterna och tillämpningsbestämmelserna tar hänsyn till de speciella problem som Gotland har.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Propositioner gives först beträffande vart och ett av de avsnitt i utskottets yttrande, beträffande vilka under överläggningen framstälts annat yrkande än om godkännande av den av utskottet föreslagna lydelsen. Därefter ställes särskilda propositioner på utskottets yttrande i övrigt och på utskottets hemställan.

Utskottets yttrande

Det avsnitt som börjar på s. 16 med orden »Vad beträffar själva målsättningen» och slutar på s. 17 med orden »kunna väsentligt reduceras»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Önnarp be-

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

gärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det avsnitt i bankoutskottets yttrande som börjar på s. 16 med orden »Vad beträffar själva målsättningen» och slutar på s. 17 med orden »kunna väsentligt reduceras», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 1) av herrar Nils Theodor Larsson och Hansson i Önnarp.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 178 ja och 31 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det stycke som börjar på s. 17 med orden »Med lokaliseringpolitiken» och slutar på s. 18 med orden »bringas att upphöra»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke i bankoutskottets yttrande som börjar på s. 17 med orden »Med lokaliseringpolitiken» och slutar på s. 18 med orden »bringas att upphöra», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 2) av herrar Nils Theodor Larsson och Hansson i Önnarp.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 178 ja och 31 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det stycke på s. 18 som börjar med orden »En särskild fråga» och slutar med orden »i denna fråga»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 3) av herrar Nils Theodor Larsson och Hansson i Önnarp; och godkände kammaren utskottets yttrande.

Det stycke på s. 20 som börjar med orden »Utskottet finner» och slutar med orden »en utvidgad lokaliseringspolitik»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringsspolitik m. m.

4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke på s. 20 i bankoutskottets yttrande som börjar med orden »Utskottet finner» och slutar med orden »en utvidgad lokaliseringsspolitik», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 4) av herrar Nils Theodor Larsson och Hansson i Önnarp.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså godkänt utskottets yttrande.

Det stycke på s. 22 som börjar med orden »Beträffande norra stödområdets» och slutar med orden »visar sig påkallade»

Herr talmannen gav propositioner på bifall till eller avslag å det av herr Nilsson i Gävle under överläggningen framställda yrkandet, att i detta stycke företogs den ändring, som föranleddes av bifall till yrkandet i motionerna I: 869 och II: 1075 att riksdagen måtte besluta hänföra hela Gävleborgs län till det norra stödområdet; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Gävle begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det av herr Nilsson i Gävle under överläggningen framställda yrkandet beträffande det stycke på s. 22 i bankoutskottets yttrande som börjar med orden »Beträffande norra stödområdets» och slutar med orden »visar sig påkallade», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit detta yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Gävle begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 177 ja och 17 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit yrkandet i fråga.

Det avsnitt på s. 22 som börjar med orden »En regional avgränsning» och slutar med orden »visar sig påkallade»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det avsnitt på s. 22 i bankoutskottets yttrande som börjar med orden »En regional avgränsning» och slutar med orden »visar sig påkallade», röstar

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 5) av herr Nils Theodor Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 123 ja och 84 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det avsnitt på s. 23 som börjar med orden »Mot detta angivande» och slutar med orden »motionärernas synpunkter befogade»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 6); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det avsnitt på s. 23 i bankoutskottets yttrande som börjar med orden »Mot detta angivande» och slutar med orden »motionärernas synpunkter befogade», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 6) av herrar Nils Theodor Larsson och Hansson i Önnarp.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 171 ja och 35 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det stycke på s. 24 som börjar med orden »Utskottet är för sin del» och slutar med orden »härav föranledda förslag»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 7); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnell begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke på s. 24 i bankoutskottets yttrande som börjar med orden »Utskottet är för sin del» och slutar med orden »härav föranledda förslag», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 7) av herr Nils Theodor Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 105 ja och 108 nej.

Kammaren hade alltså godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 7) av herr Nils Theodor Larsson m. fl.

Det stycke på s. 26 som börjar med orden »Vid en jämförelse» och slutar med orden »yrkandet i motionerna I: 889 och II: 1078»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 8); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke på s. 26 i bankoutskottets yttrande som börjar med orden »Vid en jämförelse» och slutar med orden »yrkandet i motionerna I: 889 och II: 1078», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 8) av herr Akerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid

avgavs 176 ja och 33 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det stycke på s. 26 som börjar med orden »Att, såsom i motionerna» och slutar med orden »såvitt nu är i fråga, motionerna I: 870 och II: 1079 samt I: 878 och II: 1089»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 9); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke på s. 26 i bankoutskottets yttrande som börjar med orden »Att, såsom i motionerna» och slutar med orden »såvitt nu är i fråga, motionerna I: 870 och II: 1079 samt I: 878 och II: 1089», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 9) av herr Nils Theodor Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 68 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det stycke på s. 26 som börjar med orden »Den av departementschefen» och slutar med orden »kan utskottet inte tillstyrka»

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av utskottets yttrande; 2:o) godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 10 a) av herrar Nils Theodor Larsson och Hansson i Önnarp; samt 3:o) godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 10 b) av herr Stefanson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Önnarp begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen begärde dock herr Larsson i Umeå votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående det stycke på s. 26 i bankoutskottets yttrande, som börjar med orden »Den av departementschefen» och slutar med orden »kan utskottet inte tillstyrka», antager reservationen 10 a) av herrar Nils Theodor Larsson och Hansson i Önnarp, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen 10 b) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 35 ja och 38 nej, varjämte 140 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke på s. 26 i bankoutskottets yttrande som börjar med orden »Den av departementschefen» och slutar med orden »kan utskottet inte tillstyrka», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 10 b) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 68 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det stycke på s. 26 som börjar med orden »Vad särskilt gäller» och slutar med orden »ändamål avsedda resurserna»

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av följande av herr Holmberg under överläggningen föreslagna lydelse: »Vad emellertid gäller förslagen i motionerna I: 876 och II: 1080 om en utökning av medelsramen för utbyggnad av statlig industriell verksamhet vill utskottet framhålla nödvändigheten av att de i propositionen föreslagna åtgärderna kompletteras med förslag till utbyggnad, nyanläggning och samordning av statlig verksamhet på det sätt som angivits i motionerna. Utskottet föreslår därför att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om snabb utredning i detta syfte samt förslag om anvisande av medel för en sådan utbyggnad av den statliga industrin.»; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke på s. 26 i bankoutsrottets yttrande som börjar med orden »Vad särskilt gäller» och slutar med orden »ändamål avsedda resurserna», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den av herr Holmberg under överläggningen föreslagna lydelsen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Holmberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 204 ja och 6 nej, varjämte 2 av

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det stycke på s. 27 som börjar med orden »I likhet med departementschefen» och slutar med orden »norra stödområdet till godo»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 11) av herr Nils Theodor Larsson; och godkände kammaren utskottets yttrande.

Det stycke på s. 31 som börjar med orden »Vissa taxefrågor» och slutar med orden »i motionerna framförda förslagen»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 12); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke på s. 31 i bankoutsrottets yttrande som börjar med orden »Vissa taxefrågor» och slutar med orden »i motionerna framförda förslagen», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 12) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 164 ja och 41 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det stycke på s. 31 som börjar med orden »Utskottet vill också» och slutar med orden »Öland och fastlandet»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 13) av herr Nils Theodor Larsson; och godkände kammaren utskottets yttrande.

Det stycke på s. 31 som börjar med orden »I propositionen avvisas» och slutar med orden »förslag skall genomföras»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av följande, av herr Larsson i Hedenäset under överläggningen föreslagna lydelse: »I propositionen avvisas kommitténs förslag om en sänkning av vattenfallsstyrelsens eltaxor i Norrland under hänvisning bl. a. till att de nuvarande eltaxorna innebär avsevärt lägre elkraftskostnader i Norrland än i övriga delar av landet. Utskottet delar icke departementschefens uppfattning utan tillstyrker det i motionen II: 1084 gjorde yrkandet att kommitténs förslag skall genomföras.»; och godkände kammaren utskottets yttrande.

Det avsnitt på s. 32 som börjar med orden »Utskottet instämmer i» och slutar med orden »i lokaliseringspolitiskt syfte»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yt-

trande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 14); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det avsnitt på s. 32 i bankoutskottets yttrande som börjar med orden »Utskottet instämmer i» och slutar med orden »i lokaliseringspolitiskt syfte», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 14) av herrar Nils Theodor Larsson och Hansson i Önnarp.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 177 ja och 32 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det stycke på s. 33 som börjar med orden »Såsom utskottet understrukit» och slutar med orden »ett lokaliseringspolitiskt medel»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 15); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke på s. 33 i bankoutsrottets yttrande som börjar med orden »Såsom utskottet understrukit» och slutar med orden »ett lokaliseringspolitiskt medel», röstar

Ja;

Det, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 15) av herr Nils Theodor Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 102 nej.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det stycke på s. 33 som börjar med orden »Frågan om en utjämning» och slutar med orden »av berörda intressenter»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 16); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke på s. 33 i bankoutsrottets yttrande som börjar med orden »Frå-

gan om en utjämning» och slutar med orden »av berörda intressenter», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 16) av herr Akerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 171 ja och 39 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det stycke på s. 36 som börjar med orden »I motionerna I: 878» och slutar med orden »vad departementschefen anför»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 17); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke på s. 36 i bankoutsrottets yttrande som börjar med orden »I motionerna I: 878» och slutar med orden »vad departementschefen anför», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m.

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 17) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 71 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Utskottets yttrande i övrigt

Godkändes.

Utskottets hemställan

Bifölls med den ändring som föranleddes av bifall till reservationen 7) av herr Nils Theodor Larsson m. fl.

§ 3

Föredrogs vart för sig

bankoutslottets memorial nr 49, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutslott; och

statsutskottets memorial nr 210, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1964/65.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial hemställt.

§ 4

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 395, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1964/65; och

från bankoutslottet:

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 5

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höstsessioner år 1964.

§ 6

Justerades protokollsutdrag.

§ 7

Höstsessionens avslutning

Herr TALMANNEN yttrade:

Ärade kammarledamöter! 1964 års riksdag har liksom sina närmaste föregångare varit synnerligen arbetstyngd. Höstsessionen har kulminerat i kamrarnas behandling av tre stora ärenden: naturvårdslagen, gymnasiereformen och lokaliseringsfrågan. Anhopningen av arbetsuppgifter under slutskedet har medfört en hård press på både utskott och kamrar. Detta förhållande, som med all rätt kritiserats, har till väsentlig del sin orsak i att propositioner avlämnats mycket sent. Det är därför nödvändigt att såväl regeringen som riksdagen ägnar fortsatt och ökad uppmärksamhet åt frågan om en jämnare fördelning av arbetsbelastningen.

Införandet av särskilda frågestunder har resulterat i att antalet enkla frågor i år varit inemot tre gånger så stort som under de närmast föregående två åren. Interpellationernas antal företer däremot en minskning; 133 interpellationer har framställts i år mot 159 under år 1963 och 134 under år 1962. Frågestundernas hittillsvarande placering på kamrarnas veckoschema har i många fall utgjort ett hinder för besvarande av interpellationer i andra kammaren på tisdagarna. Tiderna kommer därför fr. o. m. instundande vårsessions början att omläggas på sådant sätt, att frågestunderna på tisdagarna börjar kl.

15.00 i första kammaren och kl. 15.30 i andra kammaren.

Det är för närvarande ej möjligt att ange vilka förändringar författningsutredningens förslag kan komma att föranleda för riksdagens vidkommande. Det synes emellertid inte vara nödvändigt att avvakta en mera omfattande reform av riksdagsarbetet innan en del praktiska problem upptas till behandling. Vissa sedan länge påtalade brister i riksdagens arbetsförhållanden bör därför avhjälpas utan ytterligare dröjsmål. Sålunda bör exempelvis frågan om kostnadsfri skrivhjälp till riksdagens ledamöter lösas redan nu. Det torde vidare bli erforderligt att inom en nära framtid verkställa en utredning angående principerna för riksdagens personalorganisation samt de konsekvenser dessa bör medföra i fråga om riksdagstjänstemännens anställnings- och löneförhållanden.

Som en följd av årets andrakammarval och på grund av att många av kammarens ledamöter nu av åldersskäl önskat lämna riksdagsarbetet är det inte mindre än 46 av kammarens nuvarande ledamöter som ej återkommer till nästa session.

Jag nämner främst kammarens ärade ålderspresident, herr Sköld, som bevisat 52 riksdagar. Vad herr Sköld betytt för Sveriges parlamentariska liv behöver jag inte erinra om i denna församling. Jag vill endast uttala riksdagens enhälliga och varma tack för en politisk gärning av utomordentlig betydelse för vårt samhälle. Låt mig också betyga att vi i andra kammaren kommer att sakna herr Skölds starka personlighet och auktoritativa debattinlägg.

Det tack jag i dag riktar till herrar vice talmän avser inte endast den hjälp de givit mig under det nu tilländalupna arbetsåret, utan innefattar hela deras riksdagsmannagärning. Båda har gjort betydelsefulla insatser i riksdagsarbetet även utanför kammarens presidium. Herr förste vice talmannen Malmborg, som har 26 riksdagar bakom sig, var bl. a. under en följd av år ordförande

i statsutskottets fjärde avdelning och gjorde sig därvid känd för effektivitet, skicklighet och samarbetsvilja. Herr andre vice talmannen von Seth blev ledamot av denna kammare år 1934. Jag vill här speciellt nämna hans outtröttliga och framgångsrika arbete som ordförande i ekonomideputerade under en lång tid, inrymmande många och stora förändringar i riksdagens arbetsförhållanden, samt hans insatser som vice ordförande i riksdagens interparlamentariska grupp. Personligen står jag i stor tacksamhetsskuld till herrar vice talmän för ett värdefullt och i allo angenämt samarbete under de år som gått.

Även många av de övriga avgående ledamöterna har tillhört kammaren mycket länge. Herr Spångberg har bevisat 46 riksdagar, statsutskottets värderade ordförande herr Staxäng har 35 riksdagar bakom sig, och lika länge har herrar Nilsson i Göteborg, Landgren och Hagberg varit ledamöter av kammaren. Herrar Svensson i Ljungskile och Pettersson i Degerfors har båda bevisat 25 riksdagar, och det finns bland de avgående ytterligare åtskilliga ledamöter med lång riksdagsmannatid.

Jag vänder mig nu till alla er, som i år lämnar vår krets, och tackar er för goda arbetsinsatser och ett gott kamratskap. Ni följs av våra välgångsönskingar även för framtiden.

Jag tackar vår sekreterare för väl utfört arbete. Vidare vill jag uttala ett tack till vår kanslipersonal, våra vaktmästare och alla dem som i övrigt stått oss bi under de månader riksdagsarbetet pågått.

Till sist, ärade kammarledamöter, ber jag att få tillönska er en god och vilksam julhelg och ett gott nytt år.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr SKÖLD (s), som anförde:

Herr talman! Som den äldste av kammarens ledamöter ber jag att på allas våra vägnar varmt få tacka Eder för

de vänliga ord Ni nyss riktade till oss. Vid tidigare tillfällen har jag haft nöjet att få betyga hur djupt kammaren uppskattar Edert skickliga handhavande av talmansklubban. Detta omdöme gäller alltfört och något mer behöver inte sägas i detta avseende. Vi tackar för Eder goda ledning av kammarens arbete. Detta tack riktar jag också till vice talmannen för edert deltagande i denna uppgift.

Såsom nämndes är vi många av kammarens ledamöter av i dag som inte kommer tillbaka hit 1965. Vi tackar för den uppskattning av våra insatser i riksdagsarbetet som Ni, herr talman, här gett uttryck åt. De flesta av oss — och till dessa hör ju också jag — lämnar riksdagsarbetet för alltid.

Naturligtvis går det att spekulera över vad samhällsarbetet kan förlora på frånvaron i riksdagens verksamhet av vår medverkan. Men detta är egentligen onödigt. Erfarenheten lär oss trösterikt nog att ingen är oersättlig. Andra träder alltid till och tar upp de fallna mantlarna.

Det kan också frågas hur vi avgående ryktat vårt värv. Vi som lämnar riksdagen har inte att svara på den frågan. Det kan vi med lugn överlåta åt andra. Ty alla vet ju att ingen är så bra och ingen så dålig som ryktet förmäler. Och dessutom — allt är förgänglich, även en människas eftermäle.

Att vi avgående känner ett mer eller mindre djupt vemod, när vi lämnar denna arbetsplats, är självklart. Men det finns även här en tröst. Ingenting

kan hindra oss från att så länge krafterna räcker arbeta för våra intressen även utanför riksdagen. Värre blir saken efter det kamratskap som här kommit oss till del. Den känslövåg som går från människa till människa utan hänsyn till parti, kön, ålder eller andra gruppbildningar — den personliga uppskattningen och samhörighetskänslan — är det som ger trivsel och värme åt vår samvaro i detta hus. Det är detta kamratskap som blir svårast för oss att avvara under vår fortsatta vandring genom livet. Men vi har dock upplevat detta kamratskap och det är i och för sig en stor vinning. För detta kan vi alla varmt tacka varandra, både de som går och de som stannar kvar.

Vi som går uttalar den förhoppningen, att kammarens ledamöter i år som kommer skall känna glädje och arbetslust i sin strävan att bygga vidare på vårt samhälle till det svenska folkets fromma.

Liksom jag nu till sist ber att få önska Eder, herr talman, och vice talmannen en fridfull jul och ett gott nytt år, tillönskar vi alla kammarledamöter varandra detsamma. I tankarna kommer vi avgående att sända den hälsningen även i fortsättningen.

Herr talmannen förklarade 1964 års riksdags höstsession avslutad, varefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 13.36.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 30 december

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit i vederbörlig ordning utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, som vid höstsessionens slut återstode ojusterade, komme att denna dag kl. 12.00 försiggå i kammarens konferensrum; och tillstädeskom därvid

herr Jacobsson i Sala,
herr Heckscher,
herr Carbell och
herr Zetterberg.

Protokollen för den 14, den 15, den 16 och den 17 innevarande december samt för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Sune K. Johansson
